

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GİZLİ AKŞAM YEMEĞİ

JAVIER SIERRA

Simon

Yahuda Taddæus

Matta

Filipus

Büyük Yakub

Tomas

İsa

Yuhanna

Petrus

Yahuda İskariyot

Andreas

Küçük Yakub

Aziz Bartolomeus

ISBN 975 22 0162 8
2006.06.Y.0105.2939

Birinci Basım
Mayıs 2006

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Caddesi, No: 46/A, Yenışehir 06420 / Ankara
Tlf : (0312) 434 49 98 434 49 99 431 81 22
Faks: (0312)431 77 58

İstanbul Temsilciliği
İstiklâl Cad., Beyoğlu İş Mrk. No: 365, A Blok,
Kat: 1/133 Beyoğlu 80070 / İstanbul
Tlf : (0212) 244 16 51 244 16 53
Faks : (0212) 244 16 49

BİLGİ KİTABEVİ
Sakarya Caddesi, No:8/A, Kızılay 06420 / Ankara
Tlf : (0312) 434 41 06 434 41 07
Faks : (0312) 433 19 36

BİLGİ DAĞITIM
Narlıbahçe Sokak, No: 17/1, Çağaloğlu 34360 / İstanbul
Tlf : (0212) 522 52 01 520 02 59
Faks : (0212) 527 41 19

www.bilgiyayinevi.com.tr • info@bilgiyayinevi.com.tr

JAVIER SİERRA

Gizli Akşam Yemeği

Türkçesi: Roza Hakmen

BİLGİ YAYINEVİ

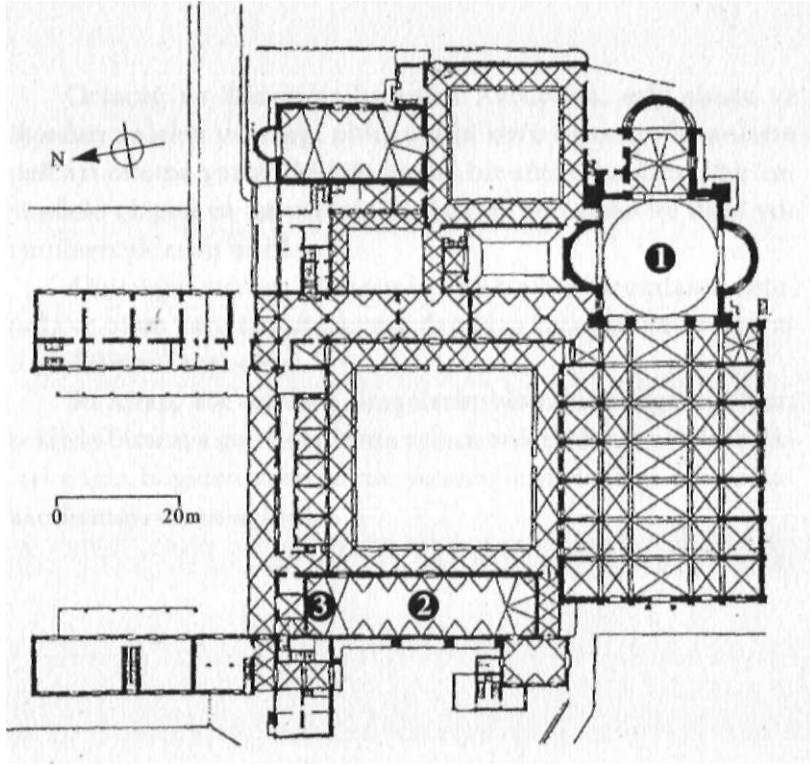
LA CENA SECRETA

© 2004, Javier Sierra & Random House Mondadori, SA.

baskı: cantekin matbaacılık
yayıncılık ticaret ltd. şti.
(0312) 384 34 35 384 34 36

*Bu seyyaha hep bir sığınak sunmuş,
yolunu aydınlatmış olan
Eva!ya*

1. Galeri
2. Yemekhane
3. Son Akşam Yemeği, Leonardo da Vinci

Günümüzde Santa Maria delle Grazie manastırı ve
kilisesinin planı, Milano.

Giriş

Ortaçağ ve Rönesans boyunca Avrupa'da, eski simge ve ikonları anlama yeteneği olduğu gibi korunuyordu. İnsanların pek azı okuma yazma bildiği halde, bir sütun başlığını, bir resimdeki çizgiyi ya da yoldaki bir işareti ne zaman ve nasıl yorumlayacaklarını bilirlerdi.

Akılcılığın ortaya çıkmasıyla birlikte bu yorumlama yeteneği ve onun yanı sıra atalarımızdan bize kalan servetin önemli bir bölümü kayboldu.

Bu kitap, söz konusu simgelerin birçoğunu algılandıkları şekliyle biraraya getiriyor. Ama ayrıca onları anlama ve içerdikleriengin bilgiden yararlanma yeteneğimizi bizlere tekrar kazandırmayı da amaçlıyor.

1

Hatırladığım kadarıyla hayatta karşılaştığım en çetrefil, en tehlikeli bilmece, 1497 yılının başında, Papalık Devletleri Magripli Ludovico'nun düklüğünün kıvranışını seyrederken çözmek durumunda kaldığım bilmecedir.

Dünya o sıralar düşmanca ve değişken bir yer, bataklık bir cehennemdi;,on beş asırlık kültür ve inanç, Doğu'dan ithal edilen yeni fikirler tarafından çökertilme tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Durup dururken Platonun Yunanistanı, Kleopatra'nın Mısırı ve Marco Polo'nun keşfettiği Çin'in taşkınlıkları, bizim kendi Kitabı Mukaddes tarihimizden daha fazla yüceltilir olmuştu.

Hıristiyanlık için karışık günlerdi. Dini kazanca alet eden bir papamız vardı papalık tacını son kardinaller meclisinde utanmazca satın almış, VI. Alexander adıyla taç giymiş İspanyol bir şeytan ; hükümdarlarımız çoktanrılılığın estetiğine boyun eğmişti ve Türkler tepeden tırnağa silahlanmış, Batı Akdeniz'i istila edip hepimize İslamiyeti kabul ettirmek için fırsat kolluyorlardı. Dinimizin, yaklaşık bin beş yüz yıllık tarihi boyunca hiç bu kadar savunmasız olmadığı rahatlıkla söylenebilirdi.

İşte bu satırları yazan Tanrı hizmetkârı da bu koşulların tanığıydı. Değişimler asrının sonunda, sınırları her gün genişleyen dünyaya uyum sağlayabilmek için daha önce görülmemiş bir çaba göstermemizi gerektiren bir dönemin sonuna yaklaşmaktaydık. Dünya sanki her geçen gün biraz daha büyüyor, coğrafya bilgimizi sürekli güncelleştirmek zorunda bırakıyordu bizi. Biz rahipler, İsa'nın adını bile duymamış milyonlarca

Gizli Akşam Yemeği 11

insanla dolu bir dünyada vaaz vermeye yetişemeyeceğimizi seziyor, daha şüpheli olanlarımız ise, pek yakında bir kargaşa döneminin başlayacağını, Avrupa'ya çoktanrılıların akın edeceğini öngörüyoruz.

Her şeye rağmen, bunlar heyecan dolu yıllardı. Şimdi yaşlılığında, ağır ağır sağlığını ve anılarımı tüketmekte olan bu sürgünde biraz da nostaljiyle düşündüğüm yıllar. Ellerime hâkim olmakta güçlük çekiyorum artık, gözlerim zayıfladı, Mısır'ın güneyindeki kavurucu güneş aklımı bulandırıyor; ancak şafaktan hemen önceki saatlerde düşüncelerimi toparlayıp beni buraya getiren kaderi düşünebilir hale geliyorum. Platon'un da, VI. Alexander'in de, çoktanrılıların da yabancı olmadığı bir kader.

Ama olayları sırasıyla ele alacağım.

Şu anda, işin sonunda tek başıma olduğumu söylemekle yetineceğim. Bir zamanlar emrimde olan kâtiplerden teki bile kalmadı; şimdi sadece Abdul, dilimi bilmeyen, beni ülkesine ölmeye gelmiş eksantrik bir aziz zanneden delikanlı en temel ihtiyaçlarımı karşılıyor. Kayaya oyulmuş bu eski mezarda, toz ve kumun ortasında, akreplerin tehdidi altında, neredeyse kötü rüm halde, tecrit edilmiş, sefil bir şekilde yaşıyorum. Vefalı Abdul her gün buraya tırmanıp bir pideyle evindeki artıkları getiriyor. Tıpkı yüz küsur yaşında bu topraklarda ölmüş olan Keşiş Paulos'a altmış yıl boyunca gagasında on beş gram ekmek taşımış olan karga gibi. Abdul, o hayra alamet kargadan farklı olarak, pideyi bana verdiğinde ne yapacağını bilemeyip gülümsüyor. Bu kadar yeterli. Benim kadar günah işlemiş biri için her düşünce, Yaradan'ın beklenmedik bir ödülüne dönüşüyor.

Ama yalnızlığın yanı sıra üzüntü de ruhumu kemiriyor. Beni köyüne neyin getirdiğini Abdul'un hiç bilemeyeceğini düşünüp üzülüyorum. İşaretle anlatmam imkânsız. Bu satırları da asla okuyamayacak; en iyi ihtimalle ben öldükten sonra bulup bir deveciye satacak bile olsa, soğuk çöl gecelerinde ateş yakmaktan başka işe yarayacaklarını sanmam. Buralarda Latince ya da herhangi bir Roman dili bilen kimse yok. Abdul beni

önümde bu kâğıtlarla her bulduğunda şaşkınlıkla bakakalıyor, önemli bir şeyleri kaçırdığını biliyor.

Bunu düşünmek beni harap ediyor. Hiçbir Hıristiyanın bu sayfaları günün birinde okumayacağını için için bilmek aklımı karıştırıyor, gözlerimi dolduruyor. Yazmayı bitirdiğimde, cese-dimle birlikte gömülmelerini rica edeceğim; bir umut, Ölüm Meleği belki onları toparlayıp ruhum yargılanacağı zaman Göklerdeki Babamıza götürür diye. Tarih ne acı: En büyük sırlar, hiçbir zaman gün ışığına çıkmayanlar.

Benim sırrım gün ışığına çıkmayı başaracak mı?

Sanmam.

Burada, düşman ve ıssız çölü sularıyla kutsayan büyük Nil'in birkaç adım ötesindeki Yabal et Tarif mağaralarında, bana sadece eylemlerimi yazıyla savunmama yetecek kadar zaman tanısın diye dua ediyorum Tanrı'ya. Bir zamanlar Roma'da sahip olduğum imtiyazlardan o kadar uzaktayım ki, yeni papanın beni affedeceğini bildiğim halde Tanrı'nın ağılına geri dönemeyeceğimi biliyorum. Müezzinlerin minarelerinden okudukları, uzaktan duyulan ağıtlardan ayrılmaya dayanmam; beni böylesine cömertçe ağırlamış olan bu topraklara duyacağım özlem son günlerimi işkenceye dönüştürür.

Tek tesellim, o olayları gerçek hayattaki gibi düzenlemek. Bazılarını kendi tenimde yaşadım. Buna karşılık bazılarını da olduktan çok zaman sonra haber aldım. Bununla birlikte, peş peşe sıralandıklarında, size hayatımı değiştiren bilmeden bo-yutları hakkında bir fikir verebilirler, farazi okur.

Hayır. Artık kadere sırt çevirmem mümkün değil. Gözle-rimin gördüğü şeyleri oturup düşündükten sonra da, anlatma mecburiyetini hissediyorum... hiç kimsenin işine yaramasa bile.

Bilmece 2 Ocak 1497 gecesı, Mısır'dan uzakta, çok uzakta başladı. Kırk yıl önceki o kış, vakayinamelere göre hatırlanan en soğuk kıştı. Bol bol kar yağmıştı, Lombardiya'nın tamamı, kalın beyaz bir harmaniyle örtülmüştü sanki. San Ambrosio, San Lorenzo ve San Eustorgio manastırları, hatta katedralin kuleleri bile sise gömülmüştü. Sokaklardan sadece odun yüklü arabalar geçiyor, Milano'nun yarısı, asırlardır süregeliyormuş izlenimi uyandıran bir sessizliğe gömülmüş uyukluyordu.

Yılın ikinci gününün gecesı, saat on bir sularıydı. Bir kadın çığlığı, Sforza şatosunun buz gibi sessizliğini parçaladı. Çığlığı bir hıçkırık, hıçkırığı da saray ağıtçıların ağılaşmaları izledi. Milano Dükünün güzeller güzeli genç eşı, hayatının baharındaki Beatrice d'Este'nin son nefesi, saltanatın şan ve şerefrüyanlarını temelli noktaladı. Yüce Tanrım. Düşes, gözleri fal taşı gibi açık halde öldü. Öfke içinde. Kendisini bu kadar erken yanlarına aldıkları için İsa'ya ve bütün azizlere lanetler yağdırarak, dehşete düşmüş rahibin cübbesine yapışmış halde.

Evet. Her şey kesinlikle o an başladı.

O gün olanlarla ilgili raporu ilk okuduğumda kırk beş yaşındaydım. İrkiltici bir öyküydü. Beytanya, âdeti olduğu üzere, Magripli'nin saray rahibinden çok gizli ulakla raporu göndermesini istemiş, rahip de hemen o gün, son hız Roma'ya göndermişti. Papalık devletlerinin göz ve kulakları bu şekilde çalışırdı. Bütün ülkelerden daha süratli ve etkindiler. Prensesin ölümünün resmî haberi papanın diplomatik bürosuna gelmeden çok daha önce, biraderlerimiz bütün ayrıntıları öğrenmişlerdi.

konumum, Dominiken tarikatı genel başkan yardımcılığıydı. Örgütümüz büyük bir gizlilik içinde faaliyetlerini sürdürürdü. Saray entrikaları, zehirlemeler ve aile ihanetlerinin damgasını taşıyan bir devirde Kilise, güvenli hareket edebilmek için bir istihbarat örgütüne gerek duyuyordu. Sadece papaya ve Dominikenler'in görünürdeki başkanına bağlı, gizli bir tarikat-tık. Bu yüzden de, dışarıdan neredeyse kimse adımızı duymamıştı. Dışarıdan bakıldığında, tarafsız, marjinal, dikkati çekmeyen ve çok sınırlı becerilere sahip bir örgüt olan Papalık Devletleri Şifre Dairesi'ydik. Bununla birlikte, kapalı kapılar ardında, bir sırlar cemaati gibi çalışırdık. Papanın, çok sayıdaki düşmanlarından önce davranmasına imkân tanıyabilecek devlet meselelerinin incelenmesinden sorumlu, sürekli bir komisyon gibiydik. Kilisenin statükosunu etkileyebilecek en ufak bir haber bile hemen bizim elimizden geçer, değerlendirilir ve ilgili yetkiliye iletilirdi. Tek görevimiz buydu.

Rakibimiz *Donna* Beatrice d'Este'nin ölüm haberini bu sıfatla aldım. Habere sevinen biraderlerimizin yüzlerini hâlâ görür gibiyim. Budalalar. Tabiatın, onu öldürme angaryasından bizi kurtardığını sanıyorlardı. İşte bu kadar saftılar. Engizisyon cezası, darağacı hükmü, cellat olarak görev yaparlardı. Ama benim durumum farklıydı. Ben, onların tersine, Magripli'nin sarayında gizlice yürütülen, dinimizi tehdit eden, istihbarat ağıımızın aylardır haber aldığı, birbirini takip eden sayısız entrikanın ve düzenin, Milano Düşesi'nin aramızdan ayrılmasıyla son bulacağından emin değildim.

Gerçekten de, Beytanya rahipler meclisinde düşesin adının anılması, toplantının geri kalanında söylentilerden başka şeyin konuşulmaması için yeterliydi. Herkes onu tanırdı. Hristiyanlığa sığmayan faaliyetlerinden herkes haberdardı; ama kimse onu ihbar etmeye cesaret edememişti. *Donna* Beatrice Roma'da öyle bir korku salmıştı ki, aynı zamanda yeni Santa Maria del le Grazie manastırımızın da başkeşişi olan dükün rahibinden aldığımız raporda bile, düşesin uygunsuz davranışlarından söz

edilmiyordu. Ünlü bir ilahiyatçı ve Milanolu Dominikenler'in bilge başkanı Keşiş Vincenzo Bandello, olanları bize aktarmakla yetinip kendisini töhmet altında bırakabilecek siyasi konulardan uzak durdu.

Roma'da da kimse bu ihtiyatlılığı yüzünden onu suçlamadı.

Başkeşiş Bandello tarafından imzalanan rapora göre, trajedinin hemen öncesine kadar her şey olağandı. O âna kadar genç Beatrice isteyebileceği her şeye sahipti: nüfuzlu bir koca, kabına sığamayan bir enerji ve karnında, yakında babasının şanlı ismini sürdürecektir olan bir bebek. Son gününü, mutlulukla kendinden geçmiş halde Rochetta sarayının bir salonundan diğerine dans ederek, en sevdiği nedimesiyle oynayarak geçirmişti. Düşes, ülkesinde yaşayan diğer annelerin dertlerine yabancıydı. Küçük ve narin göğüsleri bozulmasın diye bebeğini emzirmeyi bile düşünmüyordu; özenle seçilmiş bir sütanne çocuğu büyütmekle görevli olacak, ona yürümeyi, yemek yemeyi öğretecek, şafakla birlikte kalkıp bebeği sıcak sularla, havlularla yıkayıp kurulayacaktı. Her ikisi de hem bebek, hem dadısı Rochetta'da, Beatrice'nin özenerek döşediği bir odada yaşayacaklardı. Onun gözünde annelik, sorumluluk ve belirsizlik içermeyen, hayırlı, umulmadık bir oyundu.

Oysa felaket başına tam da orada, evladı için hayal ettiği küçük cennette geldi. Keşiş Vincenzo'nun dediğine göre, *Donna* Beatrice, Aziz Basilio yortusunda hava kararmadan önce bayılıp odadaki yataklardan birinin üzerine yığıldı. Ayıldığında kendini iyi hissetmiyordu. Baş dönüyor, midesi çırpınarak boşalmaya çalışıyor, uzun uzun öğürdüğü halde arkası gelmiyordu. Düşes daha rahatsızlığının sebebini anlayamadan, kusmanın hemen ardından karnında iyiye alamet olmayan şiddetli kasılmalar hissetti. Magripli'nin evladı, kimsenin öngörmediği bir anda, bu dünyaya gelişini hızlandırmaya karar vermişti. Beatrice ilk kez korktu.

O gün hekimler saraya beklenenden daha geç geldiler. Hekimleri kent surlarının dışında arayıp bulmak gerekti; düşese yardım edebilecek uzmanlar nihayet geldiğinde artık çok geçti.

Müstakbel Leon Maria Sforza'yı besleyen kordon, bebeğin narın boynuna dolanmıştı. Kordon tıpkı bir halat gibi yavaş yavaş ince boynu sıkarak sonunda boğdu. Beatrice bir terslik olduğunu hemen fark etti. Daha bir saniye önce zorla dışarı çıkmaya çalışan oğlu ansızın duruverdi. Önce şiddetle çırpınıp sonra da, sanki bu gayretle tükenmişçesine söndü gitti. Bunu fark eden hekimler, dişlerinin arasındaki sirkeye batırılmış havluyu sıkarak acı içinde, umutsuzca kıvranan annenin karnını bir baştan bir başa yardılar. Nafile. Açık renk gözleri cam gibi sabit, ana karnında boğulmuş, morarmış, ölü bir bebek buldular sadece.

Bunun ardından, acıdan paramparça haldeki Beatrice, hayatın bu sillesini kabullenmeye vakit bulamadan, birkaç saat sonra aramızdan ayrılmaya karar verdi.

Başkeşiş Bandello raporunda Beatrice'nin can çekişmesine yettiğini bildiriyordu. Kanlar içinde, karnı yarılmış halde, dayanılmaz bir koku yayarak acıyla kıvranıyor, çığlık çığlığa günah çıkarmak ve takdis edilmek istediğini söylüyormuş. Ama biraderimizin şansı varmış ki, Beatrice d'Este duası edilemeden öldü...

Evet, şansı varmış dedim.

Düşes bu dünyadan ayrıldığında henüz yirmi iki yaşındaydı. Günahkâr bir hayat sürdüğü Beytanya'da biliniyordu. Daha VIII. Innocentius döneminde bile, bu konuda birçok belgeyi bizat inceleyip arşivlemiştim. Papalık Devletleri Şifre Dairesi'nin yüzlerce gözü, Ferrara Dükü'nün kızının nasıl biri olduğunu gayet iyi biliyorlardı. Aventino Tepesi'ndeki karargâhımızda, Avrupa saraylarında kaleme alınmış önemli tek bir belgenin dahi gözümüzden kaçmadığını rahatlıkla iddia edebilecek durumdaydık. Gerçekler Evi'nde onlarca okuyucu her gün, akla gelebilecek her dilde yazılmış, bazıları en akıl almaz kurnazlıklarla şifrelendirilmiş yazıları incelerlerdi. Biz bu yazıların şifresini çözer, önceliklerine göre sınıflandırıp arşivlerdik. Ama hepsini değil. Beatrice d'Este'yle ilgili olanlar, ne zamandır işimizde öncelikli bir konuma sahipti ve pek azımızın girebildiği bir odada saklanırlardı. Şüpheye yer bırakmayan bu belgeler, Beatrice'nin

gizlilik deni iblisin pençesinde olduğunu kanıtlıyordu. Daha da beteri, belgelerin birçoğunda, Magripli'nin sarayındaki büyüclüklerin elebaşının Beatrice olduğu ima ediliyordu. Tarih-te en feci heretik* akımlara açık olmuş ölkemizde bu bilginin üzerinde önemle durulması gerekirdi. Ama kimse bunu zamanında yapmadı.

Hem *Donna Beatrice*'nin, hem de ablası *Isabella*'nın Mantova'da çoktanrılılara ait putlar ve muskalar topladıklarına, her ikisinin de astrologların ve her tür şarlatanın kehanetlerine aşırı derecede inandıklarına dair kanıtlar, çeşitli defalar Milano'daki Dominikenler'in aralarında Peder Banello da vardı eline geçmişti. Ama hiçbir seferinde bu konuda bir şey yapmadılar. Beatrice o şarlatanlardan o kadar kötü etkilenmişti ki, zavalılık son günlerinde Kutsal Kilise'mizin pek yakında yok olacağına inanıyordu. Rahiplerin Son Yargıya yaka paça götürüleceğini ve orada, başmeleklerin, azizlerin ve günahsızların arasında Göklerdeki Babamız'ın hepimizi acımasızca cezalandıracağını söylerdi sık sık.

Milano Düşesi'nin faaliyetlerini Roma'da benim kadar iyi bilen kimse yoktu. Hakkında yazılan raporları okudukça, kadınların ne kadar anlaşılmaz olabileceğini öğrendim; *Donna Beatrice*'nin, dört yıl gibi kısa bir sürede, nüfuzlu kocasının alışkanlıklarını, amaçlarını ne kadar değiştirmiş olduğunu keşfettim. Kişiliği beni büyüledi. Kolay inanan, dünyevi yazılara düşkün, topraklarına ulaşan bütün egzotik fikirlere kapılan bir kadındı ve tek saplantısı, Milano'yu Floransalı Medici'lerin eski ihtişamının vârisine dönüştürmektir.

Benim dikkatimi çeken şey de bu oldu sanıyorum. Kilise bu güçlü Floransalı sülalenin temellerini yavaş yavaş çökertmeyi başarmış, heterodoks düşünür ve sanatçılara sağladıkları desteği çekmiş olmakla birlikte, Vatikan kuzeyin büyük kentini Milano'da bu düşüncelerin filizlenmesine hazırlıklı değildi. Medici'lerin villaları, Yaşlı Cosimo'nun eski Yunanlıların bilge

*) heretizm: Hristiyanlıkta dinden saptığı gerekçesiyle kilise otoritelerince reddedilmiş dinsel öğreti, (ç.n.)

ligini kazanmak amacıyla kurduğu Akademi, mimar, ressam ve heykeltıraşları ölçüsüzce himayesi, benimki kadar Beatrice'nin zengin hayalgücünü de tetiklemişti. Ne var ki o bunları birer akide kabul edip zehirli hayranlığını düke de bulaştırdı.

VI. Alexander 1492'de papalık tacını giydiğinden beri, orada olabilecek şeyler konusunda kendilerini uyarmak üzere üstlerine raporlar gönderiyordum. Kimse uyarılarıma kulak asmadı. Fransa sınırına son derece yakın ve tarihte hep Roma'ya isyan etmiş olan Milano, Kilise bünyesinde bir bölünmenin merkezi olmaya çok uygundu. Beytanya'da da bana inanılmadı. He retiklere karşı hoşgörölü olan papa daha papalık tacını giydikten bir yıl sonra Pico della Mirandola gibi kabalistlere yapılan baskılar için özür dilemişti bütün uyarılarımı gözardı etti.

"Bu keşiş Agustin Leyre, Kâhinin mesajlarıyla fazla ilgileniyor" derlerdi Şifre Dairesi'ndeki biraderlerim. "Sonunda onun gibi aklını oynatacak."

Kâhin.

Bulmacanın son parçası.

Varlığı bir açıklama gerektiriyor. Mesele şu ki, benim Milano Düklüğü'nün girdiği hatalı yol konusunda papaya ve Dominiken tarikatının en yüksek mercilerine yaptığım uyarıların dışında, korkularımı paylaşan bir başka bilgi kaynağı vardı. İsmini gizleyen bu belgeleri eksiksiz şahıs, her hafta Gerçekler Evi'ne Magripli'nin topraklarında planlanan dev büyücülük operasyonunu ihbar eden son derece ayrıntılı mektuplar gönderiyordu.

Mektuplar 1496 sonbaharında, *Donna Beatrice*'nin ölümünden dört ay önce gelmeye başladı. Tarikatın Roma'daki merkezine, Santa Maria sopra Minerva manastırına gönderiliyor, burada okunup Sforza hanedanının doktrinal sapmaları konusunda saplantılı bir zavallının zırvalarıymışçasına saklanıyorlardı. Onları suçlamıyorum. Deliler çağında yaşıyorduk, onca deliden farksız görünen Kâhinin mektuplarını rahiplerimiz umursamıyordu.

Biri hariç.

Son Beytanya genel meclisinde yeni peygamberin yazılarından bana söz eden, tarikat merkezimizin arşivcisi oldu.

"Bu mektupları okumalısınız" dedi. "Onları görür görmez sizi düşündüm."

"Sahi mi?"

Arşivcinin baykuşu hatırlatan gözlerini heyecanla kırıştırdığını hatırlıyorum.

20 Javier Sierra

"Çok tuhaf, mektupları yazan kişi sizinle aynı korkuları paylaşıyor Peder Leyre. Bir kıyamet tellalı, kültürlü, dilbilgisi konusunda uzman; Hıristiyanlık tarihinde Keşiş Tanchelmo de Amberes'ten beri böylesi görülmemiştir."

"Keşiş Tanchelmo mu?"

"Şey... XII. yüzyılda yaşamış bir deli; Kilisenin geneleve dönüştüğünü söylüyor, rahipleri günah içinde yaşamakla suçluyordu. Bizim Kâhin bu kadar ileriye gitmiyor, gerçi mektuplarının tonuna bakılırsa, pek yakında onu da yapacağını tahmin ediyorum."

Arsivcimiz iki büküm, sızlanırcasına bir şey daha ekledi:

"Onu başka delilerden ayıran nedir, biliyor musunuz?"

Başımı iki yana salladım.

"Hepimizden daha çok malumatı varmış gibi görünüyor. Bu Kâhin son derece titiz. Her şeyi biliyor!"

Keşişin hakkı vardı. İncecik, kemik rengi kâğıda kusursuz bir elyazısıyla yazılmış, "özel" damgalı ahşap bir kutuda saklanan mektupları, saplantılı bir ısrarla, Milano'yu yeni bir Atina'ya dönüştürmeyi amaçlayan gizli bir plandan söz ediyordu. Ben de ne zamandır buna benzer bir şeyden şüphelenmekteydim. Magripli, tıpkı Medici'ler gibi, eskilerin dünyaya ait bilgilerinin bizden çok daha ileride olduğunu düşünen bâtil inançlı yöneticilerdendi. Bu eski bir fikirdi. Buna göre, Tanrı dünyayı Tufanla cezalandırmadan önce, insanlık verimli bir Altın Çağ yaşamıştı; önce Floransalılar, şimdi de Milano Dükü, ne pahasına olursa olsun bu çağı geri getirmek istiyorlardı. Ve bunu başarabilmek için de, o muhteşem çağda Tanrının henüz kendisini temsil edecek bir kurum yaratmadığını bilerek, Kitabı Mukaddes'i ve Kilise'nin öğretilerini bir yana bırakmaya hazırıldılar.

Dahası vardı: Mektuplarda, bu projenin kilit taşının gözümüzün önünde yerleştirilmekte olduğu ısrarla bildiriliyordu. Kâhinin dediğine bakılırsa, Magripli'nin kurnazlığının sonu yoktu. Topraklarını eskilerin felsefe ve ilminin yeniden doğuşunun merkezi haline getirme planı, korkunç bir temel üzerine inşa edilecekti: Milano'daki yeni manastırımız.

Kâhin beni şaşırtmayı başardı. Bu açıklamaların ardında gizlenen kişi her kimse, benim asla cesaret edemeyeceğim kadar ileriye gitmişti. Arşivcinin de söylediği gibi, sanki her yerde gözü vardı. Sadece Milano'da değil, Roma'da da; son mektuplarından bazıları, bizi telaşa düşüren "*Kehanet*" başlığını taşıyordu. Ne tür bir muhbirle karşı karşıyaydık? Beytanya yazıcılarının kendisine verdikleri adı bildiğine göre, rahipler meclisine sızmış olmalıydı.

Kimden şüpheleneceğimizi hiçbirimiz bilemedik.

O günlerde, mektuplarda değinilen manastır, Santa Maria delle Grazie manastırı henüz inşaat halindeydi. Milano Dükü dönemin en büyük mimarlarını görevlendirmişti: Bramante'ye kilisenin galerisini, Cristoforo Solari'ye iç bölümleri teslim etmiş, tek tek her duvarın süslenmesi için hiçbir masraftan kaçınmayarak en büyük sanatçıları tutmuştu. Tapınağımızı hanedanının anıt mezarına, anısını gelecek asırlarda ölümsüzleştirecek bir mekâna dönüştürmek istiyordu.

Ne var ki, Dominikenler için bir imtiyaz olan şey, mektupların yazarı için korkunç bir lanetti. Bu projeye bir dur diyen olmadığı takdirde papanın büyük cezalara uğrayacağını bildiriyor, İtalya'nın tamamının kara bir felaketler çağına gireceği kehanetinde bulunuyordu. Mektupların isimsiz yazarı, Kâhin lakabını gerçekten de bileğinin gücüyle kazanmıştı. Hıristiyanlığın geleceğine dair görüşleri bundan daha meşum olamazdı.

İsimsiz şeytana, on beşinci mektubun geldiği günün sabahına kadar kimse kulak asmadı.

O gün Beytanya'daki asistanım Keşiş Giovanni Gozzoli, bir hışım *scriptorium*'a* daldı. Elinde Kâhinin yeni mektubunu sallayarak, çalışmalarına dalmış keşişlerin kınayan bakışlarına aldırmadan oturduğum sıranın önüne geldi:

"Keşiş Âğustin! Şunu görmeniz lazım! Derhal okumanız lazım!"

Keşiş Giovanni'yi hiç böyle allak bullak halde görmemiştim. Genç keşiş yeni mektubu gözümün önünde salladı ve heyecanla fısıldadı:

"İnanılır gibi değil peder. İnanılır gibi değil."

"Nedir inanılır gibi olmayan?"

Gozzoli derin bir nefes aldı:

"Mektup. Şu mektup... Kâhin... Başkan Torriani hemen okumanızı rica ediyor."

"Başkan mı?"

Aziz Domingo de Guzman'ın yeryüzündeki otuz beşinci ardılı ve tarikatımızın en yüksek mevkiindeki saygıdeğer Giocchino Torriani, söz konusu imzasız mektupları hiçbir zaman ciddiye almamıştı. İlgilenmeden göndermiş, hatta bir keresinde onlara vakit harcadığım için beni kınamıştı. Şimdi neden tutumunu değiştirmişti? Bu yeni mektubu niçin derhal incelememi rica ederek gönderiyordu?

"Kâhin..." Gozzoli yutkundu.

"Evet?"

*) Ortaçağ manastırlarında yazıcılara ayrılmış oda. (ç.n.)

"Kâhin planı açığa çıkarmış."

"Planı mı?"

Keşiş Giovanni mektubu hâlâ elinde tutuyordu. Tir tir titremekteydi. Balmumu mührü açılmış olan mektup yavaşça masamın üzerine indi.

"Magripli'nin planı" diye fısıldadı asistanım, ağır bir yükten kurtulurcasına. "Anlamıyor musunuz, Keşiş Agustin? Santa Maria delle Grazie'de aslında ne yapmak istediğini açıklıyor. Büyü yapmak istiyor!"

"Büyü mü?" Şaşkınlıktan kurtulamıyordum.

"Okusanıza!"

Hemen oracıkta mektubu açtım. Mektubu öncekilerle aynı kişinin yazmış olduğuna şüphe yoktu; aynı başlıklar, aynı elyazısı, yazarı ele veriyordu.

"Okuyun!" diye ısrar etti.

Çok geçmeden niye bu kadar ısrar ettiğini anladım. Kâhin yine kimsenin beklemediği bir şeyleri ifşa ediyordu. Yaklaşık altmış yıl öncesine, Papa IV. Eugenius dönemine, Floransa'yı yöneten, Yaşlı lakabıyla tanınan Cosimo de Medici'nin, Hristiyanlığın gidişatını temelli değiştirebilecek bir konsili finanse etmeye karar verdiği zamana dönüyordu. Eski hikâyeydi. Cosimo görünürde son derece uyumsuz diplomatik delegasyonları biraraya getirerek yıllar sürecektirimsiz görüşmeleri başlattı; amaç, Doğu Kilisesiyle Roma'yı tekrar birleştirmektir. O sırada Türkler Akdeniz'in hâkimiyetini ele geçirmeye niyetlenerek önemli bir tehdit oluşturunuyordu; onları ne pahasına olursa olsun durdurmak gerekiyordu. Yaşlı bankerin aklına bütün Hristiyanları aynı bayrak altında birleştirip ortak düşmana iman gücüyle karşı koymak gibi ilginç bir fikir geldi. Ama planı yürümedi.

Belki de yürüdü.

Kâhin son mektubunda, söz konusu konsilin bir de gizli gündemi olduğunu ileri sürüyordu. Bu gizli amacın sonuçları, altmış yıl sonra Milano'da hâlâ etkisini sürdürüyordu. Kâhin'in iddiasına göre, dönemin siyasi tartışmalarının yanı sıra, Così

mo de Medici, zamanının önemli bir bölümünü, Yunanistan ve Konstantinopolis'ten gelen delegasyonlarla eski kitaplar, optik aygıtlar ve hatta Platona ve Aristoteles'e mal edilen, kaybolduğu sanılan elyazmalarını satın almak için pazarlıklarla harcamıştı. Kitapların istisnasız hepsinin çevrilmesini emretti ve çok şaşırtıcı şeyler öğrendi. Bu sayede, Atinalıların ruhun ölümsüzlüğüne inandıklarını, yeryüzündeki her hareketin gökyüzünden kaynaklandığını bildiklerini keşfetti. Şunu unutmamak gerekir ki Atinalılar Tanrıya değil, gökcisimlerinin etkisine inanırlardı. O aşağılık kitapların iddiasına göre, yıldızlar maddeyi, insanlarda bedenle ruhu birleştiren ısıya benzer bir "ruhsal ısı" sayesinde etkiliyorlardı. Aristoteles'in Altın Çağ vakayinamelelerinden öğrendiği bu kavram Cosimo'yu büyülemişti.

Kâhin, yaşlı bankerin, sırf bu sırları sanatçılara öğretmek için antik çağdaki Akademileri örnek alarak bir Akademi kurduğunu ileri sürüyordu. Okuduğu o kitaplar yüzünden, sanat eserlerinin çiziminin mutlak bir bilim olduğuna inanmıştı. Belirli ölçülere uygun şekilde tasarlanmış bir eser, kozmik güçleri yansıtmaya işlevini yerine getirerek o esere sahip olan kişiyi korumak ya da mahvetmek amacıyla kullanılabilirirdi.*

"Ee? Anladınız mı Keşiş Agustin?" Gozzoli'nin sorusu beni dalgınlığımdan kurtardı. "Kâhin, sanatın silah olarak kullanılabileceğini söylüyor!"

Dediği doğrudu. Mektubun bir sonraki paragrafında, geometrinin gücünden söz ediliyordu. Sayı, armoni ve ses, çevresine olumlu etki yayması için bir sanat eserine uygulanabilecek unsurlardı. Altın Çağ'ı savunan Yunanlılardan biri, Cosimo de Medici'nin gözlerini kamaştıran Pythagoras, "Doğrulanabilir tek tanrılar sayılardır" demişti. Kâhin hepsine lanet okuyordu.

"Silah ha!" diye tısladım. "Magripli'nin Santa Maria delle Grazie'ye saklamayı düşündüğü bir silah!"

*) Bu sırlara Yaşlı Cosimo'dan önce Gotik katedrallerin mimarları vâkıf olmuş, Floransa'ya ithal edilmeden çok önce, Doğu'dan bilgi edinmişlerdi. Daha önceki bir romanımda, *Las puertas templarias*'ta (Martínez Roca, 2000) eski bilgilerin nasıl aktarıldığını açıklamıştım.

"Aynen öyle!" Gozzoli memnundu. "Aynen öyle söylüyor. İnanılmaz bir şey, değil mi?"

Başkan Torriani'nin konuyla neden birdenbire ilgilendiğini anlamaya başlıyordum. Aziz genel başkanımız yıllar önce ressam Sandro Botticelli'nin işlerini benzer bir şüpheyile lanetlemişti. Ressamı Kiliseye ait yapıları süslemek için çoktanrılı dinlerden esinlenmiş imgeler kullanmakla suçladı; ama suçlaması bununla sınırlı değildi. Torriani, Beytanya'nın muhbirleri sayesinde Botticelli'nin Castello'daki Medici villasında ilkbaharın gelişini "büyülü" bir teknik kullanarak temsil ettiğini öğrenmişti. Resimde dans eden periler, dev bir tılsımın parçaları gibi yerleştirilmişti. Torriani daha sonra Botticelli'nin patronu Lorenzo di Pierfrancesco'nun kendisinden yaşlanmaya karşı bir muska istediğini öğrenmişti. Resim, istenen büyülm çareydi. Aslında zamanın geçişine karşı, Olympos tanrılarının yarısının, Khronos'un ilerleyişini durdurmak üzere dans edişini gösteren koca bir kitabı içeriyordu. Böyle bir resmi, Floransa'da bir şapelin süslemesi olarak önerip dine âlet etmek istiyorlardı!

Genel başkanımız rezilliği zamanında keşfetti. İpucu, *İlkbahardaki* perilerden birinin, Khloris'in ağzından çıkan sarmaşık dahıydı. Bu, Engizisyonun gördüğü her yerde peşine düştüğü, gayrimeşru fikirlerle zehirlenmiş, sonsuz gençliği arayan simyacıların "yeşil dil"inin şüpheyeye yer bırakmayan simgesi idi. Beytanya'da bu esrarengiz dilin ayrıntılarını çözmeyi hiçbir zaman başaramadıysak da, şüphe söz konusu resmin asla bir kilisede sergilenmemesi için yeterli oldu.

Ama şimdi, eğer Kâhin haklıysa, aynı şeyin Milano'da tekrarlanması tehlikesiyle karşı karşıyaydık.

"Söylesenize, Giovanni Birader, Başkan Torriani neden benden bu mektubu incelememi istedi, biliyor musunuz?"

Yandaki sıraya oturup yeni resimlenmiş olan bir dua kitabına bakarak oyalanmakta olan asistanımın yüzünde soruyu anlamamış gibi bir ifade belirdi:

"Pardon? Mektubun sonunu okumadınız mı?"

Tekrar mektuba döndüm. Kâhin son paragrafta Beatrice d'Este'nin ölümünden ve bunun Magripli'nin büyü planının uygulanmasını hızlandıracığından söz ediyordu.

"Sevgili Giovannino, ben özel bir şey göremiyorum" diye itiraz ettim.

"Düşesin ölümünden böyle kesin biçimde bahsetmesi dikkatinizi çekmedi mi?"

"Neden çeksin ki?"

Peder Gozzoli homurdanarak konuştu:

"Çünkü Kâhin mektubun üzerine 30 Aralık tarihini atıp aynı gün göndermiş. *Donna* Beatrice'nin ölümünden iki gün ön

"Bu duvara bir sır sakladığınıza yemin eder misiniz peki?"

Marco d'Oggiono bir yandan üstadın boyadığı duvar resmine tekrar göz atarken bir yandan da şaşkınlıkla çenesini kaşıyordu. Leonardo da Vinci böyle oyunlardan hoşlanıyordu. Keyfi yerinde olduğu zaman, ki o gün yerindeydi, onun Magripli'nin gözdesi, İtalya'nın yarısı tarafından yüceltilen ünlü ressam, mucit, müzik aletleri yapımcısı ve mühendis olduğuna inanmak zordu. O soğuk sabah vaktinde üstadın bakışları yaramaz bir çocuğun bakışlarıydı. Keşifleri rahatsız ettiğini bile bile, Milano'nun düşesin ölümünün ardından yaşadığı gergin hareketsizlikten yararlanıp Dominiken rahiplerin yemekhanesindeki çalışmasını denetlemekteydi. Ta tepede, havarilerin arasında halinden memnun, altı metre yüksekliğindeki iskeleye tırmanmış, bir kalastan diğerine delikanlı gibi sıçırıyordu.

"Tabii ki bir sır var!" diye bağırdı. Bulaşıcı kahkahası Santa Maria delle Grazie'nin boş tonozlarında yankılandı. "Eserime dikkatle bakıp sayıları hesaba katmanız yeterli. Sayın! Sayın!" deyip güldü.

"Ama üstat..."

"Tamam..." Leonardo kafasını hoşgörülle salladı, son heceyi itiraz edercesine uzatarak. "Görüyorum ki sana bir şey öğretmek zor olacak. Şu aşağıdan fırça kutusunun yanındaki Kitabı Mukaddes'i alıp Yuhanna İncili'nin on üçüncü babını okusana, yirmi birinci bölümden itibaren. Belki o zaman aydınlanırsın."

Toscanalı üstadın genç ve yakışıklı öğrencilerinden biri olan Marco koşup Kitabı Mukaddes'i buldu. Kapının yanındaki rahleden alıp şöyle bir tarttı. Birkaç kilo ağırlığında vardı. Mar

co Venedik'te basılmış, bakır kakmalı simsiyah deri ciltli kitabın sayfalarını zorlanarak çevirdi ve Yuhanna İncili'ni önüne açtı. Başlıkları oyma çiçeklerle süslenmiş, iri, siyah Gotik harflerle yazılmış güzel bir kitaptı.

"İsa bu şeyleri söyledikten sonra" diye okumaya başladı, "ruhta çok sıkıldı; ve şehadet edip dedi: 'Doğrusu ve doğrusu size derim: Sizden biri beni ele verecektir.' Şakirtler, kim için söylediğinden şüphe ederek birbirlerine bakıyorlardı. Şakirtlerinden biri sofrada İsa'nın bağrına yaslanmıştı; İsa onu çok se verdi. İmdi Simun Petrus kim için söylediğini sorsun diye ona işmar etti."

"Tamam, tamam, yeter!" diye kükredi Leonardo iskeleden. "Şimdi buraya bak ve söyle bakalım: Hâlâ sırrımı anlamadın mı?"

Öğrencisi başıyla anlamadığını belirtti. Marco üstadın bir dolap çevirdiğini biliyordu zaten.

"Üstat Leonardo" dedi sesinde hayal kırıklığı açıkça okunarak, "İncil'in bu bölümü üzerine çalıştığınızı biliyorum zaten. İncil'i okutmakla bana yeni bir şey açıklamış olmadınız ki. Benim öğrenmek istediğim, gerçek."

"Gerçek mi? Hangi gerçek, Marco?"

"Kentte bu esere önemli bir şeyi gizlemek istediğiniz için tamamlanmasının bu kadar uzun sürdüğü söylentileri dolaşıyor. Fresk tekniğinden vazgeçip daha yavaş, yeni bir teknik kullanıyorsunuz. Neden? Sebebinin ben söyleyeyim: Çünkü böylelikle iletmek istediğiniz şeyi daha iyi düşünebilirsiniz."

Leonardo istifini bozmadı.

"Üstat, muammalardan ne kadar hoşlandığınızı herkes biliyor, ben de hepsini bilmek istiyorum! Yanınızda üç yıl karışimleri hazırladıktan, taslaklarda, çizimlerde size yardım ettikten sonra, dışarıdakilere göre bir avantajım olmalı herhalde, değil mi?"

"Tamam, tamam. Peki ama söyler misin, bunları söyleyen kim?"

"Kim mi üstat? Herkes! Bu manastırın keşişleri bile ikide birde öğrencilerinizi çevirip soruyorlar!"

"Peki ne diyorlar Marco?" diye haykırdı tekrar yukarıdan Leonardo, neşesi giderek artıyordu.

"Sizin havarileriniz On İnkiler'in asıl portreleri değilmiş, Keşiş Filippo Lippi ya da Crivelli olsa başka türlü resmedermiş, sizinkiler zodyağın on iki burcunu temsil ediyormuş, ellerin duruşlarına Magripli için yazdığınız partisonlardan birinin notalarını gizlemişsiniz... Akla gelebilecek her şeyi söylüyorlar üstat."

"Ya sen?"

"Ben mi?"

"Evet, evet, sen." Leonardo'nun çehresi yine hınzır bir gülümsemeyle aydınlandı. "Her gün benim bu kadar yakınımnda, böylesine görkemli bir salonda çalışa çalışa ne sonuca vardın?"

Marco Toscanalı'nın incecik bir fırçayla birkaç rötuş yaptığı duvara çevirdi bakışlarını. Kuzey duvarına Marco'nun hayatında gördüğü en olağanüstü Son Akşam Yemeği resmedilmişti. Kompozisyonun tam ortasında, etiyle kemiğiyle İsa yer alıyordu. Bakışları hüzünlüydü, kollarını uzatmış, sanki az önce yaptığı ifşaata havarilerinin verdiği tepkileri yan gözle izler gibiydi. Yanında çok sevdiği Yuhanna, kulağına bir şey fısıldayan Petrus'u dinliyordu. Duyular incelebilse, neredeyse dudaklarının kıpırtısı seçilecekti. O kadar gerçek görünüyorlardı!

Ama Yuhanna artık İncil'de belirtildiği gibi İsa'nın göğsüne yaslanmıyordu. Hattâ hiç yaslanmamış izlenimi uyandırıyordu. İsa'nın öbür yanında iriyarı Filipus ayakta, ellerini göğsüne bastırmıştı. Mesih'e "Yoksa hain ben miyim, efendimiz?" diye sorar gibiydi. Büyük Yakub, muhafız misali dayılanarak sonsuza dek sadık kalacağına yemin ediyordu. "Ben yanında oldukça kimse sana zarar veremez" diye atıp tutuyordu sanki.

"Ee, Marco? Hâlâ bir şey söylemedin."

"Bilemiyorum üstat..." dedi Marco duraksayarak. "Bu eserinizde kafamı karıştıran bir şey var. O kadar, o kadar..."

"O kadar ne?"

"O kadar yakınımızda, o kadar insani ki, ne diyeceğimi bilemiyorum."

"Güzel!" diye tebrik etti Leonardo, ellerini önlüğüyle kurolayarak. "Gördün mü? Hiç ummadığın halde sırrıma yaklaştın bile."

"Sizi anlayamıyorum üstat."

"Belki de hiç anlayamayacaksın" dedi Leonardo gülümseyerek. "Ama dinle bak, sana ne diyeceğim: Doğadaki her şey, içinde bir esrar barındırır. Kuşlar nasıl uçtuklarının sırrını bizden gizler, su olağanüstü gücünün sebebini özenle bizden saklar... Resmin bu doğayı yansıtmasını istiyorsak, bu müthiş bilgi muhafaza etme kapasitesini de resme katmamız gerekmez mi? Bir resme her baktığında, sanatların en yücesine nüfuz ettiğini hatırla. Hiçbir zaman yüzeyde kalma; sahnenin içine gir, unsurların arasında dolaş, gizli köşelerini keşfet, arkasını yokla... böylece asıl anlamına ulaşabilirsin. Ama seni uyarıyorum: Bunun için cesur olmak gerekir. Birçok kez, bu tür bir duvar resminde bulduğumuz şey, bulmayı umduğumuz şeyden çok farklıdır. Ben söylemiş olayım."

Keşiş Giovanni tereddüt etmeden genel başkanın verdiği görevin ikinci kısmını yerine getirdi.

Konuşmamızdan ve bana Kâhinin son mektubunu gösterdikten sonra, hava kararmadan Beytanya'dan ayrılıp tarikat merkezine geri döndü. Torriani benim tepkimi iletmek üzere dönmesini söylemişti. Özellikle öğrenmek istediği de, Santa Maria delle Grazie'deki düzenlemelerde ciddi aykırılıklar olduğu konusundaki söylentiler hakkında ne düşündüğümdü. Asistanım mesajımı açık seçik iletmış olmalı: Öteden beri beslediğim korkular nihayet dikkate alınır ve Kâhin'in ifşaatı da ihtimal dahilinde kabul edilip bunlara eklenecek olursa, söz konusu şahsı Milano'da arayıp bulmak ve dükün manastır konusundaki gizli planlarının boyutlarını bizzat ondan öğrenmek gerekiyordu.

"özellikle de" diye ısrar ettim Keşiş Giovanni'ye, "Leonardo da Vincinin eserlerini incelemek gerekiyor. Heterodoks fikirleri, görünürde dine uygun eserlerin içine gizleme merakı Beytanya'da biliniyor. Leonardo uzun yıllar Floransa'da çalıştı, Yaşlı Cosimo'nun torunlarıyla temasları oldu; Santa Maria'da çalışan sanatçılar arasında Magripli'nin fikirlerine katılmaya en yatkın olanı odur."

Gozzoli getirdiği haberle ilgili diğer büyük endişemi başkan Torriani'ye özetledi: *Donna Beatrice*'nin ölümüne ilişkin bir soruşturma açılmasının şart olduğu konusunda ısrarlıydım. Kâhin'in kehanetinin doğruluğu, fesat bir gizlici planının varlığına işaret ediyordu; Dük Ludovico ya da hain danışmanları İtalya'nın ortasında çoktanrılı bir cumhuriyet kurmayı planlı

yorlardı belki. Dükün karısını ve doğmamış oğlunu öldürtmesi nin pek anlamı olmamakla birlikte, gizlilik bilimleri taraftarlarının zihniyeti çoğu kez öngörülemeyen bir yol izlerdi. Büyük bir işe kalkışmadan önce önemli bir kurban vermek gerektiğinden söz edildiğini duymuştum daha önce. Eskiler, Altın Çağ'da yaşıyan o barbarlar bunu sık sık yaparlardı.

Kararlılığımın Torriani'yi harekete geçirdiğini sanıyorum.

Genel başkan, Gozzoli Birader'e niyetini açıkladı ve ertesi sabah, daha Roma'nın üzerindeki kırağı kalkmadan, sorunu kökünden çözmeye kararlı bir halde Santa Maria sopra Minerva manastırından ayrıldı.

Ebedi Şehir'in yollarının karla kaplanmış olmasına aldırma-
yan Torriani katır üzerinde Beytanya karargâhına tırmandı ve
derhal benimle görüşme talebinde bulundu. Gozzoli Birader'in
fikirlerimi kendisine hangi kelimelerle ilettiğini halen bilmiyo-
rum ama başkanı etkilediği belliydi. Başkanımızı hiç böyle gör-
memiştim: Ela gözlerinin altında mor torbalar oluşmuştu; sır-
tı sanki kurşun gibi ağır bir yük altında kamburlaşmıştı; bu so-
rumluluk neşeli mizacını etkileyip yıpratıyor, omuzlarını çö-
kertiyordu. Akıl hocamız, kılavuzumuz, eski dost Torriani ha-
yatının son dönemini çehresinde hayal kırıklığının damgasıyla
tamamlamaktaydı. Bütün bunlara rağmen, parlayan gözlerinin
ardında bir aciliyet duygusu okunuyordu:

"Bu ıslak, hasta, zavallı Tanrı hizmetkârına yardımcı olur
musunuz?" dedi beni Beytanya'nın avlusunda görür görmez.

Onu o kadar erken saatte orada gördüğüme şaşırmadım de-
sem yalan olur. Karargâhımıza tek başına, maiyetini yanına al-
madan, cübbesinin üzerine bir harmani atıp sandaletlerinin üs-
tüne tavşan kürkü dolayarak tırmanmıştı. Dominiken Tarikatı
genel başkanı, merkezimizi ve kilisesini bu şekilde bırakıp istih-
barat servisi sorumlusuyla görüşmek üzere fırtınanın ortasında
şehri bir baştan diğerine katediyorsa, mesele son derece ciddi
demekti. Yüzündeki ifade bir an önce konuşmaya başlamak ko-
nusunda beni teşvik etse de, soru sormaya cesaret edemedim.
Üstündekileri çıkarıp ikram ettiğimiz bir kadeh sıcak şarabı iç-
mesini bekledim. Roma'nın tamamının görüldüğü, kutular ve

elyazmalarıyla dolu küçük karanlık çalışma odama çıktık; kapı kapanır kapanmaz Peder Torriani korkularımı doğruladı:

"Elbette o lanet olası mektuplar için geldim!" diye haykırdı, beyaz kaşlarını havaya kaldırarak. "Siz de kalkmış bana kanımca yazarının kim olduğunu mu soruyorsunuz? Bilhassa siz, Peder Leyre?"

Torriani derin bir iç çekti. Zayıf düşmüş bedeni ısınabilmek için mücadele veriyor, şarabın etkisiyle yavaş yavaş canlanıyordu. Dışarıda kar vadiye yığılmaktaydı.

"Bana sorarsanız" diye devam etti, "adamımız ya dükün maiyetinden ya da yeni Santa Maria delle Grazie manastırının keşişlerinden biri. Bizim âdetlerimizi gayet iyi bilen, mektupları kime gönderdiğinin bilincinde biri bu. Yine de..."

"Evet, yine de?..."

"Bakınız Peder Leyre: Dün size gönderdiğim mektubu okuduğumdan beri gözümü kırpmadım. Birisi Kiliseye vahim bir ihanet konusunda bizi uyarıyor. Mesele çok ciddi, özellikle bu kişi korktuğum gibi Santa Maria cemaatinden biriye..."

"Kâhin'in Dominiken olduğunu mu düşünüyorsunuz peder?"

"Bundan neredeyse eminim. Magripli'nin niyetlerinden haberdar, içeriden biri, misilleme korkusuyla onu ihbar etmeye cesaret edemeyen biri."

"Adayınızı bulmak için söz konusu keşişlerin hayatını incelemişsinizdir sanırım, yanılıyor muyum?"

Torriani kendinden memnun, gülümsedi.

"Hepsini. İstisnasız. Çoğu, Lombardiyalı iyi ailelerin evlatları. Magripli'ye ve Kiliseye sadık din adamları, hayallere, komplolara meraklı olmayan adamlar. Kısacası iyi birer Dominiken. Aralarından hangisinin Kâhin olabileceğini tahmin edemiyorum."

"Eğer gerçekten Kâhin onlardan biriye."

"Elbette."

"Hatırlatmama izin verirseniz Başkan Torriani, Lombardi ya öteden beri heretikler yuvası olmuştur..."

Ürperen genel başkan devam etmeden önce hapşırığını bastırdı:

"O dediğiniz uzun zaman önceydi peder. Çok uzun zaman önce. İki yüz yılı aşkın bir süredir Katharosçu heretiklerin bölgede izi bile kalmadı. Evet, Aziz Domingo'muza Engizisyonu kurma fikrini esinleyen o lanet olası Katharosçular Albi Haçlı Seferi'nin* ardından oraya sığındılar ama fikirlerini kimseye bulaştıramadan hepsi öldü."

"Bununla birlikte, küfürlerinin Milanoluların zihnietine nüfuz ettiği inkâr edilemez. Yoksa Milanolular heterodoks fikirlere niçin bu kadar açık olsunlar? Dük buna elverişli bir ortamda yetişmiş olmasa, çoktanrılı inançları kabul eder miydi? Son olarak da" diye devam ettim "Roma'ya sadık bir Dominiken, ihbar ettiği heretikliğe katılmasa, imzasız birtakım mektupların arkasına niçin sığsın?"

"Daha neler, Peder Leyre! Kâhin Katharosçu değil. Tam tersine: Kilise dogmalarını korumak için Carcassonne Başengi zitöründen daha fazla çaba gösteriyor."

"Bu sabah siz gelmeden önce söz konusu şahsın bütün mektuplarını tekrar okudum. Kâhin'in amacı, bize gönderdiği ilk mektuptan beri çok net: Magripli'nin Santa Maria delle Grazie'deki planlarını durdurmak için birini göndermemizi istiyor. Dükün Milano'nun geri kalanında yaptıkları, meydanlar, iç ulaşım için kanallar, savaklar onun için önemli değil sanki... Bu da sizin varsayımınızı doğruluyor."

Torriani memnuniyetle onayladı.

"Ama sayın başkan" diye itiraz ettim, "harekete geçmeden önce, isteğinin bir tuzak olup olmadığını araştırmamız gerekir."

"Nasıl? Bize sunduğu kanıtlara rağmen Kâhin'i yalnız bırakmaya mı niyetlisiniz? Halbuki siz kendiniz Magripli'nin rah

*) 1208'de, Papa III. Innocentius Fransa'nın Languedoc bölgesindeki heterodoksların kökünü kazımak üzere bir askeri birlik kurarak Katharosçu heretik hareketin yok edilmesini emretti. Son heretiklerin 1244'te Montsegur kuşatmasında öldürüldüğü kabul edilmekle birlikte, birçok tarihçi, "bonhomme" ailelerinin toplu halde Lombardiya'ya, bugünkü Milano'nun yakınına sığındıklarını ve Roma'nın baskısına rağmen burada kalarak inançlarını sürdürdüklerini ileri sürmektedir.

metli eşinin doktrinden sapmalarına ne zamandır dikkat çekiyordunuz!"

"Doğru. Bu aile kurnazdır. Onlara karşı kanıtlar bulmamız kolay olmayacak. Benim dediğim şu: Yanlış bir adım atmamak için son derece ihtiyatlı olmalıyız."

"Hayır peder. Bunları bir yana bırakın. Bu adam, kim olursa olsun, bizden yardım istiyor, artık bu isteğini geri çevirenleyiz. Ayrıca şunu da belirtiyim ki, dükün kardeşi Kardinal Ascario aracılığıyla mektuplarda yer alan en ufak ayrıntıları dahi incelemeye tâbi tuttum. İnanın, hepsi doğru."

"Doğru" diye tekrarladım, kafamı toparlamaya çalışırken. "Biliyor musunuz? Galiba bütün bu meselede beni en çok şaşırtan şey, sizin tutumunuzdaki değişiklik, Başkan Torriani."

"Yok canım" diye itiraz etti başkan. "Kâhin'in mektuplarını kesin kanıtlar buluncaya kadar arşivledim. Hiç inanmasam, yırtıp atardım, öyle değil mi?"

"öyleyse, sayın başkanım, muhbirimiz doğruyu söylüyorsa, yeni manastırının istikbali için endişelenen bir Dominiken'se, size yazdığı mektuplarda kimliğini niçin gizliyor?"

Keşiş Gioacchino yüzünde bir hayret ifadesiyle omuz silkti:

"Keşke bu sorunun cevabını bilseydim Peder Leyre. Benim de kafamı kurcalıyor. Bu belirsizlik uzadıkça mesele de beni daha çok rahatsız ediyor. Tarikatımız bugünlerde birçok cephe de mücadele veriyor, Kilise'nin bağrında bir yara daha açılması, çaresi olmayan bir kan kaybı anlamına gelir. Bu yüzden de harekete geçme zamanının geldiğine inanıyorum. Floransa'da olanların Milano'da tekrarlanmasına izin veremeyiz. Bu bir felaket olur!"

"Bir yara daha." Konuyu deşip deşmemekte kararsızdım; ama Torriani'nin suskunluğu karşısında seçeneğim kalmadı:

"Peder Savonarola'ya değiniyorsunuz herhalde..."

"Başka kime olacak?" Yaşlı başkan devam etmeden önce iç geçirdi. "Papanın sabrı tükendi, onu aforoz etmeyi düşünüyor artık. Papanın zenginliği konusundaki vaazları giderek keskinleşiyor; bu yetmiyormuş gibi, Medici hanedanının sonuna ilişkin kehanetleri doğrulandı; şimdi de peşinde bir kalabalık

nı haber veriyor. Roma'nın günahlarından arınmak için acı çekmesi gerektiğini söylüyor ve rezil adam buna seviniyor. En kötüsü de ne, biliyor musunuz? Taraftarlarının sayısı her geçen gün artıyor. Milano Dükü de bu felaket senaryosuna katılacak olsa, kurumumuzun çöküşüne kimse engel olamaz..."

Kafam karışarak genel başkanın çizdiği tablo karşısında haç çıkardım.

Romanın tamamının da bildiği gibi, Girolamo Savonarola o tarihlerde Torriani'nin en büyük sorunuydu. Herkes ondan söz ediyordu. Parlak bir hatip ve müthiş etkileyici bir kıyamet tellalı olan bu Dominiken, yakın tarihte Medici ailesinin kaçıyla oluşan boşluğu doldurmak için Floransa'da teokratik bir cumhuriyet kurmuştu. Yeni kürsüsünden, VI. Alexander'in aşırılıklarına saldırıyordu. Savonarola bir deli, hatta daha da beteri, korku nedir bilmeyen bir adamdı. Üstlerinin uyarılarına kulak asmıyor, Kilise yasalarını kasten çiğniyordu. XI. yüzyıldan itibaren papa ve Curia Romana'yı yanılgıdan bağışık tutan *Dictatus Papae*'ye aldırmıyor, hatta on dokuzuncu maddesine ("Kimse papayı yargılayamaz") meydan okuyarak vaaz kürsüsünden Tanrı adına papayı tutuklamak gerektiğini haykırıyordu.

Genel başkanımız umutsuzluğa kapılmaktaydı. Taşkın vazinin büyüklük hırsını gemlemeyi başaramamış olması bir yana, Savonarola'nın tutumu papa karşısında tarikatın tamamını kötü duruma düşürüyordu. Şimşon'un Filistîler karşısındaki gururunu sergileyen asi, eleştirilerini susturmak için sunulan kardinallik tacını reddetmiş, hatta daha önemli bir ilahi misyonu olduğunu ileri sürerek Floransa San Marco manastırındaki kürsüsünü terk etmeyi reddetmişti. Peder Torriani'nin, Aziz Domingo vaizlerinin sadakatinin Milano'da sorgulanmasını istememesinin nedeni buydu. Kâhin eğer Dominiken'se ve Magripli'nin kentteki yeni ocağımızda çoktanrılı emelleri olduğu konusundaki uyarılarında haklıysa, tarikat tekrar yasaklanacaktı.

"Bir karara vardım peder" dedi genel başkan, biraz düşündükten sonra büyük bir ciddiyetle; "Santa Maria delle Gra

zie'den bütün şüpheleri uzaklaştırmamız gerekir, icap ederse Engizisyona başvurarak."

"Muhterem peder! Milano Dükünü yargılamayı düşünmüyorsunuz, değil mi?" diye sordum telaş içinde.

"Sadece gerektiği takdirde. Biliyorsunuz laik hükümdarların en çok hoşuna giden şey, Kilisemizin zaaflarını keşfedip bize karşı kullanmaktır. Bu yüzden onların eylemlerinin önüne geçmek zorundayız. Savonarola olayına benzer bir skandal daha koparsa tarikatımızın Papalık Devletleri nezdindeki konumu çok kötü olur. Anlıyor musunuz?"

"Peki, Kâhine nasıl ulaşmayı, iddialarını doğrulamayı ve şüphe uyandırmadan yargılanması için gerekli bilgiyi edinmeyi düşündüğünüzü sorabilir miyim?"

"Bunu çok düşündüm sevgili Peder Agustin. Sizin de bildiğiniz gibi, şimdi tutup Engizitörlerimizden birini gönderecek olsam, Milano mahkemesi çok fazla soru sorar, meselenin gerektirdiği gizlilik bozulur. Bu boyutlarda bir komplo gerçekten varsa, bütün kanıtlar Magripli'nin işbirlikçileri tarafından derhal gizlenmiştir."

"Yani?"

Torriani cevap vermeyip çalışma odasının kapısını açtı ve merdivenden aşağı, büyük giriş kapısına indi. Ahırların bulunduğu avluya çıkıp katırını aradı, böylece acil toplantıyı noktalamış oldu. Dışarıda tipi göz açtırmıyordu.

"Söylesenize, ne yapmayı düşünüyorsunuz?" diye sordum tekrar.

"Magripli, düşesin resmî cenaze töreninin on gün sonra yapılmasına karar verdi" dedi sonunda. "Her yerden temsilciler Milano'ya gidecek, o zaman gerekli incelemeleri yapıp Kâhin'i bulmak için Santa Maria'ya sızmak kolay olur. Bununla birlikte, herhangi bir din adamını da gönderemeyiz. Değerlendirme yapabilecek, yasalar, heretiklik ve gizli şifreler hakkında bilgi sahibi olan biri lazım bize. Görevi, Kâhin'i bulmak, suçlamalarının her birini tek tek doğrulamak ve heretikliği durdurmak olacak. Ve bu kişinin bu ocağın biri olması gerek. Beytanya'dan."

Genel başkan gideceği patikaya kaygıyla baktı. Yolu en iyi ihtimalle bir saatte alırdı, katırı buzda kayıp onu düşürmezse, merkeze ögle sığağında varacaktı.

"Bizim ihtiyacımız olan adam" dedi, önemli bir açıklamada bulunacakmış gibi, "sizsiniz, Peder Leyre. Bu meseleyi kimse sizden iyi çözümleyemez."

"Ben mi?" Sözleri beni şaşırtmıştı. Adımı, katırın heybelelerinde bir şey ararken fesatça bir hazla telaffuz etmişti. "Ama biliyorsunuz, burada önemli işlerim, sorumluluklarım var..."

"Hiçbiri bunun kadar önemli değil!"

Kendi mührüyle tutturulmuş kalın bir kâğıt tomarını uzatıp son emrini verdi:

"Derhal Milano'ya doğru yola çıkacaksınız. Mümkünse bugün. Bunların yardımıyla elimdeki belgelere baktı muhbirimizi bulacak, bu yeni tehlikenin doğruluk payını saptayacak ve çaresini bulmaya çalışacaksınız."

Başkan tomarın en üstündeki parşömeni işaret etti. Kırmızı mürekkeple yazılmış iri harflerle, muhbirimizin imzasını içeren bilmece okunuyordu. Onu birçok kez görmüştüm, Kâhin'in her mektubunun sonunda yer alırdı, ama o âna kadar üzerinde durmamıştım.

O yedi satırı görüp en önemli sorunum haline geldiklerini anladığımda gözlerim kararır gibi oldu.

Bilmece şuydu:

*Oculos ejus dinumera,
sed noli voltum adspicere.
In latere nominis
mei notam rinvenies.
Contemplari et contemplata
aliis tradere.
Veritas**

*) "Gözlerini say, ama yüzüne bakma./ Adımın sayısını/ yan tarafında bulacaksın./ İnceleyip başkalarına iletmek/ incelemenizin sonucunu./ Gerçek".

Doğal olarak, itaat ettim. Başka ne yapabilirdim ki?

Milano'ya On İkinci Gece'nin ertesinde vardım. Karın parlaklığının gözleri kör ettiği, temiz havanın acımasızca ilikleri dondurduğu bir cumartesi sabahıydı. Hedefime varmak için durup dinlenmeden at sürmüş, iğrenç hanlarda üç dört saat uyumuş, hatırladığım en şiddetli kış mevsiminin ortasında soğuktan donarak, sıırsıklam ıslanarak, üç günlük bir yolculuk yapmışım. Ama bunların hiçbiri önemli değildi. Lombardiya'nın başkenti, saray entrikalarının, Fransa ve komşu kontluklarla derinlemesine incelediğim toprak kavgalarının mekânı Milano karşımdaydı.

Etkileyici bir yerdi. Alpler'in güneyindeki kentlerin en büyüğü, Sforza'ların şehri, Roma'nın iki katı yüzölçümüne sahipti; sekiz büyük kapısı olan, aşılması imkânsız surlar, gökyüzünden bakıldığında herhalde dev bir savaşçının kalkanını andıran yuvarlak planlı büyük kenti çevreliyordu. Ama beni şaşırtan, kentin istihkâmı değildi; burası yoğun bir düzen duygusu barındıran yeni ve temiz bir kentti. Kent halkı Roma'daki gibi köşe başlarına işemiyor, fahişeler gelip geçenlerin üstüne atlayarak kendilerini sunmuyordu. Bu kentte her köşe, her ev, her kamu binası, yüce bir işleve göre düşünülmüş gibiydi. Narin, iskeletsi görünümlü, her haliyle Güney İtalya'nın hantal kütlelerine zıt, kibirli katedrali de vadiye olumlu etkisini yayıyordu. Tepelerden bakıldığında Milano, yeryüzünde kargaşanın ve günahın filizlenebileceği son yer gibi görünüyordu.

Kentin en soylu girişi olan Porta Ticinese'ye varmadan bir müddet önce kibar bir tüccar beni Magripli'nin kalesinin ana

girişini olan Filarete kulesine kadar götürmeyi teklif etti. Kalkan biçimli kentin bir ucunda yer alan Sforza şatosu, dev kent surlarının minyatür bir kopyasına benziyordu. Yüzümdeki şaşkınlığı görünce tüccar güldü. Cremona'da sepicilik yaptığını, dine bağlı bir Katolik olduğunu ve kendisiyle ailesine hayır duası karşılığında beni seve seve kalenin içine kadar götürebileceğini söyledi. Teklifini kabul ettim.

Yardımsever tüccar beni tam saat üçte dükün şatosunun önünde bıraktı. Burası tahmin ettiğimden de daha muhteşem bir yerdi. Mazgallara Sforza'ların korkunç armasını taşıyan bir zavallıyı yutan korkunç bir yılan sancaklar asılıydı. Mavi şeritler rüzgârda dalgalanıyor, şatonun içinde bir yerlere yerleştirilmiş altı dev bacadan simsiyah, yoğun dumanlar çıkıyordu. Filarete'nin girişi tehditkâr demir parmaklıklardan ve tunçla sağlamlaştırılmış birer kanatlı iki kapıdan oluşuyordu. Girişi bekleyen en az on beş muhafız, el arabalarıyla mutfaklara getirilen tahıl çuvallarını mızraklarıyla yokluyorlardı.

Üniformalı muhafızlardan biri bana yolu gösterdi. Şatonun içinde yer alan kulenin batı ucuna gidip ziyaretçi girişini ve *Doyma* Beatrice'nin cenazesine gelecek delegasyonları ağırlamak üzere düzenlenmiş "matem bürosu"nu sormam gerekiyordu. Cremonalı kılavuzum cenaze sebebiyle kentte bütün faaliyetin duracağını söylemişti. Gerçekten de saate göre hareket azdı. Magripli'nin kâtibi olan ifadesiz çehreli, uzun boylu saraylının beni bekletmeden karşılamasına şaşırdım. Bu Tanrı hizmetkârını efendisine götürmeyeceği için özür diledi. Yine de tavsiye mektubumu şüpheli bir edayla inceledi, papalık mührünün hakiki olduğuna kanaat getirdi ve üzüntüsünü belirten bir ifadeyle geri verdi.

"Çok üzgünüm, Peder Leyre" dedi Marchesino Stanga ve uzun uzun özür diledi. "Takdir edersiniz ki efendim eşinin vefatından sonra kimseyi kabul etmiyor. Zor anlar yaşadığımızı ve dükün yalnız kalmaya ihtiyacı olduğunu anlayacağınızı umarım."

"Elbette" diye onayladım, sahte bir nezaketle.

"Bununla birlikte" diye ekledi, "matem süresi dolduktan sonra, kentte bulunduğunuzu kendisine bildireceğim."

Magripli'nin gözlerinin içine bakıp hazır bulunduğum onca sorgulamada yaptığım gibi heretikliğin ya da suçun karanlık gölgelerini barındırıp barındırmadıklarını görmeyi isterdim. Ama kürklü kırmızı başlıklı, kadife ceketli, ukala ukala konuşan kâtibi beni engellemeye kararlıydı.

"Âdetimiz olduğu üzere sizi şatoda da ağırlayamayacağız maalesef" dedi sertçe. "Şato kapalı, konuk kabul etmiyoruz. Sizden *Donna Beatrice*'nin ruhu için dua etmenizi ve cenazeden sonra tekrar gelmenizi rica edeceğim. O zaman sizi layık olduğunuz şekilde kabul edebiliriz."

"*Requiescat in pace*"* diye mırıldanarak haç çıkardım. "De-diğinizi yapacağım. Sizin için de dua edeceğim."

Garip bir hisse kapıldım. Dükle ailesinin yakınına yerleşmeyince şatoda az çok serbestçe dolaşabilme hayallerim suya düşmüştü; soruşturmalara başlamam gecikecekti. Bana bir çalışma ortamı sağlayabilecek, sakın bir yer bulmam gerekiyordu. Torriani'nin belgeleri çantamda bekliyordu; sessiz bir ortam, günde üç öğün sıcak yemek ve bilmeceyi çözmek için bol miktarda da şansa ihtiyacım olacaktı. Bir keşişin laikler arasında kalacak yer araması mantıksızdı, dolayısıyla seçeneklerim hemen ikiye düştü: Ya yılların San Eustorgio manastırında ya da yeni Santa Maria delle Grazie manastırında kalacaktım; orada Kâhinle karşılaşma ihtimali beni heyecanlandırıyordu. Kalacak yeri ayarladıktan sonra Başkan Torriani'nin Beytanya'da verdiği şifreye gömülmeye vaktim olurdu.

Kabul etmem gerekir ki takdiri ilahî işimi çok kolaylaştırdı. San Eustorgio'nun uygun olmadığı hemen anlaşıldı. Katedralin fazlasıyla yakınında, pazarın yanibaşında olduğundan meraklılarla dolup taşardı; bunlar Romalı bir Engizitörün manastırda ne işi olduğunu sorup kurcalayacaklardı mutlaka. Yerinin bir avantajı vardı: Kâhinin faaliyetlerini, kendisiyle nasıl biri ol

•) Huzur içinde yatsın, (ç.n.)

duğundan habersizken karşılaşma tehlikesi olmadan izleyebildim; ama dezavantajlarının ağır bastığını da biliyordum.

Öteki seçeneğe, Santa Maria delle Grazie'ye gelince, tahminen hedefimi barındırmasının yanı sıra, küçük ama çözümlenebilecek bir kusuru daha vardı: *Donna Beatrice*'nin kalabalık cenaze töreni burada kutlanacaktı. Kısa bir süre önce Bramante tarafından yenilenen kilise, ilgi odağı olacaktı.

Buna karşılık Santa Maria'da ihtiyacım olan her şeyi bulabilirdim. Ölüler Galerisine bakan binalardan birinin ikinci katında yer alan zengin kütüphanesinde Suetonius'un, Philostratos'un, Plotinos'un, Ksenophon'un, hattâ Yaşlı Cosimo döneminde getirtilmiş Platonun eserleri bulunuyordu. Dükün şatosuna yakındı ve Porta Vercellina'ya da fazla uzak değildi. Mükemmel bir mutfak, olağanüstü tatlılar yapan bir fırını, kuyusu, sebze bahçesi, dikimevi ve hastanesi vardı. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, en önemlisi de, Başkan Torriani haklıysa, Kâhin, bilmece falan çözmeme gerek kalmadan, manastırın koridorlarında karşıma çıkabilirdi.

Pek safmışım.

Bu somut ayrıntı dışında şansım yaver gitti: Santa Maria'da tek bir boş hücre kalmıştı ve derhal bana verildi. Eni iki, boyu üç adımlık bir odaydı, şiltesiz tahta bir yatağı, Magenta cadde-sine bakan ufacık bir pencerenin altında küçük bir masası vardı. Keşişler soru sormadılar. Tavsiye mektubumu kâtip Stanga gibi şüpheyle incelediler; ama manastırlarına kederli ruhumu dinlendirmek için geldiğimi söylediğimde rahatladılar. "Bir Engizitörün bile inzivaya ihtiyacı vardır" diye açıkladım. Anlayış gösterdiler.

Sadece bir şart koştular. Patlak gözlü ve garip aksanlı bir keşiş olan zangoç sertçe uyardı beni:

"Yemekhaneye asla izinsiz girmeyin. Üstat Leonardo çalışmasını kimsenin bölmesini istemiyor, başkekiş de üstadın her isteğinin yerine getirilmesini istiyor. Anlaşıldı mı?"

Onayladım.

Önce Santa Maria kütüphanesini ziyaret ettim. Orayı çok merak ediyordum. Kâhin'in her türlü kötülüğün yuvası olarak tarif ettiği, tartışmalı, şimdi de yasaklı yemekhanenin üst katında yer alan kütüphane, dikdörtgen pencereleri olan geniş bir mekândı; on on beş küçük okuma masası, bir de büyük kütüphaneci kürsüsü vardı. Bu kürsünün hemen arkasında, kilitli, kalın bir kapının ardında kitaplar muhafaza ediliyordu. En çok dikkatimi çeken, kütüphanenin ısıtma düzeneği oldu: Alt katteki bir kazandan sağlanan su buharı bakır borulardan geçerek zemindeki döşeme taşlarını ısıtıyordu.

"Isıtma, kütüphaneyi kullanan okurlar için değil" diye açıklandı hemen görevli; benim o marifetli düzeneği ilgiyle incelediğimi görünce. "Kitaplar için. Çok değerli kitaplarımız olduğu için soğuk yüzünden mahvolmalarını önlememiz gerekiyor.

Sanıyorum kütüphane sorumlusu olan Peder Alessandro, bana şüpheyle değil, utanmazca bir merakla bakan ilk keşişti. Uzun boylu, kemikli, çok beyaz tenli ve nazik tavırlı bir adamdı; çöplüğünde yeni bir çehre gördüğüne çok memnun olmuş gibiydi.

"Buraya pek fazla insan gelmez" diye itiraf etti. "Hele Roma'dan!"

"Ya... Demek Romalı olduğumu biliyorsunuz?"

"Haberler rüzgâr hızıyla ulaşıyor peder. Santa Maria halen küçük bir cemaat. Ocağımıza bir Engizitörün geldiğini şu anda cemaatimizde bilmeyen kalmamıştır sanırım."

Keşiş mutabakat işareti olarak göz kırptı.

"Resmî bir görevle gelmedim" diye yalan söyledim. "Kişisel meseleler nedeniyle buradayım."

"Ne önemi var! Engizitörler tahsilli, bilgili insanlardır. Burada keşişlerin hemen hepsi okuma yazmada güçlük çekiyor. Bir süre yanımızda kalırsanız sizinle iyi anlaşıcağımızı sanıyorum."

Ardından ekledi:

"Roma'da Şifre Dairesi'nde çalıştığınız doğru mu?"

"Evet..." dedim şaşırarak.

"Harika, peder. Muhteşem. Konuşacak çok şeyimiz olacak. Bana sorarsanız birkaç gün geçirmek için dünyada daha iyi bir yer bulamazdınız."

Alessandro bende cana yakın bir adam izlenimi uyandırdı. Elli yaşlarındaydı, çengel burnunu ve hayatımda gördüğüm en çıkık çeneyi kompleksiz taşıyordu. Âdemelması gırtlaktan fırlamaya çalışır gibiydi. Masanın üstünde, herhalde kitap harflerini büyütmek için kullandığı kalın mercekler duruyordu; cübbesinin kollarında koca koca mürekkep lekeleri vardı. Onunla ilk anda samimiyet kurmadım hatta o çarpık yüzü beni ipnotize etmesin diye fazla bakmamaya çalışıyordum ; bununla birlikte, aramızda derhal içten bir sevgi bağı oluştuğunu söyleyebilirim. Manastırda bulunduğum süre boyunca ihtiyaçlarımı karşılamak konusunda ısrarla teklifte bulundu. Her şeyin bana yabancı görüldüğü o muhteşem mekânın gizli köşelerini bana göstereceğini söyledi ve işime yoğunlaşabilmem için gerekli sükûneti sağlamaya söz verdi.

"Başkaları da sizden örnek alsa, keşişler buraya çalışmak üzere gelseler" diye sızlandı, dilini tutamazmış gibi, "burayı kısa zamanda Roma'dakilere benzer bir *studium generale*'ye* hatta belki bir üniversiteye dönüştürebilirdik..."

"Buraya çalışmak üzere keşişler gelmiyor mu?"

"Ne kadar çok bilgi sunulduğu düşünülürse, pek az. Size mütevazı gibi görünebilir ama bu kütüphanede düklüğün en önemli eski metin koleksiyonlarından biri bulunuyor."

*) İlahiyat, *Trivium* (gramer, retorik ve diyalektik) ve *Quadrivium* (aritmetik, geometri, astronomi ve müzik) eğitimi verilen Dominiken öğrenim kurumları.

"Öyle mi?"

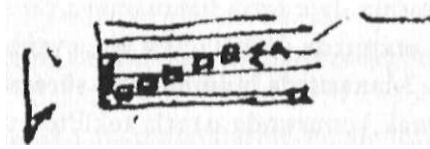
"Böbürlenirmiş gibi görünüyorsam affedin ama çok uzun zamandır burada çalışıyorum. Belki sizin gibi kültürlü bir Romalı'ya, Vatikan'la karşılaştırdınca önemsiz gelebilir, ama inanın burada bulunan bazı metinler, papanın kütüphanecilerinin bile hayal edemeyeceği şeyler..."

"Öyleyse" dedim kibarca, "bu metinlere ulaşabilmek benim için bir imtiyaz olacak."

Keşiş Alessandro övgüyü kabul edercesine başını eğdi, bir yandan da kâğıtlarını karıştırıyor, önemli bir şey arıyordu.

"önce sizden küçük bir ricam olacak" deyip kıs kıs güldü. "Aslında sizi bana Tanrı gönderdi. Sizin gibi Şifre Dairesinde mesajlar deşifre etmeye alışık biri için böyle bir bilmece peynir ekmek sayılır."

Dominiken keşiş, üzerine bir şeyler karalanmış bir kâğıt parçası uzattı. Basit bir resimdi. Sıradan bir gamın ortasında yersiz bir "za" ve bir olta iğnesi. Şöyle bir şey:

"Evet?" diye sordu sabırsızlıkla. "Anlayabildiniz mi? Ben üç gündür uğraşıyorum, çözemedim."

"Burada ne bulmanız bekleniyor?"

"Roman dilinde bir cümle."

Bilmeceye uzun uzun baktım ama anlamını sezemedim. Püf noktasının o yersiz "za" olduğu açıktı. Yersiz olan şeyler daima cevabı içinde barındırır; peki ya olta iğnesi? Zihnimde gamdan başlayarak bütün unsurları sıraya soktum ve güldüm.

"Evet, doğru, bu bir cümle" dedim sonunda. "Hem de çok basit."

"Basit mi?"

"Okumayı bilmek yeterli, Keşiş Alessandro. Bakın: Önce olta iğnesini Roman diline çevirerek, yani '*amo*'yla. işe başlarsanız, geri kalanı hemen anlam kazanıyor."

"Anlayamadım."

"Çok basit. Önce '*amo*'yu okuyun, sonra da notaları."

Keşiş şüpheyle parmağını resmin üzerinde gezdirdi:

*"L'amo... re... mi... fa... sol... la... 'za... re! L'amore mi fa sollaza re/.."**diye haykırdı. "Şu Leonardo namussuzun teki! Ben bir dahaki sefere gösteririm ona! Müzik notalarıyla oynamış... *Male detto.*"**

"Leonardo mu?"

O adı duyunca gerçekliğe geri döndüm. Kütüphaneye Kâhinin bilmecesini çözmek üzere sığınacak bir yer aradığım için gitmiştim. Eğer tahminlerimizde yanılmıyorsak, ipucu Leonar**db**'yla, yasaklı yemekhaneye ve orada gerçekleştirdiği eserle çok yakından ilişkiydi.

"Aa!" diye haykırdı kütüphaneci, keşfinden ötürü hâlâ kabına sığamayarak. "Henüz onunla tanışmadınız mı?"

Başımı iki yana salladım.

"O da bir bilmece meraklısıdır. Santa Maria keşişlerine her hafta bir bilmece getirir. Bu en zorlarından biriydi..."

"Leonardo da Vinci mi?"

"Ya kim olacak?"

"Keşişlerle pek fazla konuşmadığınızı sanıyordum..." dedim duraksayarak.

"Sadece çalışırken konuşmaz. Ama buraya yakın bir yerde oturduğu için sık sık eseri denetlemek üzere uğrar ve galerilerde bizlerle şakalaşır. Çift anlamlı sözlere, kelime oyunlarına bayılır, nükteleriyle bizi güldürür."

"Çift anlamlı sözler."

Bu sözler beni güldüreceğine kaygılandırdı. Beytanya'nın bütün şifre çözücülerinin kafasını karıştıran bir mesajı deşifre etmek üzere orada bulunuyordum. Leonardo'nun porteye dö

*) "Aşk bana haz veriyor."

**) Lanet olsun (ç.n.).

nüştürdüğü çapkınca cümleden çok farklı olan ve çözümü çeşitli devlet meselelerini belirleyecek bir metin. Bu manasız göreveliklerle kaybedecek vaktim mi vardı?

"En azından" dedim sertçe, "arkadaşınız Leonardo'yla benim ortak bir yanımız var: Çalışırken yalnız başımıza olmaktan hoşlanıyoruz. Bana bir masa verip kimsenin rahatsız etmemesini sağlar mısınız?"

Keşiş Alessandro sözlerimin bir rica olmadığını anladı. Gülümsemesi köşeli yüzünden silindi ve itaatkâr bir tavırla başını salladı.

"Buraya oturun. Çalışmanızı kimse bölmeyecek."

O öğleden sonra kütüphaneci sözünü tuttu. Başkan Torriani'nin Beytanya'da verdiği yedi mısranın karşısında geçirdiğim saatler, Milano'da en yalnız kaldığım saatlerdi. Bu işin, daha önceki çalışmalarımın hepsinden daha fazla yalnızlık gerektirdiğini anlıyordum. Tekrar okudum:

*Oculos ejus dinumera,
sed noli voltum adspicere.
In latere nominis
mei notam rinvenies.
Contemplari et contemplata
aliis tradere.
Veritas**

Çözümü sabrın mükâfatı olacaktı.

Beytanya atölyelerinde öğrendiğim şekilde bu anlamsız sözlere değerli üstat Peder Leon Battista Alberti'nin tekniklerini uyguladım. Peder Alberti olsa, bu bilmeceye bayılırdı; sıradan bir metnin arkasına saklanmış gizlici bir mesajı çözmekle kalmayıp, bu çözümün muhtemelen beni götüreceği sanat eserinin arkasında gizlenen muammayı da çözecektim. Peder Al

*) "Gözlerini say, ama yüzüne bakma./ Adımın sayısını/ yan tarafında bulacaksın./ İnceleyip başkalarına iletmek/ incelemenizin sonucunu./ Gerçek".

berti perspektif konusunda bir kitap yazan ilk bilindi; sanat-sever, şair ve filozoftu, köpeği için bir cenaze marşı bestelemiş, Roma'daki Trevi çeşmesinin tasarımını yapmıştı. Tanrı'nın vaksizce yanına aldığı değerli bilginimiz, bir bilmeceyi çözerken türünün ve kaynağının önemli olmadığını söylerdi: Görünür olandan gizli olana gitmek gerekiyordu. Yani önce aşikâr olanı, "za"yı saptayıp sonra gizli anlamını aramak gerekliydi. Bir başka yararlı kuralı daha vardı: Bilmeceler daima acele etmeden, en ufak ayrıntılara eğilerek, hafızamızda tortulaşmalarına izin vererek çözülür.

Bu örnekte aşikâr, fazlasıyla aşikâr olan, mısralarda bir isim gizlendiği idi. Torriani bundan emindi, ben de okudukça daha emin oluyordum. Her ikimiz de Kâhin'in, Şifre Dairesi'nin bilmeceyi çözüp kendisiyle ilişki kuracağını umarak ipuçları verdiğini düşünüyorduk; dolayısıyla şüpheyi yer bırakmayan bir okuma yöntemi olması gerekiyordu. Elbette isimsiz muhbiri-miz görüldüğü kadar ihtiyatlıysa, sadece keskin bir gözlemci çözebilirdi şifreyi.

Anlamsız mısralarda dikkatimi çeken bir başka şey, yedi sayışıydı. Bu tür bilmecelerde genellikle sayılar önemlidir. Şiir yedi mısradan oluşuyordu. Aksak vezninin bir anlamı olmalıydı. Tıpkı Leonardo'nun olta iğnesi gibi bir şey. Eğer bu "bir şey" aradığım kimlikse, metin ona, ancak yüzüne bakamayacağım birinin gözlerini sayarak ulaşabileceğimi belirtiyordu. Buradaki çelişki kafamı karıştırıyordu. Birinin yüzüne bakmadan gözlerini nasıl sayabilirdim?

Metin bana direniyordu. Gözlere yapılan esrarengiz anıştırmanın anlamı neydi? Acaba peygamber Zekarya'nın tarif ettiği, Yahova'nın yedi gözüne* benzer bir şey miydi; yoksa Kıyamet'in boğazlanmış kuzusunun yedi boynuzuyla yedi gözü** gibi bir şey mi? Eğer öyleyse, bir sayının ardında ne gibi bir isim bulunabilirdi? Ortadaki cümle anlamlıydı: *"Adımın sayısını yan tarafında bulacaksın"* Sayısı... Hangi sayı? Yedi mi aca

*) Zekarya, 4, 10.

**) Vahiy, 5, 6.

ba? Acaba bir sıra sayı, yani yedinci miydi? Avignon'daki karşı papa VII. Clemens gibi mesela? Bu ihtimali hemen dışladım. İmzasız yazıcımızın, ismine bir numara eklenmesini hak edecek biri olması muhtemel değildi. Peki öyleyse neydi? Ayrıca dördüncü mısradaki bulduğum garip hatayı nasıl yorumlamak gerekiyordu? Mesajı yazan niçin *invehies* yerine *rinvenies* diye yazmıştı?

Tuhafliklar birbirini izlemekteydi.

Santa Maria'daki ilk çalışma günümde sadece bir şeyden emin olabildim: "İmza"nın son iki cümlesi, kesinlikle bir Dominiken'e has ifade biçimleriydi. Torriani'nin sezgisi doğruydur. "*Contemplari et contemplata aliis tradere*", Aziz Tommaso'nun *İlahiyat Toplu Yapıtında* geçen ve tarikatımızın en ünlü şiarlarından biri sayılan bir cümleydi. "İnceleyip başkalarına iletme incelemeğiniz sonucunu" anlamına geliyordu. Diğer, "*Veritas*", "Gerçek", yine oldukça yaygın bir Dominiken şiarı olmasının yanı sıra, kalkanlarımızda kullanılırdı. Gerçi iki cümleyi hiç birarada görmemiştik ama peş peşe okunduklarında, gerçeğe ulaşmak için tetikte olmak gerektiği anlamına geliyordu galiba. En azından iyi bir tavsiyeydi. Peder Alberti olsa beğenirdi.

Peki ya önceki iki cümle? Ne gibi bir isim ya da mesaj içeriyorlardı?

"Santa Maria manastırının yeni misafirini duydunuz mu?"

Leonardo genellikle günün son aydınlık saatlerinde Son Akşam Yemeği'ni incelerdi. Batan güneşin ışınları sofrada oturan figürleri önce kızıl gölgelere, daha sonra da koyu, kasvetli profillere dönüştürdü. Santa Maria manastırına sık sık bu en sevdiği eserini incelemek ve gündelik kaygılarını unutmak için giderdi. Dük, Francesco Sforza onuruna dikilecek dev atlı heykelini bitirsin diye onu sıkıştırıyordu; gün boyu bu devasa atla uğraşıyordu; bununla birlikte, Magripli bile Leonardo'nun aslı tutkusunun Santa Maria'nın yemekhanesinde olduğunu biliyordu. Yaklaşık beş metreye dokuz metre boyutlarındaki yağlıboya resim, o güne kadar gerçekleştirdiği en büyük eserd. Ne zaman bitireceğini Tanrı bilirdi ama bu ayrıntı dâhinin hiç umurunda değildi. Sihirli tablosuna öyle dalmıştı ki, Marco d'Oggiono, Toscanalı üstadın en meraklı öğrencisi, sorusunu tekrarlamak zorunda kaldı.

"Gerçekten duymadınız mı?"

Üstat dalgın dalgın başını iki yana salladı. Marco onu yemekhanenin ortasında bir tahta kasanın üzerinde oturur halde bulmuştu; bembeyaz uzun saçları, her iş gününün sonunda olduğu gibi, omuzlarına dökülüyordu.

"Hayır..." dedi duraksayarak. "İlginç biri mi, *caro*?"

"Bir Engizitör, üstadım."

"Korkunç bir meslek, desene."

"Üstat, ayrıca sizin sırlarınızla da çok ilgileniyormuş."

*) Canım, (ç.n.)

Leonardo bakışlarını *Cenacolo'dan** ayırıp öğrencisinin ma-vi gözlerine baktı. Yüzü ciddiye, sanki Engizisyon'un bir üyesi-nin yakında olması, ruhunda eski bir korkuyu canlandırmıştı.

"Sırlarım mı? Yine şu sırlar mı Marco? Hepsi burada. Dün-de söyledim sana. Gözle görünür yerde. Yıllar önce şunu öğren-dim ki, bir şeyi insanların aptallığından gizlemek istiyorsan, en iyi yer, herkesin görebileceği yerdir. Anlıyorsun, değil mi?"

Marco başıyla onaylamakla birlikte ikna olmuş görünmü-yordu. Üstadın bir gün önceki neşesi tamamen sönmüştü.

"Bana söylediklerinizi çok düşündüm üstat. Burayla ilgili bir şey daha anladım galiba."

"Sahi mi?"

"Kutsal bir mekânda ve din adamlarının gözetiminde çalış-manıza rağmen, bu Akşam Yemeği'nde İsa'nın ilk kudas âyinini resmetmek istemediniz, değil mi?"

Üstadın kalın sarı kaşları şaşkınlıkla havaya kalktı. Marco d'Oggiono devam etti:

"Şaşırmış gibi yapmayın. İsa'nın elinde takdis edilmiş ek-mek yok, Evkaristiya'yı tesis etmiyor, havariler de yiyip içmiyor. Takdis de edilmiyorlar."

"Vay canına! Devam et. Doğru yoldasın."

"Benim anlamadığım şu, üstat: Sofranın bir ucuna niye şu düğümü resmettiniz? Şarap ve ekmek İncil'de var; balık, hiçbir İncil'de geçmemesine rağmen, İsa'nın simgesi olarak anlaşılabilir. Ama Paskalya yemeğinde masa örtüsünde düğümden hiç söz eden olmuş mu?"

Leonardo elini d'Oggiono'ya uzatıp yanına çağırdı.

"Görüyorum ki resmin içine girmeye çalışmışsın. Bu çok iyi."

"Buna rağmen, sırrınızın çok uzağındayım hâlâ, değil mi?"

"Hedefe varacağım diye kafa yorma Marco. Sen sadece doğru yolda ilerlemekle ilgilen."

Marco gözlerini hayretle açtı.

*) Milano'da *Son Akşam Yemeğine* verilen ad.

"Siz benim ne dediğimi duymadınız mı üstat? Bu manastıra bir Engizitörün gelmiş olması, ortalıkta sizin Son Akşam Yemeğiyle ilgili sorular sorması sizi kaygılandırmıyor mu?"

"Hayır."

"Hayır mı? Bu kadar mı söyleyeceğiniz?"

"Ne dememi istiyorsun? İlgilenecek daha önemli işlerim var. Mesela bu Akşam Yemeği'ni bitirmek... sırlarını da." Leonardo devam etmeden önce keyifli bir tavırla sakalını çekiştir-di. "Biliyor musun Marco? Sonunda resmetmekte olduğum sırrı keşfedip ilk kez okumayı başardığında, artık hep göreceksin. Ve nasıl bu kadar kör olabildiğine şaşıracaksın. İşte bunlar en iyi gizlenmiş sırlardır. Gözümüzün önünde oldukları halde göremediklerimiz."

"Peki eserinizi okumayı nasıl öğreneceğim üstat?"

"Zamanımızın büyük adamlarını örnek alarak. Mesela bütün Floransa'nın gözleri önünde kendi sırrını çizmiş olan coğrafyacı Toscanelli'yi."

Öğrencisi, Leonardo'nun eski ahbabının adını hiç duymamıştı. Floransa'da kendisinden Doktor diye söz edilirdi; yıllardır geçimini haritalardan sağladığı halde, eskiden hekimlik yapmıştı ve Marco Polo'nun yazılarına hayrandı.

"Ama senin bunların hiçbirinden haberin yoktur." Leonardo başını salladı. "Sana bir sırrı okumayı öğretmiyorum diye beni suçlamaktan vazgeçmen için, bugün sana Toscanelli'nin Floransa katedraline gizlediği sırrı anlatacağım."

"Gerçekten mi?" Marco kulak kesildi.

"Floransa'ya döndüğünde, gidip Filippo Brunelleschi'nin Duomo için inşa ettiği dev kubbeyi görmeyi ihmal etme. Altında yavaş yavaş dolaş ve kenarlarından birindeki küçük deliğe dikkat et. Vaftizci Aziz Yahya ve Havari Aziz Yuhanna yortularında, haziran ve aralık aylarında, öğle güneşi bu deliğin seksen küsur metre üzerinden geçer ve dostum Toscanelli'nin özenle zemine yerleştirdiği mermer bir çizgiyi aydınlatır."

"Ne diye üstat?"

"Anlamıyor musun? Bu bir takvim. Orada işaretli gün dönümleri, kış ve yaz mevsimlerinin başlangıcını gösterir. Bunu ilk fark eden ve yılın süresini üç yüz altmış beş gün altı saat olarak saptayan, Julius Caesar'dı. Artık yılı o icat etti.* Bütün bunları da tıpkı ona benzer bir çizgi üzerinde güneşin ilerleyişini gözleyerek başardı. İşte Toscanelli de ona atıfta bulunmaya karar verdi. Nasıl, biliyor musun?"

Marco omuz silkti.

"Mermerden meridyeninin başına, alışılmadık bir sıralamayla Oğlak, Akrep ve Koç burçlarının işaretlerini koyarak."

"Burçların Caesar'la alâkası ne üstat?"

Leonardo gülümsedi.

"İşte sır da orada. Bu burçların her birinin adının ilk iki harfini¹ alıp aynı sırada birleştirirsen, aradığımız gizli ismi bulursun: *ca es ar*.**"

"Ca es ar... Bundan kolay ne var? Harika!"

"Evet, öyle."

"Sizin *Cenacolo'nuzda* gizlenen sır da buna benzer bir şey mi üstat?"

"Bunun gibi bir şey. Ama senin o çok korktuğun Engizitörün, hayat boyu keşfedeceğini sanmam."

"Ama..."

"Bu arada" diye öğrencisinin sözünü kesti Leonardo, "düşüm Mecdelli Meryem'in çok sayıdaki simgesinden biridir. Bir gün sana bunu açıklayım."

*) 1582'de, Papa XIII. Gregorius döneminde Jülyen takvim önemli bir değişiklik geçirdi ve günümüzde kullanılan Gregoryen takvime geçildi.

**) Oğlak: *Capricornio*, Akrep: *Escorpio*, Koç: *Aries* (ç.n.).

Kürsünün üzerinde uyuyakalmış olmalıyım.

Keşiş Alessandro gece yarısı üç sularında, Matutinum duasının hemen ardından sarsarak uyandırdığında, bütün vücudum uyuşmuştu, ağrılar içindeydi.

"Peder, peder!" diye homurdandı kütüphaneci. "İyi misiniz?"

Bir cevap vermiş olmalıyım, çünkü kütüphaneci bir yandan beni sarsmaya devam ederken, bir yandan da öyle bir şey söyledi ki, ânında uyandım:

"Uykuda konuşuyordunuz!" dedi gülererek, bilmece çözme konusundaki beceriksizliğimle alay edermiş gibi. "Başkeşişin yeğeni Keşiş Matteo, Latince tuhaf cümleler kekelediğini duymuş, kiliseye gelip bana haber verdi. İçinize şeytan girdi sanmış!"

Alessandro bana eğlenmekle kaygılanmak arası bir ifadeyle bakıyor, kırıştırdığı çengel burnuyla beni sanki tehdit ediyordu.

"Önemli bir şey değil" dedim özür dilercesine ve esnedim.

"Çok uzun süre çalıştınız peder. Geldiğinizden beri ağzınıza bir lokma yemek koymadınız, sizin için uykusuz kalmamın da yararı yok. Çalışmanızda size hiçbir yardımda bulunamayacağımdan emin misiniz?"

"Hayır. Gerek yok, emin olun." Kütüphanecinin iğne olta lı bilmece karşısındaki beceriksizliği, yardım konusunda pek umut vaat etmiyordu.

"Şu *Oculos e/us dinumera* nesi oluyor peki? Sürekli tekrarlayıp duruyordunuz."

"yle mi diyordum?"

Benzim soldu.

"Evet. Bir de Beytanya diye bir yerle ilgili bir Şeyler. Rüya-nızda sık sık İncil'den bölümler, Lazar'ın diriliŐi gibi Şeyler g-rr msnz? Lazar Beytanya'lıydı, değil mi?"

Gülümsedim. Keşiş Alessandro'nun saflığı sınır tanımıyor-du.

"Anlayacağınızı sanmam, biraderim."

"Siz bir deneyin" dedi, sözlerinin ritmiyle sallanarak. Ke-ŐiŐ bir karış ötemde dikkatle beni inceliyor, koca âdemelması gırtladığında aşağı yukarı oynuyordu. "Nihayet ben bu manastır-ın entelekteliyim..."

Yiyecek bir Şeyler karşılığında merakını gidermeye söz ver-dim. Santa Maria'daki ilk gecemde akşam yemeğine bile gitme-diğimi yeni fark ediyordum. Cbbemin altında midem gurul-uyordu. Kütüphaneci beni mutfağa götürüp bir gün önceki akşam yemeğinden artmıŐ bir Şeyler buldu.

"Bu, *panzanella*'dır, peder" diye açıkladı; uzattığı ılık kâse, buz gibi ellerimi ısıttı.

"*Panzanella* mı?"

"İŐenize. Salatalık, domates, soğan ve ekmekle yapılan bir orba. İyi gelecek size..."

Güzel kokulu koyu çorba mideme ipek gibi yayıldı. Dışarı-da gece karanlıktı, tek bir mumun cılız ıŐıęıyla aydınlanıyorduk; *torroni* dedikleri nefis böreğin kalanını da iki kuru incir misa-li mideye indirdim. Midem dolduktan sonra reflekslerim tekrar çalışmaya başladı.

"Siz bir Şey yemiyor musunuz, Keşiş Alessandro?"

"Yo, hayır" dedi uzun boylu, zayıf keşiş gülümseyerek. "Oruluyum. Siz ocağımıza gelmeden önce baŐlamıŐtım oruca."

"Anlıyorum."

Doğrusu pek de nemsemedim.

"Demek uykumda Kâhinin imzasının ilk mısralarını hatırla-dım..." diye kendi kendimi kınadım. Şaşırtıcı bir yanı yoktu aslın-da. Keşiş Alessandro'ya ikramı için teşekkür edip haklı olarak n

yapmış mutfaklarını överken, Beytanya'da söz konusu mısraların İncil'den alınma olmadıklarının saptandığını hatırladım. Aslında Platonun ya da bir başka klasik yazarın metninden de alınmamışlardı, Kilise Babalarının mektuplarından ya da Kilise yasalarından da. O yedi satır, ispiyon edilme korkusuyla Papalık Devletleriyle yazışmalarının hemen tamamını artık şifreli yürüten kardinaller, piskoposlar ve başkeşişler tarafından kullanılan en temel şifre kurallarına bile uymuyordu. Şifreli cümlelerin okunması çoğunlukla imkânsızdı; değerli Leon Battista Alberti'nin eseri olan karmaşık tunç kalıplar kullanılarak, resmî Latince'den, sessiz harfler ve rakamlardan oluşan özel bir dile çevriliyorlardı. Genellikle bu kalıplar, kenarlarında alfabenin harflerinin yer aldığı bir dizi tekerlekten oluşuyordu. Az bir bilgi ve el becerisiyle dış tekerlekteki harflerin yerine alttaki tekerleğin harfleri konuyor, böylece herhangi bir mesaj şifreli hale geliyordu.

Bütün bu önlemlerin bir mantığı vardı: Rahipler için, nefret ettikleri soylular ya da aleyhlerinde entrikalar çevirdikleri saraylılar tarafından deşifre edilmek bir kâbustur; bu nedenle Beytanya'nın işleri çok kısa zamanda yüze katlanmış, bizler Kilisenin yönetiminde zorunlu bir unsur haline gelmiştik. Peki ama sevgili Alessandro'ya bütün bunları nasıl açıklayacaktım? Kafamdan atamadığım şifrenin, bildiğim şifreleme yöntemlerinin dışında kaldığını ve bu yüzden de bende saplantı haline geldiğini nasıl itiraf edebilirdim?

Hayır. *Oculos ejus dinumera* insanın gizli kodlar konusunda cahil birine ayaküstü açıklayabileceği türden mesajlardan değildi.

"Ne düşündüğünüzü sorabilir miyim, Peder Leyre? Benimle hiç ilgilenmediğinizi düşünmeye başlayacağım."

Keşiş Alessandro cübbemi çekiştirerek beni manastırın karanlık koridorlarından geçirip koğuşların olduğu kısma götürdü.

"Artık karnınızı doyurduğunuza göre" dedi babacan bir tavırla, tanıştığımızdan beri yüzünden silinmeyen müztehzi ifadeyle, "en iyisi Laudes duasına kadar dinlenin. Şafak sökmeden önce gelip sizi uyandırırım, siz de kafanızı kurcalayan şeyi açıklarsınız. Anlaştık mı?"

İstemeye istemeye kabul ettim.

Hücre o saatte buz gibiydi, cübbemi çıkarıp nemli ve sert bir yatağa uzanma düşüncesi, uyanık kalmaktan daha çok korkutuyordu beni. Kütüphaneciden masamın üstündeki mumu yakmasını rica ettim; şafakta görüşüp hastanenin galerisinde gezinerek birtakım şeyleri açıklığa kavuşturmak üzere anlaştık. İşimin ayrıntılarını herhangi biriyle paylaşma fikri hoşuma gittiğinden değil. Aslında Santa Maria başkeşişine saygılarımı bile sunmamıştım henüz; ama Keşiş Alessandro'nun, bilmeceleler konusundaki beceriksizliğine rağmen, bu karmaşık işte bana yardımcı olacağına dair bir his vardı içimde.

Soyunmadan yatağa uzandım ve verilen tek battaniyeyle örtündüm. Sonra, kireç boyalı tahta tavana gözlerimi dikip şifreli mısralar sorununu tekrar kafamdan geçirdim. Bir ayrıntıyı atladığıma dair bir his vardı içimde. Saçma ama temel bir "za". Böylece, gözlerim ardına kadar açık, cümlelerin kaynağına ilişkin ne biliyorsam kafamdan geçirdim. Değerlendirmemde yanılmıyorsam, gece zihnimi bulandırmıyorsa, isimsiz muhbirimizin adının en azından şifresinin ilk iki mısrada gizlendiği oldukça açıktı.

Garip bir oyundu. Kimi İbranice kelimelerde olduğu gibi bazı kelimelerin, anlamlarının dışında bu anlamı tamamlayan birer belirteni vardır. İki Dominiken şiarı, adamımızın vazir olduğunu gösteriyordu. Bundan aşağı yukarı emindim. Peki ya önceki cümleler:

*Gözlerini say,
ama yüzüne bakma.
Adımın sayısını
yan tarafında bulacaksın.*

Gözler, yüz, sayı, ad, yan...

Alacakaranlıkta, zihnim yorgun halde, ansızın anladım. Belki yine bir çıkmaz sokağa giriyordum ama birden adın sayısı meselesi o kadar saçma gelmedi. Yahudilerin, alfabenin her

harfine bir sayı veren bilime *gematria* dediklerini hatırladım. Yuhanna Vahiy'de "Anlayışı olan, canavarın sayısını hesap et-sin; çünkü insan sayısındır, ve onun sayısı 666'dır" diye yazdığında bu bilimi büyük ustalıkla kullanmıştı. 666 sayısı, zamanının en zalim adamına işaret ediyordu: Neron Caesar; harflerinin toplamı, korkunç üç haneli rakama eşitti. Acaba Kâhin din değiştirmiş bir Yahudi miydi? Baskıdan korkarak kimliğini bu ayrıntı yüzünden mi gizliyordu? Santa Maria'da kaç keşiş Aziz Yuhanna'nın *gematria* uzmanı olduğunu ve kitabında hayatını tehlikeye atmadan Neron'dan söz ettiğini bilebilirdi?

Kâhin de aynı şeyi mi yapmıştı?

Uykuya dalmadan önce, heyecan içinde bu fikri Latin alfabesine uyguladım. Anın (İbranice'deki *alef*) 1'e, B'nin de {*bet*} 2'ye tekabül ettiğini varsayıp bu şekilde devam ederek herhangi bir kelimeyi sayıya dönüştürmek kolaydı. Elde edilen sayıları toplamak yeterliydi; böylelikle ortaya çıkan sonuç, seçilen kelimenin kesin sayısal değerini belirliyordu. Sayısını. Örneğin Yahudiler Yahova'nın tam ve gizli adının toplamının 72 olduğunu bulmuşlardı; İbrani sayı sihirbazları Kabalacılar ise, Tanrı'nın 72 adını arayarak işi iyice karmaşıktırdılar. Beytanya'da bununla sık sık alay ederdik.

Ne yazık ki bizim örneğimizde durum daha anlaşıl mazdı, çünkü yazarın adının sayısal değerini bile bilmiyorduk... eğer bir sayısal değeri varsa. Meğer ki mısralardaki talimatları harfiyen izleyip yüzüne bakamayacağımız ama gözleri olan birinin yan tarafında o sayıyı bulalım.

Bir sfenks bilmecesini andıran bu bilmeceyi düşünerek uykuya daldım.

Keşiş Alessandro, Laudes duasından az önce, tam vaktinde hücreme girdi. Tarikata yeni kabul edilmiş acemi bir rahip kadar mutlu ve güleryüzlüydü. Roma'dan gelen bir bilginin kendisiyle önemli bir bilmeceyi paylaşması her gün olan şey değildi; bu önemli günün tadını çıkarmaya kararlı görünüyordu. Yine de, aceleye getirmemek istediği izlenimini uyandırdı ben de; sanki "ifşaat"ın hemen bitiverip onu hayal kırıklığına uğratmasından korkar gibi. Dolayısıyla, kibarlıktan mı, beni yanında tutmanın verdiği zevki uzatma isteğinden mi bilmem, şafağın itiraflar için uygun bir zaman olduğuna hükmetti; elbette beni cemaatin geri kalanına tanıştırdıktan sonra.

Kütüphaneci beni karanlıkta sürükleyerek kiliseye götürürken Bramante'nin kubbesindeki saat beşi çaldı. Hücrelerin tam zıt ucunda yer alan, kütüphaneyle yemekhanenin yakınındaki kilise, mütevazı boyutlarda dikdörtgen bir neften oluşuyordu; bir Roma anıt mezarından sökülmüş granit sütunlar tarafından desteklenen bir beşik tonozu vardı ve yerden tavana kadar, ışıklı çemberler ve güneşlerden oluşan geometrik desenli fresklerle kaplıydı. Benim zevkime göre fazla şatafatlıydı.

Kiliseye geç vardık. Santa Maria rahipleri ana altarın önüne toplanmış, dev şamdanların solgun ışığında Te Deum duasını okumaya başlamışlardı bile. İçerisi soğuktu, keşişlerin ağzından çıkan buhar, yoğun ve esrarengiz bir sis misali çehrelerini flulaştırıyordu. Alessandro'yla ben sütunlardan birine yaslanıp onları uygun bir mesafeden gözlemeye koyulduk.

"Şu köşedeki" diye mırıldandı kütüphaneci, badem gözlü, kıvrıcık beyaz saçlı, çelimsiz bir keşişi göstererek, "Başkeşiş Vi

cenzo Bandello. Görünüşüne bakmayın, pek bilgilidir. Yıllardır Fransiskenler'le ve Meryem'in günahsız doğumu konusundaki düşünceleriyle mücadele ediyor... Gerçi aslında birçoklarına göre umutsuz bir mücadele."

"İlahiyat eğitimi mi görmüş?"

"Elbette" diye kesin bir tavırla onayladı. "Sağındaki esmer, uzun boyunlu delikanlı, yeğeni Matteo."

"Evet, onu görmüştüm."

"Herkes onun günün birinde ünlü bir yazar olacağını düşünüyor. Biraz daha ötede, *sacristia'nın* kapısının yanında duranlar, Andrea, Giuseppe, Lucca ve Jacopo biraderler. Sadece mecaz anlamda birader değiller, hepsinin annesi aynı."

Çehrelerine tek tek bakıp adlarını ezberlemeye çalıştım.

"Sadece bazılarının okuma yazmada güçlük çekmediğini söylemişsiniz, değil mi?" diye sordum.

Keşiş Alessandro sorunun arkasında gizlenen amacı kesti remedi. Kesin bir cevap verebildiği takdirde, önemli sayıda şüpheliyi baştan elememe imkân tanıyacaktı. Kâhin hakkında bildiklerimiz, çeşitli bilim dallarında eğitim görmüş, dükün sarayında kabul gören kültürlü bir adam olduğunu gösteriyordu. Şimdilik şifreyi çözme çabalarımın boşa gitme ihtimali yüksek görünüyordu Leonardo'nun müzik bilmeceğini incelerkenki beceriksizliğim hâlâ gururuma dokunuyordu ; gerçekten başa ramazsam, çıkarsama yoluyla yazarını bulmaktan başka çarem kalmayacaktı. Ya da şansına güvenecektim.

Kütüphaneci okuma yazma konusundaki becerilerini hatırlamaya çalışarak biraderleri gözden geçirdi.

"Durun bakalım..." dedi duraksayarak, "Keşiş Guglielmo aşçıdır, okuma bilir, şiir okur. Benedetto, tek gözlü olan, yıllar boyunca müstensih* olarak çalıştı. Zavallı keşiş, Castelnuovo'daki eski manastırına yapılan bir saldırıda, bir dua kitabının suretini korumaya çalışırken gözünü kaybetti. O zamandan beri hep aksisi. Her şeye itiraz ediyor, onun için ne yapsak yetmiyor."

"Ya çocuk?"

*) Kitap kopya eden kişi. (ç.n.)

"Matteo, söylemiştim, bir melek kadar güzel yazı yazar. Henüz on iki yaşında ama uyanık bir çocuk, çok da meraklıdır... Durun bakayım..." Kütüphaneci tekrar duraksadı: "Adriano, Esteban, Nicola ve Jorge okumayı benimle birlikte öğrendiler. Andrea'yla Giuseppe de öyle."

Birkaç saniye içinde aday listesi dolup taşmıştı. Başka bir strateji denemeliydim.

"Söyler misiniz, şu yakışıklı keşiş kim, soldaki uzun boylu, iri yapılı olan?" diye sordum merakla.

"Ha, o mu? Mauro Sforza, mezar kazıcısı. Hep tanınmaktan korkarmış gibi bir biraderin arkasına gizlenir."

"Sforza mı?"

"Evet... Magripli'nin uzak bir akrabası. Dük uzun zaman önce onu manastıra kabul etmemizi ve sıradan bir keşiş gibi muamele etmemizi rica etti. Hiç konuşmaz. Gördüğünüz korku ifadesini hep taşır, dedikodulara bakılırsa dayısı Gian Galeazzo'nun başına gelenler yüzünden böyle."

"Gian Galeazzo mu?" dedim yerimde sıçrayarak. "Gian Galeazzo Sforza'yı mı kastediyorsunuz?"

"Evet, evet. Üç yıl önce ölen meşru Milano Dükü. Magripli'nin tahta geçmek için zehirlediği. Zavallı Keşiş Mauro, buraya gönderilmeden önce Gian Galeazzo'ya bakıyordu; midasını eritip üç gün can çekiştikten sonra öldüren sıcak süt, şarap, bira ve arsenik karışımını ona içiren de oydu mutlaka."

"Dayısını o mu öldürdü?"

"Suçu ona işlettiler diyelim. Ama bu beni şaşırtmış olduğuna memnun, iç çekti günah çıkarma sırasında öğrenilen bir sır, anlıyorsunuz, değil mi?"

Belli etmeden Mauro Sforza'yı inceledim, hazin kaderi yüzünden acıdım ona. Saray yaşantısını zorla terk edip sert yünden bir cübbe, bir yedek çamaşır ve iki çift sandaletten başka şeyinin olmadığı bir hayata geçmek delikanlı için ağır bir darbe olmuştu mutlaka.

"Okuma yazma bilir mi?"

Alessandro cevap vermedi. Sadece dualara katılmak üzere değil, topluluğun ıslısından da yararlanabilelim diye beni di

gederinin yanına doğru itti. Başkeşiş beni görür görmez başını eğerek selamladı ve duasına devam etti. Dua, ilk güneş ışını ana kapının üzerindeki tuğla ve camdan gülpencereye vuruncaya kadar sürdü. Gelişimin cemaat içinde sansasyon yarattığını söyleyemeyeceğim, çünkü kartal profilli, uyanık görünüm-lü başkeşiş dışında herhangi bir keşişin beni fark ettiğini sanmıyorum. Ancak Peder Bandello'nun dikkatli kılavuzuma yaptığı sert hareketi, onun da rahatsız olarak başka tarafa geçtiğini fark ettim.

Bununla da kalmayıp, başkeşiş akardan hazır bulunanları takdis ettiğinde Keşiş Alessandro bana topluluktan ayrılıp onunla birlikte hastane galerisine gitmemi önerdi.

O saatlerde hastanede kalan birkaç hasta hâlâ uyumaktaydı; kırmızı tuğladan avlunun kasvetli bir görünümü vardı.

"Dün Üstat Leonardo'yu yakından tanıdığınızı söylüyordunuz..." dedim. Beni soru yağmuruna tutmadan önce tanıdığı mühletin dolmak üzere olduğundan emindim.

"Burada onu tanımayan mı var! Adam dâhi. Garip bir dâhi, Tanrı'nın benzersiz bir kulu."

"Garip mi?"

"Yani alışkanlıkları anlaşılmaz diyelim. Geliyor mu, gidiyor mu, yemekhanede resim mi yapmaya niyeti var, yoksa sadece eserinin karşısında düşünüp alçıdaki kusurların, kişilerin yüz hatlarındaki hataların peşine düşmek mi istiyor, bilemezsiniz. Bütün gün, yanında *taccuinolan** her şeyi not eder durur."

"Titiz demek..."

"Yok canım. Düzensizdir, sağı solu belli olmaz; ama doymak bilmeyen bir merakı vardır. Bir yandan yemekhanede çalışırken, bir yandan da manastırdaki hayatı kolaylaştırmak için bin türlü çılgınlık düşünür: sebze bahçesini kazmak için otomatik kürekler, hücrelere kadar giden su boruları, kendi kendine temizlenen güvercinlikler..."

"Bir Son Akşam Yemeği resmi yapıyor, değil mi?" diye araya girdim.

*) Küçük not defteri.

Kütüphaneci hastane galerisinin ortasındaki muhteşem granit kuyuya doğru ilerledi ve tuhaf bir yaratık görmüş gibi baktı bana:

"Henüz resmi görmediniz, değil mi?" deyip gülümsedi, cevabını bilirmiş gibi. Neredeyse durumuma acır gibi. "Leonardo'nun yemekhanede tamamlamakta olduğu resim bir Son Akşam Yemeği değil, Peder Agustin; *tek Son Akşam Yemeği*. Kendi gözünüzle gördüğünüz zaman anlayacaksınız."

"Demek ki garip ama erdemli biri."

"Size bir şey anlatayım: Üstat Leonardo üç yıl önce ocağı-mıza gelip *Cenacolo* için hazırlıklara başladığında, başkeşiş ona güvenmiyordu. Hatta Santa Maria arşivlerinin ve müstakbel *scriptorium*'umuzun sorumlusu sıfatıyla bana Floransa'ya mektup yazıp Toscanalı ressamın, işini zamanında yetiştiren, mükemmeliyetçi, güvenilir bir sanatçı mı, yoksa her işi yarım bırakan, kavgayla iş yaptırılan servet avcılarından biri mi olduğunu sorma görevini verdi."

"Ama yanılmıyorsam bizzat dükün tavsiyesiyle gelmiş."

"Evet, doğru. Ne var ki başkeşişimizin nazarında bu yeterli bir teminat değildi."

"Anlıyorum, devam edin. Ne öğrendiniz? Dakik miymiş, dağınık mı?"

"Her ikisi!"

Anlamazmış gibi yaptım.

"Her ikisi mi?"

"Garip biri dememiş miydim? Ressam olarak, hiç şüphe yok ki, gelmiş geçmiş en olağanüstü ressam; ama aynı zamanda en isyankâr. Bir eseri zamanında bitirmek onun için en zor iş; aslında hiçbir işi zamanında bitirmemiş. Daha da beteri, mesenlerinin talimatları umurunda değil. Daima canı ne isterse onu resmediyor."

"Olamaz."

"öyle, peder. Floransa'nın çok yakınındaki Scopeto San Donato manastırının keşişleri on beş yıl önce kendisine Rabbin Doğumu konulu bir resim sipariş etmişler... hâlâ tamamlamamış! En beterin söyleyeyim mi? Leonardo söz konusu sahneyi

tahammül sınırlarını zorlayacak kadar deęiřtirmiř. obanları ocuk İsa'ya tapınırken resmedeceęine, űstat *Műneccim Kralların Tapınması** adını verdięi bir tabloya bařlamıř ve gkyűzűne bakarak İncil'de tasvir edilmeyen garip hareketler yapan çarpık adamlarla, atlarla doldurmuř."

Ųrperdim.

"Emin misiniz?"

"Ben asla yalan söylemem" diye atıldı kűtűphaneci. "Ama bu daha bir řey deęil."

Bir řey deęil mi? Keřiř Alessandro'nun ima ettięi řey doęruysa, Kâhinin korkuları azdı bile; Da Vinci denen o iblis Milano'da boy gösterdięinde, geçmiřinde vahim sanat eseri çarpıtmaları vardı. İmzasız mektuplarda okuduęum kimi tumturaklı cűmleler zihnimde fırtınayı haber veren gkgűrűltűleri gibi gűrlemeye bařlamıřtı. Kűtűphaneci szűne devam etti:

"Sıradan bir tapınma değildi. Bir Beytlehem yıldızı bile yoktu! Sizce tuhaf değil mi?"

"Peki siz bu konuda ne dűřűnűyorsunuz?"

"Ben mi?" Keřiř Alessandro'nun mermer yanakları soluk bir pembe tonuna bűrűndű. Roma'dan gelmiř, bilgili bir adamın gizlemedięi bir ilgiyle bir konuda ona samimi fikrini sorması onu mahcup etmiřti. "Ne dűřűneceęimi bilemiyorum aslında. Leonardo, söyledięim gibi, alıřılmıřın dıřında bir adam. Engizisyon'un onunla ilgilenmesine řařırmadım..."

"Engizisyon mu?"

Mideme bir yumruk daha oturdu. Konuřtuęumuz kısa sűre boyunca Keřiř Alessandro beni irkiltmek konusunda doęuřtan bir yetenek sergilemiřti. Yoksa ben mi daha alıngan olmuřtum? Engizisyon'a deęinmesi suçluluk duymama yol açtı. Daha önce nasıl dűřűnmedim? Milano'ya doęru yola çıkmadan önce Kut-sal Makam'ın genel arřivlerini nasıl olup da incelememiřtim?

"İzin verin anlatayım" dedi Keřiř Alessandro heyecanla, sanki hafızasında bu tűr şeyleri canlandırmaktan zevk almışış gibi. "Leonardo *Műneccim Kralların Tapınmasını* yarım bırakıp Milano'ya taşındı ve Gűnahsız Doęum Kardeřlięi'nden bir si

*) Floransa, Uffizi Galerisi.

parış aldı; biliyorsunuz, San Francesco il Grande kilisesini yöneten, başkeşişimizin sürekli ihtilaf halinde olduğu Fransiskenler. Toscanalı ressam orada da Floransa'daki sorunların aynısını yaşadı."

"Yine mi?"

"Elbette. Üstat Leonardo'nun Ambrogio ve Evangelista de'Predis kardeşlerle şapel için bir triptik yapması gerekiyordu. Üçü avans olarak toplam iki yüz *escudo* aldılar ve her biri panonun bir kanadını üstlendi. Leonardo orta kanadı üstlendi. Onun yapacağı resim, peygamberlerle çevrili bir Meryem Ana olacak, iki yandaki kanatlarda da müzisyen melekler korusu yer alacaktı."

"Devam etmenize gerek yok: Siparişi tamamlamadı..."

"Hayır. Bu kez Üstat Leonardo kendine düşen bölümü bitirdi ama ona sipariş edilen şeyi teslim etmedi. Yaptığı resimde peygamber filan yoktu. Bunun yerine Meryem Ana'yı Çocuk İsa ve Aziz Yahya ile birlikte bir mağarada resmetti.* Fütursuzca, resminde İsa ailesiyle Mısır'a kaçarken iki çocuğun karşılaşmasını betimlediğini ileri sürdü. Oysa bu da İncil'lerin hiçbirinde yer almıyor!"

"Ve elbette Engizisyona ihbar edildi."

"Evet. Ama sandığınız sebeple değil. Magripli araya girerek davanın görülmemesini sağladı ve onu çok muhtemel bir hükümden kurtardı."

Sorularıma devam edip etmemek konusunda kararsızdım. Aslında o benim bilmecelerimden haberdar olmak istiyordu. Ama açıklamalarının ilgimi çektiğini de inkâr edemezdim.

"Peki Engizisyona ne diye ihbar edildi?"

"Leonardo'nun, eserini yapmak için *Yeni Vahiyden* esinlendiği ileri sürüldü."

"Hiç böyle bir kitaptan söz edildiğini duymadım."

"Leonardo'nun eski bir dostunun, João Mendes da Silva adlı, Portekizli Amadeo olarak da bilinen bir Fransisken'in yazdığı heretik bir metin; Leonardo'nun resmini bitirdiği yıl Milano'da öldü. Bu Amadeo, yayımladığı bir hicivde, Yeni Ahit'in asıl kah

•) *Kayalıklar Madonnası*, Louvre Müzesi.

ramanının İsa değil, Meryem Anayla Aziz Yahya olduğunu ima ediyordu."

Yeni Vahiy. İleride Leonardo'ya heretiklik nedeniyle soruşturma açacak olursam bu ayrıntıyı da eklemek üzere kitabın ismini ezberledim.

"Peki keşişler *Yeni Vahiyle* Leonardo'nun resmi arasındaki ilişkiyi nasıl fark ettiler?"

Kütüphaneci gülümsedi:

"Çok aşikârdı. Resimde Meryem Anayla Çocuk İsa yan yanaydı, Vaftizci Yahya da Melek Uriel'in yanında resmedilmişti. Olağan koşullarda İsa'nın kuzeni Yahya'yı takdis ederken gösterilmesi gerekirdi ama bu resimde tam tersi yapılmıştı! Ayrıca Meryem Ana öz evladını kucaklayacağına koruyucu kollarını Vaftizci Yahya'ya uzatıyordu. Anladınız mı? Leonardo Aziz Yahya'yı sadece Meryem Ana tarafından meşrulaştırılmış olarak değil, İsa'yı takdis ederken resmetmekle, İsa'dan üstün olduğunu ileri sürmüş oluyordu"

Keşiş Alessandro'yu coşkuyla tebrik ettim.

"Çok keskin bir gözlemcisiniz" dedim. "Bu Tanrı hizmetkârının zihnini büyük ölçüde aydınlattınız. Size çok şey borçluyum, biraderim."

"Siz sorun, ben cevap vereyim. Bu benim daima yerine getirdiğim bir anttır."

"Oruç gibi mi?"

"Evet. Oruç gibi."

"Sizi takdir ediyorum biraderim. Gerçekten."

Kütüphaneci tavuskuşu gibi şişindi; gün ışığı giderek galerinin karanlığını dağıtır, gizli kalmış rölyefleri ve süslemeleri açığa çıkarırken, kendini maruz bıraktığı, sanırım kışkırtıcı bekleyişe nihayet bir son verdi:

"Pekâlâ, bilmecelerinizde size yardımcı olmama izin verecek misiniz?"

İlk anda ne cevap vereceğimi bilemedim.

Keşiş Alessandro dışında arasına konuştuğum bir diğer keşiş, başkeşişin yeğeni Matteo'ydu. Henüz çocuk olmasına rağmen yaşına göre çok uyanık ve meraklıydı. Belki bu yüzden, genç Matteo bana yaklaşıp Roma'daki hayatımı sormaktan kendini alamamıştı. Meşhur Roma.

Papalık saraylarını ve kiliselerle, manastırlarla dolu uçsuz bucaksız caddeleri nasıl hayal ettiğini bilmiyorum ama benim ayrıntılı tasvirlerime karşılık, kütüphanecinin iyi niyetinden şüpheye düşmeme yol açan bazı sırlar verdi bana.

Kütüphanecinin, amcası başkeşişi çileden çıkarmayı başaran tek kişi olduğunu anlattı gülerek.

"Nasıl?" diye sordum merakla.

"Keşiş Alessandro'yla Leonardo'yu Keşiş Giuglielmo'nun mutfağında, kollarını sıvamış marul doğrarken gördüğünde deliye dönüyor."

"Leonardo mutfağa mı iniyor?"

Şaşırıp kalmıştım.

"Ne demek? Başka şey yapmıyor ki! Amcam onu aradığında, gizlenmeyi en sevdiği yerin orası olduğunu biliyor. Günler boyunca eline fırça almayabilir ama bizi ziyaret edip de ocakların başında birkaç saat geçirmeden edemez. Leonardo'nun Floransa'da bir meyhanesi olduğunu, orada aşçılık yaptığını bilmiyor muydunuz?"

"Hayır."

"Kendisi anlattı bana. Adı da Sandro'yla Leonardo'nun Üç Kurbağası Sancağı'ymış."

"Sahi mi söylüyorsun?"

"Elbette! Ressam olan bir başka arkadaşıyla açmışlar, Sandro Botticelli'yle, kendisi anlattı."

"Peki sonra ne olmuş?"

"Hiç! Sebze yemekleri, lahana yaprağına sarılı ançuezler, kurbağa biçiminde doğranmış marul yaprakları ve salatalıklı yaptıkları yemek müşterilerin hoşuna gitmemiş."

"Burada da aynı yemeği mi yapıyor?"

"Şey..." Matteo gülümsedi, "amcam izin vermiyor. Manastıra geldiğinden beri en çok hoşuna giden şey kilerimizde deneyler yapmak. Son Akşam Yemeğinin menüsünü aradığını söylüyor. Sofradaki yemek, havarilerin portreleri kadar önemliymiş... O kadar piskin ki, haftalardır öğrencilerini, arkadaşlarını çağırıp yemekhaneye yerleştirdiği koca bir masada yemek yediyor, bir yandan da manastırın mahzenini boşaltıyor."*

"Keşiş Alessandro da ona yardım mı ediyor?"

"Keşiş Alesssandro mu? O, sofraya oturup yemek yiyenlerden! Leonardo onların görünüşlerini incelediğini, yediklerini nasıl resmedeceği konusunda gözlem yaptığını söylüyor; ama bizim erzakları talan etmekten başka şey yaptığını gören olmuyor!"

Matteo kıkır kıkır gülüyordu.

"Aslında" diye ekledi, "amcam düke birkaç mektup yazıp Toscanalı'nın bu istismarından şikâyetle bulundu ama dük hiç kulak asmadı. Böyle devam ederse Leonardo tarlalarda mahsul de bırakmayacak."

*) Leonardo'nun bu alışkanlığının tarihsel kanıtları mevcut. Keşiş Vincenzo Bandello, Magripli Ludovico'ya 1496 yılının Kutsal Hafta'sında yazdığı bir mektupta şöyle diyor: "Efendim, siparişimizi yapması için bana Üstat Leonardo'yu göndermenizin üzerinden on iki ay geçti; bütün bu süre boyunca duvarımıza tek bir çizgi çizmedi. Ve bu süre boyunca, efendim, manastırın mahzeni ciddi biçimde talan edildi, şu anda neredeyse bomboş kaldı, çünkü Üstat Leonardo, şaheseri için uygun şarap bulununcaya kadar bütün şarapların denenmesi gerektiği konusunda ısrarlı; herhangi bir şarabı kabul edememiş. Bütün bu süre boyunca keşişlerim aç kalıyor, çünkü Üstat Leonardo mutfağımızı gece gündüz keyfince kullanıyor, sofrası için gerekli olduğunu söylediği yemekleri yapıyor; ama hiçbir zaman tatmin olmuyor; sonra da, günde iki kere öğrencileriyle hizmetkârlarını sofraya oturtup bütün o yemekleri yediyor. Efendim, size yalvarırım, Üstat Leonardo'yu eserini yapması için sıkıştırın, çünkü hem onun, hem de çetesinin varlığı, bizi sefalette sürüklemekte."

Milanolular ayın 13'üne denk gelen cuma günlerinden öteden beri hoşlanmazlardı. Fransız bâtil inançlarına diğer Latinler'den daha açık olduklarından, haftanın beşinci gününü Yahuda İskariyot'un Son Akşam Yemeği sofrasındaki meşum yeriyle birleştiren günler, onlara sarsıcı örnekleri hatırlatırdı. Çok gerilere gitmeye gerek yok, Templier şövalyelerinin IV. Yakışıklı Philippe'in emriyle Fransa'da tutuklanmaları, 13 Ekim 1307 Cuma gününe denk gelmişti. İsa'yı reddetmekle, haçın üzerine tükürmekle, tapınaklarda müstehcen biçimde öpüşmekle ve Ba fomet adını verdikleri acayip bir puta tapmakla suçlanıyorlardı. Tarikat öyle bir felakete uğramıştı ki, o günden itibaren ayın 13'üne denk gelen bütün cuma günleri lanetli kabul edildi.

1497'nin 13 Ocak günü de istisna olmayacaktı.

Öğle vakti küçük bir kalabalık, Santa Marta manastırının kapılarına yığıldı. Çoğu, işareti kaçırmamak için, katedralin arkasında, Verzaro Meydanı'ndaki ipek, parfüm, yün dükkânlarını vaktinden önce kapamışlardı. Sabırsız görünüyorlardı. Oraya toplanmalarına sebep olan haber şaşırtıcı derecede kesindi: Tanrı hizmetkârı Veronica da Benascio güneş batmadan önce ruhunu Tanrıya teslim edecekti. Kehaneti bizzat kendisi, onca felaketi haber vermeden önce sergilediği kendine güvenle telaffuz etmişti. Hükümdarlar ve papalar tarafından ağırlanan, bir çoklarınınca daha hayattayken azize kabul edilen Veronica'nın son kahramanlığı, daha iki ay önce Magripli'nin sarayından kovulmak olmuştuk. Dedikodulara bakılacak olursa, Veronica meşum kaderini haber vermek üzere *Donna Beatrice d'Este* tarafından kabul edilmek istemiş, düşes de küplere binerek bir daha yüzünü görmemek için manastırına hapsedilmesini emretmişti.

Üstat Leonardo'nun gözde öğrencisi Marco d'Oggiono onu iyi tanırdı. Toscanalı'nın sık sık onunla sohbet ettiğini görmüştü. Leonardo rahibeyle, Meryem Ana'ya ilişkin mistik hayalleri konusunda tartışmaktan hoşlanırdı. Hem rahibenin anlattıklarını not eder, hem de meleksi çehresinin, tatlı endamının, hüznü tavrının ayrıntılarını taslak halinde çizer, sonra da tablolarına aktarırdı. Sör Veronica yanılmıyorsa, maalesef bu sohbetler o cuma günü sona erecekti. Marco yemek yemeden Toscanalı'yı rahibenin ölüm döşeğine sürükledi; fazla vakitleri kalmadığının bilincindeydi.

"Gelmeyi kabul ettiğiniz için teşekkür ederim. Sör Veronica sizi son kez görebileceğine sevinecek" diye fısıldadı öğrenci üstada.

Küçük hücredeki tütsü ve yağ kokusundan etkilenen Leonardo, rahibenin mermeri andıran çehresini hayranlıkla seyretti. Zavallı, gözlerini zor açıyordu.

"Ona herhangi bir yardımım dokunabileceğini sanmıyorum" dedi.

"Biliyorum üstat. Sizi görmek için o ısrar etti."

"O mu?"

Leonardo başını eğip can çekişen rahibenin dudaklarına yaklaştırdı. Dudakları uzun süredir kıpırdamaktaydı, duyulamayan bir duayı mırıldanır gibiydiler. Sör Veronica'ya kutsal yağı sürmüş olan ve yanibaşında tesbihiyle dua eden Santa Marta kilisesinin rahibi, ziyaretçinin biraz daha yaklaşmasına izin verdi.

"Hâlâ eserlerinizde ikizleri resmediyor musunuz?"

Üstat şaşırıldı. Rahibe gözlerini açma zahmetine katlanmadan onu tanımıştı.

"Bildiğim şeyi resmediyorum hemşire."

"Ah, Leonardo!" diye söylendi Sör Veronica. "Sizin kim olduğunuzu anlamadığımı zannetmeyin. Gayet iyi biliyorum. Ama bu saatte sizinle tartışmanın anlamı yok artık."

Sör Veronica ağır ağır, Toscanalı'nın anlamakta zorlandığı, seçilemeyen bir tonda konuşuyordu.

"San Francesco Kilisesi altar panonuzu, *Madonna'nızı* gördüm."

"Hoşunuza gitti mi?"

"Meryem Ana hoşuma gitti. Çok yetenekli bir sanatçısınız. Ama ikizler hoşuma gitmedi... Söyleyin bakayım, düzelttiniz mi onları?"

"Düzelttim hemşire. Fransisken rahiplerin istediği şekilde."

"İnatçı bir adam olarak tanınıyorsunuz Leonardo. Bugün bana Dominikenler'in yemekhanesinde de yine ikizler resmettiğinizi söylediler. Doğru mu bu?"

Leonardo şaşkınlıkla irkildi.

"*Cenacolo'yu* gördünüz mü hemşire?"

"Hayır. Ama işiniz çok konuşuluyor. Bilmeniz gerekir."

"Daha önce de söyledim Sör Veronica, ben emin olduğum şeyin resmini yapıyorum sadece."

"öyleyse Kilise için yaptığınız işlere ikizler katmakta niye ısrar ediyorsunuz?"

"Çünkü ikizler vardı. Andreas ve Simon Petrus kardeştiler. Aziz Augustinus da, başka büyük ilahiyatçılar da söylüyor. Havarî Yakub'u İsa'ya çok benzediği için sık sık onunla karıştırırlarmış. Bunların hiçbirini ben uydurmadım. Yazılı."

Rahibe bu kez mırıldanmadı.

"Ah, Leonardo!" diye haykırdı. "San Francesco Kilisesindeki hatayı tekrarlamayın! Bir ressamın görevi müminlerin kafasını karıştırmak değil, sipariş edilen kişileri açıkça göstermektir."

"Hata mı!" Leonardo istemeden sesini yükseltti. Marco, rahip ve hastayla ilgilenen iki rahibe ona döndüler. "Hangi hata?"

"Yapmayın üstat!" diye homurdandı Sör Veronica. "Altar panonuzda Aziz Yahya'yla İsa'yı karıştırmakla suçlamadılar mı sizi? İki su damlası kadar benzer resmetmediniz mi onları? Aynı kıvrıkcık saçlar, aynı tombul yanaklar ve neredeyse aynı duş... Eseriniz Yahya ve İsa arasında sapıkça bir karışıklığı teşvik etmiyor muydu?"

"Bu kez böyle bir şey olmayacak hemşire. *Cenacolo'da* olmayacak."

"Ama Yakub'u İsa'nın çehresiyle resmetmişsiniz bile, öyle dediler!"

Sör Veronica'nın itirazını herkes işitti. Hâlâ üstada eserin sırlarını çözebildiğini kanıtlama hayalleri kuran Marco dikkat kesildi.

"Karıştırılmaları mümkün değil" diye cevap verdi Leonardo. "Yeni eserimin odak noktası İsa. Duvar resminin tam ortasında dev bir 'A! Koskocaman bir alfa. Kompozisyonumun kaynağı."

d'Oggiono düşünceli bir tavırla çenesini sıvazladı. Daha önce nasıl fark etmemişti? *Son Akşam Yemeği*'ni zihninde canlandırdığında, İsa gerçekten de dev bir büyük harf 'A'ya benziyordu.

"A' mı?" Sör Veronica sesini alçalttı. Tuhafına gitmişti. "Pe- ki sorabilir miyim, bu kez eserinize ne yazdınız Leonardo?"

"Gerçek müminlerin okuyabileceği bir şey."

"İyi Hıristiyanların çoğunluğu okuma yazma bilmiyor üstat."

"Ben de bu yüzden onlar için resim yapıyorum."

"Bu size kendinizi On İkiler'in arasında gösterme hakkı mı tanıyor?"

"Ben müritlerin en mütevazı olanını canlandırıyorum hemşire. Yahuda Taddeus'u, neredeyse masanın en sonunda, alfayı geriden izleyen omega misali."

"Omega mı? Siz mi?.. Dikkatli olun üstat. Fazlasıyla iddialısınız, gurur ruhunuzun mahvına sebep olabilir."

"Bu bir kehanet mi?" diye sordu Leonardo alayla.

"Yaşlı bir kadınla alay etmeyin ve teşhisime kulak verin. Tanrı geleceğe ilişkin açık seçik bir mistik hayal gönderdi bana. Şunu bilmeniz gerekir ki Leonardo, ruhunu bugün Göklerdeki Babamıza teslim edecek olan tek kişi ben değilim" dedi Sör Veronica. "Sizin gerçek müminler dediğiniz kişilerden bazıları, benimle birlikte Yargı Kürsüsü'nün karşısına çıkacaklar. Ve korkarım ki Yüce Tanrı'nın merhametine layık olmayacaklar."

Etkilenen Marco d'Oggiono, Sör Veronica'nın gösterdiği çaba yüzünden nefes nefese kaldığını gördü.

"Buna karşılık sizin hâlâ pişman olup ruhunuzu kurtarmak için zamanınız var."

Birlikte yaptığımız gezintiden sonraki günlerde benden esirgemediği yardımları için Keşiş Alessandro'ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Onun ve arasıra papalık kentinden gelen yabani keşişin işine burnunu sokmak üzere kütüphaneyi ziyaret eden genç Matteo'nun dışında kimseyle konuşmuyordum. Keşişlerin geri kalanını sadece Büyük Galeri'nin yanındaki derme çatma yemekhanede ve dua saatlerinde kilisede görüyordum. Ama her ikisinde de sessizlik kuralı uygulandığından, herhangi biriyle ilişki kurmak kolay değildi.

Buna karşılık kütüphanede durum bambaşkaydı. Keşiş Alessandro diğerlerinin yanındayken sergilediği katılıktan sıyrılıyor ve manastır hayatının diğer bölümlerinde kısıtlanan dilini serbest bırakıyordu. Kütüphaneci Riccio'luydu; Trasimeno Gölü'nün yanındaki kentin Milano'dan çok Roma'ya yakın olması, diğer keşişlerden ayrılmasını, hatta beni yardıma muhtaç bir hemşeri gibi görmesini açıklıyordu bir bakıma. Kendisinin ağzına bir lokma koyduğunu görmedim ama bana her gün suyla birlikte taş gibi sert, yuvarlak buğday kurabiyeleri (benim için gizlice aşırıldığı, Keşiş Guglielmo'nun spesiyaliteleri), hatta sönecek gibi olduğunda lambam için temiz yağ getiriyordu. Bunların hepsini daha sonra anladım ki benden uzaklaşmamak için, beklenmedik misafirinin, dertlerini birine açmaya, sırrının yeni ayrıntılarını ifşa etmeye ihtiyaç duyacağı umuduyla yapıyordu. Sanıyorum her geçen saat, bu "sır" Alessandro'nun kafasında biraz daha büyüyordu. Hayal gücünün, muamma çözmeye niyetli biri için iyi bir yardımcı olmadığını söylüyordum

ona; ama o gülümsemekle yetiniyordu; becerilerinin günün birinde işine yarayacağından emindi.

Ondan tek şikâyetim, olağanüstü insancılığı olmuştur. Keşiş Alessandro kısa zamanda iyi bir dost oldu. İhtiyacım olduğu an mutlaka yanımdaydı. Sonuç alamadığım için umutsuzluğa kapılarak kalemimi yere fırlattığımda beni teselli eder, o şeytani bilmeceyi çözmek için sebat edeyim diye beni yüreklendirirdi. Ama *Oculos ejus dinumera* her şeye direniyordu. Harflerine sayısal değerler verdiğimde bile karmakarışık bir sonuç alıyordum sadece. Hayal kırıklığı ve uykusuzluktan ibaret üçüncü günün sonunda, Keşiş Alessandro mısraları görmüş, ezberlemişti bile; sabırsızlıkla kelimeleri evirip çeviriyor, kaşlarını çatıp şifresini nasıl çözeceğini düşünüyordu. O anlamsız cümlelerde anlaşılır bir şey bulduğunda çehresi mutlulukla aydınlanıyordu. Sanki uzun yüz hatları ansızın yumuşuyor, o sert çehrenin yerine heyecanlı bir çocuk yüzü geliyordu. O sevinçli anlardan birinde, sayı ve harfbilmecelerinin en çok sevdiği türler olduğunu öğrendim. Gizli şifreler kitabı *Büyük Sanat'ın* yaratıcısı olan Ramon Llull'u okuduğundan beri, gözü başka şey görmüyordu. O *puhu kuşu** bitmez tükenmez bir sürpriz kaynağıydı. Her şeyi biliyor gibiydi. Şifreleme sanatıyla ilgili bütün önemli eserleri, bütün Kabalacı kitapları, Kitabı Mukaddese ilişkin bütün denemeleri. Buna rağmen, bütün bu kuramsal hazırlığın pek yararını göremiyorduk sanki...

"Yani" diye mırıldandı Alessandro, cemaatinin harıl harıl *Donna Beatrice'nin* cenaze törenine hazırlandığı günlerden birinde, "gerçekten problemi çözmek için manastırdaki resimlerden birindeki gözleri saymamız gerektiğini mi düşünüyorsunuz? O kadar basit mi olacak sizce?"

Bir yandan omuz silkip bir yandan da ellerini dostça sıktım. Ne cevap verebilirdim? Başka deneyebileceğimiz şey kalmadığını mı söyleyecektim? Kütüphaneci bir yandan baykuş gözleriyle beni izlerken bir yandan da uzun çenesini sıvazlıyor

*) Sabahlayan ya da Matutinum duasına uyanmaya aldırmayan keşişlere takılan ad.

du. Ama benim gibi o da bu seçeneğe şüpheyile bakıyordu. Şüphemizin bir sebebi vardı. Adın sayısının bir resimdeki göz sayısında aranması gerekiyorsa bu resmin Meryem Ana, Aziz Domingo ya da Azize Anna olması önemli değildi sonuç bizi bir çıkmaz sokağa götürecekti. Çünkü Santa Maria manastırında ki heykellerden herhangi birinin gözlerinin sayısının vereceği aşikâr sonuç ya birdi ya da iki; sadece bir ya da iki harften oluşan bir özel isim bulmak da imkânsızdı. Manastırda bir Io, Eo, Au ya da buna benzer biri yoktu. Sadece üç harften oluşan Job* gibi bir ad da işimize yaramazdı. Santa Maria'da ne o vardı, ne Nuh, ne de Lût; zaten olsaydı da kimin yüzünde üç göz bulacaktık?

Birden bir şeyi anladım. Acaba bilmece bir insanın gözlelerinden bahsetmiyor muydu? Belki de söz konusu olan bir ejderha, yedi başlı, on dört gözlü bir yılan ya da bir odanın "yan tarafına resmedilmiş başka bir canavardı.

"Ama Santa Maria'nın hiçbir yerinde canavar yok ki" diye itiraz etti Keşiş Alessandro.

"öyleyse yanılıyoruz belki. Belki gözlerini saymamız gereken figür bu manastırda değil, başka bir binada. Bir kulede, sarayda, yakındaki bir başka kilisede..."

"Tamam, Peder Agustin! Bulduk!" Kütüphanecinin gözleri heyecandan çakmak çakmak oldu. "Anlamadınız mı? Metinde bir insandan ya da hayvandan değil, bir binadan bahsediliyor!"

"Binadan mı?"

"Elbette! Tanrım, ne salaklık! Gün gibi aşikâr halbuki! *Ocu lo* hem göz demektir, hem de pencere. Yuvarlak pencere. Santa Maria kilisesi yuvarlak pencerelerle dolu!"

Kütüphaneci bir kâğıt parçasına bir şeyler karaladı. Aceleyle yazdığı yeni tercümeyi onaylayacağımı umarak, gergin bir tavırla uzattı. Eğer keşiş haklıysa, bütün bu süre boyunca gözümüzün önündeki çözümü görmemiştik. *Puhu kuşuna* göre, "gözlerini say, ama yüzüne bakma", "pencerelerini say, ama cephesine bakma" olarak da anlaşılabilirdi.

•) Eyub. (ç.n.)

Kabul etmek durumundaydım: Biraz zorlama olmakla birlikte metnin kuşkuya yer bırakmayan bir anlamı vardı.

Santa Maria kilisesinin dışı gerçekten de Magripli'nin teşvik ettiği katıksız Lombardiya zevkine uygun şekilde Guiniforte Solari tarafından tasarlanmış yuvarlak pencerelerle doluydu. Her yerde bu yuvarlak pencerelerden vardı, bir haftadır altında dua ettiğim, Bramante'nin eseri olan yepyeni kubbeye bile çepeçevre gömülmüşlerdi. Bu kadar basit olabilir miydi? Keşiş Alessandro çok emindi:

"Gördünüz mü? Yan cephe, Peder Agustin!" diye ısrar etti tekrar. "İkinci cümle de doğruluyor: *In latere nominis mel notam rinvenies*. Adının sayısını yan tarafında aramak gerekiyor! Cepheyi hesaba katmadan, penceresi olan tek yan duvardakileri sayarak. İşte sayı burada!"

Milano'da geçirdiğim zamanın doruk noktası bu andı.

Kimse farkına varmadı.

O akşamüzeri San Francesco il Grande'nin etrafında dolaşan satıcıların, sarrafların, keşişlerin hiçbiri, alelacele Fransisken kilisesine giren hırpani kılıklı adama dikkat etmedi. Bayram arifesi ve pazarın kurulduğu gündü, Milanolular önlerindeki resmî matem günleri için yiyecek ve malzeme almakla meşguldüler. Ayrıca Sör Veronica da Benascio'nun ölüm haberi kentte şimşek gibi yayılmış, konuşmaların büyük bölümü bu konuya yönelmiş, gördüğü mistik hayallerle ün yapmış rahibenin gerçek gücü konusunda tutkulu tartışmalar başlatmıştı.

Bu koşullarda, rasgele bir serseriyle ilgilenmemeleri doğaldı.

Ama budalalar yine yanılıyorlardı. San Francesco'ya giren dilenci herhangi biri değildi. Dizleri saatler boyunca kefarettödemekten morarmış, kafası sofuluk göstergesi olarak özenle kazınmıştı. Gerçekten de Tanrı'dan korkan, yüreği temiz bir adamdı; Fransisken kilisesinin büyük kapısından içeriye titreyerek, bâtil inançlı komşulardan birinin, belki Sör Veronica'nın kehanetlerinden etkilenecek er geç kendisini ele vereceğinden emin girdi.

Az sonra olacakları hayal etmekte zorlanmıyordu: Çok gecikmeden biri tapınakta bir dilenci olduğunu koşarak zangoca haber verecekti. Zangoç haberi diyakoza iletecek, o da derhal cellada bildirecekti. Haftalardır aynı şey tekrarlanıyordu, görünüşe bakılırsa kimsenin umurunda değildi. Ondan önce tapınağa ulaşan sahte dilenciler arkalarında hiçbir iz bırakmadan kayıplara karışmışlardı. Dolayısıyla oradan sağ çıkmayacağından emindi. Ama bu, seve seve ödeyeceği bir bedeldi...

Pejmürde giysili adam soluklanmadan ana nefin iki yanındaki sıraları geçti ve hızlı adımlarla ana altara yürüdü. Kilisede kimsecikler yoktu. İsabet. Gerçekten de Aziz'in varlığını neredeyse hissetmekteydi bile. Kendini Tanrıya hiç bu kadar yakın hissetmemişti. Yakındaydı. Öyle olmasa, o saatte vitraylardan süzülen ışığın, "mucize"nin bütün ayrıntılarını görmesi için en uygun ışık olmasını nasıl açıklayabilirdi? Hacı o aitar panosuna ulaşıp Şahesere saygılarını sunmak için o kadar zaman beklemişti ki, heyecandan gözlerinden yaşlar fışkırıyordu. Boşuna da değildi. Nihayet Milano'da pek az kişinin asıl ismini bildiği bir tabloyu görebiliyordu: *Maestà**

Yolun sonu burası mıydı?

Sahte serseri öyle sezinliyordu.

Dikkatle yaklaştı. Şaheser'in tasvirini o kadar çok dinlemişti ki, gizli ayrıntıların aslında nasıl okunması gerektiği konusunda kendisine bilgi verenlerin sesleri şimdi zihnine doluşup aklını karıştırıyordu. 189x120 santimetre** boyutlarındaki, altarda kendisine ayrılan boşluğa bir eldiven gibi oturan resim şüpheye yer bırakmıyordu: Resmin içinde küçücük iki çocuk birbirlerinden gözlerini ayıramıyorlardı. Dingin çehreli bir kadın kollarıyla çocukların ikisini koruyor, ciddi bir melek, Uriel, Baba tarafından seçilmiş olan çocuğu kesin, suçlarcasına bir tavırla, parmağıyla işaret ediyordu. "O hareketi gördüğünde sana ifşa edilen gerçek doğrulanmış olacak" dendiğini işitir gibiydi hâlâ. "Meleğin bakışı seni doğrulayacak."

Kalbinin atışları hızlandı. Hacı tapınağın mutlak ıssızlığında tek başına, biraz korkarak, sanki o ilahi sahneyle temelli birleşmeye niyetliymişçesine elini uzattı. Doğruydı. İnancının güzellikleri kadar doğruydı. Kendisinden önce gizlice oraya hac yolculuğu yapmış olanlar yalan söylememişti. Hiçbiri. Üstat Leonardo'nun eseri bin yıldır süren gerçek din arayışının tamamlanması için gerekli ipuçlarını içeriyordu.

*) "Yücelik". Leonardo'nun *Kayalıklar Madonnast* adlı kompozisyonunun özgün adı.

**) Peder Leyre'nin metnindeki bütün ölçü birimleri okuma kolaylığı sağlamak amacıyla metrik sisteme çevrilmiştir.

Hacı ünlü resme tekrar baktığında ansızın bir şey dikkatini çekti. Ne tuhaf. Kitabı Mukaddes'te adı geçen üç kişinin başlarının üzerine o haleleri kim çizmişti? Biraderleri ona, mucize meraklısı gerici zihinlerin ürünü olan o fuzuli bezemeyi üstadın kasıtlı olarak eserine dahil etmediğini söylememişler miydi? Öyleyse orada ne işi vardı? Sahte dilenci ürkütü. Şaheser'deki tek değişiklik haleler değildi. Uriel'in gerçek Mesih'i işaret eden parmağı neredeydi? Eli Tanrının gerçek Oğlu'nu işaret edeceğine niçin kucağındaydı? Melek niçin artık seyirciye bakmıyordu?

Baş döndürücü bir dehşet duygusu hacıyı pençesine aldı. Biri *Maestayı* tahrifetmişti.

"Şüphe ediyorsunuz, değil mi?"

Hacının kılı kıpırdamadı. Sırtında boğuk, sert bir ses duydu ve donakaldı. Kilise kapısının gıcırdadığını duymamıştı, demek ki bir süredir izlenmekteydi.

"Sizin de diğerleri gibi olduğunuzu biliyorum. Nedendir bilinmez, siz heretikler Tanrı'nın evine akın ediyorsunuz. Işığı sizi cezbediyor ama onu tanımaktan da acizsiniz."

"Heretik mi?" diye mırıldandı hacı, taş kesilmiş halde.

"Hadi canım! Anlamayacağımızı mı sanıyordunuz?"

Hacının dili tek kelime daha edemedi.

"Hiç değilse bu sefer o rezil resmin karşısında dua etme tesellisini bulamayacaksınız."

Kalbi deli gibi çarpıyordu. Saati gelmişti. Şaşkındı, küplere biniyordu. Sahte bir resim karşısında diz çökmek üzere hayatını tehlikeye atmıştı, alaya alındığını hissediyordu. Karşısındaki tablo Şaheser değildi. Vaat edilen *Maestà* değildi.

"Olamaz..." diye mırıldandı. Yabancı güldü.

"Anlaşılmayacak bir şey yok. Sizi cehenneme göndermeden önce bilgilendirme lütfunda bulunacağım. Leonardo *Maestà nızı* 1483'te yaptı, yani on dört yıl önce. Tahmin edebileceğiniz gibi Fransiskanlar resimden pek memnun kalmadılar. Günahsız Doğum inançlarını pekiştirecek ve altarı aydınlatacak bir resim bekliyorlardı. Halbuki o kendilerine İncil'lerin

hiçbirinde bulunmayan ve İsa'nın Mısır'a kaçıışı sırasında onunla Aziz Yahya'yı biraraya getiren bir sahne sundu."

"Tanrı'nın annesi, Yahya, İsa ve Başmelek Uriel. Nuh'a Tufanı haber veren melek. Bunda ne kötülük var?"

"Hepiniz aynısınız" dedi ses acı acı. "Leonardo tabloyu değiştirmeyi kabul etti ve ilk resimden birkaç bakımdan farklı olan bu resmi sundu. Münasebetsiz ayrıntıları yok etmişti."

"Münasebetsiz mi?"

"Aziz Yahya'yla İsa'yı birbirinden ayırmanın mümkün olmadığı, hakları olan kutsallık halesini ne Meryem Ana'nın ne de oğlunun taşıdıkları bir eseri başka türlü tanımlamak mümkün mü? İki kutsal çocuğun birbirine tıpatıp benzemelerini nasıl açıklayabilirsiniz? Müminlerin kafasını karıştırmayı amaçlayan bu eylem küfür değil de nedir?"

Hacı bir rahatlama duygusuyla ilk kez derin bir nefes alabildi. Cellat o olduğundan emindi hiçbir şey anlamamıştı. Kendisinden önce gelen ve hiç geri dönmeyen biraderler öldürülürken gizli inançlarının sebebini açıklamamışlardı demek ki; o da canı pahasına sessizlik yeminine uymaya razıydı.

"Şüphelerinizi açıklığa kavuşturan kişi ben olmayacağım" dedi sükûnetle, sese yüzünü dönmeye cesaret edemeden.

"Yazık. Gerçekten yazık. Leonardo'nun *Maesta'yı* bu şekilde yeniden yaparak size ihanet ettiğini anlamıyor musunuz? Karşınızdaki panoya dikkatle bakacak olursanız, iki çocuğun artık birbirinden rahatlıkla ayrılabilmediğini görürsünüz. Meryem Ana'nın yanındaki Aziz Yahya. Uzun kollu haçını taşıyor ve diğer çocuk, yani İsa tarafından takdis edilirken dua ediyor. Uriel artık parmağıyla kimseyi işaret etmiyor, sonuçta beklenen Mesih'in kim olduğu açıkça görünüyor."

İhanet mi?

Üstat Leonardo'nun biraderlerine sırt çevirmiş olması mümkün müydü?

Hacı bir kez daha elini tuvale uzattı. Oraya koruyucuları Donna Beatrice d'Este'nin cenazesine katılmak üzere akın eden kalabalığa sığınarak varmıştı. Yoksa o da mı satmıştı kendile

rini? Uğruna onca mücadele verdikleri her şey şimdi çökecek miydi?

"Aslında hiçbir açıklama yapmanıza gerek yok" diye devam etti ses meydan okurcasına. "Leonardo'ya bu kötülüğü kimin esinlediğini artık biliyoruz; Tanrıya şükür o alçak uzun zamandır toprağın altında yatıyor. Hiç şüphemiz olmasın: Tanrı Portekizli Keşiş Amadeo'yu ve *Yeni Vahiy'ini* gerektiği şekilde cezalandıracaktır. Onunla birlikte Meryem Ana'yı İsa'nın annesi değil, bilgi simgesi olarak görme ülküsünü de."

"Her şeye rağmen güzel bir simge" diye itiraz etti hacı. "Birçok kişinin paylaştığı bir ülkü. Yoksa Meryem Ana'yı hem Çocuk İsa'yla hem de Çocuk Yahya'yla resmeden herkesi cezalandırmayı mı düşünüyorsunuz?"

"Müminlerin ruhunda kargaşaya yol açıyorlarsa evet."

"Peki gerçekten Üstat Leonardo'ya, öğrencilerine ya da Luino'lu ressama yaklaşmanıza dahi izin vereceklerini mi sanıyorsunuz?"

"Bernardino de Lupino'ya mı? Lovinus veya Luini de dedikleri?"

"Tanıyor musunuz onu?"

"Eserlerini biliyorum. Görünüşe bakılırsa ustasıyla aynı hataları yapan, Leonardo'nun genç bir taklitçisi. Hiç şüphemiz olmasın, onun da günü gelecek."

"Ne yapacaksınız? Öldürecek misiniz onu?"

Hacı bir şeylerin yolunda olmadığını hissetti. Arkasında kınından çekilen bir kılıcın sesine benzer, madeni bir sürtünme işitti. Tarikat yemini silah taşımasına izin vermiyordu, bu yüzden sahte *Maestayâ* dua etti, aman diledi.

"Benim de işimi bitirecek misiniz?"

"Kâhin tedbirsiz olanların işini bitirecek."

"Kâhin mi?"

Daha lafını tamamlamamıştı ki, garip bir çırpınma iç organlarını altüst etti. Kocaman çelikten bir kılıcın keskin ağzı sırtını deldi. Hacı'nın ağzından korkunç bir hırıltı çıktı. Bir karışıklık bir maden kalbini ikiye böldü. Şimşek gibi süratli, keskin

bir duyu gözlerini dehşetle açmasına sebep oldu. Sahte serserinin hissettiği acı değil, soğuktu. Buz gibi bir kucaklamayla sendeleyip altara çarptı ve morarmış dizlerinin üstüne düştü.

Katilini bir tek o anda gördü.

Kâhin iriyarı, simsiyah, yüzü ifadesiz bir gölgeydi. Kilise-de hava kararmaktaydı. Her şey kararıyordu. Zaman bile garip biçimde yavaşlamaya başladı. Altarın döşemesine çarptığında hacının omzuna asılı çıkın çözüldü; iki parça ekmekle garip şekiller basılı bir deste karton yere saçıldı. En üsttekinde Aziz Francesco cübbesi giymiş, başında üçlü bir taç, sağ elinde Yahya'ninkine benzer bir haç, sol elinde de kapalı bir kitap taşıyan bir kadın görünüyordu.

"Lanet olası heretik!" diye homurdandı Kâhin bunu görünce.

Hacı ona alayla gülümserken, Kâhin'in kartonu yerden alıp bir kalemi kanına batırdığını ve kartın arkasına bir şey yazdığını gördü.

"Rahibenin... kitabını... asla açamayacaksınız.

İki büklüm yattığı yerde, kalbi kanını köpük köpük döşeme taşlarının üzerine fışkırtırken o âna kadar farkına varmadığı bir şey dikkatini çekti: Uriel artık gerçek Şaheser'de olduğu gibi Vaftizci Yahya'yı işaret etmiyordu ama bakışları her şeyi ifade ediyordu. "Tanrı'nın ateşi", devrik gözleriyle Şeria Irmağı'nın bilgesini dünyanın tek kurtarıcısı olarak işaret etmeyi sürdürüyordu.

"Leonardo" diye teselli buldu hacı ebedi karanlığa gömülmeden önce, her şeye rağmen onlara ihanet etmemiştii. Kâhin yalan söylemişti.

Manastırın içini bırakıp Santa Maria delle Grazie'nin tuğla döşeli cephesini rahatça dolaşmak için 14 Ocak Cumartesi gününün ışımasını bekledik. Bilmeceler konusunda doğuştan yetenekli olduğunu kanıtlamış olan Keşiş Alessandro yine coşku içindeydi. Sanki birkaç saat önce kentin o bölümünü donduran hava keşişi etkilemiyordu. Saat altı buçukta, ayin biter bitmez kütüphaneciyle ben sokağa çıkmaya hazırдық. Basit bir işti, iki dakikadan fazla sürmeyecekti, buna rağmen beni derinden sarsmaktaydı.

Keşiş Alessandro halimi fark etti, yine de susmayı tercih etti.

Cephedeki pencereleri sayarak elde edeceğimiz "adın sayısı" ne olursa olsun, problemi çözmüş olmayacağımızı biliyordum. Elimizde bir sayı olacaktı; isimsiz muhbirimizin adının değerini belirten bir sayı olacaktı belki ama bundan emin olamazdık. Yoksa soyadının harflerinin toplam sayısı mı söz konusuydu? Ya da hücre numarası? Veya...

"Size bir şey söyleyecektim, unuttum" diye düşüncelerimi böldü keşiş sonunda.

"Nedir biraderim?"

"Belki sizi rahatlatabilecek bir şey: Bu mübarek sayıyı bulduğumuzda, bilmecenin özüne varmak istiyorsak, daha yapacak çok işimiz olacak."

"Evet, doğru."

"Şunu bilmenizde yarar var: Santa Maria'daki keşişler cemaati, bütün İtalya'nın bilmece çözmeye en alışkın cemaatidir."

Gülümsedim. Kütüphaneci, birçok Tanrı hizmetkârı gibi Beytanya'nın adını bile duymamıştı. Böylesi daha iyiydi. Ne

var ki Keşiş Alessandro kibirli iddiasının sebeplerini bana açık-lamak konusunda ısrarlı davrandı; otuz seçkin Dominiken'den oluşan cemaatin en sevdiği eğlencenin bilmece çözmek olduğunu anlattı. Bazıları bu konuda çok ustaydı, hatta birçoğu da diğerleri için bilmeceler uyduruyordu.

"Ormanların doğurduğu evlatlar sonra onları katleder. Nedir bilin bakalım?" dedi şarkı söyler gibi; benim, görevimize oyunlar eklemeye hevesli olmadığını gördüğü halde. "Balta sapı!"

Keşiş Alessandro ayrıntılar konusunda cimrilik etmedi. Anlattıklarından en çok ilgimi çeken, Santa Maria'da bilmecelerin sadece eğlence amaçlı olmadığıydı. Keşişler vaazlarında sık sık bilmecelere yer veriyor, onları eğitim amacıyla kullanıyorlardı. Keşiş abartmıyorsa, manastırın duvarları, Beytan ya haricinde Hıristiyan dünyasının en büyük bilmece yaratıcısı okulunu barındırıyordu içinde. Bu nedenle, Kâhin eğer bir yerde yetiştirse, burası en uygun mekândı.

"Sözümü dinleyin, Peder Leyre" dedi kütüphaneci, şüphelerimi sezmişçesine: "Sayıyı bulduğunuzda ne yapacağınızı bilemezseniz, biraderlerimizden herhangi birine danışın. Hiç aklınıza gelmeyen biri probleminizi çözebilir."

"Herhangi birine ha?"

Kütüphaneci yüzünü ekşitti.

"Elbette! Herhangi birine! Eminim ahır nöbeti kimdeyse, sizin gibi bir Romalıdan daha çok bilmece biliyordur. Hiç çekinmeyin, başkeşişe, aşçıya, kiler sorumlularına, müstensihle re, herkese sorun! Yalnız bir şeye dikkat edin: Sesinizi etrafa fazla duyurmayın ki bütün keşişlerin uyması gereken sessizlik kuralını bozduğunuz için sizi kınamasınlar."

Bunları söyledikten sonra manastırın ana girişini kapatan sürgüyü çekti.

Küçük bir çığ, damdan aşağı, ayaklarımızın dibine boğuk bir gürültüyle düşüp dağıldı. Doğruyu söylemek gerekirse, şafakta bir kilisenin cephesi boyunca yürümek kadar sıradan bir şeyin bu kadar nazik bir iş olacağını beklemiyordum. Şafak vak-tinin keskin soğuğu karı tehlikeli bir buz pistine dönüştürmüş

tü. Her yer bembeyaz, ıssız ve ürkütücü bir sessizliğe bürünmüştü. Üstat Solari'nin tuğla duvarına yanaşıp üçüncü galeriyi çevreleyen çit boyunca yürüme fikri en cesur insanı bile korkuturdu; bir anlık bir sendeleme boynumuzu kırmamıza ya da hayat boyu sakat kalmamıza sebep olabilirdi. O saatte dua edeceğimize manastırın dışında hayatımızı tehlikeye atarak ne yaptığımızı keşiflere açıklamanın zorluğu da cabası.

Uzun boylu düşünmedik. Dikkat ederek, buz tabakalarının arasında sandaletlerimizi mümkün olduğunca ıslatmamaya çalışarak, cephenin ortasına doğru, sokağa paralel, ağır ağır ilerlemeye başladık. Neredeyse emekleyerek sokağın karşı tarafına geçtik ve uygun bir mesafede olduğumuza kanaat getirdiğimizde, binaların hepsini birden görebilecek şekilde karşısında durup baktık. İçeriden cılız bir ışık pencereleri bir ejderhanın gözleri gibi parlatıyordu. Gerçekten de kilisenin uzunluğu boyunca bir dizi yuvarlak pencere seçiliyordu. Cephesi, köşeyi dönünce birkaç adım ötede, "yüzü" öteki tarafa dönük, uzanıyordu.

"Ama yüzüne bakma..." dedim dişlerim takırdayarak.

Soğuktan donarak, ellerimi yün cübbemin kollarının içine çekerek saydım: bir, iki, üç... yedi.

O yedi sayısı beni şaşırttı. Yedi mısra, yedi pencere... İsimsiz muhbirin adının sayısı hiç şüphe yok ki bu lanet olası, tekrarlanan yediydi.

"Peki yedi ne?" diye sordu kütüphaneci.

Omuz silktim.

Daha sonra olanlar yolunu aydınlattı.

"Demek ocağımızda konaklayan Romalı peder sizsiniz?"

Santa Maria delle Grazie başkeşişi Vincenzo Bandello son derece ciddi bir ifadeyle beni inceledikten sonra *sacristidya* geçmemizi önerdi. Beatrice d'Este'nin ölüm haberini Beytanya'ya yazan adamla nihayet tanışıyordum.

"Birader Alessandro sizden bana çok bahsetti" dedi. "Anlaşılan bilgili bir adamsınız. Dikkatli, iradesi güçlü bir aydın; manastırımızda kaldığınız sürece cemaatimiz sizden çok şey öğrenebilir. Adınız ne demiştiniz?"

"Agustin Leyre, muhterem başkeşiş."

Bandello az önce ikinci ayinini bitirmişti, cılız bir güneş Padana Vadisi'nde yükselmekteydi. Başkeşiş *Donna* Beatrice'nin cenaze vaazını hazırlamak için çekilmek üzereyken yanına gittim. Ani kararım tamamen mantıksız sayılmazdı. Keşiş Alessandro bilmecemi cemaatin herhangi bir üyesine sorabileceğim konusunda ısrar etmemiş miydi? En beklenmedik keşişin doğru cevabı bulabileceğini ileri sürmemiş miydi? Başkeşişten daha beklenmedik biri olabilir miydi?

Kararımı, dışarının buz gibi soğuğundan içeriye dönüp manastırda biraz olsun ısınmaya çalışırken verdim. Şansıma *sacristia'da* dolaşıyordum, Peder Bandello da oradaydı. Kütüphaneci beni tek başıma bırakmıştı. Yeni çalışma seansımız için erzak alma bahanesiyle mutfaka inmişti, fırsat o sırada karşıma çıktı.

Keşiş Vincenzo Bandello altmış yaşın biraz üstünde olmalıydı; yüzü direğe toplanmış bir yelken gibi buruşuktu, iri bir çene

si vardı ve bütün duygularını yüz ifadeleriyle açığa vurma konusunda inanılmaz bir beceri sergiliyordu. Kendisini kilisede gördüğüm gece zannettiğimden daha da ufak tefekti. *Sacristia*'da kapıları resimlerle süslü dolapların birinden diğerine koşuşturuyor, hangisini önce kapatacağını bilemiyordu...

"Söyler misiniz, Peder Agustin" dedi, son ayinde kullandığı kâseyi ve ekmek kabını toplarken, "merak ettiğim bir şey var: Roma'daki göreviniz nedir?"

"Engizisyon'da görevliyim."

"Evet, evet... Anladığım kadarıyla, işinizden artakalan zamanlarda da bilmece çözmekten hoşlanıyorsunuz. Çok güzel..." gülümsedi; "anlaşacağımızdan eminim."

"Ben de sizinle bu konuda konuşmak istiyordum."

"Gerçekten mi?"

Başımı salladım. Başkeşiş kütüphanecinin anlattığı kadar değerli biriye, Kâhinin Milano'daki varlığı gözünden kaçmamış olmalıydı. Bununla birlikte dikkatli olmalıydım. Belki de imzasız mektupların yazarı başkeşişin kendisiydi; ama benim gerçek niyetimden emin oluncaya kadar kimliğini açıklamaktan korkuyordu. Daha da beteri olabilirdi: Belki Kâhin'in varlığından haberdar değildi; ama kendisine açıkladığım takdirde harekâtımızdan Magripli'yi haberdar etmekten onu ne alıkoyabilirdi?

"Bir şey daha soracağım, Peder Leyre. Sır çözme meraklısı olduğunuza göre, hafıza sanatından söz edildiğini duydunuz mu acaba?"

Bandello bu soruyu adeta istemeden sormuştu; bense bu arada mektuplar konusuna ne derece dahil olduğunu anlamaya çalışıyordum boş yere. Belki de abartıyordum. Santa Maria'da tanıştığım her yeni keşiş, şüpheliler listeme ekleniyordu. Keşiş Vincenzo da istisna olmayacaktı. Doğruyu söylemek gerekirse, bütün ihtimaller içinde, o duvarların arasında yaşayan yaklaşık otuz keşişten Kâhin'in özelliklerine en çok uyan, başkeşişti. Daha önce Beytanya'da bunu nasıl fark etmemiştik bilmem. Hatta adı bile yedi harften oluşuyordu: Vincenzo. Tam yedi. Tıp

kı şeytani *Oculos e/us dinumera'nın*. yedi dizesi ve kilisenin güney cephesinin yedi penceresi gibi. Bu ayrıntıyı başkeşişin, dolapları, kutsal eşya sandıklarını ne büyük bir rahatlıkla açıp kapadığını ve cübbesinin altında koca bir deste anahtarlık taşıdığını gördüğümde fark ettim. Başkeşiş, D k un Santa Maria'ya ilişkin hesap ve projelerinden haberdar az sayıda kişiden biriydi ve mektuplarını Roma'ya resmî ve güvenilir bir ulakla gönderebilecek belki tek kişiydi.

"Ee?" diye ısrar etti; benim düşünceli tavrıma bakıp gülerek. "Bu sanattan söz edildiğini duydunuz mu, duymadınız mı?"

Başımı iki yana sallarken bir yandan da başkeşişte yargımı onaylayacak bir özellik arıyordum.

"ok yazık!" diye devam etti. "Tarikatımızın bu değeri bilimde büyük uzmanlar yetiştirdiğini pek az kişi biliyor."

"Hiç duymadım."

"O zaman Cicero'nun *Hitabet  zerine'sinde* bu sanattan söz ettiğini de bilmiyorsunuzdur mutlaka; ne de daha eski bir kitapta, *Herennius İçin Retorik'te* ayrıntılarıyla açıklandığını ve istendiğı zaman bir şeyi derhal hatırlamak için kullanılacak kesin bir formülün bize sunulduğunu..."

"Bize sunulduğunu mu? Dominikenler'e mi?"

"Elbette! Peder Leyre, otuz ya da kırk yıldan beri, ben de dahil birçok biraderimiz bu bilimde eğitim görüyor. Siz ki her gün karmaşık dosyalarla, belgelerle uğraşıyorsunuz, hafızanıza bir metni, bir resmi, bir ismi arşivleyip hayat boyu unutmaya-cağınızdan emin olmayı hiç hayal etmediniz mi?"

"Ettim elbette. Ama bunu ancak d hiler..."

"İşiniz için gerekli olduğuna göre" dedi başkeşiş sözümü keserek, "böyle bir mucizeyi gerçekleştirmek için en iyi yöntemin ne olduğunu öğrenmeyi hiç düşünmediniz mi? Kitap kopya etmek için bizimki kadar imkân bulunmadığı antik çağda inanılmaz bir yöntem bulmuşlardı: Bilgilerini saklamak üzere 'hafıza sarayları' hayal ederlerdi. Bundan da söz edildiğini duymadınız, değil mi?"

Şaşkınlıktan dilim tutulmuş halde, başımı iki yana salladım.

"örneğin Yunanlılar, görkemli odalarla, galerilerle dolu büyük bir bina hayal ederler ve her pencereye, kemere, sütuna, merdivene, salona farklı anlamlar atfederlerdi. Holde gramer bilgilerini, salonda retorik bilgilerini, mutfakta hitabet bilgilerini 'sakarlardı'... Daha önce oraya yerleştirdikleri bir şeyi hatırlamak için de hayallerinde sarayın o köşesine gidip çıkarmaları yeterliydi. Olağanüstü, değil mi?"

Ne diyeceğimi bilemeyerek başkeşişe baktım. Roma'da aldığımız mektuplar konusunda soru sorma fırsatı mı veriyordu bana? Keşiş Alessandro'nun tavsiyesine uyup lafı dolandırmadan bilmeceyi sorsa mıydım? Güvenini baştan kaybetmekten korkarak ima yolunu denedim:

"Bir şey soracağım, Peder Vincenzo: 'Hafıza sarayı' yerine 'hafıza kilisesi' kullansak? Mesela bir insanın adını taş ve tuğladan bir kiliseye gizleyebilir miydik?"

"Görüyorum ki zeki bir adamsınız Keşiş Agustin." Hafif alaylı bir tavırla göz kırptı. "Ve pratik. Yunanlıların hayali saraylara uyguladığı düzeni Romalılar, hatta Mısırlılar gerçek binalarda denediler. Binaya giren kişi gerekli 'hafıza kuralları'nı biliyorsa, odalarda dolaşırken değerli bir bilgi de edinebilirdi."

"Peki ya bir kiliseye?" diye ısrar ettim.

"Evet, bir kiliseye de uygulanabilir" diye onayladı. "Ama bu tür bir düzeneğin işleyişini açıklamadan önce size bir şey göstermek istiyorum. Daha önce de dediğim gibi, son yıllarda Ravenna, Floransa, Basel, Milano ve Freiburg'dan çeşitli Dominken keşişler, özel olarak bu iş için hazırlanmış resimler ya da mimari yapılara dayanan bir ezber sistemi üzerine çalışıyoruz."

"Hazırlanmış mı dediniz?"

"Evet. Uyarlanmış, düzenlenmiş, bilmeyenlere gereksiz görünen ama gizledikleri alfabeyi bilenler için temel birtakım dekoratif unsurlarla bezenmiş. Bir örnek verirsem daha iyi anlayacaksınız Peder Agustin."

Başkeşiş cübbesinin içinden çıkardığı katlanmış bir kâğıdı sunak masasının üstüne açtı. Elinden daha büyük olmayan, beyaz bir kâğıttı, bir köşesinde balmumu lekeleri vardı. Üzerine basılmış olan resimde sol ayağı bir basamağa dayalı bir kadın figürü görünüyordu. Etrafında kuşlar, göğsünden sarkan garip nesneler vardı, ayaklarının altında Latince bir yazı, kimliğini açıkça ortaya koyuyordu. "Bayan Gramer", dalgın bakışlarını boşluğa dikmişti.

"Tam bu sıralar, bundan böyle gramer sanatının değişik bölümlerini hatırlamaya yarayacak bir resmi bitirmiş bulunuyoruz. İşte bu" dedi, garip resmi göstererek. "İşleyişini görmek ister misiniz?"

Başımı salladım.

"Dikkatle izleyin" dedi başkeşiş. "Şu anda biri bize game-rin hangi temeller üzerine oturduğunu sorsa, karşımızda bu resim varsa, hiç duraksamadan cevap verebilirdik."

"Gerçekten mi?"

İnanamayışım Bandello'nun hoşuna gitti.

"Cevabımız kesin olurdu: *praedicatio*, *applicatio* ve *continentia** Neden, biliyor musunuz? Çok kolay: Çünkü cevabı bu resimde 'okudum!'

Başkeşiş kâğıdın üzerine eğilip hayali daireler çizerek resmin değişik bölümlerini gösterdi:

"Dikkatli bakın: *Praedicatio*, P harfiyle başlayan sağ koldaki kuş (*pâjaro*) ve bu harfin şeklini gösteren flamayla belirtiliyor. Figürün en önemli niteliği olduğu için iki nesneyle gösterilmiş, ayrıca tarikatımızın da ayırıcı özelliği. Sonuçta hepimiz birer vaiziz, değil mi?"

'Bayan Gramer'in elinde tuttuğu, kendi üzerine kapanarak Bandello'nun söylediği 'P' harfini oluşturan zarif flamaya baktım.

"Bir sonraki nitelik" diye devam etti başkeşiş, "*applicatio*, Bayan Gramer'in elinde tuttuğu *Aquila*, yani kartal tarafından temsil ediliyor. Hem *Aquila* hem de *applicatio* 'A' harfiyle başladığı için, hafıza sanatında eğitim gören kişi aradaki ilişkiyi derhal kuracaktır. *Continentia*'ya gelince, kadının göğsünde neredeyse yazılı olduğunu göreceksiniz. Eğer şu nesneleri, yay, tekerlek, saban ve çekici, birer harf gibi görürseniz, kolaylıkla okuyabilirsiniz: c o n t ... *Continentia*!"

İnanılır gibi değildi. Görünürde masum bir resme birileri eksiksiz bir gramer kuramı yerleştirmeyi becermişti. Venedik, Roma ve Torino'daki atölyelerde artık yüzlerle basılan kitapların kapaklarındaki gravürlerin, bilmeyenin hiç fark etmeyeceği gizlici mesajlar içeriyor olabileceği geçti hemen aklımdan. Şifre Dairesinde hiç buna benzer bir şey göstermemişlerdi bize.

"Peki ya kuşların taşıdığı, üzerlerinden sarkan nesneler? Onların da bir anlamı var mı?" diye sordum, bu beklenmedik açıklamalar karşısında düştüğüm şaşkınlıktan kurtulamayarak.

"Aziz biraderim, her şeyin, istisnasız her şeyin bir anlamı var. Her senyörün, her hükümdarın, her kardinalin başkalarının

•) *Praedicatio*: bildirme, vaaz; *applicatio*: temayül; *continentia*: kaçınma, (ç.n.)

dan gizleyeceği bir şeyleri bulunduğu bu zamanda, eylemleri, sipariş ettiği sanat eserleri, koruduğu yazılar ona ait bir şeyler gizler."

Başkeşiş cümlesini esrareniz bir tebessümle bitirdi. Bunu fırsat bildim:

"Ya siz?" diye atıldım. "Siz de bir şey gizliyor musunuz?"

Bandello alaylı ifadesini bozmadan baktı yüzüme. Son derece güvenli bir tavırla başını sıvazladı ve dalgın bir edayla saçını düzeltti.

"Bir başkeşişin de sırları vardır, evet."

"Peki bunları var olan bir kilisede saklar mı?" diye sorarak iddiamda ısrar ettim.

"Aa!" dedi irkilerek. "Bunu büyük kolaylıkla yapabilir. Önce her şeyi sayması gerekir: duvarlar, pencereler, kuleler, çanlar... En önemli şey sayıdır! Sonra, kiliseyi sayılara indirgedikten sonra, hangilerinin hangi harflerle ya da kelimelerle eşleştirilebileceğine bakar. Karşılaştırmayı hem bir kelimeyi oluşturan harf sayısına, hem de kelime sayılara indirgendğinde taşıyacağı değere göre yapar."

"Ama bu *gematria* peder! Yahudilerin gizli ilmi!"

"Evet, gerçekten de *gematria*. Ama sizin dehşete düşerek zannettiğiniz gibi aşağılık bir bilgi değildir. İsa da Yahudiydi ve sinagogda *gematria* ilmini öğrendi. Aksi takdirde İbrahim'le Merhamet'in sayısal açıdan ikiz kelimeler olduğunu nereden bilecektik? Ya da Yakub'un merdiveniyle Sina Dağının İbrani ce toplamalarının yüz otuz olduğunu, dolayısıyla her ikisinin de Tanrı tarafından gösterilen göğe çıkış yolu olduğunu?"

"Yani" diye atıldım, "sizin adınızı, Vincenzo'yu Santa Maria kilisesine saklamanız gerekse, kilisenin toplamı yedi olan bir unsurunu seçerdiniz, adınızın yedi harfine eşit olması için."

"Aynen öyle."

"Örneğin... yedi pencere?"

"Bu iyi bir seçenek. Ama ben yine de kilisedeki fresklerden birini tercih ederdim. Freskler basit bir pencere dizisinden daha fazla ayrıntı eklemenize imkân tanır. Bir mekâna ne kadar

çok unsur katarsak, hafıza sanatına da o kadar esneklik kazandırmış oluruz. Doğrusunu isterseniz Santa Maria'nın cephesi bu iş için biraz fazla basit."

"Size gerçekten öyle mi geliyor?"

"Öyle zaten. Ayrıca yedi, çok fazla yoruma açık bir sayıdır. En kutsal sayıdır. Kitabı Mukaddes sürekli olarak yedi sayısına başvurur. Ben adımı gizlemek için bu kadar değişik anlamlara çekilebilecek bir sayıyı seçmezdim."

Bandello samimi görünüyordu.

"Gelin bir anlaşma yapalım" diye ekledi hiç beklenmedik şekilde: "Ben cemaatimizin şu anda çözmeye çalıştığı bilmeceyi size söyleyeyim, siz de kendinizinkini bana söyleyin. Karşılıklı birbirimize yardımcı olacağımızdan eminim."

Doğal olarak teklifini kabul ettim.

Başkeşiş memnuniyet içinde kendisiyle manastırın diğer ucuna gitmemi rica etti. Bana bir şey göstermek istiyordu. Hem de derhal.

Hızlı adımlarla ana altarı geçtik, koroyerini ve *Donna Beatrice*'nin cenaze töreni için süslenmekte olan galeriyi arkamızda bıraktık ve Ölüler Galerisi'ne açılan uzun koridora girdik. Manastır sade bir mekândı: eski tuğla duvarlar, zemini ne özenle taş döşenmiş koridorlar boyunca kusursuz bir düzen içinde yerleştirilmiş granit sütunlar. Esrareniz hedefimize doğru yürürken, Keşiş Vincenzo, her zamanki gibi amaçsızca kemerlerin arasında dolaşan, ne olduğunu göremediğim küçük bir kitaba dalmış olan Peder Benedettola, tek gözlü müsteniye işaret etti.

"Ne oldu?" diye homurdandı Keşiş Benedetto, başkeşiş kendisini çağırınca. "Yine *Şeytanın İş'i*'ne bakmaya mı gidiyorsunuz? Üstüne bir kat kireç çekip kapatsanız daha iyi ederiniz!"

"Rica ederim biraderim! Bizimle birlikte gelmeniz gerekiyor" diye emretti başkeşiş. "Misafirimize buraya ait öyküler anlatabilecek biri lazım, bu iş için en uygun kişi de sizsiniz. Cemaatimizin en kıdemli keşişisiniz. Bu ocağın duvarlarından da kıdemli."

"Öykü ha?"

İhtiyarın tek gözü, ilgilendiğimi görünce heyecandan parladı. Sakatlığını dünyaya göstermekten adeta hoşlanan, kaybettiği organın çehresinde bıraktığı yarayı gururla sergileyen bu adam beni büyütüyordu.

"Burada çok öyküler anlatılır elbette. Bu avluya niçin Ölümler Galerisi dediğimizi biliyor musunuz bakalım?" diye sordu, bizimle birlikte yürüyerek. "Çok basit: Keşişlerimizi tıpkı dünyaya geldikleri şekilde aramıza dönsünler diye buraya gömüyoruz da ondan. Bildiğiniz gibi payesiz, kendilerini hatırlatacak tabelalar olmadan. Gösterişsiz. Sadece tarikatımızın cübbesiyle. Bir gün gelecek, bütün bu avlu kemiklerle dolacak."

"Burası mezarlığınız mı?"

"Mezarlıktan çok daha öte. Gökyüzüne giriş holümüz."

Bandello iki kanatlı dev bir ahşap kapının önüne dikilmişti. Sağlam görünümlü kapının demir bir kilidi vardı; başkeşiş hemen üzerinde taşıdığı anahtarlardan birini kilide soktu. Benedetto'yla ben birbirimize baktık. Kalbim küt küt atmaya başladı: Başkeşişin bana göstermek istediği şeyin ne olduğunu sezinledim. Keşiş Alessandro zaten onun izine düşürmüştü beni; doğal olarak büyük âni yaşamaya hazırlandım. Kapının arkasında, kütüphanenin hemen altında yer alan büyük salonda, Leonardo'nun keşişlerin girmesini yasakladığı Santa Maria del le Grazie'nin meşhur yemekhanesi olsa gerekti. Eğer yanılıyorsam, Milano'da bulunuşumun nihai amacı ve Kâhini Gerçekler Evi'ne tehditkâr mektuplar yazmaya iten sebep buydu.

Yeni bir şüphe kapladı içimi: Acaba Bandello'yla ben, bilmeden aynı bilmeceyi mi çözmeye çalışıyorduk?

"Burası takdis edilmiş olsaydı" dedi başkeşiş, kapıyı iterken yüzü aydınlanarak, "önce ellerimizi yıkamamız ve ben size izin verinceye kadar sizin dışarıda beklemeniz gerekirdi..."

"Ama takdis edilmedi!" diye haykırdı tek gözlü.

"Hayır. Henüz edilmedi. Bununla birlikte kutsal havasını ruhumuza doldurabiliriz."

"Kutsal havaymış, saçma!"

Bunun üzerine üçümüz içeri girdik.

Tahmin ettiğim gibi, manastırın müstakbel yemekhanesine adım atmıştım. İçerisi karanlık ve soğuktu; her yer duvarlara yaslanmış iri kartonlarla kaplı ve karmakarışıklı. İpler, tuğlalar, tahta perdeler, kovalar ve tuhaf şey beyaz keten örtülü, ku

rule bir sofa, uzun zamandır unutulmuş gibi görünen mekânı dolduruyordu. En çok dikkatimi çeken şey masa oldu, çünkü o karışıklığın ortasında tek düzen unsuru kesinlikle oydu. Kullanılmış olduğuna dair hiçbir işaret yoktu. Tabaklar temizdi, her şey haftalardır terk edilmiş olmanın sonucunda, incecik bir toz tabakasıyla kaplanmıştı.

"Yemekhanemizin acıklı durumu sizi korkutmasın lütfen, Birader Agustin" dedi Bandello, bir yandan cübbesinin kollarını sıvayıp kalaslar arasında yol açmaya çalışarak. "Burası yemekhanemiz olacak. Üç yıldır bu durumdayız, düşünebiliyor musunuz? Keşişler Üstat Leonardo yasakladığı için buraya giremiyorlar, işi bitinceye kadar kilitli tutuyor yemekhaneyi. Ama bu arada eşyalarımız şu köşede, pisliğin, bu iğrenç boya kokusunun ortasında mahvoluyor."

"Burası bir cehennem, söylememiş miydim size? Şeytanı da eksik değil..."

"Benedetto, Tanrı aşkına!" diye azarladı başkeşiş.

"Merak etmeyin" diye araya girdim. "Roma'da sürekli inşaat halindeyiz; bu ortam bana tanıdık geliyor."

Dev salonun tahta perdelerle ayrılmış bir kanadına, 'U' biçiminde bir platformun üzerine siyah vernikli iri banklar yerleştirilmişti. İnce işlemeli ahşap bir sayvanın kalıntıları da o karanlık delikte küflenmiş çürümekteydi.

"Bu manastırda gecikmeyen bir dekorasyon çalışması yok. Ama en kötüsü bu salondaki çalışmalar. Bitmesi imkânsız adeta."

"Suç Leonardo'nun" diye homurdandı tekrar Benedetto. "Aylardır bizi parmağında oynatıyor. Bir son verelim artık!"

"Susun, rica ederim. Bırakınız sorunumuzu Keşiş Agustin'e açıklayayım."

Bandello bizi dinleyen kimse olmadığından emin olmak istercesine sağa sola baktı. Abes bir önlemdi: Kiliseden çıktığımızdan beri tek gözlü keşiş dışında hiçbir biraderimizle karşılaşmamıştık; zaten birilerinin, cenazeye hazırlanacak ya da günlük ihtiyaçlarını karşılayacak yerde oralara gizlenmiş olması ihtimali pek düşüktü. Buna rağmen başkeşiş güvensiz, ürkek

görünüyordu. Belki bu yüzden, kulağıma eğildiğinde sesini iyice alçalttı:

"Niye ihtiyatlı davrandığımı şimdi anlayacaksınız."

"Gerçekten mi?"

"Ressam Üstat Leonardo çok nüfuzlu bir adam olarak tanınıyor; onun izni olmadan buraya girmenize izin verdiğimi öğrenirse işimi bitirebilir..."

"Üstat Leonardo da Vinci'den mi söz ediyorsunuz?"

"Adını öyle bağırarak söylemeyin!" diye tısladı başkeşiş. "O kadar mı tuhafınıza gitti? Dört yıl önce bu manastırın dekorasyonu için dük kendisini bizzat çağırdı buraya. Magripli, Sforza'ların panteonunun, kilisenin apsisinin altında yer almasını istiyor; kararını ailesine savunabilmek için de muhteşem, itiraz kabul etmez bir dekora ihtiyacı var. Siparişi bu yüzden ona verdi. İnanın bana, dük bu projeye giriştiği günden beri de bu ocak bir gün rahat yüzü görmedi."

"Bir tek gün" diye tekrarladı Benedetto. "Neden, biliyor musunuz? Çünkü hep beyazlar giyen, asla et yediğini ya da bir hayvan kurban ettiğini göremeyeceğiniz bu üstat, aslında sapık bir ruh. Bu cemaat için yaptığı işlere uğursuz bir heretiklik kattı ve işlerini tamamlamadan önce arayıp bulmamız için de bize meydan okuyor. Magripli de onu destekliyor!"

"Ama Leonardo heretik..."

"Olamaz, öyle mi?" diye tamamladı sözümü. "Hayır, değil elbette. İlk bakışta öyle görünmüyor. Bir sineği incitmekten acizdir, bütün gün ya tefekkürata dalar ya da defterlerine notlar alır; bilge bir adam izlenimi uyandırır. Ama ben üstadın iyi bir Hıristiyan olmadığından eminim."

"Size bir şey sorabilir miyim?"

Başkeşiş kafasını salladı.

"Leonardo'nun geçmişine ilişkin mümkün olan bütün bilgileri toplama emri verdiğiniz doğru mu? Neden ona hiçbir zaman güvenmediniz? Kütüphaneci biraderden duydum bunları."

"Bize meydan okuduktan sonra oldu bunlar. Tahmin edebileceğiniz gibi, karşımızda ne tür bir adam olduğunu öğren

mek için geçmişini araştırma gereği duyduk. Engizisyonu meydana okusaydı siz de aynı şeyi yapardınız."

"Muhtemelen, evet."

"Yapabileceklerini kestirmemizde yardımcı olur düşünceyle Keşiş Alessandro'ya Leonardo'nun işleriyle ilgili bir rapor hazırlama görevini verdim. Milano'daki Fransiskenler'in Üstat Leonardo'yla ciddi sorunlar yaşamış olduklarını bu sayede öğrendik. Anladığımız kadarıyla resimlerini belgelendirmek için, müminleri ciddi hatalara itecek şekilde çoktanrılı kaynaklardan yararlanmış."

"Keşiş Alessandro bana bundan söz etti, Keşiş Amadeo adlı birinin heretik bir kitabından da."

"Yeni Vahiy'."

"Evet."

"Ama o kitap, bulduklarının sadece küçük bir örneği. Leonardo'nun kimi Kitabı Mukaddes sahneleri konusundaki çekincelerinden hiç söz etmedi mi?"

"Çekincemi?"

"Çok anlamlı bir nokta. Şu güne kadar Leonardo'nun çarşıya gerilmeyi işleyen tek bir eserine rastlayamadık. Kesinlikle. İsa'nın çektiği acıları anlatan sahnelerden hiçbirine bir değinme de yok."

"Belki hiç böyle bir sipariş almamıştır."

"Hayır, Peder Leyre. Toscanalı, karanlık bir sebepten ötürü bu tür İncil sahnelerini resmetmekten kaçınmış. Başlangıçta Yahudi olabileceğini düşündük ama daha sonra olmadığını öğrendik. Sebt günü kurallarına da, başka İbrani geleneklerine de uymuyor."

"Yani?"

"İşte... Bu aykırı durumun kafamızı meşgul eden sorunla ilişkili olduğundan kanısındayım."

"Anlatın bana bu sorunu. Keşiş Alessandro, Leonardo'nun size meydan okuduğundan hiç bahsetmedi."

"Olay sırasında kütüphanecimiz yoktu. Cemaatimizde ayrintıları bilenlerin sayısı altıyı geçmez."

"Sizi dinliyorum."

"Yaklaşık iki yıl önceydi, *Donna* Béatrice âdeti olduğu üzere Leonardo'ya nezaket ziyaretinde bulunmaktaydı. Üstat Son Akşam Yemeği'nde Aziz Tomas'ın portresini yeni bitirmişti. Onu İsa'nın yakınında, işaret parmağını havaya kaldırmış sakallı bir adam olarak resmetmişti."

"Sanırım daha sonra, dirilmesinin ardından İsa'nın yarısına değdirdiği parmak, değil mi?"

"Ben de öyle düşündüm ve ekselansları Este prensesine öyle söyledim. Ancak Leonardo benim yorumuma güldü. Biz keşişlerin simgeler konusunda hiçbir fikrimiz olmadığını, canı istese oraya Muhammed'in hayatından bir sahne resmedebileceğim, hiçbirimizin de fark etmeyeceğini söyledi."

"Öyle mi dedi?"

"*Donna* Beatrice'yle üstat güldüler ama bize hakaret gibi geldi. Fakat ne yapabildik? Magripli'nin eşiyle ve gözdesi olan ressamla bozuşa mıydık? Öyle yapsak, Leonardo mutlaka *Son Akşam Yemeğindeki* gecikmelerden dolayı bizi suçlayacaktı."

Başkeşiş devam etti:

"Aslında ben ona meydan okudum. Simgeleri yorumlamak konusunda onun zannettiği kadar beceriksiz olmadığımı kanıtlamak istedim, ancak asla adım atmamam gereken bir alana girmiş oldum."

"Neden söz ediyorsunuz peder?"

"O sıralar Rochetta Sarayını ziyaret ederdim. Düke Santa Maria'daki çalışmalarla ilgili rapor vermem gerekiyordu. Ziyaretlerimin birçoğunda *Donna* Beatrice'yi taht odasında iskambil kâğıtlarıyla oynarken bulurdum. Kâğıtlardaki gravürler canlı renklerle boyanmış, göz alıcı, garip figürlerdi. Resimler arasında asılmış adamlar, yıldız taşıyan kadınlar, Faunus'lar, papalar, gözleri bağlı melekler, şeytanlar vardı. Sonra o iskambil kâğıtlarının eski bir aile yadigârı olduğunu öğrendim. Eski Milano Dükü Filippo Maria Visconti, *condottiere** Francesco Sforza'yla

* Paralı asker birliği komutanı, (ç.n.)

birlikte 1441'de çizmiş desenleri. Daha sonra, Sforza d kl ğ n yönetimini ele ge irdiğ nde o desteyi evlatlarına hediye etmiş, bir kopyası da Magripli Ludovico'nun olmuş."

"Ne oldu peki?"

"O k ğıtlardan birinde, elinde kapalı bir kitap tutan, Fransisken kıyafeti giymiş bir kadın resmedilmişti. Özellikle dikkatimi çekti, çünkü üzerindeki cübbe erkek c bbesiydi. Ayrıca kadın hamile gibi görünüyordu. Tahmin edebiliyor musunuz? Fransisken cübbesi giymiş hamile bir kadın! Alay eder gibi.  şte, nedendir bilmem, Leonardo'yla tartişmamız sırasında o iskambil k ğdını hatırladım ve blöf yaptım. 'İskambil k ğdın daki Fransisken kadının anlamını biliyorum' dedim. Hatırlıyorum, **Donna** Beatrice birden ciddileşti. 'Siz ne bileceksiniz?' diye tersledi. 'Sizden bahseden bir simge, prenses' dedim. İlgilendi. 'Fransisken kadın ta  giymiş genç bir hanım, yani sizinle aynı mevkide olduğu anlamına geliyor. Ve hamile. Bu da sizin yakında bu kutsal duruma geleceğınızı müjdeliyor. Bu kâğıt kadehinizin habercisi?'

"Peki ya kitap?" diye sordum.

"En çok ona g cendi. Kadının yasak bir eser olduğunu gizlemek için kitabı kapattığını söyledim. 'Peki sizce hangi eser?' diye sordu  stat Leonardo. 'Belki sizin gayet iyi bildiğınız *Yeni Vahiy* dedim alayla. Leonardo cesaretlendi ve işte o zaman meydan okudu. 'En ufak bir fikriniz yok' dedi. 'O kitap elbette önemli. Kitabı Mukaddes kadar, belki ondan daha önemli; ama siz, ilahiyatçı gururunuz yüzünden onu asla  ğrenemeyeceksiniz.' Sonra da ekledi: 'D şsesin müstakbel evladı doğduğunda, ben kitabın sırlarını *Cenacolo'nuza*  oktan yerleştirmiş olacağım. Sizi temin ederim ki, gözünüzün önünde oldukları halde o sırları asla okuyamayacaksınız. Ve bu, bilmecemin üstünlüğünü kanıtlayacak. Aynı zamanda sizin ahmaklığınızı da!"

"*Son Akşam Yemeği'ni* ne zaman görebileceğim?" diye sordum başkeşişe.

Benedetto gülümsedi.

"İsterseniz hemen şimdi" dedi. "Karşınızda duruyor. Gözlerinizi açmanız yeter."

Önce nereye bakacağımı bilemedim. Rutubet ve toz kokan yemekhanede seçebildiğim tek resim, Mecdelli Meryem'in İsa'nın çarmihına sarılmış resmiydi. Salonun güney duvarın daydı ve Aziz Domingo'nun esrik bakışları karşısında acı acı ağlıyordu. Meryem'in dizleri dikdörtgen bir taşa dayalıydı, taşta hiç duymadığım bir isim yazılıydı: "*To Donatvs Montorfanv P.*"

"Üstat Montorfano'nun işi" diyerek merakımı giderdi Benedetto. "Yaklaşık iki yıl önce tamamlanmış, dini bütün, değerli bir eser. Ama sizin görmek istediğiniz eser değil."

Bunun üzerine başkeşiş karşı duvarı gösterdi. İskambil kâğıdı ve gizli kitap olayı dikkatimi o kadar dağıtmıştı ki, gözümün gördüğü şeyi algılayamıyordum neredeyse. Yemekhanenin kuzey köşesinin büyük bölümü, dağ gibi yığılmış kalaslarla kaplanmıştı. Buna rağmen, köşedeki cılız ışıktaki öyle bir şey gördüm ki, elim ayağım kesildi. Kutularla kartonlardan oluşan bariyerin ötesinde, duvarı bir boydan bir boya kaplayan tahta iskelenin boşluklarından baktım ki... bir başka salon! Bunun bir yanılısama olduğunu anlamam zaman aldı. Ama ne yanılısama! İçeri girdiğimizde dikkatimi çeken şölen masasının tıpatıp aynısı olan dikdörtgen bir masada, hareketleri, duruşları canlı, dipdiri on üç insan figürü sanki sadece bizim için bir tiyatro eseri sahneliyorlardı. Komik değillerdi, tövbe; Rab İsa Mesih'in ve havarilerinin o güne kadar gördüğüm en gerçek ve çarpıcı portreleriydi. Bazılarının çehreleri henüz tam olarak belirmemişti,

bunlardan biri de bizzat Nasıralı'ydı; ama kompozisyonun bütünü neredeyse tamamlanmıştı ve... nefes alıp veriyordu.

"Ee? Görebildiniz mi? Ardında ne olduğunu seçebiliyor musunuz?"

Onaylamadan önce yutkundum.

Anlaşılmaz bir memnuniyet içindeki Peder Benedetto sırtıma hafifçe vurup o sihirli duvara daha fazla yaklaşmaya teşvik etti beni.

"Yaklaşın, ısırmas. Sizi ikaz etmeye çalıştığım *Şeytanın İşi* bu. Cennet yılanı kadar baştan çıkartıcı ve onun kadar zehirli..."

O an hissettiklerimi kelimelerle tarif etmek imkânsız. Yasak bir sahneyi, on beş asır önce olmuş bir şeyin o anki, dondurulmuş suretini, Leonardo'nun akıl almaz bir gerçekçilikle ölümsüzleştirmeyi başardığı bir ânı seyrediyormuş duygusuna kapıldım. O sırada tek gözlünün niye ona "şeytanın işi" dediğini bilmiyordum, bana meleklerin eseri gibi görünüyordu. Nereye bastığıma bakmadan, adeta sarhoş bir halde, kendimden geçerek yaklaştım. Yaklaştıkça duvardaki resim daha fazla canlanıyordu. Ya Rab! Ansızın iskelenin altındaki kurulu sofranın orada ne işi olduğunu anladım: örtü, tabaklar, testiler, iri cam bardaklar, hatta toprak kâseler iki metre yukarıda, duvarda, asıllarından hiçbir bakımdan aşağı kalır yanlan olmadan, tıpatıp aynı düzen içinde yerleştirilmişti. Peki ya havariler? Onların yüz ifadelerini hangi çehrelerden kopya etmişti? Kıyafetlerini nereden almıştı?

"Birader Agustin, arzu ederseniz, eseri daha yakından görmek için iskeleye çıkabiliriz. Üstat Leonardo'nun bugün işini denetlemeye geleceğini sanmıyorum..."

"Elbette isterim" diye düşündüm.

"Ne kadar yaklaşırsanız da daha fazla bir şey anlayamayacağınızı hemen fark edeceksiniz." Başkeşiş fesat fesat gülümsedi. "Burada herhangi başka bir resimdekinin tersi bir işlem söz konusu: Esere çok fazla yaklaşırsanız, bütünlük duygusunu kaybediyorsunuz, başınız dönüyor, resmi yorumlamanızda size yol gösterebilecek tek bir fırça darbesi bulamıyorsunuz."

"Heretikliğinin bir kanıtı daha!" diye kükredi tek gözlü. "Bu adam büyücü!"

Ne diyeceğimi bilemedim. Birkaç saniye, belki dakika boyunca, bilemiyorum, hayatımda gördüğüm en harikulade figürlerden gözümü ayıramadım. Orada gerçekten de herhangi bir iz, çevre çizgileri, spatül kazımaları, silinmiş karakalem izleri yoktu. Ama ne önemi vardı? Daha tamamlanmadan bile, havarilerin ikisi duvarda sadece taslak halinde yer aldığı ve Rabbin çehresinde henüz bir ifade bulunmadığı, figürlerden üçünün dış çizgileri boyanmamış olduğu halde, insan o kutsal şölenin içinde gezinebiliyordu. Zamanın geçtiğini gören Bandello beni gerçeğe döndürme zorunluluğu hissetti.

"Söyler misiniz, Keşiş Agustin? Birader Alessandro'yu etkileyen o keskin kavrayışınızla henüz bu eserde bir tuhaflık fark etmediniz mi?"

"Hayır... Neden söz ettiğinizi anlamıyorum muhterem baş keşiş."

"Yapmayın peder. Bizi hayal kırıklığına uğratmayın. Bize bilmecemizde yardımcı olmayı kabul etmiştiniz. Bu eserdeki aykırılıkları yasak bir kitabın içeriğiyle özdeşleştirmeyi başabilirsek Leonardo'yu tutuklayıp tekrar apokrif* kaynaklardan esinlenmekle suçlayabiliriz. Bu onun sonu olur."

Başkeşiş devam etmeden önce biraz bekledi:

"Size bir ipucu vereyim. Havarilerden hiçbirinin, hatta İsa Mesih'in bile kutsallık halesinin bulunmadığını hâlâ fark etmediniz mi? Bunun Hristiyan sanatında normal olduğunu söylemeyeceksiniz herhalde?"

Yüce Tanrı. Vincenzo Bandello haklıydı. Sersemliğim sınırı tanıımıyordu. Kişilerin olağanüstü gerçekliği beni o kadar şaşırtmıştı ki, o temel eksikliği fark etmemiştim.

"Peki ya evkaristiyaya** ne diyorsunuz?" diye araya girdi tek gözlü, kendini tutamayarak. "Bu gerçekten *Son Akşam Yeme*

*) Kitabı Mukaddes metinlerinden, resmen kabul edilenler dışında kalanlar, (ç.n.)

**) İsa'nın son akşam yemeğinde şükran duası ettikten sonra ekmek ve şarabı kendi bedeni ve kanı olarak havarilere sunuşunu anmak amacıyla düzenlenen ayin. (ç.n.)

ğ*i* ise, İsa Mesih'in önünde niye takdis edeceği ekmek ve şarap yok? Değerli kurtarıcı kanının bulunduğu Kutsal Kâse nerede? Peki kâsesi niye boş? Heretik! Heretik çünkü!"

"Ne ima ediyorsunuz, biraderlerim? Üstadın bu sahneyi resmederken İncil metnine uymadığını mı?"

Sanki Leonardo'nun San Francesco il Grande'nin keşişleri için yaptığı Meryem Ana portresi konusunda Keşiş Alessandro'nun açıklamalarını dinler gibiydim. Toscanalı o zaman da ne İncil'deki tasvirleri umursamıştı, ne de siparişi verenlerin talimatını. Bir sonraki sorum onlara pek çocuksu gelmiş olmalı:

"Niye böyle yaptığını kendisine sordunuz mu?"

"Elbette!" diye cevap verdi başkeşiş. "Bize saf deyip suratımıza gülmeye devam etti. Son Akşam Yemeğini yorumlamamıza yardım etmenin onun görevi olmadığını söylüyor. İnanabiliyor musunuz? Beyefendi akşamüzerleri şöyle bir uğruyor, havarilerden birine iki fırça sürüyor, saatler boyunca oturup daha önce yaptıklarını seyrediyor ve işindeki tuhaflıkları açıklamak için cemaatimizle konuşmaya tenezzül etmiyor..."

"En azından bir İncil pasajıyla kendini savunmuştur, öyle değil mi?" dedim, cevabı sezinleyerek.

"İncil mi?" Tek gözlünün sorusu alaylıydı. "İncil'leri siz de benim kadar iyi biliyorsunuz; söyler misiniz, hangisinde Petrus'un sofrada bir hançer taşıdığı belirtilir; ya da Yahuda İskariyot'la İsa'nın aynı tabağa ellerini uzattıkları söylenir? Bu sahnelere hiçbir yerde değinilmez. Hayır efendim."

"Öyleyse açıklamasını şart koşun!"

"Kaçınıyor. O sadece düke hesap verirmiş, yevmiyesini ödeyen oymuş."

"Yani bu ocağa istediği zaman girip çıkıyor mu demek istiyorsunuz?"

"Ayrıca yanında canı kimi isterse onu da getiriyor. Hatta bazen etkilemek istediği saraylı kadınları."

"Cüretkârlığımı mazur görün Keşiş Benedetto ama sizin kadar şevkli bir keşiş için bu davranışlar ne kadar rahatsız edi

ci olsa da, bunlar birini heretiklikle suçlamak için sebep teşkil etmez."

"Nasıl etmez? Yeterince sebep yok mu? Tanrısallık simgesi olmayan bir İsa, evkaristiyasız bir Son Akşam Yemeği ve kim bilir kime saldırmak niyetiyle gizli gizli hançer taşıyan bir Aziz Petrus size yetmiyor mu?"

Benedetto söylediklerim karşısında öfkeden kıpkırmızı ke-silip burun kıvrıldı, homurdandı. Başkeşiş araya girdi:

"Anlamıyorsunuz, değil mi?"

"Hayır..." diye cevap verdim.

"Keşiş Benedetto'nun size açıklamaya çalıştığı şu: Bu sa-hne size sadece Paskalya yemeğinin enfes bir temsili gibi görünse bile, mutlak anlamda öyle olmayabilir. Birçok ressamın benzer siparişler için yaptıkları çalışmaları gördüm, kuşkusuz onun ka-dar iddialı değildiler ama Leonardo'nun benim ocağımda han-gi lanet olası sahneyi temsil etmek istediğini bilmiyorum." Baş-keşiş meselenin kendisini ne kadar etkilediğini göstermek için iyelik zamirini vurguladı. Sonra cübbemin koluna yapışıp ciddi bir tonda devam etti: "Biraderim, Magripli'nin ressamının inan-cımızla ve Kilisemizle alay etmek niyetinde olduğundan korku-yoruz; eserinin şifresini çözemezsek beceriksizliğimizle sonsu-za dek alay etmek üzere temelli burada kalacak. İşte bu yüzden sizin yardımınıza ihtiyacımız var, Peder Leyre."

Peder Bandello'nun son cümlesi dev yemekhanede yankı-landı. Tek gözlü kolumdan çekerek beni iskelenin altında başka bir noktaya götürdü; buradan *Cenacolo'nun* figürlerinden bazı-ları seçilebiliyordu.

"Başka kanıt ister misiniz? Size bir kanıt daha vereyim de şu münasebetsizi yakın!"

Onu izledim.

"Görüyor musunuz?" diye haykırdı. "İyi bakın."

"Neyi görmem gerekiyor, Peder Benedetto?"

"Leonardo'yu! Başka kimi olacak? Tanımadınız mı? Alçak, kendini havarilerin arasında resmetmiş. Sağdan ikinci. Şüphe-ye hiç yer yok: aynı bakışlar, aynı iri, kuvvetli eller, hatta beyaz

saçları. Yahuda Taddeus olduğunu söylüyor ama kendi yüz hatlarının aynısı!"

"Doğrusunu isterseniz peder, ben bunda da bir kötülük göremiyorum" diye cevap verdim. "Ghiberti de Floransa Vaftizhanesi'nin tunç kapılarına kendi portresini yaptı ve hiçbir şey olmadı. Bu tamamen Toscana'ya özgü bir alışkanlık."

"Ya, öyle mi? Peki koca sofrada niçin bir tek Leonardo, bir de havari Matta, Rabbimize sırtını vermiş? Gerçekten bunun hiçbir anlamı olmadığını mı düşünüyorsunuz? Yahuda İskariyot bile bu kadar küstah bir tavır içinde değil! Şunu bilin ki" diye ekledi tehditkâr bir tonda, "Da Vinci denilen iblisin yaptığı her şey gizli bir plana, bir amaca hizmet ediyor."

"Öyleyse, Leonardo Yahuda Taddeus'u temsil ediyorsa, Rabbimize sırtını veren diğer havari, Matta aslında kim?"

"Bunu sizden bekliyoruz! Havarilerin kimliğini saptamanızı, bu lanet olası Akşam Yemeğinin asıl anlamını bize söylemenizi bekliyoruz!"

Hararetli, fevri ihtiyarı sakinleştirmeye çalıştım.

"Fakat muhterem pederler" dedim, başkeşişe ve eksantrik günah çıkartıcısına, "benim bu bilmeceye kafa yormam için Üstat Leonardo'ya karşı suçlamanızı neye dayandığınızı açıklamamanız gerekiyor. Hüküm giymesini istiyorsanız, sağlam bir argümanla çalışmalarını durdurmak niyetindeyseniz, çürütülmesi imkânsız delillerle işe girişmeliyiz, şüphelerle değil. Leonardo'nun Milano senyörünün himayesinde olduğunu size hatırlatmam gerekmez."

"Merak etmeyin, açıklarız. Ama önce bir sorumuza daha cevap verin..."

Son Akşam Yemeğini bir bütün olarak inceleyebilmek için geriye doğru iki adım atan başkeşişin sakin ses tonunu işitince minnet duydum.

"Sadece bakarak, bu sahnenin *tam olarak* neyi temsil ettiğini anlayabiliyor musunuz?"

Vurgusu beni şüpheye düşürdü.

"Siz söyleyin peder."

"Olur, söyleyeyim. Görünüşe bakılırsa, Yahuda İncil'inde tasvir edilen, İsa'nın havarilere aralarından birinin onu ele vereceğini bildirdiği an. Magripli ve Leonardo bu pasajı büyük bir özenle seçtiler."

"*Amen clico vobis quia unus vestrum me traditus est*"* diye okudum ezberden.

"Aranızdan biri beni ele verecek'. Doğru."

"Peki sizce bunda ne gariplik var?"

"İki şey" diye açıkladı: "birincisi, klasik Son Akşam Yemeği resimlerinin aksine, duvar resmi için evkaristiyanın tesis edildiği âni seçmemesi, ikincisi de..." Duraksadı, "burada hainin Yahuda İskariyot gibi görünmemesi..."

"Ya, öyle mi?"

"Resme baksanıza, yüce Tanrım" diye haykırdı Benedetto. "Tek bir gözüm kaldı ama İsa'yı ele vermek, hatta öldürmek isteyen Aziz Petrus olduğunu açıkça görüyorum."

"Petrus mu? Aziz Petrus mu dediniz?"

"Evet, Petrus Simon. İşte şu" dedi ısrarla tek gözlü, on iki çehrenin arasından Petrus'u göstererek. "Arkasında bir hançer gizlediğini ve İsa'ya saldırmaya hazırlandığını görmüyor musunuz? Elini Yuhanna'nın ensesine koymuş onu tehdit ettiğini görmüyor musunuz?"

İhtiyar suçlamalarını hararetle peş peşe diziyordu, sanki o figürleri uzun zamandır gizli gizli incelemiş ve sıradan ölümlülerin göremediği sonuçlara ulaşmış gibi. Yanındaki başkeşiş biraz şüpheyle onaylıyordu.

"Peki ya şu havari Yuhanna'ya ne diyorsunuz?" Vurgusu beni uyardı. "Gördünüz mü nasıl resmetmiş onu? Köse, incecik, bakımlı eller, Madonna çehresi. Kadına benziyor!"

İnanamayarak başımı salladım. Yuhanna'nın yüzü henüz tamamlanmamıştı. Sadece taslak halinde tatlı, yuvarlak, neredeyse bir yeni yetmeye özgü yüz hatları seçiliyordu.

"Kadın mı? Emin misiniz? İncil'deki akşam yemeğinde sofraya hiçbir kadın oturmaz..."

*) "Doğrusu ve doğrusu size derim: Sizden biri beni ele verecektir." *Yuhanna*, 13.

"Anlamaya başladığınızı görüyorum" dedi Bandello daha sakın bir tonda. "Bu yüzden bu bilmeceyi acilen çözmemiz gerekiyor. Leonardo'nun eseri çok fazla sayıda hata içeriyor. Örtük imalar çok fazla. Bilmecelerden, gerçek mekânlara ya da resimlere bilgi saklama sanatından ne kadar hoşlandığımı Tanrı bilir; ama bu bilmeceyi çözemiyorum."

Başkeşişin kendini zorlukla tuttuğunu fark ettim.

"Elbette" diye ekledi, cevabımı beklemeden, "meselenin bütün boyutlarını kavramanız için henüz çok erken. Buraya istediğiniz zaman yine gelin. Ressamın olmadığı zamanları fırsat bilin. Oturup duvar resmini takdir edin ve bölüm bölüm deşifre etmeye çalışın, bizim yaptığımız gibi. Birkaç gün sonra siz de bizlerle aynı rahatsızlığın pençesine düşeceksiniz. Bu resim sizde bir saplantı haline gelecek."

Bunları söyledikten sonra başkeşiş anahtar destesine dalarak yemekhaneninkini aradı. Üçlü Latin haçı biçiminde, demirden, iri, ağır bir anahtardı.

"Bu sizde kalsın. Sadece üç tane var. Biri Leonardo'da, onu da sık sık çıraklarına verir. Biri bende, üçüncüyü de şu anda size verdim. Herhangi bir sorunuz olursa Benedetto'ya ya da bana sorabilirsiniz."

"Hiç kuşkusuz" diye ekledi tek gözlü, "kütüphaneciden daha çok yardımımız dokunur."

"Bundan böyle hizmetinizde olan bu Engizitörden ne beklediğinizi sorabilir miyim?"

"Akşam Yemeği için eksiksiz ve inandırıcı bir yorum bulmanızı. Temel aldığını söylediği o kitabın var olup olmadığını saptamanızı. *Yeni Vahiy* gibi heretik bir metin olup olmadığını ve öyleyse, onu tutuklamanızı bekliyoruz."

"Buna karşılık" dedi başkeşiş gülümseyerek, "biz de size bilmeceniz konusunda yardımcı olacağız. Öyle ya, henüz bize bilmecenizi sormadınız."

"Şu mısraları yazan adamı arıyorum."

Onlara "*Oculosejusdinumera'nın* bir nüshasını uzattım.

Bernardino şövalenin üzerinden bakmaya cesaret edemiyordu neredeyse. Ergenlik çağında değildi, hatta otuzuna merdiven dayamıştı ama bu tür işler onu tedirgin ediyordu. Kadın denen şeyi hiç tanımamıştı, belki de loncanın bu durumdaki tek üyesiydi ve Tanrıya asla bir kadın tanımayacağına yemin etmişti. Aynı sözü on dört yaşını bitirir bitirmez babasına da vermişti; daha da önce, Milano'nun en nüfuzlu *bottega'sına** çıkarak olarak girdiğinde ustasına bile. Buna rağmen şimdi pişmandı. Crivelli'lerin kızı iki haftadır tabiatındaki zaaftan yararlanarak onu sınamaktaydı. Çıplak, altın bukleleri omuzlarına dökülmüş, kanepenin koluna dayanmış, mavi gözleri tavana dikili, on altı yaşındaki küçük kontes, arzusun canlı timsaliydi. Melek ifadesini bırakıp gözlerini ona her dikişinde, Bernardino ölecek gibi oluyordu.

"Üstat Luini..." *Donna* Lucrezia, kur yaparcasına alçak sesle sordu, "kızın resmi ne zaman biter sizce?"

"Yakında, sayın kontes. Çok az kaldı."

"Unutmayın ki yaptığımız sözleşmeye göre mühlet önümüzdeki hafta doluyor" diye ısrar etti kontes.

"Elbette, biliyorum hanımefendi. Hayatımda daha önemli bir tarih yok."

Aphrodite'nin annesi seansları sık sık denetliyordu. Bernardino'dan şüphelendiğinden değil; Bernardino manastır dışında çalıştığı nadiren görülen, kusursuz şöhrete sahip bir ressamdı; ama piskoposların, hatta bizzat papanın açgözlülüğü

*) Dükân, atölye, (ç.n.)

konusunda o kadar çok şey duymuştu ki, akşam seanslarını denetlemenin iyi olacağını düşünüyordu. Üstelik Bernardino belki biraz efemine sayılırdı ama çok çekici bir erkekti ve kocasının, namusunu düşünmeden eve girmesine izin verdiği tek erkekti. Kontun kıskanç olması için çok sebep vardı: Güzeller güzeli karısıyla dükün arasında duygusal bir ilişki olduğuna dair söylentiler uzun zamandır herkesin dilindeydi. Lucrezia arzulanan kadındı. Her yeniliğe heyecanlanan özgür kadındı. Kızı Elena da annesine layık bir kız olacağını belli ediyordu şimdiden.

"Çok güzel, değil mi?" dedi kontes gururla. "O elma gibi göğüsler, sımsıkı, sert... Onlar uğruna kaç erkeğin delirdiğini tahmin edemezsiniz üstat."

"Delirdiğini mi?" Ressam fırçasını titretmemek için çok çaba harcadı. Resminde Elena'nın vücudunun bütün ayrıntıları görülebiliyordu neredeyse; daha koyu ve uzun olduğunu zannettiği saçlarının bir tutamı karnından aşağı inerek ressamın vazgeçmiş olduğu haz kaynağını kapatıyordu.

"Benim anlamadığım şu, üstat: Kızımın portresi için neden Mecdelli Meryem temasını seçtiniz? Üstelik tam da şu sıralar. Engizisyon'un dikkatini çekmek ister gibi. Ayrıca bütün Mecdelli Meryemler acılı, kederli kadınlardır. O elinde tuttuğu korkunç kafatasına da ne demeli..."

Bernardino fırçayı paletin üzerine bırakıp *Donna* Lucrezia'ya döndü. Akşamüzerinin ışığı divanı aydınlatıyor, hayal meyal tanıdık formlar çıkıyordu ortaya: Kıvrırcık sarı saçları Elena'nın saçlarının aynısıydı; çıkık elmacık kemikleri, birbirinin eşi; ikisinde de aynı ıslak ve kalın dudaklar. Hollanda bezinden daracak korsajının altında yine dolgun göğüsler. Divanda uzanmış haliyle görünce, Magripli'nin bu güzellik karşısındaki sınırsız iştahını anlayabiliyordu. Hatta Engizisyon hakkındaki gevezeliğinin bile farkında olmaması mantıklıydı.

"Sayın kontes" dedi, "hatırlatayım: Siz Üstat Leonardo'yu temayı seçmekte ve kendi seçtiği bir öğrencisini göndermekte serbest bıraktınız."

"Evet. Üstadın şu meşhur *Ccnacolo*'yla. bu kadar meşgul olması büyük talihsizlik."

"Ben size ne diyebilirim? Üstat benden bir Mecdelli Meryem resmi istedi, ben de yapıyorum. Ayrıca onun bu temayı seçmesi aileniz için bir gurur kaynağı olmalı."

"Gurur kaynağı mı? Mecdelli Meryem fahişe değil miydi?" dedi *Donna* Lucrezia. "Üstanız benim doğal portremi yapmadı mı, neden doğal bir portre yapmanızı söylemedi? Ailemi asırlardır kurtulamadığı bir gölgeyle damgalamaya ne gerek var?"

Bernardino Luini cevap vermedi. Crivelli ailesi çaptan düşmüş Venedik kökenli bir aileydi; kızlarının meziyetlerini öne çıkaracak bir resim sayesinde kıza iyi bir kısmet bulabilmek için Leonardo'nun atölyesinin maharetine güveniyorlardı. Böyle bir Mecdelli Meryem'le zor da olmayacaktı. Aslında üstadın temayı seçmekte serbest olması ölçütlerinden değil, sınırlı mali imkânlardan kaynaklanmıştı. O da bu fırsattan yararlanmıştı. Bernardino, Toscanalı üstadın kurnazlığını hatırlayıp gülmek için kendini zor tuttu. *Donna* Lucrezia yıllardır Magenta caddesindeki *bottega* sında poz vermekte, en dikkate değer tablolarından bazılarına modellik etmekteydi. Şimdi kızını İsa'nın gözdesi olarak resmetmeyi kabul ediyorsa, yakında onu sırlarına ortak etmeyi düşündüğü içindi.

Ne de olsa Lucrezia, esas Mecdelli Meryem'in mirasçıları olduğuna inanılan uzun bir kadınlar soyunun son temsilcisiydi. Bu açık renk, yumuşak hatlı kadınlar destanı, nesiller boyunca şair ve resamlara ilham teşkil etmişti ve hepsi de aktardıkları mirasın bilincinde değildi.

Luini Elena'nın bulaşıcı tebessümünden kaçınmaya çalışarak birkaç fırça darbesi daha ekledi. Sonra dalgın dalgın konuşmasına devam etti:

"Bence acele hüküm veriyorsunuz hanımefendi. Mecdelli Meryem... Azize Mecdelli Meryem" diye düzeltti hemen, "dünyanın en cesur kadınlarından biriydi. Ona *casta meretrix** dedi

*) İffetli bakire, (ç.n.)

ler; oysa Rabbimiz çarmıha gerildiğinde, Yuhanna hariç diğer müritleri Kudüs'ten kaçtığı halde, Meryem ona Golgota tepesine kadar eşlik etmişti. İşte hanımefendi, kızınızın elindeki kafatasının anlamı bu. Ama ayrıca Mecdelli Meryem, İsa Mesih'in dirildikten sonra kendini gösterdiği ilk mürittir, böylece ona beslediği derin sevgiyi kanıtlamıştır."

"Peki sizce niye böyle bir şey yapmıştı?"

Luini memnuniyetle gülümsedi:

"Onun cesaretini ödüllendirmek için elbette. Birçoğumuz, İsa'nın dirildikten sonra Mecdelli Meryem'e büyük bir sır verdiğine inanıyoruz. Meryem bu ayrıcalığa layık olduğunu kanıtlamıştı, biz de onu her resmettiğimizde, aynı zamanda o ifşaata da yaklaşmaya çalışırız."

"Şimdi siz söyleyince hatırladım, ben de Üstat Leonardo'nun bu sırdan söz ettiğini duydum, her ne kadar bu konuda fazla açıklama yapmaktan kaçınsa da. Hiç kuşku yok, ustanız bilmece gibi adam."

"Hanımefendi, birçoklarına göre zekâ bir muammadır. Belki bir gün size anlatmaya karar verir. Ya da kızınıza anlatmayı tercih eder..."

"O adamdan her şey beklenir. 1482'de Milano'ya ayak bastığından beri tanıyorum onu, çevirdiği dolaplara hâlâ şaşırıyorum. Ne yapacağı hiç belli olmaz..."

Lucrezia bir an durakladı, zihninden eski anılar geçiyordu sanki. Sonra ilgiyle sordu:

"Siz Mecdelli Meryem'in sırrını biliyor musunuz yoksa?"

Luini bakışlarını tuvale çevirdi.

"Şöyle düşünün hanımefendi: İsa'nın insanlara asıl öğretisi, ancak Rabbimiz çektiği acıların üstesinden gelip Göklerdeki Babamız'ın yardımıyla dirildikten sonra gerçekleşti. Ancak o zaman, Gökyüzü Krallığı'nın varlığından kesinlikle emin olabilmisti. Ölülerin arasından döndükten sonra ilk kiminle karşılaştı? Mecdelli Meryem'le, yani Yahudilerin kurulu Sanedrin'e ve Romalıların emirlerine karşı gelme pahasına İsa'yı bekleme cesaretini gösteren tek kişiyle."

"Biz kadınlar daima erkeklerden daha cesur olmuşuzdur, Üstat Luini."

"Veya daha tedbirsiz..."

Elena konuşmayı hoşlanarak, sessizce izliyordu. Hemen arkasındaki dolu şömine olmasa, çoktan üşütmüş olurdu.

"Kadınların sebatını ben de sizin kadar takdir ederim, sayın kontes" dedi Bernardino, tekrar fırçasına dönerek. "Bu yüzden de Mecdelli Meryem'in o ifşaattan itibaren meziyetlerinin arttığını bilmenizde yarar var."

"Ya, öyle mi?"

"Günün birinde size ifşa edilirse, kızınız Elena'nın portresinde ne kadar sadakatle yansıtıldığını göreceksiniz. O zaman bu tabloyu çok beğeneceksiniz."

"Üstat Leonardo bana hiç bu meziyetlerden bahsetmedi."

"Üstat Leonardo çok tedbirlidir hanımefendi. Mecdelli Meryem'in meziyetleri nazik bir konudur. Rabbimiz zamanında müritleri bile korkutmuştur. İncil yazarları da bize bu konuda fazla bir şey söylemek istememiştir!"

Kontesin bakışlarında hınzır bir kıvılcım parladı:

"Haliyle! Fahişeydi çünkü!"

"Meryem tek bir satır bile yazmamıştır. O dönemde hiçbir kadın yazmamıştır" diye devam etti Üstat Luini, kontesin kışkırtmalarına kapılmayarak. "Dolayısıyla, Mecdelli Meryem hakkında bir şey öğrenmek isteyenler, Yuhanna'yı izlemelidirler. Söylediğim gibi, İsa'yı çarmıha gerdiklerinde kaçmayan, bir tek İsa'nın çok sevdiği Yuhanna'ydı. Mecdelli Meryem'i takdir eden, Yuhanna'yı da takdir eder ve dört İncil arasında en çok onun İncil'ini beğenir."

"Fazla ısrar ediyorsam kusura bakmayın: Mecdelli Meryem İsa için ne dereceye kadar özel biriydi, Üstat Luini?"

"Diğer müritlerin yanında onu dudaklarından öpecek kadar."

Donna Lucrezia yerinden fırladı. Göğsü daraldı, korsajı hırsırdadı.

"Ne dediniz?"

"Leonardo'ya sorun. Bu sırların anlatıldığı kitapları o biliyor. Yuhanna'nın, Petrus'un, Matta'nın... hatta Mecdelli Meryem'in gerçek çehrelerini bir tek o biliyor. Santa Maria manastırındaki harika işini henüz görmediniz mi?"

"Evet, gördüm elbette" dedi kontes isteksizce; *Cenacolo* yüzünden şu anda evindeki ressamın Leonardo olmadığını hatırlamıştı yine. "Birkaç ay önce gittim. Dük bana en sevdiği ressamın işindeki ilerlemeleri göstermek istedi, o muhteşem duvar resmiyle gözümü kamaştırdı. Hatırlıyorum, havarilerin bazılarının çehreleri henüz tamamlanmamıştı, ne zaman biteceği konusunda manastırda kimse bize bilgi veremedi."

"Kimse bilmiyor, doğru" diye kabullendi Luini. "Üstat Leonardo bazı havariler için model bulamıyor. Sarayda bu kadar çok fesat yüz varken bir Yahuda İskariyot'un sapıklığını resmetmekte zorlanıyorsa, Yuhanna'nın gibi saf ve karizmatik bir yüz bulmanın ne kadar zor olduğunu siz düşünün. İsa'nın çok sevdiği havariye uygun bir yüz bulmak için kaç çehreyi incelemek zorunda kaldığını hayal bile edemezsiniz! Leonardo bu tür engelleme takıldığında hep çok üzülüyor ve çaresiz işi geciktiriyor."

"Madem öyle, kızımı götürün ona!" dedi kontes gülerek. "Sofraya Yuhanna yerine Mecdelli Meryem'i oturtsun!"

Kontes Crivelli gülerek divandan kalktı, etrafında gezdirdiği parfüm bulutu dalgalandı. Haşmetli bir edayla yürüyerek ressama yaklaştı ve narin elini omzuna bıraktı.

"Bugünlük bu kadar sohbet yeter üstat. Portreyi bir an önce bitirin, bitirdiğinizde ücretin geri kalanını alacaksınız. Güneş batıncaya kadar daha en az iki saatiniz var. Yabana atmayın."

"Pekâlâ hanımefendi."

Donna Lucrezia'nın ayakkabılarının döşeme taşlarının üzerindeki tıkırtısı giderek uzaklaştı ve sonunda kayboldu. Elena gözünü bile kırpmamıştı. Karşısında bütün ihtişamıyla, tertemiz pembe teniyle, az önce saray hizmetkârlarının bakımından geçmiş vücuduyla durmaya devam ediyordu. Annesinin kendi dairesine döndüğünden emin olduktan sonra, divanın üzerinde sıçrayıp oturdu.

"Evet, evet, üstat!" dedi el çırparak; elinden fırlayan kafatası ateşin önüne yuvarlandı. "Lütfen! Beni Leonardo'yla tanıştırın! Tanıştırın onunla beni!"

Luini tuvalinin arkasına gizlenerek seyretti onu.

"Gerçekten onunla tanışmak istiyor musunuz?" diye fısıldadı, bir iki fırça darbesinin ardından kendini daha fazla tuta mayarak.

"Elbette istiyorum! Kendiniz söylediniz ya, belki sırrını bana açıkla diye..."

"Ama uyarıyorum bakın: Belki de tanıştığınız adam hiç hoşunuza gitmez Elena. Leonardo kişiliği güçlü bir adamdır. Dalgın görünür ama aslında bir kuyumcu titizliğiyle inceler her şeyi. Şöyle bir gördüğü çiçeğin kaç yaprağı olduğunu bilir, her şeyin ayrıntılarını inceler inatla, yanındakiler umutsuzluğa kapılır."

Küçük kontesin hevesi kırılmadı:

"Hoşuma gitti, üstat. Nihayet, ayrıntıcı bir erkek!"

"Evet, evet, fazlasıyla Elena. Ama doğrusunu isterseniz kadınlardan pek hoşlanmaz..."

"Ya!" Elena'nın sesinde hayal kırıklığı yankılandı. "Ressamlar arasında genel kural galiba, değil mi üstat?"

Model ayağa kalkıp da ne kadar güzel olduğunu gösterdiğinde ressam tuvalin arkasına iyice gizlendi. Yüzüne birden ateş bastı, kızardı, boğazı kurudu.

"Neden... neden öyle dediniz Elena?"

Elena onu şövalenin üzerinden görebilmek için kanepeden destek alarak başını uzattı. Vücudu tatminle titredi:

"Çünkü neredeyse on gündür benim çıplak resmimi yapıyorsunuz, ikimiz bu salona hapsolmuşuz ve yaklaşmak için en ufak bir hamle yapmadınız. Nedimelerim bunun normal olmadığını söylüyor, hatta utanmazlar, acaba *castratus** musunuz diye merak ediyorlar."

Luini ne cevap vereceğini bilemedi. Elena'ya bakmak için başını kaldırdığında onu iki karış ötesinde buldu; zambak esan

*) Hadım, (ç.n.)

sı kokuyordu, teni kıpır kıpırdı. Daha sonra olanları hiçbir zaman anlayamadı: Oda etrafında dönmeye başladı, bir yandan da içinden fışkıran, karşı konulmaz, garip bir güç ona tamamen hâkim oldu. Fırçayla paleti bir yana fırlatıp küçük kontesi kendine çekti. O genç vücutla temas edince erkekliği uyandı.

"Bakire misiniz?" dedi kekeleyerek.

Elena güldü.

"Hayır. Artık değilim."

Sonra ressamın üzerine kapanıp daha önce hiç hissetmediği bir hazla öptü.

Tıpkı Peder Bandello'nun tahmin ettiği gibi *Son Akşam Yemeği* çok kısa zamanda bende saplantı haline geldi. Daha o cumartesi öğleden sonra, elimde anahtarım ile güneş batmadan önce dört kere ziyaret ettim tabloyu. Yemekhanenin boş olduğunu kontrol ettikten sonra gidiyordum. Hatta sanıyorum cemaatte bana fırladık anlamına gelen Peder Trottola lakabını takmaları o günden sonra oldu. Haksız sayılmazlardı. Ne zaman bir keşiş benimle karşılaşsa, aklım başımdan gitmiş halde yemekhanenin yakınında dolanır halde görüyordu; dudaklarımda hep aynı ısrarlı soru oluyordu: "Üstat Leonardo'yu gören oldu mu?"

Sanırım onunla karşılaşmak için en uygunsuz zamanda gelmiştim manastıra. Cenaze töreni hazırlıkları kentteki, özellikle de Santa Maria delle Grazie'deki alışkanlıkları değiştirmişti. Keşiş Alessandro'yla ben Kâhinin bilmeceğini çözmek için kafa patlatırken diğer biraderler sadece ertesi güne hazırlanıyorlardı. Düşes öleli on üç gün olmuştu, cesedi şatonun aile şapelinde akasya ağacından bir tabutun içinde tahnit edilmiş olarak durmaktaydı. Cenazeye davetli krallıkların elçileri törenle ilgili bilgi edinmek için Magripli'nin şatosunda ve manastırda sabırsızlıkla dolaşıyorlardı.

Aslında, Aziz Maurus yortusu olan 15 Ocak Pazar sabahına kadar ben bütün bu telaşa yabancı kaldım. Çan sesleri beni erkenden uyandırdığında Tanrıya şükrettim. Çok endişeli, rahatsız bir uykudan uyanmışım; rüyamda Mesih'in etrafında hareket eden, konuşan *Cenacolo'daki* on iki adamı görmüştüm. Tek tek her birinin karanlık niyetlerini tahmin edebiliyordum neredeyse; ama sırlarını koparmak için zamanla yarıştığımın

farkındaydım. O pazar günü *Donna Beatrice*, Sforza'ların yepyeni panteonuna, Santa Maria'nın ana altarının altına gömülecekti ve onunla ilgili olarak bizi defalarca uyarmış olan esrarengiz Kâhin'in manastırda boy göstermesi muhtemeldi.

Şafak vakti dualarından sonra yemekhaneye yöneldim. Oranın rahat ıssızlığına çekilmek için başka fırsatım olmayacağı kesindi. Bir kez daha Üstat Leonardo'nun uçsuz bucaksız canlı renklerine dalacak, Toscanalı'nın esrarengiz çalışmasının, o duvar resmini yapmak değil, sıvanın altına bizzat melekler tarafından oyulmuş sihirli bir sahneyi yavaş yavaş, bir cerrah titizliğiyle ortaya çıkarmak olduğunu hayal edecektim.

Bu sessiz sayıklamalarla Ölümler Galerisinden batıya dönüp yemekhanenin iri kapısına doğru hızlı adımlarla yürüdüğümde, kapının ardına kadar açık olduğunu gördüm. Daha önce hiç görmediğim iki adam kapının eşiğinde hararetle bir konuşmaya dalmışlardı:

"Kütüphaneciyi duydunuz mu?" dediğini işittim daha yakında olanın. Kırmızı pantolon, sarı beyaz çizgili, düğmeli ceket giymişti ve altın bukleleriyle bir çocuk meleğin çehresine sahipti. Keşif Alessandro hakkında konuştuklarını duyunca kukuletamı kafama geçirdim ve dalgın bir edayla, uygun bir mesafede durup dinlemeye karar verdim.

"Üstat bir şeyler anlattı" diye cevap verdi öteki; atletik yapılı, çekici, esmer bir genç. "Çok gergin olduğunu, her an bir delilik yapabileceğini söylüyorlar."

"Çok normal. Şu lanet olası oruç pek uzun sürdü... Bence aklını kaybetmekte."

"Aklını mı?"

"Besin eksikliği yüzünden sanrılar görmeye başladı herhalde. Onu bulup kitaplardan uzaklaştıracaklar diye takmış kafasına. Dün gece korkudan nasıl tir tir titrediğini görmeliydiniz. Rüzgârda sallanan bir saz gibiydi."

Yapılı delikanlı bu sözlerin üzerine benim durduğum yere baktı; yakalanmamak için adımlarımı hızlandırmak zorunda kaldım. Bununla birlikte son söylediklerini de duydum:

"Onu kitaplardan uzaklaştırmak mı dediniz? Bu mümkün değil" dedi. "Böyle bir şey yapmaya cesaret edeceklerini zannetmem. İşini fazlasıyla iyi yaptı, bu cezaya layık değil..."

"Öyleyse benimle aynı fikirde misiniz?"

"Kesinlikle. Oruç sonunda öldürecek onu."

Bu konuşma beni şüpheye sevk etti. Peder Alessandro'nun orucu kadar mahrem ve manastıra ait bir konunun cemaate yabancı laiklerin dilinde olması normal değildi. Daha sonra, kırmızı pantolonlu adamın Leonardo'nun gözde öğrencisi Salai no, esmer delikanlının da Marco d'Oggiono adında ressam çırağı bir asilzade olduğunu öğrendim. Bandello'nun söylediği gibi yemekhanenin anahtarını sık sık kullanıyorlardı. Çoğu zaman üstadın boya karışımlarını veya gereçlerini hazırlamak için açıyorlardı yemekhaneyi. Peki ama, bir pazar günü, *Donun* Beatrice'nin cenazesine bu kadar az kalmışken, tören giysileriyle orada ne işleri vardı? Keşiş Alessandro'dan nasıl olup da bu rahatlıkla ve bilhassa alışkanlıkları hakkında bu kadar bilgi sahibi olarak konuşuyorlardı? Neye dayanarak gergin olduğunu söylüyorlardı? Fazla dikkat çekmemeye çalışarak ama merak içinde önlerinden geçip kütüphanenin merdivenine yöneldim.

Dur durak bilmeyen zihnim sorular yağdırmaya devam ediyordu: Kütüphaneci bir gece önce nereye gitmişti? Üstat Leonardo'yla buluştuğu doğru muydu? Ve niçin? Konuşmalarımızda üstadı açıkça eleştirmemiş miydi halbuki? şimdi de dostu muydu yani?

Sırtımdan bir ürperti geçti. Keşiş Alessandro'yla en son bir gün önce, Vesperum duası saatinde görüşmüştük. Leonardo'nun manastır kütüphanesinde başvurduğu elyazmalarını bana göstermekle uğraşıyordu; başkeşişin *Donna* Beatrice'nin iskambil kâğıtlarında gördüğü kapalı kitabın hangisi olduğunu bulmaya çalışıyordum. Doğrusu ruh halinde bir an olsun bir değişiklik fark etmedim. Acıdım bir bakıma. Santa Maria'ya adım atığım andan itibaren beni en iyi karşılayan, her isteğime koşan keşiş, orada kaynayan kazanın farkında olmayan az sayıda kişi-den biriydi.

O gün öğleden sonra vicdan azabı çekerek sonunda Leonardo'yla ve *Cenacolo'daki* meydan okumayla ilgili bildiklerimi ona itirafettim. Bunu yapmak boynumun borcuydu.

"Size anlatacaklarım" diye uyardım, "asla ağzınızdan çıkmamalı..."

Kütüphaneci şaşırarak baktı bana.

"Yemin eder misiniz?"

"İsa adına."

Teskin oldum.

"Pekâlâ. Başkeşiş, Üstat Leonardo'nun yemekhanedeki duvar resmine gizli bir mesaj yerleştirdiği kanısında."

"Gizli bir mesaj mı? *Son Akşam Yemeği'ne* mi?"

"Başkeşiş, Kutsal Kilise'nin doktrinine aykırı bir şey olduğundan şüpheleniyor. Üstat Leonardo'nun, sizin tedarik ettiğiniz kitapların birinden almış olabileceği bir inanç."

"Hangisi?" dedi keşiş sabırsızlanarak.

"Sizin belki bildiğinizi düşünmüştüm."

"Ben mi? Üstat kütüphanemizden birçok kitap istedi."

"Hangilerini?"

"O kadar çok ki..." dedi duraksayarak. "Bilmiyorum. Belki *Sanat ve Doğanın Gizli İşleyişlerine Dair** ilgisini çekmiştir."

"Öyle mi?"

"Ender bulunan bir Fransisken elyazması. Yanılmıyorsa sözünü Portekizli Keşiş Amadeo'dan duymuş. Hatırlıyor musunuz onu?"

"*Yeni Vahi'in* yazarı."

"Ta kendisi. Bu kitapta, İngiliz bir keşiş, heretiklikle suçlanmış ve Engizisyon tarafından hapsedilmiş ünlü bir mucit ve yazar olan Keşiş Roger Bacon, bir sanat eserine bir mesajı gizlemenin on iki değişik yolunu anlatıyordu."

"Dinî bir metin mi?"

"Hayır. Daha ziyade teknik."

*) Aslında bu eser ancak 1542'de, Parisli Claudio Celestino tarafından matbaada basıldı. Daha önceleri, hep elyazması olarak, çok sınırlı çevrelerde okundu. Bir nüshası Santa Maria delle Grazie'nin kütüphanesinde saklandı.

"Başka hangi kitaptan esinlenmiş olabilir?" diye ısrar ettim.

Keřiř Alessandro dūřünceli bir tavırla çenesini sıvazladı. Bana ne gergin göründü, ne de sorularımdan rahatsız olmuş gibi. Her zamanki gibi yardımseverdi, adeta Leonardo'ya ilişkin itiraflarım kendisini bir nebze olsun etkilememişçesine.

"Bir dūřüneyim" diye mırıldandı. "Belki Keřiř Jacobus de Voragine'nin yazdığı azizlerin hayatından yararlanmıştır... Evet. Aradığınız řeyi orada bulmuş olabilir."

"Ünlü Cenovalı piskoposun eserlerinde mi?" diye sordum şaşkınlıkla.

"Evet, gerçekten de üç yüz yıl önce piskoposluk yapmıştı."

"Peki De Voragine'nin *Cenacolo'daki* gizli mesajla ne ilgisi var?"

"Böyle bir mesaj gerçekten varsa, bu kitaplar mesajı deşifre etmek için bir ipucu barındırabilir." Sıska Keşiş Alessandro, yoğunlaşmaya çalışırcasına gözlerini kapadı. "Bizler gibi Dominiken olan Keşiş Jacobus de Voragine, Doğu'da ilk azizlerin ve Rabbimizin müritlerinin hayatlarına dair bulabildiği bütün bilgileri toplamıştı. Bulguları Üstat Leonardo'yu heyecanlandırdı."

İnanamayarak kaşlarımı kaldırdım.

"Doğu'da mı?"

"şaşırmayın, Peder Leyre" diye devam etti keşiş. "Söz konusu kitaptaki ayrıntılar tam anlamıyla kilise yasalarına uygun değil."

"Ya, öyle mi?"

"Evet. Keşiş Jacobus'un, On İkiler'in arasındaki akrabalık bağlarına dair iddialarını Kilise katiyen kabul etmez. Örneğin Simon'la Andreas'ın kardeş olduğunu biliyor muydunuz? Belki Leonardo bu yüzden yemekhane duvarına onları ikiz gibi resmetmiştir."

"Gerçekten mi?"

"Peki De Voragine'nin, hayattalarken Yakub'la İsa'yı birçok kişinin karıştırdığını ileri sürdüğünü biliyor muydunuz? *Cenacolo da* birbirlerine ne kadar benzediklerini görmediniz mi?"

"Öyleyse" dedim tereddütle, "Leonardo bu eseri okumuş."

"Okumaktan da öte herhalde. Derinlemesine incelemiş. Gerçekten gizli bir mesaj varsa, Roger Bacon'ın metninden çok daha derinlemesine incelemiş olmalı. Bana güvenebilirsiniz."

Keşif Alessandro son konuşmamızı burada noktaladı. Dolayısıyla, Toscanalı'nın öğrencilerinden, kütüphanecinin Leonardo'yla o gece görüştüğünü duyunca irkildim. Bu beklen medikdüşüncesizlik, hem kütüphanecinin benden Leonardo'yla dostluğu gibi önemli bir şeyi gizlediğini, hem de Santa Maria'da tek dostum sandığım kişinin bana ihanet ettiğini gösteriyordu.

Peki ama neden?

Kütüphaneciyi her yerde aradım. Bir gün önce bana gösterdiği Piskopos De Voragine'nin iki ciltlik kitabı hâlâ masasının üstünde duruyordu. Yazarın adı ve eserin İtalyanca adı iri kakma harflerle yazılmıştı: *Legendi di Sancti Vulgari Storiado*. * Ne var ki diğer kitap, Peder Bacon'ın gizli sanatları ortalıkta görünmüyordu. Keşiş Alessandro onu koleksiyonunda saklıyorsa, titizleniyor demektir.

Kuruntu muydu, yoksa kütüphaneci gerçekten dikkatimi o kitaptan başka yöne mi çevirmek istemişti? Peki niye?

Sorular üst üste yığılıyordu. Keşiş Alessandro'nun bana bazı şeyleri açıklaması gerekiyordu. Fakat onu kilisede, mutfakta, hücrelerin bulunduğu binada kime sorduysam kimse nerede olduğunu bilemedi. Fazla ısrar da edemedim. Cenaze alayını yakından görmek için Santa Maria'ya akın eden insan sayısı düşünülürse, kütüphaneciyi gözden kaybetmek zor değildi. Er veya geç burun buruna geleceğimizi, o zaman da olan biteni bana açıklayacağını biliyordum.

Sabah saat on sularında kilisenin önündeki meydan ve Santa Maria'yı şatodan ayıran yolun tamamı, sessiz bir kalabalıkla dolmuştu. Herkes bayramlık kıyafetlerini giymiş, yanlarında mumlar ve düşesin tabutu geçerken sallamak üzere kuru palmiye yaprakları getirmişlerdi. Yol boyu iğne atsanız yere düşmezdi. Buna karşılık kilisede girişler, dükün özel ricası üzerine, davetliler ve elçilerle sınırlanmıştı. Galerinin altına kadifeyle kaplı, püsküllü dore kordonlarla çevrili bir platform kurul

*) *Altın Okumalar*, (ç.n.)

muştı; Magripli ve maiyeti dualarını burada edeceklerdi. Her yer dükün özel muhafızları tarafından korunmaktaydı; sadece biz Santa Maria keşişleri serbestçe dolaşabiliyorduk.

Keşiş Alessandro'yla karşılaşma umudundan çok Üstat Leonardo'yu ilk kez görme düşüncesiyle kilisenin soylular bölümüne yöneldim. Yardımcıları sabah yemekhaneyi açtıklarına göre, kendisi de pek uzaklarda olmasa gerekti.

Sezgilerim beni yanıltmadı.

Saat on biri çaldığında, ani bir karışıklık Santa Maria Kilisesinin bütün sükûnetini bozdu. En büyük pencerenin altındaki ana kapı büyük bir gürültüyle açıldı. Dışarıda trompetler Magripli'yle maiyetinin gelişini haber verdiler. İçeri girmelerine izin verilmiş olan müminler sessizce tezahüratta bulundular. İşte o sırada, siyah deri süslemeli uzun pelerinler giymiş, ciddi yüzlü, boş bakışlı on iki adam askerî adımlarla galeriye doğru yöneldiler. Orada gördüm onu. Grubun en sonunda yer almasına rağmen Üstat Leonardo, Filistîler'in arasındaki Gol yat gibi göze çarpıyordu. Ama dikkatimi çeken tek şey uzun boyu olmadı. Diğerleri değerli taşlarla işlenmiş brokarlar ve ipekli pelerinler giymiş olmalarına rağmen, Toscanalı, tepeden tırnağa beyazlar giyinmişti, uzun, sarı, düzgün kesilmiş sakalı göğsüne iniyor, yürürken, kalabalığın arasında tanıdık çehreler ararcasına sağa sola bakıyordu. Başka bir dönemden bir hayalete benziyordu. Üç adım önündeki Magripli, esmer teni, tas gibi kesilmiş zift karası saçlarıyla, devin güneşi andıran profilinin tam zıttıydı. Herkes ressama bakıyordu. Törene katılan çeşitli krallıkların bayraktarları, sancaktarları, Ludovico'dan önce onu fark ediyorlardı. Ne var ki Toscanalı bütün bunların farkında değilmiş gibiydi.

"Tanrı'nın evine hoşgeldiniz" diyerek karşıladı onları Baş keşiş Bandello; altarda, tören kıyafeti giymiş keşişlerle çevriliydi. Yanında Milano başpiskoposu, Fransiskenler'in başkeşişi ve on on beş saray rahibi bulunuyordu.

Magripli ve maiyeti haç çıkardıktan sonra kendilerine ayrılmış platformda yerlerini aldılar; ardından Sforza'ların arma

sını taşıyan müzisyenler grubu tabutun gelişini haber vererek kiliseye girdi.

Platformun üçüncü sırasında ayakta duran Üstat Leonardo endişeyle sağa sola bakıp daima yanında taşıdığı not defterlerinden birine Tanrı bilir neleri hızlı hızlı not ediyordu. Bana öyle geldi ki, kalabalığın çehrelerini incelediği dikkatle Santa Maria Kilisesi orgunun akorlarına kulak veriyor, alaydaki sancakların dalgalanmasını seyrediyordu. Duyduğuma göre bir gün önce akşamüzeri katedral meydanında uçurulan dört yüz güvercinin uşuçlarını kendinden geçerek, hayranlıkla izlemişti; hatta merhumun onuruna kent surlarının dibinde papalık büyükelçisinin emriyle atılan top ateşlerini büyük bir zevkle not ettiği konusunda temin edilmiştim. Her şeyin kaydedilmeye layık olduğu kanısındaydı. Her şeyde hayatın gizli biliminin izleri mevcuttu.

Elbette tören sırasında Leonardo'nun hareketlerini izleyen tek kişi ben değildim. Etrafımda insanlar Toscanalı hakkında fısıldaşıyorlardı. Mavi gözlerine, haşmetli duruşuna baktıkça onunla tanışmam gerektiğini daha çok hissediyordum. Önce Kâhin, ardından da Peder Bandello, şu anda içten içe beni kavuran bu ihtiyacı kızıştırmışlardı.

Davetlilerin endişelerimi bastırdığını söyleyemeyeceğim. Toscanalı'nın son takıntısıyla ilgili olarak, kocakarılar gibi fısıldaşıyorlardı: resmi yücelterek şair ve heykeltıraşları aşağıladığı resme ilişkin kitabını tamamlamak. Ayrıcalıklı zihni, Magripli'yi teselli etmeye de, imkânsız asma köprüler, atsız hareket edecek mancınıklar veya *navigliolardan** yün taşıyan tekneleri boşaltacak vinçler tasarlamaya da vakit harcıyordu.

Leonardo, dalgın, yol açtığı tutkulu fısıldaşmaların farkında bile değildi. Şimdi de defterine dükün tuhaf kıyafetinin taslağını çiziyordu: belki kendi elleriyle yırtmış gibi görünmesi amacıyla çeşitli yerlerinden yarılmış, harikulade siyah ipekli-den bir pelerin.

*) Milano'da, Ludovico Sforza döneminde malların taşınmasında kullanılan yapay kanallara verilen ad.

Üstatla konuşmanın eşiğinde olduğumu o sırada hayal edemezdim.

Ressamla beklenmedik olduğu kadar dramatik koşullarda ilk teması kurmama aracılık eden, Santa Maria'nın zangocu Brader Giberto oldu.

Keşiş Bandello takdis duasına başlamıştı. Pembe dolgun yanaklı, sarı saçlı, kuzeyli gürbüz delikanlı arkamdan yaklaşarak sertçe cübbemi çekti.

"Peder Agustin! Beni dinleyin!" diye yakardı Keşiş Giberto yeis içinde. Patlak gözleri çehresinden fırlayacak gibiydi. Kanlanmışlardı. "Kentte korkunç bir olay oldu. Derhal öğrenmeniz gerekiyor!"

"Korkunç bir şey mi?"

Alman keşişin elleri titriyordu.

"Tanrı'nın bir cezası" diye tısladı! "Kadirimutlak'a meydan okuyanlar cezasını..." Zangoç bitirmeye fırsat bulamadı. Başkeşişin günah çıkartıcısı, tek gözlü, fevri Benedetto ve miskin görünümlü Keşiş Andrea de Inveruno telaşlı bir tavırla yanıma geldiler.

"Derhal gitmemiz lazım. Çabuk!"

"Bizimle gelir misiniz, Peder Agustin?" dedi zangoç neredeyse umutsuzca. "Desteğe ihtiyacımız olacak galiba."

Bunca telaş karşısında itiraz edemedim. Onlarla nereye gideceğimi, niçin gideceğimi bilmiyordum ama dükün bir pajının Leonardo'ya yaklaşarak kulağına bir şey fısıldadığını, bir yandan da telaş içinde çektiğini görünce kabul ettim. Garip bir şey olmuştu. Vahim bir şey. Ve ben ne olduğunu öğrenmek istiyordum.

Dükün iki kâhyası gözlerine inanamıyorlardı. Önlerinde bir keşişin cansız bedeni duruyordu. Bilek kalınlığında bir halatla çarşı meydanındaki kirişlerden birine boynundan sıkıca asılmıştı.

Başmuhafız Andrea Rho henüz kahvaltı etmemişti. Hatta haber sıkıcı pazar sabahını böldüğünde henüz üniformasını bile iliklememişti. Rho, kır saçları dağınık, boş mideyle, yeni uyanmış bir ayının nevi şahsına münhasır kokusuyla, isteksizce olay yerine gitti. Pek bir şey yapamadı. Talihsizin teni morarmış ve soğumuştur; yüzündeki damarlar şişmiş, gözleri açık, kurumuştur. Gözbebeklerinde okunan dehşet, zalim bir ölüm getiriyordu akla. Merhum ölmeden önce epey bir süre can çekişmişti. Cansız kolları beyaz Dominiken cübbesinin yanından sarkmıştı; bakımlı, zayıf, kaskatı kesilmiş elleri görünüyordu. Baş muhafızın burnuna hafif bir ceset kokusu geldi.

"Evet?" Andrea'nın bakışları, seyre susamış meraklılar kalabalığı arasında gezindi. Birçoğu, düşesin şatafatlı cenaze arabasını göremediklerinden hayal kırıklığına uğramış olarak evlerine dönmekteydiler; sokakta rastladıkları hadise durumu telafi edecek gibi görünüyordu. Rho herkesten şüpheleniyordu. Suçlu bir çehre, sahneyi gururla seyreden bir çift göz arıyordu. "Ne oluyor burada?"

"Din adamı bu, efendim. Bir keşiş" diye cevap verdi meslektaş, askerî bir tavırla; bir yandan da mızrağını yere saplamış, kollarını çaprazlamasına havaya kaldırmış, kalabalığı durdurmaya çalışıyordu.

"Onu ben de görüyorum, Adriano. Zaten bu haberle uyardılar."

"Şey, efendim" diye kekeledi asker. "Bu adam bu sabah böyle asılmış halde bulunmuş. Bugün civardaki atölyelerin, dükânların hiçbirini açılmadığı için de kimse bir şey görmemiş..."

"Zabıt tuttun mu?"

"Henüz tutmadım."

"Tutmadın mı? Asmadan önce bir şeyini çalıp çalmadıklarını henüz bilmiyor musun?"

Adriano korkuyla bilmediğini belirtti. Herhalde daha önce bir cesede dokunmamıştı hiç. Rho ona aşağılayıcı bir tavırla baktıktan sonra kalabalığa yöneldi.

"Kimse bir şey bilmiyor! Öyle mi?" diye bağırarak azarladı onları. "Alçaklar sürüsü! Sıçanlar!"

Kimsenin kılı kıpırdamadı. Kendilerinden geçmişçesine keşişin sarkaç gibi hafifçe salınmasını seyrediyor, alçak sesle olay hakkında tahmin yürütüyorlardı. Tanrı biliyor ya, din adamları genellikle yanlarında şişkin bir kese taşımazlar, yol kesenler onlara saldırmakla bir şey elde etmezler. Peki ama hırsız değilse, kim öldürmüştü keşişi? Hem ne diye idam mahkûmları gibi yol ortasında terk etmişlerdi?

Andrea Rho cesedin çevresinde iki kere daha dolaştıktan sonra meslektaşına bir kötü niyetli soru daha yöneltti:

"Pekâlâ, Adriano. Kafamızı çalıştıralım. Sence burada ne olmuş? Keşişi öldürmüşler mi, yoksa kendi kendini mi asmış?"

Delikanlı kamburunu çıkardı, bakışlarını kaçırarak, sanki terfii cevabına bağlıymış gibi ne cevap vereceğini düşündü. İyi-ce düşünüp taşınarak karar verdi ve tam bir şey söylemek üzere ağzını açmıştı ki... kalakaldı. Kalabalığın arasından davudi bir ses yükseldi:

"İntihar etmiş!" diye bağırdı biri ta gerilerden. "Canına kıymış! Buna hiç şüphe yok sayın başmuhafız!" Erkeksi, tok ses neredeyse çarşının sundurmalarını titreterek kalabalığı etkiledi.

"Üstelik" diye devam etti, "adını da biliyorum: Keşiş Alesandro Trivulzio, Santa Maria delle Grazie manastırının kütüphanecisi! Tanrı ruhunu kabul etsin!"

Yabancı bunun üzerine kendine meraklılar arasından yol açarak öne doğru ilerledi. Ağzı açık kalan Adriano onu seyrediyordu. Olağanüstü bir tipti: uzun boylu, sağlam yapılı, üstünde ayaklarına kadar inen tertemiz, pamuklu bir gömlek, uzun saçları bir yün berenin altında toplanmış. Yanında kaçamak bakışlı, en fazla on iki, on üç yaşlarında bir delikanlı vardı; ölüye bu kadar yakın olmak onu çok etkilemişti görünüşe bakılırsa.

"Haydi bakalım! Cesur biri çıktı nihayet! Siz kimsiniz acaba!" diye sordu Rho. "Söylediklerinizden nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz?"

Dev adam cevap vermeden önce Andrea Rho'yla göz göze geldi.

"Çok basit sayın başmuhafız. Bedenin görünümüne dikkat ederseniz, tek şiddet izinin boynundaki yırtık olduğunu görürsünüz. Ölüme direnmiş olsa, saldırıya uğramış olsa, cübbe si kirlenmiş, belki parçalanmış, hatta kan lekeli olurdu. Halbuki öyle değil. Bu keşiş ölüme boyun eğmiş. Biraz daha dikkat ederseniz, kirişe yetişip halatı boynuna geçirmek için kullandığı mengenenin hâlâ altında durduğunu göreceksiniz."

"Ölülerle ilgili pek çok şey biliyorsunuz beyefendi" dedi başmuhafız alayla.

"Tahmin edebileceğinizden çok ölü gördüm, üstelik de yakından! Onları incelemek en büyük meraklarımdandır. Hatta iç organlarını bilime dönüştürmek için onları kesmişliğim de var." Dev adam bir dehşet mırıltısının bütün meydana yayılacağını bile bile son cümleyi vurguladı. "Siz de benim kadar çok boğulmuş insan görseydiniz sayın başmuhafız, bir şeyin daha farkına varırdınız."

"Neymiş o?"

"Bu ceset saatlerdir burada."

"Sahi mi?"

"Hiç şüphe yok. Etrafında uçuşan sinekler ordusuna bakmak yeterli. Bu tür küçük ve sinirli olanlar, bir cesede iki ya da üç saat sonra yaklaşır ancak. Bakın gıda peşinde nasıl döneiyorlar!.. Olağanüstü, değil mi?"

"Hâlâ kim olduğunuzu söylemediniz!"

"Adım Leonardo, sayın başmuhafız. Sizin gibi ben de dükün hizmetindeyim."

"Daha önce hiç görmemiştim sizi."

"Magripli'nin arazileri geniştir" dedi Leonardo, koşullara uygun düşmeyen bir kahkahayla. "Sanatçıyım, dükün çeşitli projelerinde çalışıyorum, biri de Santa Maria delle Grazie manastırında; bu talihsiz adamı da o yüzden yakından tanıyordum. Hem biliyor musunuz? İyi bir dosttu."

O haç çıkarmaya hazırlanırken kâhya da yabancıyı inceliyordu. Saygıdeğer biri olduğuna hükmetti sonunda. O da Milano'daki herkes gibi Leonardo adında bir bilginin ve olağanüstü yeteneklerinin sözünü işitmişti. Onunla ilgili neler söylediklerini hatırlamaya çalışıyordu: İnsan ruhunu bir tuvalde yakalayabilmekle, merhum Francesco Sforza'nın anısına gelmiş geçmiş en büyük atlı heykelini dökme tekniğini kullanarak yapabilmekle kalmayıp, mucizevi denebilecek tıbbi bilgilere sahipti. Karşısındaki adam hayalinde yarattığı tipe oldukça uyuyordu.

"Söyleyin bakalım, Üstat Leonardo. Sizce Santa Maria delle Grazie manastırının bir keşişi niçin burada kendini asmak istesin?"

"Onu bilemiyorum sayın başmuhafız" dedi Leonardo daha nazik bir tonda. "Dış işaretleri kolaylıkla yorumlayabilirim ama insanların iradesi genellikle ele geçmez. Buna rağmen, cevabı çok basit de olabilir. Nasıl ki ben sık sık buraya tuval ve boya almaya geliyorsam, o da başka bir mal almak için gelmiş olabilir. Sonra zihninden kasvetli düşünceler geçmiştir, o da ölmek için iyi bir zaman olduğuna kanaat getirmiştir... Öyle düşünmüyor musunuz?"

"Pazar günü mü?" dedi Rho şüpheyle. "Düşes Beatrice'nin cenaze töreni keşişin kendi manastırında yapılırken mi? Hayır. Sanmıyorum."

Dev omuz silkti:

"Kullarının aklından ne geçtiğini ancak Tanrı bilebilir..."

"Elbette."

"Belki cesedini çözüp dikkatle incelerseniz, çarşıya ne yapmaya geldiği hakkında bir ipucu bulabilirsiniz. Eğer uygun görürseniz, ölüm sebebini ve saatini belirlemek amacıyla tıp bilgimi ve bütün vaktimi hizmetinize sunabilirim. Cesedi atölyeme göndermeniz yeterli olur..."

Üstat cümlesini bitirme fırsatı bulamadı. Giberto, Andrea, Benedetto ve ben tam o anda meraklılar topluluğuna ulaştık. En önde, sessiz, vahşi hayvanların saldırıya geçme anındaki bakışıyla Benedetto yürüyordu. Birader Alessandro'nun cesedinin yanında Leonardo'nun beyaz tuniğini tek gözüyle gördüğünde benzi soldu.

"Aziz Domingo'nun bir hizmetkârının bedenini kirletmeyi aklınızdan bile geçirmeyin, Üstat Leonardo!" diye haykırdı yanına varmadan.

Toscanalı başını bize çevirdi. Bir saniye sonra, saygıyla bizi selamlamakta, özür dilemekteydi:

"Çok üzıldüm, Peder Benedetto. Bu ölüm sizin kadar beni de üzdü."

Benedetto, Keşiş Alessandro'nun kıpırtısız çehresini ilk bakışta tanıdı. Etkilenmiş gibi görünüyordu. Ama benim kadar etkilenmediğinden eminim. Ölmüş olduğuna bir türlü inana mayarak, şaşkın bir halde keşiş Alessandro'nun soğuk, kaskatı ellerine dokundum. Leonardo'ya ne demeliydi? Usta ressamın orada ne işi vardı, kütüphaneciyle niye bu kadar ilgileniyordu? Keşiş Alessandro'yla aralarında sıkı fıkı bir ilişki olduğunun kesin kanıtı değil miydi bu? Ben kendi kendime bu meseleyi aydınlatmaya söz verip haç çıkarırken Toscanalı taziyelerini mırıldandı:

"Tanrı'dan rahmet dilerim" dedi.

"Size ne?" Keşiş Benedetto öfkeyle, hiddetle tersledi Leonardo'yu: "Sonuçta sizin için yararlı bir budaladan başka şey değildi, üstat! Bedeni hâlâ karşınızdayken itirafedin bari."

"Onun değerini hep azımsadınız, peder."

"Sizin kadar değil."

Üstat bir an duraksadı, geri adım atacak gibi oldu.

"Ayrıca" diye devam etti Benedetto, "ölümüyle ilgili olarak bu kadar acele bir yargıya varmanız beni şaşırttı. Ününüze yakışmıyor. Kütüphanecimiz hayata çok bağlıydı, canına kıyması için ne sebep vardı?"

Toscanalı'nın cevabını bekledim ama o ağzını açmadı. Belki Benedetto'nun niyetini sezdi. Santa Maria'nın keşişleri polisi biraderimizin pusuya düştüğü konusunda ikna etmeye çalışacaklardı. İntihar varsayımını kabul etmek onun şerefine lekelemek anlamına gelir ve ayrıca kutsanmış bir toprağa gömülmesine engel teşkil ederdi.

Cesedi özenle alelacele yapılmış darağacından indirdik. Kütüphanecinin yüzünde garip bir ifade vardı; dudaklarındaki neredeyse neşeli, alaylı çarpılma, dehşet dolu, ardına kadar açık gözleriyle tezat teşkil ediyordu. Toscanalı kimsenin beklemediği merhametli bir tavırla yaklaşp gözkapaklarını kapattı ve kulağına bir şey fısıldadı.

"Ölülerle konuşma âdetiniz de mi var, Üstat Leonardo?"

Ressamın bir karış ötesindeki Andrea Rho kendi esprisine güldü.

"Evet sayın başmuhafız. Size söylemiştim, iyi bir dosttu."

Bunu söyledikten sonra, birlikte geldiği sarışın, saydam bakışlı yeni yetmeyi elinden tuttu ve Bıçakçılar sokağına doğru ilerledi.

Niçin öyle tepki gösterdiğimi hâlâ anlamış değilim.

Üstat Leonardo'nun kalabalığın arasında uzaklaştığını gördüğümde, Keşiş Alessandro'nun tavsiyesini hatırladım: "Hiç aklınıza gelmeyen biri bilmecenizi çözebilir". Ya Kâhinin kimliğinin çözümü en büyük düşmanın elindeyse, diye düşündüm. Ona danışmakla ne kaybederdim ki? Beyaz tunikli, mavi gözlü devle iki çift lafetmek, araştırmama ne zarar verebilirdi?

Bunun üzerine denemeye karar verdim.

Kollarını sıvayıp Keşiş Alessandro'nun cesedini taşıma işini Keşiş Benedetto, Birader Giberto ve Andrea'ya bıraktım. Elimden geldiğince özür dileyip hızlı adımlarla üstadın girmiş olduğu dar sokağa yöneldim. Köşeyi dönüp onu göremeyince yokuş yukarı koşmaya karar verdim.

"Zavallı bir sanatçıya yetişmek için fazla zahmete giriyorsunuz." Üstadın davudi sesi ansızın arkamda gürledi. Bir manav tezgâhına göz gezdirmek üzere durmuştu, ben de fark etmeden yanından geçip gitmiştim.

Leonardo'yla yanındaki oğlan aynı anda, dudaklarını aynı şekilde açıp açık renk gözlerini aynı şekilde kırıştırarak gülümsediler.

"Bakalım bilecek miyim" diye devam etti dev, elindeki sarmsakları tartarak: "Başkeşişin uşağı tek gözlü Keşiş Benedetto gönderdi sizi, biraderinizin ölümüne ilişkin daha fazla bir şey biliyor muyum diye sormanız için. Yanılıyor muyum?"

"Yanıldınız üstat" dedim, çıktığım yolu inerek: "Burada olmamın sebebi Peder Benedetto değil, kendi merakım."

"Merakınız mı?"

Midemde garip bir karıncalanma hissettim. Leonardo yakından bakınca, protokol tribününde gördüğümde düşündüğümünden çok daha çekiciydi. Düz hatları prensip sahibi bir adam olduğunu düşündürüyordu. İri, güçlü elleri, gerekirse bir azıdığını kökünden sökebilirdi... ya da sihirli desenleriyle bir duvarı canlandırabilirdi. Bakışları üzerimde gezindiğinde, ona yalan söyleyemeyeceğimi hissettim nedense.

"İzin verirseniz kendimi tanıtayım" dedim soluklanarak. "Aslında Santa Maria cemaatinin üyesi değilim. Bir süreliğine misafirim burada. Adım Agustin Leyre. Peder Leyre."

"Evet?"

"Milano'da bir süreliğine bulunuyorum. Ama yemekhane-deki eserinize ne kadar hayran olduğumu belirtme fırsatını kaçırmak istemedim. Sizinle daha uygun koşullarda tanışmak isterdim ama Tanrının iradesine karışılmaz."

"Yemekhane, evet." Dev bakışlarını yere çevirdi. "Ne yazık ki Santa Maria'nın bütün keşişleri sizinle aynı kanıda değil."

"Keşiş Alessandro da size hayrandı."

"Biliyorum birader. Biliyorum. Kütüphaneci birader çalışmamın kimi zor aşamalarında bana çok yardımcı oldu."

"Peder Benedetto sizin için yararlı bir budala olduğunu söylerken bunu mu kastediyordu?"

Leonardo duraksayarak beni inceledi; karşısındaki adamla konuşurken ne tür kelimeler kullanması gerektiğini tartar gibiydi. Öğrencilerinin kuşkusuz bahsetmiş olacağı Engizitör olduğumu anlamadı belki. Anladıysa da bana belli etmemeyi başardı.

"Belki henüz bilmiyorsunuz peder ama Keşiş Alessandro, *Cenacolo*'nun en önemli kişilerinden birini tamamlamamda yardımcı oldu bana. Karşılığında hiçbir şey istemeden, hareketinin yol açacağı sorunları kabullenerek poz verecek kadar da cömert davrandı, çıkar gözetmedi."

"Sorunlar mı?" dedim, anlamamış gibi yaparak. "Ne tür sorunlar?"

Leonardo şaşkınlığını görünce kaşları havaya kalktı. Bu kadar önemli bir ayrıntıyı nasıl fark etmemiş olabileceğimi anlamamıştı herhalde. O sakın ve haşmetli ses tonuyla açıklama lütfunda bulundu:

"Bir ressamın işi insanların zannettiğinden daha zordur" dedi büyük bir ciddiyetle. "Aylar boyunca ortalıkta dolaşıp durur, düşüncemize uygun, bize modellik edebilecek bir ifade, bir profil, bir çehre ararız. Bana bir Yahuda İskariyot lazımdı. Çehresine kötülük kazınmış bir adam; ama sıradan bir kötülük de değil: Zeki ve uyanık bir çirkinliğe, Yahuda İskariyot'un bizzat Tanrı'nın verdiği görevi yerine getirmek için yaşadığı ruhsal mücadeleyi yansıtacak bir ifadeye ihtiyacım vardı. Siz de kabul edersiniz ki, onun ihaneti olmasa, İsa'nın kaderi asla gerçekleşmeyecekti."

"Peki buldunuz mu?"

"Nasıl olur?" Dev irkildi. "Hâlâ anlamadınız mı? Yahuda İskariyot için Keşiş Alessandro modellik etti! Aradığım bütün özellikler onun çehresinde mevcuttu. Zeki ama içinde fırtınalar kopan bir adamdı; sert, gergin, baktığınızda neredeyse itici yüz hatları vardı."

"Ve Yahuda İskariyot olarak resmedilmeyi kabul etti, öyle mi?" diye sordum hayretle.

"Seve seve peder. Tek poz veren de değildi. Bu cemaatin başka üyeleri de bu esere modellik ettiler. Sadece kendine has hatları olanları seçtim."

"Ama Yahuda İskariyot..." diye itiraz ettim.

"Şaşkınlığınızı anlıyorum peder. Ama şunu bilin ki Keşiş Alessandro başından beri neye girdiğini biliyordu. Böyle bir şeyi kabul ettikten sonra cemaatinde hiç kimsenin kendisine aynı gözle bakmayacağını bilincindeydi."

"Anlaşılır bir şey, değil mi?"

Leonardo bir an durup devam etmesinin yerinde olup olmayacağını düşündü; oğlanı yine elinden tutarken zihninin derinliklerinden çekip çıkarmışçasına bir şey ekledi:

"Benim tahmin edemeyeceğim ve hiç mi hiç istemeyeceğim şey" dedi fısıltıyla, "Keşiş Alessandro'nun Yahuda İskariyot'la aynı sonu paylaşmasıydı: asılmış, tek başına, arkadaşlarından uzak, neredeyse herkes tarafından reddedilmiş. Yoksa bu garip tesadüfü de mi fark etmediniz peder?"

"Doğrusu şu âna kadar fark etmemiştim."

"Peder Leyre, hiçbir şeyin tesadüfi olmadığını bu kentte pek yakında öğrenirsiniz. Bütün görünüşler aldatıcıdır. Ve gerçek, insanın en beklemediği yerdedir."

Bunları söyledikten sonra, ben Keşiş Alessandro'yla ölümünden önceki gece ne konuştuklarını, bazılarımızın Kâhin adıyla bildiği amansız düşmanın sözünü duyup duymadığını sormaya cesaret edmeden, üstat yokuş yukarı gözden kayboldu.

Luini oradan tabana kuvvet kaçmak istedi ama zayıf iradesi bir kez daha onu yarı yolda bıraktı. Vicdanı, genç kızdan uzaklaşsın diye avaz avaz bağıırıyordu ama bedeni *Donna Elena*'nın ritmik hareketlerinin tadını çıkarmaya başlamıştı bile. "Vicdanıma ne bundan?" diye düşünüp hemen ardından pişman oldu.

Üstat hiç böyle bir şey yaşamamıştı. Düklüğün en arzulan kadınlarından biri, kendisi ağzını bile açmadan onu tutku deryasında gezdiriyordu. Crivelli'lerin kızı güzeldi, tartışmasız, bugüne kadar gördüğü en melek yüzlü Meryem'di. Buna rağmen Luini şehvet düşkünü bir Havva tarafından mahva sürüklenen Âdem gibi hissetmekten kendini alamıyordu. Hatta onun verdiği zehirli elmayı ısırıldığını ve özsuyunun o güne dek titizlikle koruduğu masumiyeti bozduğunu hissediyordu. Ne kadar garip gelse de, Üstat Bernardino, Tanrı'nın gerçek iyilik ve kötülük bilgisi ağacını kadının bacakları arasına sakladığına ve o ağacın meyvesini bir kez olsun yemenin, ebedi lanet demek olduğuna hâlâ inanan nadir insanlardandı.

*"Misere domine..!"** dedi umutsuzca.

Donna Elena o sırada bir an ara verseydi, ressam ağlamaya başlardı. Ama öyle olmadı; kardinal başlığı gibi kıpkırmızı bir yüzle, küçük kontesin tek tek bütün isteklerini yerine getirdi; Elena erkekliğinin üzerinde zıplayarak Mecdelli Meryem'in meziyetlerini sordukça dehşete kapılıyordu.

"Anlatın, hepsini anlatın!" deyip nefes nefese gülüyor, arzuyla bakıyordu. "Mecdelli Meryem'le neden bu kadar ilgilendiğinizizi açıklasanıza! Leonardo'nun sırrını söyleyin bana!"

*) "Merhamet et Tanrım." (ç.n.)

Soluğu kesilen Luini, pantolonu dizlerinin altında, birkaç dakika önce *Donna* Lucrezia Crivelli'nin oturduğu divanın üzerinde oturmuş, kekelememek için ciddi bir gayret gösteriyordu.

"Ama Elena" diye cevap veriyordu, "bu şekilde olmaz."

"Söz verin anlatacağınıza!"

Luini cevap vermedi.

"Söz verin!"

Günahkâr üstat sonunda bitkin düştü ve iki kere İsa adına yemin etti. Tanrı bilir neden.

Her şey bitip de soluklandıktan sonra ressam yavaşça kalkıp giyindi. Kafası karışmıştı. Sersemlemişti. Muhteşem Leonardo yılanın kızlarının ne kadar tehlikeli oldukları konusunda onu uyarmış, onlara teslim olmanın, ressamın en yüce görevine ihanet demek olduğunu, yalnız başına yaratma ilkesinin kutsallığını bozduğunu anlatmıştı. "Ancak bir eş veya sevgiliden uzak durursan kendini beden ve ruhen yüce yaratı sanatına adanabilirsin" diye yazmıştı. "Aksine, karın olursa, yeteneklerini ikiye bölmüş olursun. Bir çocuğun olursa üçe böler, dünyaya iki veya daha fazla çocuk getirdiğin takdirde de tamamen kaybedersin." Bu uyarılar zihninin derinliklerinden su yüzüne çıkarak kendisini zayıf ve aşağılık hissetmesine sebep oluyordu. Günah işlemişti. Birkaç dakika içinde mükemmel adam şöhreti mahvolmuş, kendi kendinin karikatürüne dönüşmüştü. Ve zararın telafisi mümkün değildi.

Hâlâ divanın üzerinde çıplak olan *Donna* Elena ressamına bakıyor, niçin birdenbire kaskatı kesildiğini anlamıyordu.

"İyi misiniz?" diye sordu tatlılıkla.

Üstat cevap vermedi.

"Yoksa hoşunuza gitmedi mi?"

Luini, gözlerinde yaşlarla, kendini tutarak, ruhunu sık sık pişmanlıktan kurtulmaya çalışıyordu. Kızcağıza ne diyebilirdi ki? Kışkırtma karşısındaki zayıflık, beceriksizlik duygusunu anlayabilir miydi? Daha da beteri: Az önce ona çok merak ettiği sırrı açıklayacağına İsa'yı şahit göstererek söz vermemiş miydi? Nasıl yapacaktı bunu? Kendisi de Elena kadar merak etmiyor

muydu? Sevgilisine sırtını dönerek zayıflığı yüzünden kendine lanet etti. Ne yapacaktı? Aynı gün içinde iki kere mi günah işleyecekti, önce masumiyetinden, sonra sözünden dönerek?

"Sevgilim, mahzunsunuz" diye fısıldadı Elena, omuzlarını okşayarak.

Ressam gözlerini kapadı, hâlâ tek kelime etmekten acizdi.

"Oysa siz beni çok mutlu ettiniz. Yoksa çılgılık çılgılığa istediğim şeyi verdiğiniz için suçluluk mu hissediyorsunuz? Bir hanımı hoşnut etmek ağrınıza mı gidiyor?"

Perişan haldeki erkeğin sessizliğinde karamsar düşüncelerini okuyan küçük kontes vicdanını rahatlatmaya çalıştı:

"Üstat Luini, kendinizi sakın kınamayın. Başkaları, örneğin Keşiş Filippo Lippi, manastırlardaki çalışmalarından yararlanıp genç rahibeleri baştan çıkarmışlardı. Üstelik o rahipti!"

"Ne diyorsunuz?"

"Tabii!" Elena sevgilisinin şaşkınlığını görünce güldü. "Olayı bilmeniz gerekir üstat. Peder Lippi öleli daha otuz yıl bile olmadı; eminim sizin Leonardo onu Floransa'da tanımıştır. Çok ünlüydü."

"Ve diyorsunuz ki Keşiş Filippo?.."

"Elbette" dedi Elena, ressamın üstüne atlayarak. "Santa Margarita manastırında altar panolarını yaparken Lucrezia Buti adında birini baştan çıkardı, hatta bir oğlu oldu. Bilmiyor muydunuz? Yapmayın! Birçoklarına göre, namusu lekelenen Buti ailesi, hatırı sayılır miktarda arsenikle onu öteki dünyaya gönderdi. Gördünüz mü? Sizin bir suçunuz yok! Siz herhangi bir kutsal yemine ihanet etmediniz. Sizden aşk isteyen birine istediğini verdiniz!"

Üstat şüpheye düştü. Perişan halde olmasına rağmen, güzel Elena'nın ona yardım etmeye çalıştığını anlıyordu. Duygulanı ve dudakları nihayet anlaşılır bir cümle telaffuz etti:

"Elena... Hâlâ istiyorsanız, merak ettiğiniz, sizin için yapmakta olduğum portreyi esinleyen sırra vâkıf olmayı hâlâ arzu luyorsanız, size Mecdelli Meryem'in sırrını anlatacağım."

Küçük kontes ressama merakla baktı. Luini her kelimeyi acıyla içinden söküp çıkarır gibiydi.

"Siz şerefli bir erkeksiniz. Sözünüzü tutacaksınız. Biliyorum."

"Evet. Ama şimdi siz bana söz verin: Bir daha bana dokunmayacaksınız. Ve size söyleyeceklerimden hiç kimseye bahsetmeyeceksiniz."

"Peki bu sır bana üzüntünüzün nedenini de açıklayacak mı üstat?"

Ressam küçük kontesin şeffaf gözlerine baktı ama hemen gözlerini kaçırdı. Elena Crivelli'nin ısrarla onun ruh haliyle ilgilenmesi bütün direncini kırıyordu. Bunun üzerine Mecdeli Meryem'ler soyu hakkında söylenen bir şeyi hatırladı: Güçlü aşk büyüsü sayesinde bakışları herhangi bir erkeğin yüreğini yumuşatabiliyordu. Halk şairleri yalan söylemiyordu. Bu kızcağız kendi kökeniyle ilgili gerçeği öğrenmeyi hak etmiyor muydu yani? Öğrenmenin yolunu ona göstermeyecek kadar kalpsiz miydi Luini?

Böylece Bernardino Luini kendini gülümsemeye zorlayarak, nihayet Elena'nın arzusunu yerine getirdi.

Üstat Luini'ye göre Mecdelli Meryem'in sırrı

"Dinleyin öyleyse" dedi.

"On üç yaşımı bitirir bitirmez, Üstat Leonardo beni Floransa'daki atölyesine kabul etti. Babam paralı askerdi, Milano-lu Visconti'ler sayesinde bir miktar para biriktirmeyi başarmıştı; önce resim sanatında eğitim görüp sonra da manastır hayatına kendimi adamamı, en azından Tanrı yasalarınca yönetilen laik bir hayat sürmemi uygun bulmuştu. O ne istediğini benden daha iyi biliyordu: beni savaşın kargaşasından uzak tutmak ve Kilise'nin kanatları altında korumak. Milano'da iyi bir güzel sanatlar atölyesi olmadığından, yıllık bir gelir bağlayarak o sıralar Muhteşem Lorenzo'nun yönetiminde olan şatafatlı Floransa'ya gönderdi.

Her şey orada başladı.

Üstat Leonardo da Vinci beni koskocaman, bakımsız bir eve yerleştirdi. Evin dışı siyahtı. Korkutucuydu. Buna karşılık içerisi aydınlıktı ve neredeyse hiç duvar yoktu. Odalar yıkılmış, yerini art arda dizili büyük mekânlara bırakmıştı; her yerde akla gelebilecek en garip eşyalar vardı. Alt katta, girişin hemen yanında, fidelik, saksı ve kafes koleksiyonlarıyla tarlakuşları, sü-lünler ve evcilleştirilmiş şahinler bulunuyordu. Bunların yanında tunçtan at kafaları, ayakları ve denizkızları dökmek için kalıplar yığılıydı. Aynalar her yerde mevcuttu. Mumlar da. Mut

fağa gitmek için, herkesi korkutan tahta iskeletlerin nöbet tuttuğu bir koridordan geçmek gerekiyordu; üstadın tavanarasına neler saklamış olabileceğini düşünmek bile beni korkudan tit retirdi.

Evde üstadın başka öğrencileri de yaşıyordu. Hepsi benden büyüktü, dolayısıyla, ilk günlerde bazı şakalara maruz kaldıktan sonra oldukça rahat bir konuma geldim ve yeni hayatıma alışmaya başladım. Sanıyorum Leonardo'nun bana kanı ısındı. Bana Latince ve eski Yunanca okuyup yazmayı öğretti, bu hazırlık safhası olmadan 'resimlerin bilimi' dediği yazı türünü öğretmesinin anlamı olmayacağını açıkladı.

Düşünebiliyor musunuz, Elena? Derslerim üçe katlandı, botanik gibi, astroloji gibi özel konuları da kapsıyordu. O yıllarda üstadın düsturu *lege, lege, relege, ora, labora et invenies** idi; okumayı en çok sevdiği (dolayısıyla bizim de en çok okuduğumuz) şey de, Jacobus de Voragine'nin yazdığı azizlerin hayatlarıydı.

Tommaso, Andrea ve diğer çıraklar o yazılardan nefret ederdi ama benim için müthiş bir keşifti. Onlardan inanılmaz şeyler öğrendim. O sayfalarda, azizlerin, müritlerin ve havari-lerin hayalimden bile geçmeyecek onlarca ilginç mucizesini, macerasını okudum. Örneğin Küçük Yakub'a, İsa'yla iki kar tanesi kadar benzer oldukları için 'Rabbin kardeşi' dendiğini öğrendim. Yahuda İskariyot, Zeytinlik Dağı'nda Rabbimizi öperek işaret edeceği konusunda Sanedrin'le anlaştığında, katillerin asıl İsa'yı ona neredeyse ikizi kadar benzeyen Yakub'la karıştırmalarından korkuyormuş.

Elbette İncil'lerde bu konuda tek kelime edilmemiştir.

Havari Bartolomeus'un maceraları da çok hoşuma giderdi. Gladyatöre benzeyen Bartolomeus, geleceği görme konusundaki yeteneğiyle diğer havarilerin ödünü patlatırmış. Bununla birlikte, bu bilgisi pek işine yaramamış; Hindistan'da diri diri derisinin yüzüleceğini öngörememiş.

*) "Oku, oku, yine oku, dua et, çalış, bulursun."

Bu bilgiler içimde giderek birikti, dinimiz açısından son derece önemli olan bu kişilerin çehrelerini ve kişiliklerini hayal etme konusunda bana müthiş bir meleke kazandırdı. Leonardo'nun istediği de buydu: kutsal öyküleri gözümüzde canlandırmamızı teşvik etmek ve tuvallerimize aktarmak konusunda özel bir yetenekle bizi donatmak. Bana Jacobus de Voragine'den çıkardığı, havarilerin meziyetlerini sıralayan bir liste vermişti, hâlâ saklarım. Bakın: Bartolomeus'a, geleceği görme yeteneğinden ötürü *Mirabilis*, harika adını vermiş. İsa'nın ikiz kardeşine, *Venustus*, latif..."

Luini'nin gömleğine dikili bir cebe sakladığı kâğıt parçasını ne büyük bir saygıyla açtığını gören Elena gülerek kâğıdı elinden kaptı ve pek anlamadan okudu:

Aziz Bartolomeus	<i>Mirabilis</i>	Harika
Küçük Yakub	<i>Venustus</i>	Latif
Andreas	<i>Temperator</i>	Uyaran
Yahuda İskariyot	<i>Nefandus</i>	İğrenç
Petrus	<i>Exosus</i>	Nefret Eden
Yuhanna	<i>Mysticus</i>	Esrarı Bilen
Tomas	<i>Litator</i>	Tanrıları Yatıştıran
Büyük Yakub	<i>Oboediens</i>	Söz Dinleyen
Filipus	<i>Sapiens</i>	Yüce Şeyleri Seven
Matta	<i>Navus</i>	Çalışkan
Yahuda Taddeus	<i>Occultator</i>	Gizleyen
Simon	<i>Confector</i>	Tamamlayan

"Bunu yıllardır sakladınız, öyle mi?" dedi, pis kâğıt parçasıyla oynayarak.

"Evet. Üstat Leonardo'nun en önemli derslerinden biri olarak hatırlarım."

"Ama bir daha göremeyeceksiniz onu" dedi Elena gülerek.

Luini anlamazlıktan geldi. Kışkırtıcı Elena listeyi havaya kaldırıyor, ressamın üstüne atlamasını bekliyordu. Ama Luini tuzağa düşmedi. O listeyi o kadar çok görmüş, öyle derin bir inançla incelemiş, On İikiler'in niteliklerinden profillerini da-mıtmaya çalışmıştı ki, artık kâğıda ihtiyacı yoktu. Ezbere bili-yordu listeyi.

"Peki ya Mecdelli Meryem?" diye sordu sonunda küçük kontes, hafif bir hayal kırıklığıyla. "Bu isimler arasında o yok. Bana ondan ne zaman söz edeceksiniz?"

Luini gözlerini şöminede çıtırdayan alevlere dikerek anlat-maya devam etti:

"Dediğim gibi, Keşiş Jacobus de Voragine'nin eseri beni çok etkiledi. Şimdi, bunca zaman sonra düşünüyorum da dik-katimi en çok çeken öykü, Mecdelli Meryem'in öyküsüydü. Ne-dense Üstat Leonardo bu öykünün üzerinde özellikle durmamı istemişti. Ben de öyle yaptım.

O dönemde, Cenova piskoposunun yazdıklarını incelerken üstadın yaptığı açıklamalar beni katiyen dehşete düşürmemiş-ti. On üç yaşındaydım ve Ortodoks heterodoks ayrımını, Kili-se tarafından kabul edilenle edilmeyenin farkını bilmiyordum. Belki de bu yüzden, kafama ilk kazınan, adının anlamı* oldu: Maria Magdalena 'acı deniz', 'aydınlatici' ve 'aydınlanmış' de-mekti. İlk anlamının, Meryem'in hayattayken döktüğü sel gibi gözyaşlarına bir atıf olduğunu söylüyordu piskopos. Tanrının Oğlu'nu bütün kalbiyle sevmişt; ama o, bu dünyaya Meryem'le bir yuva kurmaktan daha önemli bir görevle gelmişti; dolayısı-yla Mecdelli Meryem onu farklı bir biçimde sevmeyi öğrenmek zorunda kaldı. Leonardo, Meryem'in meziyetlerini hatırlamak için en iyi simgenin düğüm olduğunu gösterdi bana. Daha Mı-sırlılar döneminde bile, düğüm Tanrıça İsis'in büyülerıyla özdeşleştirilmiş. Efsaneye göre İsis'in Osiris'in girilmesine yar-dımcı olduğunu ve amacına ulaşmak için düğüm çözmedeki be

*) Mecdelli Meryem: Maria Magdalena. (ç.n.)

cerisinden yararlandığını açıkladı. Mecdelli Meryem, İsa dirildiğinde ona yardım eden tek kişiydi, onun da düğümler konusunda bilgili olması akla yakındır. Üstat, bu bilginin acı içerdiğini söylerdi, çünkü sımsıkı bağlanmış bir ipi çözmek için mücadele etmek herkese ıstırap verir.

'Bir resmin orta yerinde bir düğüm gördüğünde, o eserin Mecdelli Meryem'e adanmış olduğunu hatırla' diye tembihlemişti.

Adının öteki anlamlarına gelince; bunlar, deyim yerindeyse daha derin ve gizemliydi ve Üstat Leonardo'nun pek sevdiği, bize sürekli bahsettiği bir kavramla ilişkilidiler: ışık. Üstada göre, ışık Tanrı'nın bulunduğu tek yerdir. Baba ışıktır. Gökyüzü ışıktır. Aslında her şey ışıktır. Bu yüzden de, hep derdi ki, biz insanlar ışığa hâkim olmayı öğrenebilsek, her ihtiyaç duyduğumuzda Babaya seslenip onunla konuşmamız mümkün olurdu.

Işığın Tanrıyla konuşmalarımıza aracılık etmesi kavramının Avrupa'ya Mecdelli Meryem sayesinde ulaştığını o sıralar bilmiyordum.

Bunu da anlatayım size:

İsa Golgota'da öldükten sonra, Mecdelli Meryem, Arima tealı Yusuf, İsa'nın çok sevdiği müridi Yuhanna ve Mesih'in az sayıdaki sadık izleyicisi, üzerlerine çöken baskıdan kurtulmak için İskenderiye'ye kaçtılar. Bazıları Mısır'da kalıp bilinen ilk ve en bilge Hristiyan cemaatlerini kurdular; ama sevgilisinin büyük sırlarını bilen Mecdelli Meryem, Kudüs'e bu kadar yakın bir yerde kendini güvende hissetmiyordu. Böylece, daha güvenli bir sığınak arayışı içinde Fransa sahillerine ulaştı."

"Peki bu sırlar neydi?"

Küçük kontesin sorusu üstadı dalgınlığından sıyırdı.

"Büyük sırlar, Elena. O kadar büyük ki, o zamandan bu yana ancak çok az sayıda, seçkin ölümlü onlara vâkıf olabildi."

Genç kız gözlerini iri iri açtı.

"İsa'nın, ölümlerin arasından döndüğünde, dirildiğinde ona ifşa ettiği sırlar mı?"

Luini onayladı.

"Evet, onlar. Ama bana henüz ifşa edilmedi bu sırlar."

Üstat anlatmaya devam etti:

"Beytanyalı da denilen Mecdelli Meryem, Fransa'nın güneyinde, küçük bir köyde karaya indi; daha sonra köye Les Saintes Maries de la Mer adı verildi, çünkü onunla birlikte birçok Meryem gelmişti. Bu köyde İsa'nın güzel haberini onlara ilettiler ve oradaki insanlara 'ışığın sırrı'nı açıkladı; heretikler, örneğin Katharosçular, Albi heretikleri bu sırrı kabullendi, hatta Fransa'nın yeni koruyucu azizesi Notre Dame de la Lumière oldu.

Ne var ki barışçıl ifşaat dönemi çabuk sona erdi. Kilise bu fikirlerin Roma egemenliğini tehdit ettiğini fark ederek yayılmasına son vermek istedi. Kendi bakış açısından mantıklıydı; herhangi bir papa, Tanrıya yönelmek için rahibe ihtiyacı olmayan Hristiyan cemaatlerinin varlığını kabullenebilir miydi? Hiç İsa'nın yeryüzündeki temsilcisi, Mecdelli Meryem'den daha aşağıda veya ona eşit konumda bulunabilir miydi? Ya izleyicilerine ne demeli? Işık gibi bir şeye tapmak putperestlik değil miydi? Bunun üzerine Kilise İsa'yı sevmiş ve insanlık durumunu herkesten çok anlamış olan kadını derhal lanetledi ve aşağıladı.

İzin verin de sevgili Elena, size bir şeyi daha açıklayayım:

1479 yılının başlarında, Floransa henüz saygıdeğer Lorenzo de Medici'ye yapılan şiddetli saldırıdan* toparlanmaya çalışırken Üstat Leonardo'nun atölyesine ilginç bir ziyarette bulunuldu. Sabah vakti, güneş gökyüzünde hayli yükselmişken elli yaşlarında bir adam atölyemize geldi. Bukle bukle lepiska saçlarıyla, o sıralar beceriksizce tuvalerimize çizdiğimiz çocuk meleklerle benzerliğiyle şişiniyordu. Nazik bir dille konuşuyordu ve siyah, gösterişli giysilere bürünmüştü. Habersiz geldi ve üstadın atölyesinde kendi çöplüğündeymiş gibi gezindi. Hatta bizim işlerimizi tek tek gözden geçirecek kadar ileri gitti. Ben o sırada, tesadüf bu ya, Mecdelli Meryem'in bir portresini yapı-

*) Floransa katedralinde Muhteşem Lorenzo'yu öldürmeyi amaçlayan ünlü "Pazzi komplosu" Lorenzo kaçmayı başardı, ancak kardeşi Giuliano yirmi yedi yerinden hançerlenerek öldürüldü. Ardından XV. yüzyılın en yoğun baskı dönemlerinden biri başladı.

yordum; elinde kaymaktaşımdan bir kap vardı; ziyaretçimiz bunu görünce çok neşelendi:

'Bakıyorum Üstat Leonardo sizi iyi eğitiyor!' dedi ve tebrik etti. 'Taslağınız çok şey vaat ediyor... Aynen böyle devam edin.'

Koltuklarım kabardı.

'Bu arada' dedi ardından, 'Mecdelli Meryem'inizin elinde tuttuğu şişenin anlamını biliyor musunuz?'

Başımı sallayarak bilmediğimi belirttim.

'Markos İncili'nin on üçüncü bölümünde, ufaklık. Bu kadın, yağ şişesini kırıp yağları İsa'nın başına dökerek onu yağladı; tıpkı bir rahibenin, gerçek bir krala yapacağı şekilde... Etten kemikten, ölümlü bir kral.'

Tam o sırada üstat geldi. Atölyesinde bir yabancı görünce sinirlenmek şöyle dursun, herkesin şaşkın bakışları karşısında yüzü aydınlandı. Birbirlerini görür görmez kucaklaştılar, yaktan öpüştüler ve hemen oracıkta tanrısallıktan, insanlıktan söz etmeye koyuldular. İşte o zaman ilk defa gerçek Mecdelli Meryem'le ilgili, asla hayal edemeyeceğim bir şey işittim.

'Çalışmalar hızla ilerliyor sevgili Leonardo' dedi melek yüzlü adam memnuniyetle. 'Gerçi Yaşlı Cosimo'nun ölümünden beri çabalarımızın her an tuzla buz olabileceği duygusunu taşıyorum. Floransa Cumhuriyeti'nin çok geçmeden korkunç sınavlardan geçeceğinden eminim.'

Üstat ziyaretçinin narin ellerini demirci eline benzeyen kendi iri elleri arasına alıp sıkı.

'Tuzla buz mu dedin?' diye haykırdı, yeri göğü inleterek. 'Senin akademin Mısır piramitleri kadar sağlam bir bilgi tapınağı! Birkaç yıl içinde, muhteşem atalarımıza ilişkin daha çok şey öğrenmek isteyen gençlerin hac merkezine dönüştüğü yalan mı? Plotinos'un, Dionysios'un, Proklos'un, hatta Hermes Trismegistos'un eserlerini başarıyla çevirdin, eski firavunların sırlarını Latince'ye tercüme ettin. Bütün bunlar nasıl tuzla buz olur? Sen Floransa'nın en büyük düşünürsün dostum!'

Siyah giysili adamın yüzü kızardı.

'Çok nazıksın dostum Leonardo. Ne var ki, insanlığın efsanevi Altın Çağ'da kaybettiği bilgiyi geri kazanmak için verdiği-miz mücadele şu anda en zayıf anlarını yaşıyor. Seni görmeye de bu yüzden geldim.'

'Başarısızlıktan mı söz ediyorsun? Sen ha?'

'Yaşlı Cosimo için Platon'un eserlerini çevirdikten sonra saplantımın ne olduğunu biliyorsun, değil mi?'

'Elbette. Ruhun ölümsüz olduğu yolundaki eski düşüncen! Bu başarın yüzünden herkes sana saygı duyacak! Neredeyse kocaman zafer taklarının üzerinde altın harflerle yazılı halde görür gibi oluyorum: Marsilio Ficino, bize onurumuzu geri veren kahraman. Papa bile seni takdis edecek!'

Çocuk melek güldü:

'Abartmaya öteden beri bayılırsın Leonardo.'

'öyle mi düşünüyorsun?'

'Aslında övgüye layık olanlar Pythagoras, Sokrates, Platon, hatta Aristoteles. Ben değilim. Ben sadece herkes bu bilgiye ulaşabilsin diye onları Latinceye çevirdim.'

'Peki öyleyse Marsilio, nedir seni kaygılandıran?'

'Beni papa kaygılandırıyor üstat. Lorenzo de Medici'yi katedralde öldürme emrini onun verdiğini düşündürecek çok sebep var. Üstelik girişiminin sadece politik hırstan değil, dinî sebeplerden de kaynaklandığından eminim.'

Leonardo arkadaşının sözünü kesmeye cesaret edemedi kalın kaşlarını havaya kaldırmakla yetindi.

'Aylardır kentte bu lanet olası *interdicto'yla** yaşıyoruz. Medici'lere yapılan saldırıdan sonra durum dayanılmaz hale geldi. Kiliselerde ayin yapılması yasak; işin kötüsü, bu baskı ben teslim oluncaya kadar devam edecek...'

'Sen mi?' dedi dev irkilerek. 'Senin bununla ne alâkan var?'

'Papa Akademi'nin birtakım eski metinlerle belgeleri elden çıkarmasını istiyor, Roma Kilisesi doktrinine aykırılık gösteren

*) Yasak, (ç.n.)

yazılar. Lorenzo'ya karşı düzenlenen komplonun amaçlarından biri de bu belgeleri zorla ele geçirmektir. Roma özellikle, bildiğin gibi bir süredir bizim elimizde olan Havarî Yuhanna'nın apokrif metinlerini gasp etmek istiyor.'

'Anlıyorum...'

Ustam düşünürken hep yaptığı gibi sakalını sıvazlamaya koyuldu.

'Peki kaybetmekten korktuğun malumat nedir, Marsilio?' diye sordu.

'İsa'nın çok sevdiği havarinin yazılarının kopyalarının kopyaları olan bu yazılarda, İsa'nın ölümünün ardından On İnkiler'in yaptıkları anlatılır. Bu yazılarda ileri sürüldüğüne göre, ilk, yani özgün Kilise'nin yönetimi katiben Petrus'un değil, Yakub'un elindeymiş. Düşünebiliyor musun? Papalığın meşruiyetini bir anda ortadan kaldırarak bir bilgi!'

'Sence Roma bu belgelerin varlığından haberdar ve ne pahasına olursa olsun onları ele geçirmeye niyetli, öyle mi?'

Çocuk melek başıyla onaylayıp bir şey daha ekledi:

'Yuhanna'nın metinleri daha da ileri gidiyor.'

'Öyle mi?'

'Yakub'un Kilisesi'nin haricinde, müritlerin arasında bir bölünme daha olduğunu, bu bölünmenin başını Mecdelli Meryem'in çektiğini ve Yahya'nın da onu desteklediğini belirtiyor.'

Üstat yüzünü buruştururken siyah giysili adam devam etti:

'Yuhanna'ya göre, Mecdelli Meryem daima İsa'ya çok yakındı. O kadar ki, birçokları öğretilerini onun devam ettirmesi gerektiğini düşünüyorlardı, tehlikeli anlarda onu inkâr eden korkak müritler sürüsü değil...'

'Peki şimdi neden bana bütün bunları anlatıyorsun?'

'Çünkü bu bilgilerin emanet edileceği kişi olarak sen seçildin Leonardo.'

Asil görümlü çocuk melek derin bir nefes aldıktan sonra devam etti:

'Bu metinleri saklamanın ne kadar tehlikeli olduğunu biliyorum. İnsanı diri diri yakarlar bunlar yüzünden. Ne var ki, on

lan yok etmeden önce incelemeni rica ediyorum, **sana** bahsettiğim bu Mecdelli Meryem ve Yahya **Kilisesi** hakkında ne mümkünse öğren ve eline fırsat geçtiğinde bu yeni İnciller'in özünü eserlerine yerleştir. Böylece Kitabı Mukaddes'in eski emri gerçekleşecektir: Görmek için gözleri olan...'

'...görsün.'

Leonardo gülümsedi. Fazla düşünmedi. Hemen o gün öğleden sonra, emaneti üstleneceğine dair çocuk meleğe söz verdi. Hatta tekrar görüştüklerini ve siyah giysili adamın üstada daha sonra dikkatle inceleyeceği kitaplar ve kâğıtlar verdiğini biliyorum. Daha sonra, olayların gidişatı karşısında, Keşiş Savonarola iktidara geldikten ve Medici hanedanı devrildikten sonra, Milano'ya gelip dükün hizmetine girdik ve çok çeşitli işlerde çalışmaya başladık. Kendimizi resme adamışken savaş makinelerinin, uçmak için cihazların çizimiyle yapımına geçtik. Ama o sır, Leonardo'nun atölyesinde şahit olduğum o garip ifşaat hiç aklımdan çıkmadı.

Sizi şaşırtacak bir şey daha söyleyeyim mi, Elena?

Üstat bu olanlardan bir daha cıraklarının hiçbirine söz etmediği halde, Leonardo'nun şu sıralar Marsilio Ficino'ya Floransa'da verdiği sözü yerine getirmekte olduğunu sanıyorum. Size bunu elimi kalbime koyarak söylüyorum: Dominikenler'in yemekhanesindeki eserini görmeye her gidişimde, yıllar önce o kış günü üstadın çocuk meleğe söylediği son sözleri mutlaka hatırlıyorum...

'Dostum Marsilio, Yuhanna'nın yüzüyle kendininkini aynı resimde gördüğün zaman, bana emanet ettiğin sırrı başka yere değil, oraya saklamaya karar verdiğimi bil.'

Biliyor musunuz? *Son Akşam Yemeğinde* çocuk meleğin yüzünü gördüm!"

Kütüphaneci biraderimizi 17 Ocak Salı günü Vesperum duasından az önce Ölüler Galerisi'ne gömdük. Bedeninin gece boyunca başında beklediğimiz şapelde çürümeye başlamasını istemediklerinden hızla defnedilmesine karar verildi. İki acemi keşiş cesedi beyaz bir kefene sarıp kayışlarla bağladılar ve bir çukurun dibine indirdiler; çok geçmeden çukur toprak ve karla kaplandı. Cenaze töreni, karanlık basmadan akşam yemeğine yetişme mecburiyeti gibi sudan bir mazeretle alalecele, merasimsiz bir vedalaşma oldu. Keşişler kendilerini bekleyen sebze pilav ve Noel'den kalma ballı çörekler için şükran duasını mırıldanırken benim içimi garip bir sıkıntı kapladı. Başkeşiş le maiyeti veznedar, aşçı, tek gözlü Benedetto ve *scriptorium* sorumlusu bir haftadan kısa bir süre içinde Santa Maria'daki ikinci cenaze törenini nasıl olup da böylesine kayıtsızlıkla yürütmüşlerdi? Birader Alessandro'yu niçin umursamıyorlardı? Onun için kimse bir damla olsun gözyaşı dökmeyecek miydi?

Sadece Peder Bandello, sonunda, ayaklarımızın altında yatan zavallıyla ilgili olarak bir insanlık gösterdi. Kısa vaazında, Keşiş Alessandro'nun o günlerde Milano'ya yerleşmiş olan bir delinin komplosuna kurban gittiğini kanıtlayacak deliller olduğunu ima etmişti. "Bu yüzden, burada bir Hristiyan mezarını ondan fazla hak eden biri olamaz." Bununla birlikte Bandello bizi ciddiyetle uyardı: "Şehirde dolaşan yalanlara inanmayın" dedi, ağır ağır çukura indirilen tabuttan gözlerini ayırmadan. "Rahmetli Birader Trivulzio, er veya geç cezasını çekecek olan korkunç bir canı tarafından katledilerek şehit oldu. Cezasını çekmesini bizzat ben sağlayacağım."

İster cinayet olsun, ister intihar, şüphelerimi ne kadar ya-tıştırmaya çalışsam da, bu kadar kısa süre içinde iki ölümün Santa Maria'da normal bir şey olduğunu kabul etmek kolay de-ğildi. Üstat Leonardo'nun atölyesine gitmeden önce bana söy-lediği son sözler, fırtına habercisi gökgürültüsü gibi beynimde gürledi: "Bu şehirde" demişti, Bıçakçılar Sokağı'nda vedalaşma-dan önce, "hiçbir şey tesadüfi değildir. Bunu sakın unutmayın."

O gün akşam yemeği yemedim.

Yiyemedim.

Bendeniz kadar kuruntulu olmayan diğer keşişler yemek-hane olarak düzenlenmiş yakındaki bir salona, eşinin cenaze töreni için dükün sunduğu şölenin artıklarıyla midelerini dol-durmaya koştular. Asıl yemekhane iskeleler, boyalar yüzünden kullanılmaz hale geldiğinden, keşişlerin alışkanlıkları yıllardır altüst olmuştu; yemekhanenin birinci kata taşınmasına nere-deyse olağan gözüyle bakıyorlardı.

Bunca eğretilik arasında az sonra iyi bir şey keşfettim: İn-şaat çalışmaları sürdükçe, *Son Akşam Yemeği'nin* bulunduğu oda, yemek saatinde çekilip rahat rahat düşünmek için ideal sı-ğınak olacaktı. Orada hiçbir keşiş düşüncelerimi bölmeyecekti; manastırın yabancısı olan herhangi biri de soğuk, tozlu, inşaat halindeki bir mekânı merak edip içeri girmezdi.

Aklım Keşiş Alessandro'yla paylaştığım günlerde ve zihni-mizi meşgul eden, yarım kalmış bilmedece, keşişin ruhu için dua etmek üzere adımlarımı yemekhaneye yönelttim.

İçerisi boştu. Akşamın son ışıkları Toscanalı'nın eserinin ancak alt kısmını aydınlatıyor, Rabbimizin üst üste çapraz kon-muş gibi görünen ayaklarını öne çıkarıyordu. İsa'nın Kafata-sı Tepesinde yaşamak üzere olduğu olayın kehaneti miydi bu? Yoksa üstat, ayaklarını bilinmeyen başka bir nedenle mi bu şe-kilde resmetmişti? Haç çıkardım. Yandaki avlunun düzensiz sü-tunları, sahneye hayaletsi bir görünüm kazandırıyordu.

Ancak o zaman, Kutsal Akşam Yemeğine katılanlara ba-karken fark ettim.

Doğruydu. Yahuda İskariyot, Keşiş Alessandro'nun çehre-sine sahipti.

Daha önce nasıl fark etmemiştim?

Fesat havari, Celileli'nin sağında oturmuş, dingin güzelliğini sessizce, hayranlıkla seyrediyordu. Zaten Büyük Yakub'un dehşet ifadesi ve masanın öbür ucundaki Matta, Yahuda Tadeus ve Gayur Simon'un arasında geçen hararetli tartışma dışında, diğer havarilerin dudakları mühürlenmişti. Tam o anda Keşiş Alessandro'nun ruhunun *gerçekten* Göklerdeki Babamız'ın çehresine bakıyor olabileceğini düşündüm istihzayla.

Kütüphaneci, Yahuda İskariyot gibi kendi canını aldıysa, Bandello onun masum olduğunu varsaymakla hata ediyorsa, şu anda Rabbin rahmetine kavuşmak şöyle dursun, Şeol'un ebedi işkencelerini çekmekteydi.

Duvar resminde gezinen bakışlarım bir başka ayrıntıya takıldı. Yahuda İskariyot ve Rabbimiz sanki aynı ekmek dilimine ya da belki meyveye uzanıyor ama ikisi de ulaşamıyor gibiydiler. Hain, sağında alçaklığı karşılığında aldığı paraların bulunduğu kese, sol elini bir şeyi yakalamaya çalışırcasına masanın dış kenarına doğru uzatmaktaydı. Bu hareketin farkında olmayan Rabbimiz de sağ elini aynı yöne uzatmıştı. Orada her ikisini de ilgilendirebilecek ne olabilirdi? Yahuda İskariyot, Tanrı'nın Oğlunun ihanete uğradığını ve kaderinin belirlenmiş olduğunu bildiği o anda, Nasıralı'dan ne çalabilirdi?

Ben bunlara kafa yorarken, beklenmedik bir ziyaret düşüncelerimi böldü:

"Hiçbir şey anlamadığınıza bahse girerim, yalan mı?"

Olduğum yerde sıçradım. Narçiçeği rengi pelerin giymiş, tanıyamadığım biri alacakaranlıkta ilerleyerek birkaç adım ötemde durdu:

"Peder Leyre misiniz acaba?" diye sordu.

Tüylü mor berenin altında tatlı ve yuvarlak bir kadın çehresi görünce gözlerim hayretle açıldı. Karşımdaki genç kız erkek kılığına girmekle sadece kanuna aykırı hareket etmiyor, kendini tehlikeye de atmış oluyordu; gizlemeye çalışmadığı bir merakla beni seyretmekteydi. Aşağı yukarı benim boyumdaydı, vücut hatları ise bol giysilerin altında belli olmuyordu. Be

nim cevabımı beklerken deri eldiveni kılıcının ışıltılı kabzasında geziniyordu.

Cevap verirken kekeledim sanırım.

"Merak etmeyin peder." Gülümsedi. "Kılıç sizi korumak için. Size zarar vermeyecek. Kuşkularınızın her biri cevaplandırılmayı hak ettiği için geldim buraya. Cevabı öğrenebilmek için de, efendim sizin sağ olmanız gerektiğini düşünüyor."

Hiçbir şey söyleyemedim.

"Benimle birlikte sakın bir yere gelmenizi rica ediyorum" diye ekledi. "Şehrin başka bir bölümünde bulunmanızı gerektiren acil bir mesele için."

Daveti tehditkâr değil, kibar bir rica tonundaydı. Nazık tavırlı kadın peleriniyle göz alıyor, alışılmadık bir güç sergiliyordu. Bakışları uyanık ve kedimsiydi, hareketleri olumsuz bir cevabı kabul etmeyecek bir kararlılık sergiliyordu. Yemekhane artık karanlığa gömülmüş olduğu halde genç kadın kolaylıkla yolunu bularak beni yemekhaneye kiliseyi bağlayan, genelde sadece biz keşişlerin kullandığı koridora sürükledi. Bu mekânı nasıl olup da bu kadar iyi tanıyordu? Tek bir Dominiken'in bile izine rastlamadan sokağa çıktığımızda erkek kılığındaki kadın hızlanmam için işaret etti.

Dört beş sokak ötedeki Santo Stefano Kilisesi'ne varmamız on dakika sürdü; bu arada hava artık neredeyse tamamen kararmıştı. Kilisenin sağ tarafından dolaştık ve iyi bir rehber olmadan yolunu bulmanın zor olduğu dar bir ara sokağa girdik. Sokağın sonunda, iki yanında az önce yakılmış meşalelerle aydınlanan, iki katlı, görkemli bir sarayın tuğla cephesi yükseliyordu. Santa Maria'dan çıktığımızdan beri tek kelime etmemiş olan rehberim yolu gösterdi.

"Geldik mi?" diye sordum.

Beli oturan yün ceket giymiş, kukuletalı bir uşak bizi karşılamaya çıktı.

"Zatıalınız uygun görürlerse" dedi tumturaklı bir edayla, "sizi efendimin yanına götüreceğim. Sizi kabul etmek için sabırsızlanıyor."

"Efendinize mi?"

"Evet, öyle." Yerlere kadar eğilerek abartılı bir selam verdi. Kadın silahşor gülümsedi.

Malikâne olağanüstü değerli dekorlara sahipti. Her yanda, sahanlıklarda, duvarlarda, eski mermer Roma sütunları, toprağın altından kısa zaman önce çıkarılmış heykeller, tuvaler ve halılar yığılıydı. Haşmetli binanın merkezinde geniş bir avlu yer alıyordu; avlunun ortasında bulunan ve çalılıklardan oluşan labirente yöneldik. Sessizlik tuhafıma gitti. Labirentin yollarında adeta meşum bir olayı bekleyen ciddi çehreleri görünce daha da şaşırdım.

Avluyu bir baştan diğerine geçerken bir grup hizmetkârın yırtıcı hayvanlar gibi birbirlerine bakan iki kişiden gözlerini ayırmadıklarını fark ettim. Gömlek giymiş iki adamın ellerinde kınlarından çekilmiş dar birer kılıç vardı ve soğuğa rağmen ter içindeydiler. Rehberim beresini çıkardı ve karşısındaki sahneye kendinden geçmişçesine baktı.

"Başlamış" dedi hayal kırıklığıyla. "Efendim bunu görmeyi istiyordu."

"Bunu mu?" dedim telaşlanarak. "Bir düelloyu mu?"

O cevap vermeye fırsat bulamadan iki erkekten daha büyük olanı, uzun boylu, saçları dökülmüş, geniş omuzlu adam genç hasmının üzerine atılarak kılıcıyla saldırdı.

"*Dönüne Jesu Christel*" * diye haykırdı hasmı ve kılıcını göğsünün üzerine çaprazlamasına tutarak saldırıyı savuşturdu; gözleri dehşet içinde ardına kadar açılmıştı.

"*Rex Glorïae!*" ** diye cevap verdi saldırgan.

Bu bir antrenman değildi. Dazlağın öfkesi her an artıyor, kılıçlar sertçe çarpışıyordu. Hamleleri süratli ve sertti. Şak, şak, şak. Her darbe, çılgınca ve ölümcül bir ezginin bir notası gibiydi.

"Mario Forzetta" diye fısıldadı rehberim, soluklanmak için geriye çekilmekte olan genç adamı işaret ederek. "Ferraralı bir ressam çırağıdır. Efendimi bir anlaşma konusunda aldatmak istedi. Düello İspanya'daki gibi ilk kan akana kadar."

"İspanya'daki gibi mi?"

*) Rab İsa Mesih, (ç.n.)

**) İzzet kralı, (ç.n.)

"Hasmını ilk kim yaralarsa o kazanır."

Çarpışma tekrar başladı. Bir, iki, üç, dört yeni darbe avluda top atışı gibi yankılandı. Kılıçların metalik parıltısı balkonlara yansyordu.

"Hayatınızı kurtaracak olan gençliğiniz değil, benim merhametim!" diye haykırdı dazlak.

"Merhametinizi münasip bir yerinize tıkın, Jacaranda!"

Forzetta'nın gururu fazla uzun ömürlü olmadı. Üç şiddetli kılıç darbesi direnişini kırarak diz çökmek ve ellerini yere dayamak zorunda bıraktı onu. Avluda tezahüratlar yükselirken rakibi muzafferane bir edayla gülümsüyordu. Evin efendisinin düşmanı düelloyu kaybetmişti. Geriye bir tek geleneğin tamamlanması kalmıştı: Galibin kılıcı bir cerrah hassasiyetiyle havada yükselip ucuyla delikanlının yanağına dokundu ve aynı anda koyu kırmızı bir sıvı fışkırdı.

İlk kan.

"Gördünüz mü?" diye kükredi memnuniyetle. "Tanrı yalanlarınızın karşılığını verdi. Bir daha beni sahte antikalarla kandırmaya kalkışmayın. Asla."

Bunun üzerine, adamları arasında benim beyaz cübbemle siyah kapaşonumu gördüğüne memnun olarak bulunduğum yere doğru ilerledi ve eğilerek selam verip herkesin duyacağı şekilde ekledi:

"Bu serseriyle ilgili olarak hak yerini buldu..." dedi tumturaklı bir edayla. "Ne var ki, sizin gibi saygıdeğer birisi için henüz bulmadı, öyle değil mi, Peder Leyre?"

Donup kaldım. Gözlerindeki şeytani parıltı beni şüpheye düşürüyordu. İsmimi bilen bu adam kimdi? Hangi haksızlıktan söz ediyordu?

"Bu evin kapısı vaizlere daima açıktır" dedi. "Ancak sizi, ortak bir dostumuzun ismini birlikte eski şerefine kavuşturalım diye buraya çağırttım."

"Ortak bir dostumuz mu var?" dedim kekeleyerek.

"Vardı" diye düzeltti. "Yoksa Keşiş Alessandro Trivulzio'nun ölümünün ardında bir tuhaflık gizlendiğini düşünenlerden değil misiniz?"

Az sonra isminin Oliverio Jacaranda olduğunu öğrendiğim düellonun galibi omzuma dostça dokundu. Sonra sarayın içine girdi. Rehberim ev sahibini beklememi rica etti. Bu sırada Jacaranda'nın küçük hizmetkârlar ordusunun harekete geçişini izledim: On dakika içinde düellonun yapıldığı podyumu sökmüş, yaralı ve elleri bağlı Forzetta'yı alıp sarayın derinliklerinde bir yere götürmüşlerdi. Yanımdan geçerken, zavallılığın neredeyse çocuk sayılabilecek kadar genç olduğunu gördüm. Yuvamlak yüzlü delikanlının zümrüt gözleri bir an benimkilere kenetlenerek adeta imdat diledi.

"İspanyollar şerefli insanlardır." Sarı saçlarını çözmüş ve kılıcını asmış olan kadın dostane bir tavırla konuştu: "Oliverio Valencia'ıdır, tıpkı papa gibi. Ayrıca papanın en sevdiği satıcısıdır."

"Satıcı mı?"

"Kendisi antikacıdır peder. Bizden önce yaşamış olanların gömdükleri hazineleri geçmişten kurtaran çok kârlı, yeni bir meslek. Roma'da sırf yedi tepenin toprağını eşeleyerek neler bulunabileceğini hayal bile edemezsiniz!"

"Peki ya siz kimsiniz küçük hanım?"

"Kızıyım. Maria Jacaranda, emrinize amade."

"Babanız niçin bu Forzetta'yla çarpışmasını görmemi istedi, söyler misiniz? Bütün bunların Peder Trivulzio'nun arasıyla ne ilgisi var?"

"Hemen açıklayayım" diye cevap verdi genç hanım. "Kabahat eski kitap ticaretinde. Bilmem biliyor musunuz, bu topraklarda altından daha değerli kitaplar dolaşüyor; bu Forzetta gibi hırsızlar da kitapların ticaretini yapıyor, daha da beteri, çağdaş kitapları eski gibi göstererek aşırı meblağlara satıyorlar."

"Bu konunun benimle ilgili olduğunu mu düşünüyorsunuz gerçekten?"

"Olacak" diye esrarengiz bir cevap verdi Maria Jacaranda.

Ev sahibi çok geçmeden avluya döndü. Hizmetkârları düellonun neredeyse bütün izlerini ortadan kaldırmışlardı, malikâne yavaş yavaş rahat ve dağınık görünümüne kavuşmaktaydı.

Maria'nın babası memnuniyetini gizleyemiyordu. Temizlenip kokular sürünmüş, ayaklarına kadar inen yeni yünden bir cübbe giymişti. Kızını iltifat ederek selamladıktan sonra beni çalışma odasına davet etti. Benimle özel görüşmek istiyordu.

"İşimin sizin gibi din adamlarının hoşuna gitmediğini biliyorum Peder Leyre."

İlk cümlesi beni şaşırttı. İspanyolcayla Milano lehçesi karışımı bir dil konuşuyor, bu da ona özel bir hava kazandırıyordu. Çalışma odası da kendisi kadar tuhaftı: müzik aletleriyle, tuval-lerle, eski sütun başlıklarıyla dolu, kendine has bir mekân.

"Gördükleriniz sizi şaşırttı mı?" Sorusu incelememi yarıda kesti. "İzin verirseniz açıklayayım, peder: Benim işim, atalarımızın toprağın altına gömdüğü şeyleri tekrar gün ışığına çıkararak unutulmaktan kurtarmak. Bunlar bazen eski sikkeler, bazen basit kemikler, birçok kez de sizin gibilere sorulursa asla gün ışığına çıkmaması gereken, çoktanrı dinlerin tanrıalarının figürleri. Roma imparatorluğundan kalma bu heykellere bayılırım. Fevkalade güzel, orantılı... mükemmeldirler. Ve pahalı. Çok pahalı. İşlerim, ne yalan söyleyeyim, her zamankinden iyi gidiyor."

Jacaranda gümüş kadehlere şarap doldurup ikram ettikten sonra şişinerek devam etti:

"Maria bahsetmiştir herhalde, muhterem papa faaliyetlerimi tasvip ediyor. Hatta yıllardır mallarımı herkesten önce görme ayrıcalığından yararlanmakta. Ta kardinal olduğu günlerden beri bazılarını seçer ve karşılığında cömert meblağlar öder."

"Bahsetti, ,vet. Ne var ki..." dedim dudak bükerek, "beni buraya işlerinizden söz etmek için çağırttığınızı sanmıyorum. Yanılıyor muyum?"

Malikânenin sahibi alaylı, kısa bir kahkaha attı.

"Sizin kim olduğunuzu gayet iyi biliyorum Peder Leyre. Birkaç gün önce dükün memurlarına kendinizi Engizitör olarak tanıttınız ve *Donna Beatrice*'nin cenaze töreninden önce saygılarınızı sunmak istediniz. Roma'dan geliyorsunuz. Santa Maria manastırında kalıyor ve zamanınızın büyük çoğunluğunu Latince bilmeceler çözmekle geçiriyorsunuz. Gördüğünüz gibi peder, hakkınızda bilmediğim şey yok sayılır neredeyse."

Antikacı kırmızı, koyu şaraptan bir yudum alıp tekrarladı:
"Neredeyse..."

"Anlayamadım."

"İzin verirsiniz doğrudan sadede geleceğim. Akıllı bir adama benziyorsunuz, ortak bir sorunumuzu çözmeme yardımcı olabilirsiniz belki. Mesele Keşiş Alessandro Trivulzio, peder."

Kütüphanecinin ölümü konusuna girilmişti nihayet.

"Siz Milano'ya gelmeden uzun zaman önce, keşişle ben yakın dosttuk. Hatta ortak olduğumuz da söylenebilir. Trivulzio Milano'nun önemli bazı aileleri nezdinde benim işime aracılık ediyordu. Onun aracılığıyla, kilise mensuplarında şüphe uandırmadan bu ailelere antika tekliflerimi sunuyordum, Keşiş Alessandro da karşılığında belli bir ücret alıyordu."

Geriye doğru bir adım attım.

"Şaşırdınız mı Peder Leyre? Bologna, Ferrara ve Siena'da başka keşişler de bu tür işlerde bana yardımcı oluyorlar. Kimseyi öldürmüyoruz; sadece günün birinde eski kafalılık olarak gülüp geçeceğimizden emin olduğum kimi saçma yasaklara, kaygılara aldırıyoruz, o kadar. Geçmişimizin parçalarını bulup, yararlanmaları için zenginlere teslim etmekte ne kötülük olabilir? Romanın San Pietro Meydanında bir Mısır dikilitaşı yükselmiyor mu?"

"Tehlikeli sulara dalıyorsunuz beyefendi" diye cevap verdim, büyük bir ciddiyetle. "Kaçınmaya çalıştığınız kilise mensuplarından biri olduğumu hatırlatırım."

"Tamam, tamam; ama bırakın devam edeyim. Ne yazık ki işimizi engelleyenler sadece katı kilise mensupları değil. Tahmin edebileceğiniz gibi, bu işleri tasvip etmeyen kocalarından gizli de olsa, zengin saraylı hanımlara sanat eserleri ve antikalara satıyorum. Keşif Alessandro en önemli bazı girişimlerimde kilit rol oynadı. Milano'nun istediği malikânesine günah çıkarma bahanesiyle kendini davet ettirmek konusunda çok incelikli bir yeteneği vardı; sonra da Lombardiyalı asilzadelerin gözü önünde işi bağladı."

"Karşılığında ne elde ederdi? Para mı?.. Kusura bakmayın ama hiç sanmam."

"Kitap, Peder Leyre. Satışın değerine bağlı olarak elyazması ya da matbaada basılmış kitaplar alırdı karşılığında. İncelikle istinsah edilmiş ya da Fransa'da, Almanya'da modern levhalarla basılmış eserler. Bir başka deyişle, karşılığını aynı olarak alırdı. Onun tek tutkusu, Santa Maria kütüphanesi için mümkün olduğunca çok sayıda kitap toplamaktı. Bunu zaten biliyordunuz sanırım."

"Benim anlamadığım, bunu bana niçin anlattığınız. Bira-der Alessandro dostunuz idiye, bu sırları ifşa ederek niçin hatırasını lekeliyorsunuz?"

"Katiyen böyle bir niyetim yok" dedi Jacaranda, gergin bir tavırla gülerek. "İzin verirseniz bir şeyi daha açıklayayım peder: Kütüphaneciniz ölmeden kısa bir süre önce çok özel bir göreve katıldı. En iyi müşterilerimden biriyle temas halindeydi, ben de en ufak bir şüphem olmadan meseleyi ona teslim ettim. Doğrusunu isterseniz, ilk kez bir soylu hanım, villasını süsleyecek bir Faunus heykelinden farklı bir şey istiyordu. Talebi, garipliği nedeniyle ikimizi de heyecanlandırdı."

Merak içinde Jacaranda'ya baktım.

"Müşterim küçük, neredeyse ailevi bir muammayı çözmemi istiyordu sadece. Antika konusunda uzman olduğumdan, oldukça ayrıntılı bir tasvirini sunabildiği değerli bir nesneyi bulabileceğimi düşünmüştü."

"Bir mücevher mi acaba?"

"Hayır. Hiç ilgisi yok. Bir kitap."

"Kitap mı? Sizin ücret olarak ödediğiniz türden..."

"Bu kitap hiç basılmamıştı" diye devam etti antikacı, sözü-mü keserek. "Son derece değerli ve nadide bir eski elyazmasıydı. Tek bir nüshası vardı ve varlığını çeşitli kaynaklardan duyan müşterim, dünyanın bütün hazinelerinden çok bu elyazmasına sahip olmak istiyordu."

"Neydi bu kitap?"

"Hiç öğrenemedim ki! Bana sadece görünüşüyle ilgili bazı ayrıntıları vermişti: fazla kalın olmayan, mavi renkli kapağına dört altın çivi kakılmış, sayfa kenarları altın yaldızlı bir kitap. Dua kitabına benzeyen, büyük ihtimalle Doğu'dan ithal edilmiş bir mücevher."

"Siz de Keşiş Alessandro'nun yardımıyla kitabı bulmaya giriştiniz" diye araya girdim.

"İzleyebileceğimiz başlıca iki yol vardı. Birincisi, müşteri-me söz konusu kitaptan ilk bahseden kişi, yani Üstat Leonardo da Vinci'di. Şansımıza, kütüphaneciniz kendisini yakından tanıyordu, ona başvurup kitabın ressamın elinde olup olmadığını öğrenmesi zor olmayacaktı."

"Ya ikinci yol?"

"Müşterim bulmamı istediği kitabın tıpatıp benzer bir resmi vermişti bana."

"Müşterinizde kitabın resmi mi vardı?"

"Evet, vardı. Çok sevdiği bir iskambil destesinde resmi çiziliydi. Kâğıtlardan birinde, heybetli bir kadının portresinin olduğu bir kâğıtta bu kitap da görölüyordu. Fazla bir şey sayılmazdı elbette; ama çok daha az bilgiden yola çıkarak bir işe girdiğim de çok olmuştu. İskambil kâğıdında elinde bu kitabı tutan bir rahibenin resmi vardı. Kitap kapalıydı, kapağında bir isim ya da başka bir işaret yoktu."

"İskambil destesinde bir kitap ha?" Telaşa kapılmıştım. Daha önce benzer bir şeyden Keşiş Bandello söz etmemiş miydi?

"Müşteriniz kimdi, sorabilir miyim?" diye sordum.

"Elbette. Zaten ben de sizi bu yüzden çağırtmıştım: Düşes Beatrice d'Este."

Gözlerim fal taşı gibi açıldı.

"Beatrice d'Este mi? Magripli'nin karısı? Keşiş Alessandro'yla Donna Beatrice tanışıyorlar mıydı yani?"

"Hem de çok yakından. Ve şimdi de gördüğünüz gibi, ikisi de ölü."

"Nedir ima ettiğiniz?"

Jacaranda yazı masasının arkasındaki iskemleye oturdu, ilgimi böylesine çekebildiğine memnundu.

"Kaygılarımı anlamaya başladığınızı görüyorum Peder Leyre. Söyler misiniz, Üstat Leonardo'yu ne kadar tanıdınız?"

"Onunla bir kere konuştum sadece. Bu sabah."

"Şunu bilmeniz gerekir ki kendisi tuhaf bir insan, bu topraklardan gelmiş geçmiş en acayip, en anlaşılmaz insan. Günün her dakikasını akla gelebilecek en saçma sapan konuları incelemekle, okumakla, resmetmekle ve düşünmekle geçirir. Yemek tarifleri uydurup dükü eğlendirdiğı gibi şölenlerde sunulmak üzere badem ezmesinden savaş makinesi maketleri de yapar. Ayrıca kimseye de güvenmez. Malına çok düşkündür. Kimsenin notlarını karıştırmasına, hele hele hiç kuşkusuz büyük ve değerli olan kütüphanesine burnunu sokmasına katiyen izin vermez. Düşünün ki Yahudiler gibi sağdan sola yazı yazar!"

"Gerçekten mi?"

"Böyle bir konuda yalan söyleyecek değilim. Defterlerinden birini okumaya kalkışsanız, ayna kullanmanız gerekir. Sayfalarda yazılı olanları ancak aynaya yansıtarak anlayabilirsiniz. Şeytanca bir kurnazlık, değil mi? Siz çalakalem tersten yazı yazan birini tanıyor musunuz? İnanın bana, bu adam korkunç sırlar saklıyor."

"Bana bunları niçin anlattığınızı hâlâ anlamış değilim" dedim ısrarla.

"Çünkü..." Jacaranda dramatik bir es verdi, "ortak dostumuz Keşiş Alessandro'yu Leonardo da Vincinin emriyle öldürdüklerinden eminim. Ve bence bütün bunların sebebi de o lanet olası kitaba sahip olma isteğı; düşes de aynı hırsa kapıldı ve hayatına mal oldu."

Yüzüm solmuş olmalı.

"Bu çok ağır bir suçlama!"

"Araştırın" dedi ev sahibi ısrarla. "Bunu bir tek siz yapabilirsiniz. Santa Maria delle Grazie'de yaşıyorsunuz; ama diğerleri gibi dük tarafından satın alınmış değilsiniz. Başkeşiş, manastırı Magripli'nin paralarıyla tamamlamak istiyor, onun en sevdiği sanatçıya saldırıp sübvansiyonu tehlikeye atmaya cesaret edeceğini sanmam. Size bu sorunu benimle birlikte çözme-yi teklif ediyorum: Bu kitabı bulduğunuz takdirde hem düşes-le Keşiş Alessandro'nun ölümlerini açıklığa kavuşturmuş, hem de Leonardo'yu cinayetle suçlayacak kanıtları bulmuş olacaksınız."

"Yöntemlerinizden hoşlanmadım, Bay Jacaranda."

"Yöntemlerimden mi?" Güldü. "Düelloda yendiğim adama dikkat ettiniz mi?"

"Forzetta mı?"

"Evet. Size yöntemlerimle ilgili bir şey daha söyleyeyim: Benim hesabıma çalışıyordu. Leonardo'nun atölyesinden 'mavi kitabı' almasını emrettim ona. Forzetta vaktiyle Toscanalı'nın öğrencisi olmuştu ve saklanmış olabileceği yerleri iyi biliyordu."

"Leonardo da Vinci'nin malını çalmasını mı emrettiniz?"

"Bu meseleyi çözmek istiyordum peder. Ama beceriksizce davrandığımı kabul ediyorum. Bizim salak, atölyeden başka bir kitap almış: *Divini Platonis Opera Omnia*. Birkaç yıl önce Venedik'te basılmış, değeri pek düşük bir kitap. Beni dolandırmaya kalkıştı, aradığım antika kitap oymuş gibi sattı."

"*Divini Platonis*." diye mırıldandım. "Biliyorum bu kitabı."

"Gerçekten mi?"

Doğruladım:

"Marsilio Ficino'nun Floransalı Yaşlı Cosimo için yaptığı Platonun bütün eserlerinin ünlü çevirisi."

"Bizim düzenbaz, Leonardo'nun bu kitaba pek değer verdiğini iddia ediyor. *Cenacolo'daki* havarilerden birini çizmek için günlerdir o kitaba başvuruyormuş. Bundan bana ne! Onun yüzünden bir dostumu kaybettim; sebebini öğrenmek istiyorum. Bana yardım edecek misiniz?"

Porta Romana şehrin şık semtiydi. Gece gündüz Lombar diya'nın en şatafatlı arabalarının geçtiği kapı, Milano'nun tek anıtsal girişi olma iddiasındaydı. Revakları daima seçkin kişilerle doluydu; hanımlar her gün şehrin nabzını yoklamak üzere kemerlerin altında dolaşmaktan hoşlanırlardı. Papalık büyükelçileri, yabancı elçilikler, soylular, hepsi orada kendilerini göstermekten, beğenildiklerini hissetmekten hoşlanırlardı. Şehrin ana kanalına bitişik olması, Porta Romana'yı benzersiz bir gösteriş mekânına dönüştürüyordu.

Caddenin tam ortasında, Eski Saray yükseliyordu. Milano halkının çok sevdiği bir kamu binasıydı, derneklerin, loncaların, hatta yargıçların geleneksel toplantı mekânıydı. Üç katlı bir binaydı, altı büyük salonu ve sık sık sahip değiştiren bürolardan oluşan labirentleri vardı.

Her neyse, Oliverio Jacaranda'nın evinde geçirdiğim gece, bütün odalarda bir heyecan yaşanıyordu. Sokakta üç yüzü aşkın kişi, Üstat Leonardo'nun son eserini görmek için kuyruğa girmişti; şehrin ileri gelenlerinin birçoğu, saraydaki son gelişmeleri yorumlamak için bu bahaneyle randevulaşmıştı. Bu olaya davet edilmeyi istemeyecek kadın erkek tek bir Milanolu yoktu.

Toscanalı sergisini, belki de karısının cenaze töreninden henüz kırk sekiz saat geçmişken Milano'da sosyal hayatı canlandırmaya niyetlenen dükün isteği üzerine, alelacele hazırlamıştı.

Üstat Luini, yanında ısıltılı parlayan Elena Crivelli'yle geldi. Elena o kadar ısrar etmişti ki, genç ressam onu da yanında götürmeye razı olmuştu. Daha iki gün önce aralarında geçenle

ri hatırladıkça yüzü kızarıyordu hâlâ; içinde fırtınalar kopmaya da devam ediyordu. *Donna* Lucrezia'nın kızının seçtiği kıyafet de üstadın işini zorlaştırıyordu: dekoltesi dört köşe korsajlı, kürklerle süslü, sırma işlemeli mavi bir elbise. Saçı mücevherlerle süslü bir filenin içine toplanmıştı; dudaklarının kırmızısı onu bir tanrıçaya dönüştürüyordu. Luini mesafeyi korumak, kılına bile değmemek için kendini zorluyordu.

"Üstat Bernardino!" Leonardo'nun davudi sesi ikisini Eski Saray'ın ikinci katına çıktıktan az sonra durdurdu. "Sizi görmek ne güzel. Hem de böyle güzel bir damla! Söyleyin bakalım, kimdir damınız?"

Luini üstadın yüzüsüzce merakına şaşırarak resmî bir edayla başını eğip selam verdi.

"Elena Crivelli, üstadım" diye cevap verdi hemen. "Size hayran olan bir genç hanım; onu serginize getirmem için çok ısrar etti."

"Crivelli mi? Bu ne sürpriz! Ressam Carlo Crivelli'nin akrabası mısınız acaba?"

"Yeğeniyim efendim."

Elena'nın açık renk gözleri Toscanalı'da kimi hatıralar canlandırdı. Leonardo sarhoş gibiydi.

"Yani anneniz..."

"Lucrezia Crivelli, kendisini gayet iyi tanıyorsunuz."

"*Donun* Lucrezia! Elbette!" dedi üstat, tekrar Luini'ye bakarak. "Şüphesiz poz verme seanslarında tanıştığınız Üstat Bernardino'yla geldiniz demek. Siz onun yeni Mecdelli Merveye misiniz!"

"Evet."

"Harika! Çok da uygun bir anda geldiniz."

Leonardo genç kızı tekrar inceleyerek annesinin çok etkilendiği yüz hatlarını aradı. Kısaca göz atması, aynı alın yapısını, aynı burnu, hatta aynı elmacık kemikleriyle çeneyi bulmasına yetti. *Donun* Lucrezia'nın çehresinin harika geometrisi, kızının çehresinde soylu bir süreklilikle sergileniyordu.

"Vaktiniz varsa benimle birlikte portremi sergilemek için seçtiğim odaya gelmenizi istiyorum. Az sonra davetlilerle dolup taşacak, sakın sakın seyretme fırsatı bulamayacağız."

Üstat dev sahanlığa bitişik küçük bir odayı işaret etti. İçeri si özenle düzenlenmişti. Bütün duvarlar boydan boya siyah ku- maşlarla kaplanmış, sadece 63x45 cm. boyutlarında ceviz bir tablo açıkta bırakılmıştı; çerçevesi açık renk parlak çamdandı.

"Biliyor musunuz?" dedi Leonardo. "Sergilemek için bun- dan iyi fırsat olamayacağını düşündüm. *Donna* Beatrice'nin ölümü içimizi o kadar kararttı ki, moralimizi düzeltmek için mümkün olan bütün güzelliklere ihtiyacımız var. Üstat Luini söylemiştir belki size: Benim, etrafımda neşe görmeye ihtiya- cım vardır. Hayat görmeye. Eh, ne zaman atölyemden bir tablo- yu çıkarsam, büyük kabul gördüğü için de..."

"Yeni bir eserinizi sergilemenin halkı tekrar sokaklara dö- kebileceğim düşündünüz" dedi Bernardino takdirle.

"Aynen öyle. Soğuğa rağmen de başaracağım galiba. Ee?" Toscanalı dönüp eserini işaret etti. "Nasıl buldunuz?"

Üçü birden, işaret ettiği duvara gözlerini diktiler. Müthiş bir tuvaldi. Tam göz hizalarında genç bir kadın, Leonardo'nun yalnız kadifenin tonlarını aktarmakla kalmayıp yaka işlemesin deki ilmekleri bile resmettiği kırmızı elbisesiyle, dingin bir ta- vırla onlara bakıyordu. Saçı uzun bir kuyruk halinde toplan- mış, başına özenle zarif bir taç yerleştirilmişti. İnanılmaz bir portreydi. Etrafında çerçeve yerine bir pencere olsaydı, kadının gerçekten oradan kendilerini seyretmediğini kimse iddia ede- mezdi.*

Elena ve Bernardino ne diyeceklerini bilemeden şaşkınlık- la birbirlerine baktılar.

"Biz sanıyorduk ki..." dedi Luini kekeleyerek. "*Donna* Beat rice'nin bir portresini sergileyeceğinizi sanıyorduk üstadım.

"Niye öyle olsun?" Leonardo gülümsedi. "Düşes bana poz verecek zamanı hiç bulamadı."

*) Eleştirmenlerce *La belle Ferroniere* olarak bilinen ve Louvre'da bulunan resim.

Elena'nın gözleri heyecandan doldu.

"Ama bu... bu..."

"Anneniz, *Donna* Lucrezia. Evet..." dedi Toscanalı, koca burnunu kırıstırarak. "Hiç şüphesiz, hayatımda gördüğüm en güzel kadınlardan biri. Bu matem anlarında en çok ihtiyacımız olan şey de güzellik ve uyum, öyle değil mi?"

Genç Elena gözlerini portreden ayıramıyordu.

"Gerekli olmasa, bu işimi asla sergilemezdim. Bana inanın."

"Acaba?" dedi Elena duraksayarak. "Acaba ışık kuramınız sebebiyle mi? Bernardino sizin için ne kadar önemli olduğunu anlattı bana."

"Sahi mi?"

Toscanalı'nın gözlerinde fesat bir kıvılcım parladı.

"Sizin nazarınızda ışık tanrısallığın özü. Bir resimde ışığın varlığı ya da yokluğu sanatçının nihai amacını ortaya koyar. Doğru değil mi?"

"Vay canına... Beni şaşırttınız Elena. Söyleyin bakalım: Bu portrede ne gibi bir gizli amaç olduğunu tahmin ediyorsunuz?"

Küçük kontes tuvali baştan inceledi. Annesinin parlak siması konuşmak üzereydi sanki.

"Bu bir işaret sanki efendim."

"İşaret mi?"

"Evet. Karanlığın ortasında işaret gönderiyorsunuz. Gece vakti bir fener gibi tıpkı. İnançlı insanlara işaret gönderiyorsunuz. Işığı gölgelere tercih edenlere."

Üstat şaşırıp kaldı.

Ansızın şaşkınlığı kaygıya dönüştü. Ve Elena bunu fark etti. Üstadın aralarındaki konuşmayı başka kimsenin duyup duymadığını kontrol ettiğini gördü; ardından küçük kontesten Bernardino'yla kendisini baş başa konuşabilmeleri için bir iki dakika yalnız bırakmasını rica etti. Elena kibarca Porta Romana'ya bakan pencerelerden birine yöneldi.

"Üstat Luini, ne yaptınız, söyler misiniz?"

Leonardo'nun fısıltısı öğrencisinin kulağına hançer gibi saplandı.

"Üstadım, ben..."

"Işıktan söz etmişsiniz ona! O daha bir çocuk!"

"Ama..."

"Aması filan yok. Işığın kendi ailesinin vasıflarından biri olduğunu da biliyor mu? Başka neler ifşa ettiniz ona, sizi sersem?"

Luini korkudan felce uğramıştı. Elena'nın onunla birlikte sergiye gelmesinin ne büyük bir hata olduğunu birden anladı. Nefesi kesilerek, ne diyeceğini bilemeden boynunu büktü.

"Anlıyorum" diye devam etti Leonardo. "Şimdi her şeyi anladım."

"Nedir anladığınız, üstadım?"

Boğazına bir yumruk oturdu, boğulmak üzereydi sanki.

"Yattınız onunla. Değil mi?"

"Yatmak mı?"

"Cevap verin bana!"

"Ben... Özür dilerim, üstadım."

"özür diliyorsunuz ha? Ne yaptığınızın farkında değil mi siziz?"

Leonardo küçük kontesin dikkatini çekmemek için sesini yükseltmemeye çalışıyordu.

"Bir Mecdelli Meryem'le yattınız! Siz! Aziz Yahya'nın davasına inanan siz!"

Üstat yutkundu. Düşünmek için zamana ihtiyacı vardı. Zihni, nasıl makinelerindeki ayrı ayrı parçaları birbirine oturtmaya çalışıyorsa, bu durumu da yerli yerine oturtmaya çalışıyordu. Başka ne yapabilirdi ki? Dev, sonunda bunu da Tanrı'dan gelen yeni bir işaret olarak yerine oturtacaktı. Zamanın hızla değiştiğinin ve yakında sırrının elinden kaçıp gideceğinin bir işareti daha.

Nasıl bu kadar saf olabilmişti? *Donna* Lucrezia'nın kızını yakından izlemekle görevli genç öğrencisinin, sonunda kendini kızın kucağında bulabileceğini nasıl öngörememişti? Cinselliği

reddeden Leonardo'nun acele etmesi gerekiyordu. Sanıyorum üstat, Elena'ya, başka âşıklar onu yolundan saptırmadan öğretisinin sırlarını açıklamanın yerinde olacağına o gün karar verdi.

Evet. O konuşmanın ardından küçük kontesi yanına çağırdı ve daha önce görülmemiş bir şey yaptı: Ona kaygılarından söz etti.

"Bu aralığı mazur görün" diye özür diledi. "Ziyaretinizin ne kadar isabetli olduğunu söylemek istiyordum size. Güvenebileceğim biriyle konuşmam gerekiyordu. Sanıyorum beni izliyorlar. Benim ve yardımcılarımın her hareketini gözledikleri kanısındayım."

"Sizi mi gözetliyorlar üstat?" Luini irkildi.

"Aslında" diye devam etti Toscanalı, "yıllardır şüpheleniyordum. Bilirsiniz Bernardino, insanlardan daima kuşkulanmışımdır. Yıllardır bütün yazışmalarımda şifre kullanıyorum, fikirlerimi pek az kişinin okuyabileceği şekilde not ediyorum ve sırf bana ait olan şeyleri karıştırmak için bana yaklaşanlara itimat etmiyorum. Buna rağmen, pazar günü, yani düşesi gömüğümüz gün, bu eski korkular çok dramatik şekilde doğrulandı. O gün, buraya yakın bir yerde iki din adamı son derece garip koşullarda öldüler."

Bernardino'yla Elena inanamayarak başlarını salladılar. Bu olaylardan haberleri olmamıştı.

"Biri Çarşı meydanında asılmış olarak bulundu. Üzerinde sizin de benim kadar iyi tanıdığınız bir iskambil kâğıdı vardı, Üstat Luini. Visconti'ler için yüzyıl ortalarında tasarlanmış bir desteye ait, bir elinde Aziz Yahya'nın haçı, diğerinde Yuhanna'nın Kitabı bulunan bir Fransisken rahibe."

"Mecdelli Meryem!"

"Onun birçok tasvirinden biri gerçekten de" diye devam etti. "Şişkin göbeğini saran ipin üzerindeki düğümler de bunu kanıtlıyor. Ama şifreyi bilenlerin sayısı az, çok az."

"Lütfen devam edin" dedi Bernardino ısrarla.

"Tahmin edebileceğiniz gibi, Üstat Luini, iskambil kâğıdını bir işaret olarak görüyorum. Birinin beni köşeye sıkıştırma

ya çalıştığına dair bir uyarı. Dükün askerlerini keşişin intihar ettiğine ikna etmeye çalıştım. Araştırmalarım için zaman kazanmak istiyordum ama ikinci ölüm korkularımın haklı olduğunu gösterdi."

"Hangi korkular?" dedi Elena gözünü kırpmadan.

"Öbürü de benim eski bir dostumdu Elena."

Küçük kontes irkildi.

"Onları... tanıyor muydunuz?"

"Evet. Her ikisini de. Giulio, ikinci kurban, *Macstamn* karşısında öldürüldü. Biri kalbini bir kılıçla deldi. Ne parasını çaldı, ne başka bir malını, bir tek..."

"Bir tek?"

"...bir tek daha sonra keşişin yanında bulunan Fransisken rahibeli iskambil kâğıdını. Katilin, cinayetlerden benim haberdar olmamı istediği yolunda tatsız bir duygu var içimde. Niha-yetinde *Maestà* benim eserim, asılmış olan keşiş de Santa Maria mensubuydu."

Elena, hâlâ münasebetsizlik etmekten korkarak, tekrar söz aldı.

"Üstat, annemin portresini sergilemenizin bununla bir ilgisi var mı? Bu korkunç olaylarla bağlantılı mı?"

"Bunu daha sonra anlayacaksınız Elena" diye cevap verdi üstat. "Anneniz bana sadece bu portre için poz vermedi. Daha gençken, *Macstamn* Madonnası için modellik etmişti bana. Daha birkaç ay önce, tabloyu yeniden yaparken de kendisine başvurdum. On gün önce işi teslim ettiğimde, Fransiskenler yeni tabloyu eski versiyonun yerine kullandılar. Her şey o kadar hızlı olup bitti ki, tablonun değiştirildiğini Biraderler'e haber vermeye fırsatım olmadı."

"Biraderler mi?" Bu kez Elena araya girmede.

"Görüyorum ki Üstat Luini henüz her şeyi anlatmamış size" diye fısıldadı Leonardo. "Bu tablo onların nazarında bir İncil gibidir. Bilhassa Engizisyon onları kutsal kitaplarından mahrum bıraktıktan sonra, ruhsal tesellileriydi. Akın akın gelip ona tapınıyorlardı. Ne var ki, Fransiskenler durumun farkına varıp

aleyhimde dava açmaya kalkışınca tablonun çok özel olmasını sağlayan simgelerden yoksun yeni bir versiyonunu yapmak zorunda kaldım. Siparişlerini tamamlamam on yıl sürdü ama daha fazla geciktiremedim. Ne yazık ki artık aydınlanmak amacıyla San Francesco'ya gitmesinler diye Biraderlere haber vermedim ve benim hatamın bedelini son gelen hacı, benim aziz Giulio'm canıyla ödedi. Biri onu bekliyordu."

"Kim olabileceği konusunda fikriniz var mı?"

"Hayır Bernardino. Ama sebep her zamanki sebepti; Aziz Domingo'yu Engizisyonu kurmaya sevk eden sebep: son saf Hıristiyanları da ortadan kaldırmak. Montsegur'de Katharosçular'ı ezerek sindiremediklerini zor kullanarak sindirmeye çalışıyorlar."

"Öyleyse Biraderler bundan böyle ibadet etmeye nereye gidecekler, üstadım?"

"*Cenacolo*'ya tabii ki. Ama önce tamamlanması gerekiyor. Niçin tablo değil de doğrudan duvara resmediyorum sanıyorsunuz? Boyutları yüzünden mi? Alâkası yok." İşaret parmağını salladı üstat. "Kimse onu yerinden sökemesin ya da yeni baştan resmetmeye mecbur edemesin diye. Biraderler ancak bu sayede kesin teselli mekânlarını bulacaklar. Onları Engizitörlerin burnunun dibinde aramak kimsenin aklına gelmez."

"Dahiyanе bir fikir üstadım... ama çok tehlikeli."

Leonardo tekrar gülümsedi.

"Romalı Hıristiyanlarla bizim aramızda büyük bir fark var Bernardino. Onların, Tanrı tarafından takdis edildiklerini hissetmek için elle tutulur kutsal ayinlere ihtiyaçları vardır. Ekmek yerler, yağlar sürünürler ya da takdis edilmiş sulara dalarlar. Buna karşılık bizim kutsal ayinlerimiz görünmezdir. Gücünü soyutluğundan alır. Onları kendi içinde algılamayı başaran kişi göğsünde bir darbe olarak hisseder, bütün benliğini bir sevinç kaplar. O cereyanı hissedince, insan selamete erdiğini anlar. Benim Son Akşam Yemeğim onlara böyle bir ayrıcalık bahşedecek. Sizce İsa niçin resmimde Romalıların kutsal ekmeğini tutmuyor elinde? Çünkü bizlerin kutsal ayini farklı..."

"Üstadım" dedi Luini araya girerek. "Elena'nın yanında inancınızdan haberi varmış gibi konuşuyorsunuz. Aslında söylediklerinizin anlamını henüz bilmiyor."

"Yani?"

"Sizden bir lütufta bulunmanızı rica edeceğim: Bana izin verin onu *Cenacolo*'ya götürüyüm ve lisanınızı öğretiyim. Simgelerinizi öğretiyim. Belki böylelikle..." Bernardino sözlerini tartarcasına durakladı, "belki ikimiz de arınır, yanınızda yer alma hakkını tekrar kazanabiliriz. Kendisi bunu arzuluyor."

Toscanalı pek şaşırmamış gibiydi.

"Doğru mu Elena?"

Genç kız başıyla onayladı.

"Öyleyse şunu bilmen gerekir ki, benim eserlerimi tanımanın tek yolu, onlara katılmaktır. Siz bunu herkesten iyi bilirsiniz Bernardino" diye homurdandı Leonardo. "Bundan böyle izlemeniz gereken tek Omega benim."

"Eğer amacınız Elena'yı yönlendirmekse üstadım, model olarak kullansanıza. Annesi *Maestà* İncilinize modellik etmişti. Kızı niçin tamamlamakta olduğunuz duvar resminde modellik etmesin?"

"*Cenacolo* için mi?" dedi Leonardo kekeleyerek.

"Neden olmasın?" diye cevap verdi Luini. "İsa'nın çok sevdiği havari için bir modele ihtiyacınız yok mu zaten? Yuhanna'yı tamamlamak için bundan daha meleksi bir çehre bulabileceğinizi mi düşünüyorsunuz?"

Elena memnuniyetle başını önüne eğdi. Beyaz cübbeli dev dalgın bir edayla gür sakalını sıvazlayarak genç Crivelli'yi tekrar inceledi. Ardından salonda yankılanan bir kahkaha patlattı.

"Evet" diye gürlledi. "Neden olmasın? Gerçekten de ondan daha iyisini düşünemiyorum."

"Oliverio Jacaranda mı?"

Başkeşişin yüzü bu ismi telaffuz ederken küçümser bir ifadeye bürünmüştü. Keşiş Vincenzo manastıra döndüğümü öğrendiğinde beni çağırttı. Meğer benim beklenmedik yokluğum yüzünden cemaat saatlerdir teyakkuz halindeymiş. Hava karardıktan az sonra birkaç peder ellerinde sopalar ve meşalelerle beni aramaya çıkmışlar. Dolayısıyla Maria Jacaranda beni kafam karışmış halde de olsa sağ salim manastırın kapısına bıraktığında, başkeşiş beni derhal yanına çağırttı.

"Birader Leyre, gerçekten geceyi Oliverio Jacaranda'yla birlikte, onun evinde mi geçirdiniz?"

Sesinde aşıkâr bir kaygı okunuyordu.

"Onu tanıyorsunuz anladığım kadarıyla."

"Elbette" diye cevap verdi Bandello. "O aşağılık herifi Milano'da tanımayan yoktur. Ayin eşyalarının ticaretini yapar, hem aziz portreleri alıp satar, hem çıplak Venüs resimleri; dükkün ailesine mensup birçok soyludan daha çok para ve kaynağı idare eder. Benim anlamadığım" diye ekledi gözlerini kısarak, "sizden ne isteyebileceği."

"Benimle Keşiş Alessandro hakkında konuşmak istiyordu peder."

"Peder Trivulzio hakkında mı?"

Onayladım. Bandello telaşlanmış gibiydi.

"Söylediğine göre, ikisinin arasında ticari bir ilişki varmış. Deyim yerindeyse ortakmışlar."

"Saçmalığın daniskası! Rahmetli Peder Trivulzio'nun onun gibi ahlaksız, sefih bir adamla ne ilgisi olabilirdi ki?"

ro çifte hayat sürüyormuş. Sizin karşınızda Tanrı'dan korkan, sanata ve okumaya düşkün bir adam; oysa sizin koruyucu bakışlarınızdan uzakta, bir antika karaborsacısına dönüşmüş."

Bandello'nun zihni çorba tenceresi gibi fokurduyordu.

"Size inanmakta güçlük çekiyorum" diye mırıldandı. "Gerçi düşünülecek olursa, bu belki bazı şeyleri açıklayabilir..."

"Ne gibi? Ne demek istiyorsunuz peder?"

"Keşiş Alessandro'nun ölümüne ilişkin ayrıntıları Magrip li'nin emniyet teşkilatıyla görüştüm. Hiçbirimizin açıklama getiremediği karanlık bir nokta mevcut. Kafamızı karıştıran müt-hiş bir çelişki."

"Lütfen açıkla mısınız?"

"Bakınız, polis Peder Trivulzio'nun bedeninde şiddet ya da direniş izine rastlamadı. Buna rağmen, görünüşe bakılırsa kendi kendini asmamış. O anda yanında biri varmış. Söz konusu şahıs kütüphanecinin çıplak ayaklarının birine bağlı garip bir kartvizit bırakmış."

Başkeşiş ceplerini karıştırdı ve anlaşılmaz karalamalarla, çizgilerle dolu bir karton parçası uzattı. Zarif bordürlü, kullanıla kullanıla iyice yıpranmış dikedörtgen bir kart.

"Bakın" dedi kartı uzatarak.

Yüzümde bir şaşkınlık ifadesi belirmiş olacak ki, başkeşiş dikkatimi tamamen ele geçirmiş olduğuna memnun, beni seyreliyordu. Şaşırmayıp ne yapacaktım? Çizgilerin bir bölümü yanımda getirdiğim bilmeceyle çakışıyordu: *Oculos ejus dinumerà*, Kâhinin garip imzası, kartvizitin tam ortasında yer alıyordu. Yedi mısra titrek bir elyazısıyla kaleme alınmıştı ve yoğun bir incelemeye tâbi tutulmuş izlenimi uyandırıyor; mısraları çevreleyen işaretler, bir bilginin anlamlarını çözmeye çalışırken aldığı notlardı sanki.

"Bu benim bilmecem!" diye itiraf ettim.

"Gözlerini say/ ama yüzüne bakma./ Adımın sayısını/ yan tarafında bulacaksın...' Evet. Biliyorum. Keşiş Alessandro ölmeden önce bilmedenizi bana söylemişsiniz. Hatırlıyor musunuz?

Ama bu notlar" dedi yazının etrafına parmağıyla bir daire çizerek, "bana ait değil Peder Leyre."

Gözlerinde kurnaz bir parıltı vardı.

"Dahası var. Bakınız."

Peder Bandello kartın arkasını çevirdi. Sağ elinde bir haç, sol elinde bir kitap tutan Fransisken bir rahibe resmi görünce taş kesildim.

"Yüce İsa!" diye haykırdım. "İskambil... Sizin iskambil kâğıdı!"

"Hayır. Leonardo'nun iskambili" diye düzeltti başkeşiş. "Ölümünden sonra bu iskambil kâğıdını Keşiş Alessandro'nun cesedine kimin bağladığını hiçbirimiz bilmiyoruz ama bir anlamı olduğu açık. Toscanalı'nın bize aynı resimle meydan okuduğunu hatırlatırım. Şimdi de bu, yanında sizin bilmecenizle kütüphanecinin ayaklarına bağlı olarak çıkıyor karşımıza. Ne düşünüyorsunuz bu hususta?"

Derin bir nefes aldım.

"Size henüz anlatmadığım bir şey var peder."

Bandello kaşlarını çatı.

"Açıklamalarınız ışığında nasıl değerlendireceğimi bilemiyorum ama Bay Jacaranda ve ben, tam da bu iskambil kâğıdı hakkında konuştuk. Daha doğrusu bu kadının elindeki kitap hakkında."

"Kitap mı?"

"Bu herhangi bir kitap değil peder. Jacaranda önemli bir siparişi yerine getirmek üzere onu ele geçirmeye çalışmış ve bu işi Keşiş Alessandro'ya devretmiş. Bu önemli kitap galiba Üstat Leonardo'nun mülkiyetindeymiş; dolayısıyla ona en kolay ulaşıp bir teklifte bulunabilecek kişinin, kütüphanecimiz olacağını düşünmüş. İki kişinin hayatına mal olan basit bir ticari işlem."

"İki kişi mi dediniz?"

"Henüz söylemedim peder ama bu kitabı ele geçirmek isteyen kişi, Beatrice d'Este imiş, huzur içinde yatsın."

"Yüce Tanrım.

Başkeşiş devam etmem için işaret etti.

"Jacaranda düşesin kitabı ele geçirmek için neden doğrudan Üstat Leonardo'dan istemeyip ona başvurduğunu bilmiyor. Ama Leonardo'nun şu veya bu şekilde bu ölümlerde parmağı olduğundan hiç şüphesi yok."

"Peki siz ne düşünüyorsunuz, Peder Leyre?"

"İnanmamakta direniyorum. Leonardo bir sanatçı, asker değil."

Keşiş Vincenzo kaygıyla başını önüne eğdi.

"Ben de aynı kanıyı paylaşıyorum; ama gördüğüm kadarıyla ölümler dikkati çekecek şekilde üstadın etrafında toplanıyor."

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Daha dün, buradan pek uzak sayılamayacak bir yerde tuhaf bir şey oldu. San Francesco Kilisesi bir hacının cinayetiyle lekелendi."

"Cinayet mi?" Bu haber beni şaşırttı. "Kutsal bir mekânda?"

"Evet. Zavallıyı tam ana altarın önünde, Leonardo'nun yeni altar panosunun altında, kalbini delerek öldürmüşler. Keşiş Alessandro'nun ölümünden birkaç saat önce muhtemelen. Bir şey daha söyleyeyim mi?"

Başkeşiş devam etmeden önce derin bir nefes aldı:

"Polis eşyaları arasında bu iskambilin ait olduğu desteyi buldu. O adamı öldüren kişi bu kâğıdı ondan çalmış, arkasına sizin bilmeceyi yazmış ve sonra da kütüphanecimizin cesedine bağlamış. Onu bulmama yardım etmeniz gerekiyor. Yanılmıyorsam katilimiz de, her kimse, Leonardo'nun bu lanet olası kitabının peşinde."

"Beni mahpusunuza götürmenizi istiyorum."

Maria Jacaranda bana şaşkınlık içinde baktı. Bu kez üstünde bir gece öncesinin erkek kıyafeti değil, kolları mavi beyaz, korsajı çizgili, bol bir elbise vardı. Sarı saçlarını sevimli bir filenin içine toplamıştı, gözalıcı bir görünüm sergiliyordu.

Genç Bayan Jacaranda'nın beni bu kadar çabuk görmeyi, hele malikânelerine böylesine... özel bir sebeple gelmemi beklediği aşikârdı. Oysa bilmediği bir şey vardı: Bir Engizitör sıfatıyla başka çarem kalmamıştı. Mario Forzetta, babasının düelloda yendiği delikanlı, bildiğim kadarıyla Leonardo'nun iskambil kâğıdındaki 'mavi kitabı' ele geçirmeye çalışmış son kişiydi. Ve aralarında bir tek o hayattaydı. Onunla konuşmayıp da ne yapacaktım?

"Babamın bu fikirden pek hoşlanacağını sanmıyorum doğrusu" dedi yarım yamalak açıklamalarımı dinlediğinde.

"Bu konuda yanılıyorsunuz, Maria. Don Oliverio, Leonardo'nun kitabını ele geçirmesine yardımcı olmamı rica ettiğinde siz de yanımızdaydınız. Ben de zaten bu nedenle geldim."

"Peki Mario'yu ne yapmayı düşünüyorsunuz?"

"Her şeyden önce onu kendi nezaretim, yani Engizisyon'un nezareti altına alacağım. Sonra da götürüp sorguya çekeceğim."

Genç kadının fazla sağlam olmayan direnci, Kutsal Engizisyon lafını duyunca çöktü. Ciddiyetimden etkilenen güzel Maria'nın kuşkuvarı yerini yardım isteğine bıraktı; babasının yokluğunda Dominikenler'le sorun çıkmasını önlemek için beni sarayın bodrum katına götürmeyi kabul etti. Babasının

görüşmemizden hemen sonra yolculuğa çıktığını ve daha bir hafta boyunca Milano'ya dönmesinin beklenmediğini belirtti. O yokken evi çekip çevirmek, bütün mallarına nezaret etmek Maria'nın göreviydi; genç Forzetta da doğal olarak babasının malları arasında sayılırdı.

"Şiddete başvurur mu?" diye sordum.

"Yok canım. Katiyen. Bir sineği bile öldürebileceğini sanmam. Ama kurnazdır. Dikkatli olun."

"Kurnaz mı?"

"Leonardo sayesinde edindiği bir nitelik" diye ekledi Marîa. "Onun bütün öğrencileri kurnazdır."

Delikanlı, sarayın daha önceleri zindan olarak kullanılan bir bölümüne hapsedilmişti. Kalın duvarlar ve uzun merdivenler aşılarak girilen garip yeraltı dünyasını zemindeki bahçeden hayal etmek mümkün değildi. Jacaranda'nın iyi niyeti sayesinde cüretkâr hizmetkâr *murus strictus** hücrelerden birine atılmıştı; yani boyutları ancak yatmasına, ayağa kalkmasına ve bir duvardan diğerine iki adımda yürümesine yetecek hücrelerden biri. Mario Forzetta bu zifiri karanlık, penceresiz hücrede kendini şanslı sayabilirdi. Marîa birkaç metre ötedeki *murus strictus simus*** hücreleri gösterdi bana; bu hücrelerde ne ayağa kalkmak mümkündü, ne de dümdüz uzanmak; buraya bütün girenler ya ölü çıkıyordu, ya delirmiş halde.

Beni hücrenin kapısına bıraktığında bir bunaltı hissi bütün benliğimi kapladı. Jacaranda'nın kızı beni bocalarken görsün istemiyordum. Hapishane ziyaretlerinden nefret ederdim; kapalı yerler hasta ederdi beni. Zaten asla geri çevirmediğim tek En gizitörlük işi de idari işlerdi. Dosyaların ezici yükünü o rutubet kokusuna, taşın üzerine damlayan su sesine tercih ederdim. Soluğumu kesen de işte bu ortam oldu. Elimde kandil ve ağır demir anahtar tomarıyla tek başıma kaldıktan sonra, ağızımı açıp konuşabilmem zaman aldı.

"Mario Forzetta?"

*) Dar duvar, (ç.n.)

**) Çok dar duvar, (ç.n.)

Cevap veren olmadı.

Paslı kapının ardında ölümden başka bekleyen yoktu sanki. Anahtarlardan birini kilide soktum ve içeriye girdim. Forzetta içerideydi gerçekten de; duvarlardan birine yaslanmış ayakta duruyordu, gözleri boşluğa dikiliydi. Zavalıcılık, lambamın ışığını fark ettiğinde gözlerini kapadı. Üstünde hâlâ kan lekeli gömleği vardı. Yanağındaki yara kaygı uyandıran bir maviye bürünmüştü. Saçı başı toz toprak içindeydi; daha çok kısa bir süredir hapiste olmasına rağmen, görünümü içler acısıydı.

"Demek *Donna* Beatrice gibi sen de Ferraralısın..." dedim, yatak bozuntusunun üstüne oturup ona ışığa alışması için zaman tanıyarak. Şaşkın bir tavırla onayladı. Sesimi daha önce hiç duymamıştı, kim olduğumu da tam bilmiyordu.

"Kaç yaşındasın evladım?"

"On yedi."

"On yedi yaşında!" diye düşündüm. "Daha erkek bile sayılmaz." Mario siyah beyaz kıyafetimden gözlerini alamıyor, bu garip ziyarete şaşırıyordu. Doğruyu söylemek gerekirse, ikimiz arasında derhal bir duygudaşlık oluştu. Bundan yararlanmaya karar verdim.

"Pekâlâ, Mario Forzetta. Niçin geldiğimi söyleyeyim sana. Seni buradan çıkarıp özgürlüğüne kavuşturma iznim var, yeter ki bir anlamaya varabilelim" diye uydurdum. "Tek yapman gereken, birkaç soruma cevap vermek. Doğruyu söylersen seni serbest bırakacağım."

"Ben her zaman doğruyu söylerim peder."

Delikanlı yaslandığı duvardan çekilip yanıma oturdu. Yakından bakıldığında tehlikeli bir çocuğa benzemiyordu gerçekten de. Güçsüz, çökük omuzlu bir delikanlıydı, bedensel işlere yatkın olmadığı açıktı. Jacaranda'nın onu kolaylıkla alt etmesi şaşırtıcı değildi.

"Üstat Leonardo'nun öğrencisi olduğunu biliyorum, öyle değil mi?" diye sordum.

"Evet, doğru."

"Ne oldu peki? Niçin ayrıldın atölyesinden?"

"Ona layık olamadım. Üstat öğrencilerine karşı serttir."

"Ne demek istiyorsun?"

"Beni tâbi tuttuğu sınavları geçemedim. O kadar."

"Sınav mı? Ne tür sınavlar?"

Mario bir yandan zincirle bağlı ellerini inceleyip derin bir nefes aldı. Lambamın ışığında, bileklerinin morarmış olduğunu fark etmişti.

"Zekâ sınavları. Öğrencilerinin boya karıştırmayı, karton üzerine bir profilin taslağını çizmeyi bilmesi üstat için yeterli değildir. Uyanık zihinler görmek ister karşısında..."

"Sınavlar neydi?" diye ısrar ettim.

"Bir gün bana bazı eserlerini gösterdi ve yorumlamamı istedi. Gidip *Ccnacoh'yu*. gördük, o sıralarda daha yeni başlıyordu; ayrıca dükün şatosuna gidip orada bazı portreleri inceledik. İyi yorumlayamamış olmalıyım ki, kısa bir süre sonra atölyesinden ayrılmamı rica etti."

"Anlıyorum. Sen de bu yüzden intikam almaya, onu soymaya karar verdin, değil mi?"

"Hayır! Kesinlikle öyle değil." Delikanlı telaşa kapıldı. "Üstadı soymayı aklımdan bile geçirmezdim. O bana babalık etti. Bize işi öğretmek için her yere götürür, hatta karnımızı bile doyururdu. Parası yetmediği zamanlar, hatırlıyorum, sizin yemekhaneye, Santa Maria Dominikenler'inin yemekhanesine toplardı bizi; havariler gibi büyük bir masanın etrafına oturtur, biz yerken uzaktan seyrederdi..."

"Demek ki *Ccnacolo'nun* ilerleyişine şahit oldun."

"Elbette. O üstadın şaheseridir. Onu tamamlayabilmek için yıllardır incelemeler yapıyor."

"Senin çaldığın kitap türünden kitapları inceliyor, değil mi?"

Mario yine itiraz etti:

"Ben hiçbir şey çalmadım peder! Atölyesine gidip kütüphanesinden mavi kapaklı eski bir kitabı almamı Don Oliverio rica etti benden."

"Buna çalmak denir."

"Hayır, değil. Atölyesine son gittiğimde kitabı üstattan istedim. Niçin istediğimi açıklayınca, yeni patronumu memnun etmek için istediğimi söyleyince kitabı bana verdi, ben de Don Oliverio'ya teslim ettim. Hediye gibi bir şeydi. Eski zamanların anısına verdi bana kitabı. Kendisinin artık ihtiyacı olmayacağını söyledi."

"Sen de onu Bay Jacaranda'ya satmak istedin."

"Altınla geçinenlerden altın istemek gerektiğini bana Üstat Leonardo öğretti. Bu yüzden kitaba bir fiyat biçtim. O kadar. Ama Don Oliverio yakarmalarıma hiç kulak asmadı. Öfke-den gözü dönerek elime bir kılıç tutuşturdu ve şerefim uğruna düello yapmaya zorladı. Sonra da buraya hapsetti."

Delikanlı samimi konuşuyormuş izlenimi bıraktı bende. En azından, bir avuç duka altını uğruna keşişlerle, yeni yetmelerle antika ticareti yapacak kadar aşağılık bir adam olan Jacaranda'dan çok daha samimi olduğu kesindi. Mario'yu kendi hizmetime alsam nasıl olurdu? Bilmece ustası Leonardo'nun bu eski öğrencisinin bilgilerinden yararlınsam, problemlerimle sınısam?

Şansımı denemeye karar verdim.

"Kâğıtlarından birinde, kucağında bir kitap bulunan Fransiken bir rahibenin çizili olduğu bir iskambil destesi biliyor musun?"

Mario şaşkınlıkla baktı bana.

"Neden söz ettiğimi biliyor musun?" diye ısrar ettim.

"Don Oliverio üstadın kitabını almak için göndermeden önce o kâğıdı bana göstermişti."

"Devam et."

"Üstat Leonardo'dan kitabı istemeye gittiğimde kâğıdı ona gösterdim, o da güldü. Bu kitapla ilgili çok büyük bir sır, bir bilmece bulunduğunu, ben kendi kendime çözemezsem bana asla sözünü etmeyeceğini söyledi. Her zaman öyle yapar. Hiçbir zaman insana kendi keşfetmediği bir şeyi ifşa etmez."

"Peki nasıl çözebileceğini söyledi mi sana?"

"Üstat bütün öğrencilerini nesnelerin gizli okumaları sanatında eğitir. Bize Yunanlıların hafıza sanatını, Yahudilerin sayısal şifrelerini, Arapların figür oluşturan harflerini, Pythagoras'ın gizli matematiğini o öğretti... Ama, daha önce de söylediğim gibi, ben öğrettiklerinin çok büyük bölümünü anlamayan beceriksiz bir öğrenciydim."

"Rica etsem, benim için bir bilmeceyi çözmeye çalışır mısın?"

Mario bir saniye duraksayıp sonra başıyla onayladı.

"Eski hocanıza layık bir bilmece" diye açıkladım, bilmeceyi anlatabilmek için bir kâğıt parçası ararken. "Aradığım birinin adı bu bilmecenin çözümünde gizli. Metne dikkatli bak, incele" dedim kâğıdı uzatarak. "Benim için yap bunu. Sana bahşedeceğim lütuf karşılığında yap."

Delikanlı daha iyi görebilmek için lambanın ışığına yaklaştı.

"*Oculos ejus dimimera...* Latince bu."

"Evet."

"Yani beni serbest mi bırakacaksınız?"

"Önce son bir soru soracağım Mario. Anladığım kadarıyla, Leonardo'nun, size verdiği kitabı *Cenacolo'nun* havarilerinden birini resmederken kullandığını söylemişsin Don Oliverio'ya."

"Doğru."

"Hangi havariyi Mario?"

"Havari Matta'yı."

"Onu resmetmek için niçin bu kitabı kullandığını biliyor musun?"

"Evet, öyle sanıyorum... Matta Yeni Ahit'in en çok bilinen İncil'inin yazarıydı; üstat da bu havariyi resmetmesi için kendisine çehresini ödünç veren adamın en az onun kadar şerefli olmasını istiyordu."

"Peki o adam kim? Platon mu?"

"Hayır. Platon değil." Gülümsedi. "Yaşayan biri. Belki bahsini duymuşsunuzdur: *Divitti Platones Opera Omnia'yı* tercüme etti, adına Marsilio Ficino diyorlar. Bir keresinde üstadın, onu

bir eserinde resmettiği zaman, işareti vermiş olacağını söylediğini duymuştum."

"İşaret mi? Ne işareti?"

Forzetta cevap vermeden önce bir an duraksadı.

"Üstatla uzun zamandır konuşmuyorum peder. Ama siz sözünüzü tutar da beni serbest bırakırsanız, sizin için öğrenirim. Söz veriyorum. Aynen verdiğiniz bu bilmece gibi. Sizi hayal kırıklığına uğratmayacağım."

"Şunu bilmen gerekir ki bir Engizitöre söz vermektesin."

"Sözümü tekrarlıyorum. Siz bana özgürlüğümü verin, ben de sözümü tutayım."

Ne kaybederdim? Aynı gün öğleden sonra, saat daha üç olmadan, Mario'yla ben, Marîa'nın güvensiz bakışları eşliğinde Jacaranda'ların malikânesini terk ettik. Dışarı, sokağa çıktığımızda siyah saçlı, yüzü yaralı delikanlı elimi öptü, serbest kalan bileklerini ovdu ve kent merkezine doğru koşmaya başladı. Tuhaf şey, onu bir daha görür müyüm acaba diye düşünmedim. Aslında çok da umurumda değildi. *Cenacolo* hakkında, onunla aynı çatıyı paylaşan keşişlerin çoğundan daha fazla şey biliyordum.

19 Ocak Perşembe günü sabah şafak söker sökmez, baş keşişin küçük yeğeni Matteo Bandello, Santa Maria del le Grazie'nin yemekhanesine daldı. Yuvalarından dışarıya uğramış gözleri yaşlıydı. Soluk soluğa, yüreği ağzında, çehresinde korkuyla gelmişti. Amcasıyla konuşması gerekiyordu. Onu orada, Leonardo'nun gizemli duvar resminin karşısında bulunca hem rahatladı, hem de irkildi. Çarşı meydanında söyledikleri doğruysa, orada fazla uzun süre bulunmak, o şeytani eserin ilerleyişini izlemek hepsini mezara götürebilirdi.

Matteo dikkatle, başkeşişin ayrılmaz yardımcısı Peder Benedetto'yla konuşmasını bölmemeye çalışarak yaklaştı.

"Bir şey soracağım, muhterem başkeşiş" dediğini duydu tek gözlünün: "Üstat Leonardo, Aziz Gayur Simon ve Aziz Yahuda Taddeus'un portrelerini yemekhanede resmederken tavırlarında bir gariplik fark ettiniz mi?"

"Gariplik mi? Garip derken neyi kastediyorsunuz peder?"

"Yapmayın muhterem başkeşiş! Ne demek istediğimi gayet iyi biliyorsunuz! Bu müritleri kendilerine özgü hatlarıyla resmedebilmek için bir not ya da taslağa başvurduğunu gördünüz mü? Veya bu portreleri tamamlarken talimat alabileceği birinin onu ziyaret edip etmediğini hatırlıyorsunuzdur belki?"

"Garip bir soru, Peder Benedetto. Nereye varmak istediğinizi anlamıyorum."

"Şey..." Tek gözlü boğazını temizledi. "Keşiş Alessandro'yla Peder Leyre'nin uğraştığı bilmece konusunda bilgi toplama-mı istemiştiniz. Doğruyu söylemek gerekirse, olay yokluğun

da, ikisinin, kütüphanecinin ölümünden önceki günlerde neyle meşgul olduklarını öğrenmekle oyalandım."

Matteo korkudan tir tir titredi. Başkeşişle yardımcısı oraya gitmesine sebep olan konuyu konuşuyorlardı.

"Ee, sonra?" diye ısrar etti, Matteo'nun korkusundan haberi olmayan amcası.

"Peder Leyre boş vakitlerini, kendisine verdiğiniz anahtar sayesinde burada geçiriyordu. Normal."

"Ya Keşiş Alessandro?"

"Garip olan da bu, Peder Bandello. Zangoç onu birkaç ke-re Marco d'Oggiono ve Andrea Salaino'yla konuşurken görmüş, Leonardo'nun en sevdiği öğrencileri. Ölüler Galerisi'nde toplanıp uzun uzun sohbet ediyorlarmış. Onlara rastlayanların hepsi, Toscanalı'nın Aziz Simon'un portresiyle ilgili yoğun kaygısından söz ettiklerini söylüyor."

"Ve bu sizin dikkatinizi mi çekti?" Matteo, amcasının âdeti olduğu üzere kaşlarını çatıp burnunu kırıştıtarak homurdandığını gördü. "Üstat bir ayrıntı, veri, kesinlik hastasıdır... Bunu bilmeniz gerekir. Yaptığı işi onun kadar çok gözden geçiren bir sanatçı daha tanımıyorum."

"Dediğiniz doğru, muhterem başkeşiş. Bununla birlikte, o günlerde Keşiş Alessandro Leonardo'nun kaprislerini her zamankinden fazla yerine getirmiş. Onun için kitaplar, gravürler aramış. Kütüphanedeki iş saatlerinin dışında çalışmış. Hatta, henüz hakkında hiçbir bilgi edinemediğim çok ağır bir yükün taşınmasıyla ilgilenmek üzere, dükün şatosuna bile gitmiş."

Başkeşiş omuz silkti:

"Belki de görüldüğü kadar garip değildir peder. Keşiş Alessandro ona poz vermemiş miydi? Leonardo birçok kişi arasından onun hatlarını Yahuda İskariyot'a yakıştırmadı mı? Elbette aralarında bir dostluk oluşmuştur, ölümünden önceki günlerde ondan yardım istemiş olabilir."

"Siz bunun tesadüf olduğunu mu düşünüyorsunuz? Peder Leyre'nin şüphelerinden size söz ettiğini sanıyorum, öyle değil mi?"

"Peder Leyre, Peder Leyre" diye homurdandı başkeşiş. "O adamın bizden sakladığı bir sır var. Her konuştuğumuzda yüzünde okuyorum..."

Matteo konuşmayı bölüp bölmek konusunda kararsızdı. *Cenacolo*'yla ve sırlarıyla ilgili konuşma uzadıkça sabırsızlığı da artıyordu. O bu duvar resmi hakkında önemli bir şey biliyordu!

"Ama o, Leonardo'nun Keşiş Alessandro'nun öldürülmesinde parmağı olabileceğini düşünüyor, öyle değil mi?"

"Yanılıyorsunuz. Bunu söyleyen, üstadın eski düşmanlarından Oliverio Jacaranda. Leonardo'nun eksantrik bir adam olması, görülmemiş zevklere sahip olması, onu kudas ayinlerinde pek sık görmeyişimiz ve duvar resmine bir sır yerleştirdiği iddiası katil olduğu anlamına gelmez."

"Hmmm..." Tek gözlü duraksadı. "Orası doğru. Heretik olduğu anlamına gelir. *Son Akşam Yemeğinde* kendini resmetmek için Leonardo kadar gururlu olmak gerekir! Üstelik de Yahuda Taddeus olarak!"

"İlginç bir karşılaştırma. Kendini 'iyi' Yahuda olarak resmediyor, Keşiş Alessandro'yu ise 'kötü' Yahuda olarak kullanıyor."

"Muhterem başkeşiş, kusura bakmayın ama Lenardo'nun *Son Akşam Yemeğindeki* duruşuna dikkat ettiniz mi?"

"Elbette" diye cevap verdi Bandello, duvardaki resimde ona doğru bakarak. "Rabbe sırtı dönük."

"Aynen öyle! Leonardo ya da Taddeus, hangisini tercih ederseniz, İsa'nın az önce haber verdiği ihanetle ilgileneceğine Aziz Simon'la konuşmakta. Niçin? Üstadın nazarında Aziz Simon niye Rabbimizden daha önemli? Şüphelerimizi biraz daha ileri götürelim: Her müridin üstadın nazarında anlamlı bir kişiyi temsil ettiğini bildiğimize göre, bu havari aslında kim?"

"Nereye varmak istediğinizi anlamadım."

"Çok kolay" diye cevap verdi Benedetto. "*Son Akşam Yemeğinin* kişileri görünürdeki kişiler değilse ve bizzat Üstat Leonardo Mesih'ten çok Aziz Simon'a yatkınlığını gösteriyorsa, bu

Aziz Simon onun için temeltaşı niteliğinde biri olmalı. Keşiş Alessandro da bunu biliyordu."

"Aziz Simon... Aziz Gayur Simon..."

Başkeşiş az önce Keşiş Benedetto'nun sunduğu parçayı duvar resmine yerleştirmek istercesine şakaklarını ovdu. Matteo için için sabırsızlanıyordu. Mesajı acildi!

"Siz ısrar edince hatırladım biraderim: Leonardo *Cenaco* lo'nun bu bölümünü tamamladığında garip bir olay olmuştu" dedi sonunda amcası; hâlâ Matteo'nun yemekhanede bulunduğu farkında değilmişcesine.

"Gerçekten mi?"

Benedetto'nun tek gözü parladı.

"Çok tuhaftı. Leonardo üç yıldır havarilere modellik edebilecek adaylarla görüşüyordu. Hepimiz poz verdik, hatırlıyor musunuz? Sonra dükün muhafızlarını, bahçıvanlarını, kuyumcuları, pajları görmek istedi... Herkesten küçük küçük yararlanıyordu: bir jest, bir profil, bir elin kıvrımı, bir kol. Ama sıra sağ köşeyi resmetmeye geldiğinde Leonardo görüşmelerine ara verdi ve insan modeller kullanmaktan vazgeçti..."

Tek gözlü keşiş omuz silkti.

"Size anlatmaya çalıştığım şu, Peder Benedetto: Üstat Leonardo Aziz Simon'u resmetmek için o şahıslardan hiçbirini kullanmadı."

"Uydurdu mu o halde?"

"Hayır. Bir büst kullandı. Magripli'nin şatosundan getirttiği bir heykeli."

"Tamam işte! Keşiş Alessandro'nun kasası!"

"O mermer parçasını manastıra getirdikleri günü gayet iyi hatırlıyorum" diye devam etti başkeşiş hiç istifini bozmadan. "Güneş alev alev parlıyordu, heykel kasasını taşıyan iki atlı araba buraya zor tırmandı. Doğrusu o iş üzerinde niye bu kadar ısrarla durduğunu bilmiyorum ama kasa indirilirken *Donna Beatrice* çıkageldi."

"*Donna Beatrice* mi?"

"Evet. Harika görünüyordu; üstünde o çok sevdiği file süslemeli elbiselerden biri vardı, yanakları sıcaktan al al olmuştu. Her zamanki gibi maiyetiyle geldi ama teşrifat kurallarına aldırmadan heykeli taşıyan işçilerin yanına gitti. Ve ne yaptı biliyor musunuz? Bağırdı onlara."

"Bağırdı mı? Düşes hamallara doğrudan emir mi verdi?"

"O kadarla da kalmadı, biraderim. Kraliyet vakarını kaybetti. Onlara hakaret etti. Bayağı kelimelerle aşağıladı, filozofuna halel geldiği takdirde onları astıracağını söyleyerek tehdit etti."

"Ne... filozofuna mı? Peki ama heykel Aziz Simon'un heykeli değil miydi?"

"Siz bana bir gariplik hatırlayıp hatırlamadığımı sormadınız mı? Hatırladığım en garip şey bu."

"Afedersiniz muhterem başkeşiş. Devam edin lütfen."

"Leonardo büstü yemekhane kapısının yakınına, bir toprak çuvaları yığınının tepesine oturttu. Eski bir büsttü, antik bir eser. Arasına heykelin yerini değiştirip gün ışığındaki farklılıklardan nasıl etkilendiğini inceliyordu; ezberledikten sonra yüz hatlarını duvara resmetmeye koyuldu. Tekniği harikaydı."

"Peki nereden bulmuştu o büstü?"

"En tuhafı da bu zaten: Daha sonra öğrendim ki, *Donna Beatrice* sırf üstadın hatırı için büstü Floransa'dan getirtmiş."

Matteo daha fazla dayanamayacaktı. Araya girmesi gerekiyordu ama hâlâ cesaret edemiyordu.

"*Donna Beatrice* üstadı hep böyle şımartır mıydı?" diye sordu tek gözlü.

"Elbette. Leonardo en sevdiği sanatçıydı."

"Peki Leonardo'nun Floransa'dan gelen bu Aziz Simon'la niye bu kadar ilgilendiğini açıklayabilir misiniz?"

"Ben de bunu garip buldum. Nihayet kentin koruyucu azizi olan Vaftizci Yahya'nın bir heykeli için Floransa'ya gidilse, bir anlamı olurdu. Ama bir Simon..."

"O Simon değil, amca! Simon değil!"

Çaresizlik içinde çırpınmaktan kıpkırmızı kesilmiş olan Matteo keşişleri irkiltti. Büyüklerin konuşmalarına karışması gerektiğini biliyordu ama dilini daha fazla tutamamıştı.

"Matteo!" Başkeşiş hayretler içindeydi. On iki yaşındaki yeğeni, yüzü gözyaşlarıyla ıslanmış, gözleri yuvalarından uğramış, iki yana sallanarak karşısında duruyordu. "Ne oldu sana?"

"Ben o havarinin kim olduğunu biliyorum amca" diye mırıldandı Matteo, bir yandan titremesini durdurmaya çalışarak. Ardından bayıldı.

Keşiş Benedetto'yla Başkeşiş Bandello'nun Matteo'yu ayıltmaları epey sürdü. Ayıldığında gergindi. Tek kelime etmekte zorlanıyor, konuştuğunda da vücudu soğuktan ve korkudan titriyordu. Tek takıntısı, bir an önce yemekhaneden çıkmaktı. "O Şeytan'ın eseri" diye iki hıçkırık arasında kekeliyor, tek gözlü ve amcası bu haline bakıp şaşıyorlardı. Onu sakinleştirmek imkânsız olduğundan yakarlarına boyun eğip kütüphaneye sığındılar. Orada, içerisi ısıtıldığı için üşümesi geçen ocuk yavaş yavaş kendine geldi.

Başlangıçta konuşmak istemedi. Bütün gücüyle başkeşişin koluna yapışmış, ona bir söz söylediklerinde başını sallayarak itiraz ediyordu. Görünürde bir yarası beresi yoktu; pisti, cübbe sinde çamur lekeleri vardı ama saldırıya uğramış gibi görünmüyordu. Öyleyse ne olmuştu? Benedetto mutfağın inip biraz sıcak süt ve özel durumlar için sakladıkları Siena badem ezmesinden aldı. Midesi yatışıp bedeni ısındıktan sonra Matteo'nun dili özölmeğe başladı.

Anlattıkları ikisinin de ağızını açık bıraktı.

Genç rahip adayı o gün de her zamanki gibi manastır için erzak almaya arşı meydanına gitmişti. Tahıl ve sebze satın almak için en uygun gün perşembe olduğundan Keşiş Guglielmo'nun kesesinden birkaç sikke aldı ve işini en hızlı biçimde bitirmek üzere harekete geçti. Çarşının ortasında, taş ve tuğladan yapılmış üç katlı heybetli bir bina olan Adalet Sarayının önünde büyük bir insan kalabalığına rastladı. Kendilerinden geçmiş gibiydiler. Tam sundurmanın altında, derme çatma bir platformun üzerinde vaaz veren bir adamın söylevini gözlerini kırp

madan dinlemektedirler. Başlangıçta fazla dikkatini çekmedi. Ne var ki, tam sırtını kalabalığa dönecekken bir şey dikkatini çekti. Matteo o vaizi tanıyordu.

"Tam burada, bu geçitlerde gerçek bir mümin Tanrı için canını verdi!" diye haykırdığını duydu. "İnancı ve sizler uğruna kendini feda eden bir *bonhomme*! Tıpkı Mesih gibi! Peki ya sonuç? Sıfır! Söylediğimde kılınız bile kıpırdamıyor! Giderek hayvanlara benzemekte olduğumuzu fark etmiyor musunuz? Edilgen tutumunuzla Tanrıya sırt çevirmekte olduğunuzu anlamıyor musunuz?"

Başkeşişle tek gözlü, şaşkınlıklarını bastırmaya çalıştılar. Matteo'nun tasvir ettiği sundurmanın altında Keşiş Alessandro'yu asılı bulmuşlardı. Oğlan sütünü yudumlayarak öyküsüne devam etti. Vaizin kimliğini açıkladığında daha da şaşırdılar. Matteo kekeliyordu. Dinleyicileri Tann'nın elçilerini tanımayıp ruhlarını kaybetmekle suçlayan adam, Keşiş Giberto'ydu. Sarı saçlı Alman zangoç, Santa Maria'nın kapılarında nöbet tutan adam o sabah görevinden ayrılarak tam kütüphanecinin hayatına son verdiği noktada vaaz vermeye başlamıştı. Niçin?

Ama daha öykünün en garip kısmını anlatmamıştı:

"Şeytanın Kilisesi'ni reddedip gerçek dine dönmediğiniz takdirde hepimizi mahkûm edeceksiniz!" diye haykırıyordu zangoç, kendinden geçmiş halde. "Cinsel birleşme ürünü olan hiçbir şeyi yemeyin! Hayvan etinden vazgeçin! Yumurta ve süttten uzak durun! Sahte ayinlerden kendinizi koruyun! Sahte kudas ve vaftizden vazgeçin! Selamete ulaşmak istiyorsanız Roma'ya karşı çıkın ve inancınızı düzeltin!"

Tek gözlü başını sallıyordu. "Keşiş Giberto mu söyledi bunları?" Başkeşiş devamını anlatması için Matteo'yu teşvik etti. Biraz sakinleşmiş olan Matteo, zangocun kendisini kalabalığın arasında gördüğünde derme çatma kürsüsünden şimşek hızıyla inip onu ensesinden tutarak herkese gösterdiğini anlattı.

"Şunu görüyor musunuz?" diyordu, çocuğu çuval gibi sallayarak. "Santa Maria delle Grazie'nin başkeşişinin yeğeni bu.

*) **Albi** heretiklerine verilen ad. (ç.n.)

Şimdi, daha çocukken kimse ona gerçek dini öğretmezse hali nice olacak? Ben söyleyeyim size!" diye haykırdı, burnundan soluyarak. "Tıpkı amcası gibi Şeytanın hizmetkârı olacak!. Lanetli bir dönecek olacak! Ve sizler gibi yüzlerce kuzuyu ebedi lanete sürükleyecek!"

Başkeşişin yüzü ciddileşti, kaşları çatıldı.

"Öyle mi söyledi? Emin misin evladım?"

Matteo başıyla onayladı.

"Sonra beni soydu."

"Soydu mu?"

"Ve herkes görebilsin diye havaya kaldırdı."

"Peki neden, Matteo? Niçin?"

Çocuk olanları hatırlayınca gözleri yaşardı.

"Bilmiyorum amca. Ben... ben sadece kalabalığa haykırdığımı duydum; sırf masumiyetini kaybetmedi diye bir çocuğun saf olduğunu zannetmemelerini söylüyordu. Hepimizin bu dünyaya günahlarımızdan arınmak için geldiğimizi ve bu hayatta arınamazsak, bu gözyaşları vadisine, maddi yıkım dünyasına ilkinden daha beter bir hayat yaşamak üzere döneceğimizi söylüyordu."

"Reenkarnasyon bir Hıristiyan öğretisi değildir!" diye itiraz etti tek gözlü.

"Katharosçu bir öğretilerdir" diye atıldı başkeşiş. "Bırakın devam etsin, biraderim."

Matteo gözlerini kurulayıp devam etti:

"Sonra... sonra dedi ki bu manastırın keşişleri Şeytan'ın Kilisesi'ne bağlı oldukları ve eski tanrılara tapan bir papayı izledikleri halde, bu ocak pek yakında dünyayı selamete götürecek olan yolu gösteren bir fenere dönüşecekmiş, buna söz verdi."

"öyle mi söyledi?" Tek gözlü dudak büktü. "Peki sebebini açıkladı mı?"

"Üstüne varmayın, biraderim."

Oğlan yine amcasına sarıldı.

"Doğru değil bu, değil mi?" Ağlıyordu. "Biz Şeytanın Kilisesi değiliz."

"Neden öyle diyorsun?"

"Çünkü... çünkü Keşiş Giberto ben bunun doğru olmadığını söylediğimde çok kızdı. Beni tokatlayıp azarladı; ancak sizi *Cenacolo'dan* attıklarında ve tablo herkese açıldığında gerçek Kilisenin ışığının tekrar parlayabileceğini söyledi bağıra çağıra."

Giderek artan bir öfke başkeşişi pençesine aldı.

"Sana el sürdü demek!" dedi kızarak.

Matteo önemsemedi.

"Keşiş Giberto, *Cenacolo'ya* ne kadar çok bakarsak onun Kilisesi'ne o kadar yaklaşıcağımızı söylüyordu. Üstat Leonar do'nun duvar resminde ebedi selametın sırrı gizleniyormuş. Bu yüzden, o da Keşiş Alessandro gibi İsa'nın yanbaşıında resme dilmeyi kabul etmiş."

"Öyle mi dedi?"

"Evet..." Matteo hıçkırığını tuttu. "Orada resmedilmekle Tanrı'nın izzetine kavuşmuşlar zaten."

Çocuk iki keşişin ciddi yüz ifadelerini inceledi. Onu şüphelerinden kurtaran, tek gözlü oldu: Yahuda İskariyot'a bir tek kütüphaneci modellik etmemişti. Başka keşişler de, örneğin Giberto, çeşitli defalar havariler için poz vermişlerdi. Alman keşiş hem Filipus, hem de Bartolomeus için poz vermiş, iki Yakub ve Andreas'ın çehreleri de keşişlerden alınmıştı. Hatta bizzat Benedetto, Tomas olarak poz vermeye razı olmuştu. "Kör gözüm görünmesin diye profilden resmetti beni" diye açıkladı.

Tek gözlü keşiş, anlattıklarından etkilenen Matteo'yu okşadı.

"Sen cesur bir delikanlısın" dedi. "Bizi buradan çıkarmak istemekle iyi ettin. Kötülük bize aklımızı kaybettirebilir; tıpkı yılanın Havva'ya aklını kaybettirdiği gibi."

Havarilerin gerçek kimlikleri hakkında Benedetto'nun bazı tahminleri vardı herhalde, çünkü Matteo'ya damdan düşercesi ne, başkeşişi bile şaşırtan bir soru sordu:

"Az önce havari Simon'un aslında kim olduğunu bildiğini söylüyordun. Zangoçtan mı duydun?"

Matteo'nun bakışları *scriptorium*'nın boş sıralarına çevrildi, başıyla onayladı.

"Beni orada herkes görsün diye çıplak havada tutarken, İsa'dan önce yaşamış ve ruhun ölümsüzlüğü üzerine vaaz veren bir adamın öyküsünü anlattı."

"Gerçekten mi?"

"O adamın, dünyanın en eski bilgelerinin öğrencisi olduğunu söyledi. Oruç, dua ve soğuk konularında da vaazlar vermiş."

"Tam olarak ne söylemiş?" diye ısrar etti Benedetto.

"Bu üç şey bizim bütün günahların ve mahvın yuvası olan bedenimizi terk etmemize ve sadece ruhla özdeşleşmemize yardımcı olurmuş... *Ccnacolo*'da da o adamın bembeyaz giysileriyle öğretisini yaymayı sürdürdüğünü söyledi ayrıca."

"Duvar resminde havarilerin sadece biri bu şekilde giyinmiş" dedi Bandello. "O da Simon."

"Bu büyük bilgenin adını da söyledi mi peki?" dedi tek göz-lü ısrarla.

"Evet. Adına Platon dedi."

"Platon mu!" Benedetto yerinde sıçradı. "Elbette! *Donna Beatrice*'nin filozofu! Floransa'dan getirttiği büst ona aitti!"*

Başkeşiş şaşkın şaşkın şakaklarını ovdu:

"Peki Leonardo niçin İsa yerine Platonu dinlerken resmet-sin kendini?"

"Nasıl olur? Hâlâ anlamadınız mı peder? Son derece aşikâr! Leonardo duvar resminde bilgisinin kaynağını gösteriyor bize. Muhterem başkeşiş, Leonardo da tıpkı Keşiş Giberto ve Keşiş Alessandro gibi Katharosçu. Daha önce siz de söylediniz. Hak-lısınız da. Platon, kendinden sonraki Katharosçular gibi, gerçek bilginin araçlar, kiliseler, ayinler olmadan, doğrudan ruhani dünyadan edinildiğini savunmuştu. Bunun adına *gnosis* diyor-du muhterem başkeşiş, mümkün olan en kötü heretik görüş."

***) Floransa'da Uffizi Galerisinde bulunan ve Yunanlı heykeltıraş Silanion'a mal edilen Platon büstü, bulunduğu kadarıyla filozofun yaşarken yapılmış tek heykeldir; İ.ö. 325'te, Kral Mithradates'in emriyle yapılmıştır. Floransa'dan getirilen büstün bu büst ya da bir kopyası olması muhtemeldir; gerçekten de *Son Akşam Yemeği*'ndeki havari Simon'la şa-sırtıcı bir benzerlik sergiler.**

"Nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz? Böyle bir delil onu heretiklikle suçlamak için yeterli değil."

"Ya, değil demek? Leonardo'nun tıpkı *Cenacolo'daki* Simon gibi daima beyazlar giyindiğini fark etmediniz mi? Et yemeyi reddettiğini ve bekâretten ayrılmadığını bilmiyor musunuz? Onun bir kadınla beraber olduğunu duydunuz mu hiç?"

"Biz de açık renk giyinip oruç tutuyoruz Peder Benedetto. Üstelik Leonardo'nun sizin dediğiniz gibi bakir olmayıp erkeklerden hoşlandığı söyleniyor" diye ekledi Keşiş Vincenzo, genç Matteo'nun şaşkın bakışları karşısında.

"Söyleniyor! Peki kim söylüyor bunu, muhterem başkeşiş? Bunlar dedikodudan ibaret. Leonardo yalnız bir insan. Çiftleşme fikrinden veba gibi bucak bucak kaçıyor. Tıpkı Katharosçu 'kusursuzlar' gibi bakir olduğuna bahse girerim... Her şey yerli yerine oturuyor!"

Başkeşiş rahatsızlığını gizlemedi.

"Diyelim ki haklısınız. Bu durumda ne yapmamız gerekir?"

"Her şeyden önce" dedi Benedetto, "heretik olduğuna Peder Leyre'yi ikna etmeliyiz. O bir Engizitör, burada oluşu neredeyse bir Tanrı mucizesi, Katharosçuluk hakkında mutlaka bizden daha fazla bilgi sahibidir."

"Peki ya sonra?"

"Keşiş Giberto'nun tutuklanıp sorguya çekilmesi gerekir elbette" diye cevap verdi tek gözlü.

"O mümkün olamayacak..."

Matteo münasebetsizlik etme korkusuyla fısıltıyla söyledi bu cümleyi. Biraz rahatlamıştı gerçi ama Çarşı'da gördüklerinin hepsini anlatmamıştı henüz.

"Ne dedin?"

"Artık onu tutuklayamazsınız."

"Neden peki Matteo?"

"Çünkü..." dedi kekeleyerek, "Birader Giberto vaazını bitirdikten sonra cübbesini ateşe verdi ve herkesin gözü önünde yandı."

"Yüce Tanrım!" Tek gözlü dehşet içinde ağzını eliyle kapadı. "Görüyor musunuz muhterem başkeşiş? Hiç şüphe yok. Zangoç bizim yargılamamızdansa *endura'yı** tercih etti..."

"*Erdura* mı?"

Genç Matteo'nun sorusu cevapsız, kütüphanenin gergin havasında asılı kaldı. Benedetto olanlar üzerine düşünmek amacıyla çekilmek için izin istedi ve alelacele oradan ayrıldı. O sabah Matteo'nun anlattıklarından etkilenip bana gelerek Santa Maria delle Grazie'de en az iki *bonhomme'un* yaşamış olduğunu anlattı; eski Katharosçular'ın kendilerine verdikleri isimdi bu. Bir Engizitörün de zaten bunu bilmesi gerekirdi. Ancak tek gözlü, beni aştığını düşündüğü ikinci keşfi üzerinde durdu: *Cetiacolo'da* resmedilen Paskalya sofrasında Üstat Leonardo'nun muhatabının kim olduğunu nihayet saptamıştı. İsa'nın en az iki havarisinin dikkatini dağıtan, beyaz harmanili, ellerini uzatmış adamın aslında kim olduğunu biliyordu artık: Platon. Yerinde ifşaatı, Oliverio Jacaranda'yla görüşmemden beri bir türlü anlam veremediğim bir boşluğu dolduruyordu. Filozofun yemekhanedeki varlığı, Üstat Da Vinci'nin niye Atinalı filozofun bütün eserlerini kütüphanesinde bulundurduğunu açıklığa kavuşturuyordu. Şüphesiz şu sıralarda Jacaranda'nın sarayının bir köşesinde, hak ettikleri ilgiyi göremeden duran bazı kitaplar.

Çember giderek kapanmaktaydı.

*) Albi hcretikleri arasında yaygın olan açlıktan ölerек intihar yoluyla ruhu bedenden arındırma çabası, (ç.n.)

Roma, üç gün sonra

Papalık muhafızı yay gibi gergin bir tavırla karşıyı işaret ederek Dominikenler'in genel başkanına izlemesi gereken yolu gösterdi. Papanın adamlarının gayet iyi tanıdığı Peder Torriani bile güvenlik önlemlerini aşırı buldu. Ne var ki papanın emirleri kesindi; altı ay gibi kısa bir süre içinde üç kardinal hazımsızlık sebebiyle ölmüştü; birçoklarının bu ani ölümlerden sorumlu tuttuğu papa da görünüşü kurtarmak için soruşturma açmıştı, papalık sarayına girişlerin sıkı denetimden geçirilmesi alınan güvenlik önlemleri arasındaydı.

Ortam gergindi. VI. Alexander'in cemaatin bir ileri geleni ni kardinalliğe ataması, Romanın tir tir titremesi için yeterliydi. Papa birinin mallarına göz koymuşsa tek yapacağı şeyin önce söz konusu şahsı kardinalliğe atayıp hemen ardından da öldürtmek olduğunu herkes biliyordu. Yasalar da onu destekliyordu: Papa kilise mensuplarının mallarının tek meşru mirasçısıydı. Bedeni o anda papalık morgunda soğumakta olan, son derece zengin Venedik Piskoposu Kardinal Michieli örneğinde de yasalar mutlak bir kesinlikle uygulanmıştı.

Torriani, Borgia Daireleri'ne yeni giriş kurallarına itiraz etmeden uydu. Birkaç dakika sonra, Kutsal Ayin şapelinin altın kapısını ardında bırakır bırakmaz onları açıkça gördü: Üçüncü salondaydılar, gözleri tavana dikili, çehrelerinde garip bir zafer ifadesiyle. Doğu kanadının pencerelerinin yanında, sert geçen Roma kışına karşı korunaklı bir noktada Üstat Annio de Viterbo ve Ekselansları, yeni bitmiş gibi görünen fresklerin altında

hararetli bir konuşmaya dalmışlardı. Gerçekten de freskler hâlâ vernik ve zamk kokuyordu.

Kestane rengi saçları yarı yarıya beyazlamış, tıraşlı papanın göbeği, vücudunu tepeden tırnağa örten şarap rengi bir cübbe nin altına gizlenmişti. Annio ise tersine bir gelinciği andırıyordu: gür kara kılların fışkırdığı sivri bir burun ve resimleri işaret ederek abartılı hareketlerle salladığı iri, kemikli, neredeyse bir korkuluğu hatırlatan eller.

Genelde Nanni adıyla tanınan bilgenin ateşli konuşması, bir yaz fırtınasının gökgürültüleri gibi yankılanıyordu:

"Ekselans, sanat sizin en gerekli silahınız! Eğer sanatı daima hizmetinizde tutarsanız, Hristiyan âlemine hâkim olursunuz! Elinizden kaçırırsanız, rahiplik görevinizde başarılı olamazsınız!"

Torriani VI. Alexander'in ağzını açmadan onayladığını gördü, bir yandan da midesinin ekşimeye başladığını fark ediyordu. Bu söylevi çok dinlemişti. Bu garip fikir Roma'yı ve onunla birlikte Floransa sanatının kaymak tabakasını istila etmişti. Bizzat papa, sırf Annio'nun gizli arzularını tatmin etmek için Muhteşem Lorenzo de Medici'den bir sanatçılar ordusunu gasp etmişti. Ressam ve heykeltıraşların, daima keşiş ve kardinallerin zararına, sınırsız biçimde artan ayrıcalıkları konusunda Torriani'nin ne kadar acı çektiğini söylemeye bile gerek yok. Fesat keşiş De Viterbo'nun Ekselansları üzerindeki nüfuzunu kıskanan, canı sıkılan Dominiken genel başkanı dalgın bir havaya bürünerek geldiğini haber vermesi için başmuhafıza yöneldi. Aziz Domingo Tarikatı genel başkanı, VI. Alexander'in talimatı üzerine orada bulunuyordu.

Papa gülümsedi:

"Sevgili Gioacchino, sizi nihayet gördüğüme çok sevindim!" diye haykırdı, yüzüğünü ziyaretçisine uzatarak; genel başkan saygıyla yüzüğü öptü. "Tam zamanında geldiniz. Az önce Nanni'yle sizi kaygılandıran şu meseleyi konuşuyorduk..."

Dominiken genel başkanı başını kaldırdı.

"Bu... bu konuda ne biliyorsunuz?"

"Yapmayın, Üstat Torriani! Benim karşımda bu kadar ke-
tum olmanıza gerek yok. Neredeyse her şeyi biliyorum. Mag
ripli'nin sarayında oluşmakta olan bir heretik akım konsunda
ki söylentilerin doğruluğunu araştırmak üzere benim namıma
Milano'ya bir casus gönderdiğinizizi bile."

"Ben..." Yaşlı vaiz kekeledi. "Ben de zaten adamımızın edin
diği bilgileri aktarmak üzere gelmiştim."

"Buna sevindim" dedi papa gülerek. "Sizi dinliyorum."

Annio de Viterbo ve Ekselansları, freskleri incelemeyi bı-
rakıp iki hizmetkârın getirdiği iri deri iskemlelere yerleştiler.
Gergin olan Torriani ayakta kalmayı tercih etti. Kolunun altın-
da, benim Milano'nun göbeğinde filizlenen Katharosçu akımı
keşfedince bizzat yazdığım uzun ve ayrıntılı mektubun bulun-
duğu bir dosya vardı.

"Aylardır" diye söze başladı, hâlâ incelemelerimin etkisin-
deki Torriani, "Milano Dükü'nün, ünlü bir Floransalı ressam
olan Leonardo da Vinci'den yararlanarak İsa'nın Son Akşam
Yemeği konulu muhteşem bir eser aracılığıyla heretik fikirleri
yayma amacı güttüğü yolunda ihbarlar alıyoruz."

"Leonardo mu dediniz?"

Papa bilgi vermesini bekleyerek Nanni'ye baktı:

"Leonardo, Ekselans" diye tekrarladı Nanni. "Hatırlamadı-
nız mı?"

"Belli belirsiz."

"Doğaldır" diye onu mazur gösterdi gelincik. "Siz henüz
kardinalken Roma'nın güzelleştirilmesi çalışmalarında Me
dici hanedanının size tavsiye ettiği sanatçılar listesinde adı
yoktu. Bildiğimiz kadarıyla gururlu, fevri ve şüphesiz Kutsal
Kilise'mize yakın olmayan bir adam. Mediciler bunu biliyordu
ve doğru bir kararla size tavsiye etmekten kaçındılar."

Papa iç çekti.

"Bir sorun kaynağı daha, değil mi?"

"Hiç şüphesiz, Ekselans. Leonardo Roma'da çalışmak üze-
re tavsiye edilmeyince kendini hiçe sayılmış hissetti ve 1482'de
Floransa'yı terk etti, Mediciler'e sırt çevirdi ve mümkünse res

sam olarak değil, mucit, aşçı olarak çalışmak üzere Milano'ya yerleşti."

"Milano'ya mı? Peki böyle bir adamı nasıl kabul ettiler?" Papa alaycı bir tonda devam etti: "Ha, anladım... Dükün bana sadık olmadığını bu yüzden söylüyorsunuz, değil mi Nanni?"

"Onu Dominiken Genel Başkanı'na sorunuz Ekselans" diye kestirip attı De Viterbo. "Görünüşe bakılırsa bunu kanıtlayacak deliller getirmiş."

Hâlâ ayakta olan Torriani itiraz etti:

"Halen delil sayılmaz, sadece birtakım ipuçları Ekselans. Magripli tarafından yönlendirilen ve himaye edilen Leonar do, dev boyutlarda, Hıristiyan temalı bir eserin yapımına girişmiş, ancak eserde bulunan çok sayıdaki aykırılık, tarikatımıza ait Santa Maria delle Grazie manastırı başkeşişini kaygılandırıyor."

"Aykırılık mı?"

"Evet Ekselans. Resmin konusu Son Akşam Yemeği."

"Peki bunda ne tuhaflık var?"

"Açıklayacağım Ekselans: Resmettiği on iki havarinin, aslında çoktanrılı veya inancı şüpheli kişilerin portreleri olduğunu biliyoruz; bunların gizli düzenlenişinin Hıristiyanlığa aykırı bir bilgi iletmeyi amaçladığını sanıyoruz."

Papa ve Nanni bakiştılar. Bilgin De Viterbo daha fazla ayrıntı isteyince, Dominiken genel başkanı dosyasını açtı:

"Milano'daki adamımızın ilk raporunu yeni aldık" dedi mektubumu çıkararak. "Beytanya bilginlerinden biri, şifreler ve gizli kodlar konusunda uzman; şu anda hem eseri hem de Üstat Leonardo'yu incelemekte. Son Akşam Yemeği'ndeki portreleri tek tek incelemiş ve aralarındaki bağlantıları araştırmış. Uzmanımız her ihtimalin üzerinde durmuş: her havarinin bir burçla karşılaştırılmasından tutun da, ellerinin konumuyla müzik notaları arasında denklik aramaya varıncaya kadar. Vardığı sonuçlar yakında elimize geçecek; şimdi ipucu olan şeyler belki yarın birer delile dönüşebilir."

Nanni sabırsızlandı:

"Peki bir şey bulmuş mu, bulmamış mı?"

"Elbette Peder Annio. Havarilerin üçünün gerçek kimliği kesin olarak belirlenmiş. Örneğin Yahuda İskariyot'un çehresinin Alessandro Trivulzio adında bir keşişin çehresiyle aynı olduğunu biliyoruz; söz konusu Dominiken, Epifanya Yortusu'ndan kısa bir süre sonra, Milano kent merkezinde asılarak ölmüş..."

"Ne diyorsunuz! Tıpkı Yahuda İskariyot'un kendisi gibi" diye fısıldadı papa.

"Aynen öyle Ekselans. İntihar mı etti, cinayete mi kurban gitti, henüz belirleyebilmiş değiliz; ancak adamımız, manastırımıza sızmış bir Katharosçu cemaatin üyesi olduğu kanısında."

"Katharosçu mu?"

Papanın gözleri şaşkınlıkla açıldı.

"Katharosçu Ekselans. Kendilerini Tanrının gerçek Kilisesi olarak görüyorlar. Dualardan sadece *Pater Noster*'i kabul ediyor ve rahiplik kurumunu da, İsa'nın Tann'nın yeryüzündeki tek vekili olduğunu da reddediyorlar..."

"Katharosçular'ı tanıyorum Başkan Torriani!" dedi papa öfkeyle. "Ama sonuncuların 1325'te Carcassonne ve Toulouse'da yanarak can verdiklerini sanıyorduk. Pamiers piskoposu onların kökünü kurutmamış mıydı?"

Torriani bu olayın öyküsünü biliyordu. Hepsi yok olmamıştı. Güney Fransa'daki Katharosçular'a karşı girilen haclı seferi zaferinden ve 1244'te Montsegur'ün düşmesinden sonra, heretik aileler Aragon, Lombardiya ve Almanya'ya dağıldılar. Alpler'i aşanlar Milano civarına yerleştiler; bu bölgede daha ılımlı politik güçler, örneğin Viscontiler'in yönetimi, onların huzur içinde yaşamasına izin veriyordu. Bununla birlikte, aşırı görüşleri geçerliklerini yitirdi ve heretiklerin birçoğu hetero doks fikirleri ve ayinlerini sürdürmeyip yok oldular.

"Durum vahim olabilir Ekselans" diye sürdürdü Torriani büyük bir ciddiyetle. "Keşiş Alessandro Trivulzio, Milano'daki manastırımızda Katharosçu olduğundan şüphelenilen tek kişi değildi. Üç gün önce bir başka keşiş heretik olduğunu açıkça bildirdi ve sonra da intihar etti."

"Enclura mı?" Gelinciğin gözleri parladı.

"Evet, öyle."

"Tanrı aşkına!" diye kükredi De Viterbo. "*Endura* Katharosçular'ın en aşırı eylemlerinden biriydi. İki yüz yıldır kimse bu eyleme kalkışmamıştı."

Papanın yardımcısı, bu *endura* meselesinin ne olduğunu pek iyi anlamamış gibi görünen papaya baktı. Annio derhal açıkladı:

"Edilgen biçiminde" dedi, "kusursuzluğa ulaşmayı amaçlayan Katharosçu, her türlü besinden ve vücudu kirletecek şeylerden uzak durmaya yemin ederdi. Arınmış olarak öldüğü takdirde ruhunun selamete erip Tanrıyla birleşeceğine inanırdı. Bununla birlikte, *endura'nın* etken bir biçimi de oldu: Yanarak intihara sadece Montsegur kuşatmasında başvuruldu. Katharosçular'ın son askerî üssünün sakinleri papalık birliklerinin eline düşmektense kendilerini dev bir odun yığınının üstünde yakmayı tercih ettiler."

"Sözünü ettiğim keşiş kendini yakarak öldürdü peder."

Nanni şaşkınlığını üstünden atamıyordu.

"Bu eski âdetin canlandırılmış olmasına bir türlü inanamıyorum Başkan Torriani. Kaygılarınıza temel teşkil edecek başka haberler de almış olduğunuzu sanıyorum."

"Ne yazık ki öyle. Hatta Milano'da etkinlik gösteren Katharosçu bir cemaatin varlığının kanıtlarının, Leonardo da Vinci'nin şu sıralar bitirmekte olduğu *Son Akşam Yemeği* adlı duvar resmine gizlendiğini düşündürecek çeşitli sebepler mevcut. Leonardo bu eserde kendini de aslında Platon'u canlandıran bir havariyle konuşurken resmetmiş. Biliyorsunuz Platon bu lanet olası heretiklerin esinlendiği bir filozoftur."

Gelincik katlanır iskemlesinde havaya sıçradı.

"Platon mu? Bu söyledığınızden emin misiniz?"

"Kesinlikle. En kötüsü de, Peder Annio, bu bağlantıda sapıkça bir mantık bulunması. Bildiğiniz gibi Leonardo Floransa'da Andrea del Verrocchio'nun yanında yetişti, Mediciler'in de beğendiği bu nüfuzlu sanatçı, Yaşlı Cosimo'nun, başına Marsilio Ficino'yu getirdiği Akademiye yakınlığıyla da tanınıyordu. Yine

bildiğiniz gibi, bu Akademi Platonun Atina'daki Akademia'sının taklidi olarak kurulmuştu."

"Yani?" VI. Alexander'in yardımcısı bunca bilgi karşısında şüpheyeye düşerek dudak büktü.

"Çıkardığımız sonuç aşikâr muhterem peder. Katharosçular'ın en şüpheli öğretileri Platon'un öğretileriyle ortak olduğuna ve Ficino'nun Akademisinde hâlâ hayvan eti yememek gibi Katharosçu âdetler uygulandığına göre, Leonardo'nun, eserini Roma'ya aykırı öğretileri aktarmak için kullandığını düşünmemizi engelleyecek bir şey var mı?"

"Peki bizden ne istiyorsunuz? Onu aforoz etmemizi mi?"

"Henüz değil. Leonardo'nun o duvar resmine fikirlerini yerleştirdiğini hiçbir şüpheyeye yer bırakmayacak şekilde kanıtlamamız gerekir. Milano'daki adamımız bu delilleri toplamak üzere çalışıyor. Daha sonra harekete geçeceğiz."

"Ama Başkan Torriani" diye araya girdi De Viterbo, konuşma hararetlenirken, "birçok sanatçı, örneğin Botticelli'yle Pinturicchio da Akademi'de eğitim gördüler, buna rağmen mükemmel birer Hristiyanlırlar."

"Sadece görünürde öyleler, Üstat Annio. Güvenmeyin."

"Dominikenler hep böyle şüphecidir zaten! Etrafınıza bir baksanıza. Pinturicchio Ekselansları için bu harika freskleri yaptı" dedi, tavanı göstererek. "Siz bu fresklerde heretikliğin en ufak bir izini görebiliyor musunuz? Hadi bakalım! Görüyor musunuz?"

Dominikenler'in başkanı o dekoru gayet iyi biliyordu. Beytanya o konuda gizli bir kovuşturma başlatmış ama sonuç elde edilememişti.

"Üstat Annio, bu konuda temkinli olmakta yarar var. İstemeden de olsa benim savımı desteklemiş oluyorsunuz. Pinturicchio'nun eserine dikkatlice bakın: çoktanrılı dinlerin tanrıları, *nymphalar*, egzotik hayvanlar, Kitabı Mukaddes'te asla bulamayacağınız sahneler. Böyle bir resim yapmak, ancak Platon'un eski çoktanrılı öğretilere gark olmuş bir müridinin aklına gelir."

"Ama bu sis'le Osiris'in oykusu" diye itiraz etti gelincik, neredeyse gözü dönmüş bir halde. "Eğer bilmiyorsanız, Osiris tıpkı Rabbimiz gibi öldükten sonra dirilmişti. Biçimsel olarak çoktanrılı olmakla birlikte onun hatırası, tenin selametine olan umudumuzu tazelemekte. Osiris burada boğa olarak karşımıza çıkar; Ekselansları da boğadır. Yoksa Borgialar'ın armasını hiç görmediniz mi? Güç ve cesaret simgesi olan bu mitolojik figürle armadaki boğa arasındaki ilişki aşikâr değil mi? Simgeler heretiklik değildir sayın başkan!"

Tam Keşiş Gioacchino Torriani cevap verecekken, papanın kadifemsi, baygın sesi tartışmayı böldü:

"Benim anlayamadığım şu" dedi, tartışmadan sıkılmış gibi kelimeleri sündürerek: "Bütün bunlarda Magripli'nin günahı ne?"

"Leonardo'nun eserini incelemediğiniz için Ekselans!" diye atıldı Torriani. "Milano Dükü eserin bütün masrafını üstleniyor ve sanatçıyı keşişlerimizin tavsiyelerine karşı koruyor. Santa Maria başkeşişi aylardır söz konusu duvar resminin temasını daha sofu bir estetik doğrultusunda yönlendirmeye çalışıyor ama nafi. Kendini Platonla konuşmaya dalmış, İsa'ya sırtı dönük halde resmetme iznini Leonardo'ya Magripli verdi."

"Tamam, tamam..." dedi papa esneyerek. "Ficino'dan da bahsettiniz, değil mi?"

Torriani başıyla onayladı.

"Bana defalarca sözünü ettiğiniz adam değil mi bu, sevgili Nanni?"

"Evet, o Ekselans" diye onayladı Nanni, yapmacık bir tebessümle. "Olağanüstü bir şahıs. Eşi benzeri yok. Başkan Torriani'nin iddia ettiği gibi heretik olduğunu sanmıyorum. Floransa Katedrali rahiplerindendir, şu anda altmış dört ya da altmış beş yaşında olmalı. Aydın kişiliğine hayran kalacağınızdan kuşku yok."

"Aydın kişiliğine mi?" dedi papa öksürerek. "Şu Savonarola gibi biri olmasın? İkisi de aynı katedralin mensubu değil mi?"

Papa "zengin Kilise'nin sonunun geldiğini vaaz eden coşkun Dominiken'in adını duyunca ürperen Torriani'ye göz kırptı.

"Aynı katedralin mensubu oldukları doğru, Ekselans" dedi gelincik, bozularak, "ama zıt kişiliklere sahip insanlar. Ficino son derece saygıdeğer bir bilim adamıdır. Sayısız eski metni Latince'ye çevirmiş bir bilgin; bunların arasında Pinturicchio'nun bu tavanın dekorasyonunda yararlandığı Mısır yazıları da bulunuyor."

"Sahi mi?"

"Pinturicchio fresklerinize başlamadan önce Ficino'nun Yunanca'dan çevirdiği Hermes'in eserlerini okudu. İsis'le Osiris arasındaki bu güzel aşk sahneleri bu eserlerde anlatılır..."

"Ya Leonardo?" diye homurdandı papa, Nanni'ye bakarak. "O da Ficino'yu okumuş mu?"

"Onunla yüz yüze konuştu da, Ekselans. Pinturicchio bunu biliyor. İkisi de Verocchio'nun atölyesinde onun öğrencisi oldular, Platon ve ruhun ölümsüzlüğüne inancı üzerine açıklamalarını dinlediler. Bundan daha Hıristiyanca bir fikir olabilir mi?"

Nanni bu son cümleyi Başkan Torriani'nin eleştirilerine meydan okuyarak söyledi. Ayrıca Dominikenler'in çoğunun Tommasocu olduğunu, Aquino'lu Tommaso'nun Aristoteles'ten esinlenmiş ilahiyatını savunduklarını ve Platonun yeniden gündeme getirilmesine karşı olduklarını biliyordu. Genel başkanım Nanni karşısında şanslı olmadığını anladı ve derhal başını eğerek duruma razı olup vedalaştı:

"Ekselansları. Muhterem Annio" diye kibarca selamladı onları. "Araştırmalarımız sona ermeden Milano'daki Son Akşam Yemeği'nin ilham kaynakları konusunda fikir yürütmemizin anlamı yok. Rızanız olduğu takdirde araştırmalar sürdürülecek ve Leonardo'nun öğretimiz aleyhinde ne gibi bir günah işlediği belirlenecek."

"Eğer bir günah işlenmişse" diye düzeltti De Viterbo.

Papa Torriani'yi selamladı ve havada bir haç çizerek ekledi:

"Çekilmeden önce size bir tavsiyede bulunayım, Peder Torriani: Bundan böyle adınızı nereye atacağınıza dikkat edin."

Santa Maria keşişlerinin o pazar sabahki çehreleri kadar asık yüzü birarada hiç görmemiştim. Matutinum çanı çalınmadan önce, bizzat başkeşiş manastırı hücre hücre dolaşmış, hepimizi uyandırmıştı. Bağırarak bir an önce yıkanmamızı ve olağanüstü bir cemaat toplantısı için vicdanlarımızı hazırlamamızı emretti.

Hiç kimse sesini çıkarmadı elbette. Zangocun ölümüyle ilgili olarak er geç hesap sorulacağını bilmeyen keşiş yoktu. Hepsinin durup dururken birbirinden şüphelenmeye başlamasının açıklaması da buydu belki. Benim gibi bir yabancının gözünde durumun savunulacak yanı yoktu. Keşişler kökenlerine göre küçük gruplar halinde toplaşıyorlardı. Milano'nun güneyinden olanlar kuzeylilerle konuşmuyorlar, kuzeylilerse göller bölgesinden olanlarla ilişki kurmaktan kaçınıyorlardı; sanki diğerleri Keşiş Giberto'nun talihsiz ölümünden sorumluymuş gibi. Santa Maria bölünmüştü... ve ben nedenini bilmiyordum.

O gün şafak sökerken, alacakaranlıkta yıkanıp giyindikten sonra, buhranın ne kadar derin olduğunu anladım. İstisnasız bütün keşişler birbirleri aleyhinde dedikodu yaptığı halde, görünüşe bakılırsa hepsi bir konuda hemfikirdi: Beni sorunlarından mümkün olduğunca uzak tutmaları gerekiyordu. Çünkü Engizitör sıfatıyla cemaatleri aleyhinde dava açmam ihtimalinden çok korkuyorlardı. Keşiş Giberto'nun bir Katharosçu gibi vaaz verirken öldüğü söylentileri onları dehşete düşürüyordu. Elbette hiçbirini bunu açıkça sergileme cesaretini gösteremedi. Bana, Keşiş Alessandro'yu kendini asmaya ben zorlamış, ardından da zangocun aklını kaçırmasını bir şekilde sağlamışım gibi bakıyorlardı. Böyle şeytani bir kudret atfediyorlardı bana.

Yine de en fazla dikkatimi çeken, Vincenzo Bandello'nun bu korkulardan ne şekilde yararlandığı oldu.

Herkes uyandıktan sonra başkeşiş bizleri ahırların yakınındaki bir salonda bizzat hazırladığı büyük, boş bir masanın etrafına oturttu. İçerisi soğuk ve hücrelerimizden de karanlıktı. Bandello bu ortamda, neredeyse el yordamıyla, hazırladığı yoğun programı bize bildirdi. Matutinum'dan Completorium'a dek bütün günümüzü dua ederek, günahlarımızı gözden geçirerek, nedamet getirip açıkça itirafta bulunarak geçireceğimizi bildirdi. Günün sonunda da, kendisinin tayin ettiği birkaç birader Ölüler Galerisine gidip Keşiş Alessandro Trivulzio'nun cesedini mezarından çıkaracaktı. Zavallının cesedi topraktan çıkarılmakla kalmayıp kent surlarının dışına götürülerek şeytan kovma duasının ardından yakılacak ve külleri rüzgâra savrulacaktı. Onunla birlikte Birader Giberto'nun kemikleri için de aynı şey yapılacaktı.

Bandello, manastırının akşam olmadan önce heretiklikten temizlenmesini istiyordu. Kütüphaneci biraderin masumiyetine inanmış, hatta bir komploya kurban gittiğini iddia etmiş olan başkeşiş, Keşiş Alessandro'nun İsa'ya sırt çevirdiğini, manastırının manevi bütünlüğünü ciddi tehlikeye attığını artık biliyordu.

Masanın bir ucunda mezar kazıcısı Mauro Sforza'nın gergin bir tavırla haç çıkardığını gördüm.

Peder Vincenzo hiçbir zaman olmadığı kadar ciddi ve sustu. İyi uyumamıştı. Gözlerinin altındaki torbalar yanaklarına kadar iniyor, ona kederli bir görünüm veriyordu. Bu vahim durumun sorumlusu da kısmen bendim. Bir gün önce Başkan Torriani'yle Papa Alexander benden habersiz Roma'da görüşürlerken, Bandello'yla bendeniz de, cemaatin içine iki Katharosçu'nun sızmış olması konusunu konuşmuştuk. Ona kötülüğün güçlerinin, Milano'ya son yüzyılın en ağır saldırısında bulunduğunu açıklamıştım. Bütün kaynaklar bunu doğruluyordu. Başkeşiş önce bana inanamayarak baktı; yeni gelen birinin onun bölgesinin sorunlarını anlayabileceğinden şüphe eder gibiydi; ama açıklamama devam edince tavrı değişti.

Şahit olduğumuz ölümler zincirinin niçin basit tesadüflerden ibaret olmadığını düşündüğümü açıkladım. Hatta San Francesco kilisesinde cinayete kurban giden hacıların ölümüyle bağlantısını da ortaya koydum. Magripli'nin emniyet güçleri de bana hak veriyordu. Onlar da bu zavallıların, tıpkı Keşiş Alessandro gibi direnmeden öldükleri sonucuna varmışlardı. Bu kadarla da kalmıyordu: San Francesco cinayetleri tam olarak ana altarın önünde, Üstat Leonardo'nun *Maestà* adı verilen tablosunun karşısında işlenmişti. Bu ayrıntı, hacının eşyalarının bir parça ekmekle resimli bir kart destesinden ibaret olmasıyla birleştiğinde beni şüpheyeye düşürmüştü. Bütün ölümlerin üzerinde aynı şeyler bulunmuştu. Sanki bu, gizli bir ayinin parçasıydı. Belki de daha önce bilmediğimiz bir Katharosçu törenin parçası olduğunu düşünmüştüm.

Tuhaftı. Leonardo, başkeşişe de söylediğim gibi, inanılmaz bir dert kaynağıydı. Keşiş Alessandro ona Yahuda İskariyot olarak poz verdikten sonra ölmüştü; zangocun da Toscanalı'ya yakın keşişlerden biri olduğundan emindim. Bir de *Donna Beatrice* vardı elbette: Üstadı kayıtsız şartsız himaye etmiş ve ardından can vermişti. Bütün bu olaylar arasında görünmez bir bağ olduğu inkâr edilebilir miydi? Leonardo da Vinci'nin güçlü düşmanlarla çevrili olduğu, bu düşmanların, heterodoksluğundan belki bizler kadar şüphelendiği ama onu ve yakınlarını yok etmek için işi silah kullanmaya kadar vardırabildiği açık değil miydi?

Bandello'ya Kâhinden söz etmeye bu kurbanlar ve onlara yenilerinin eklenebileceği düşüncesi yüzünden karar verdim. Ve sanıyorum iyi de ettim.

Roma'nın bu felaketler zincirinden haberdar olduğunu söylediğimde önce inanamayarak baktı. Papalık yetkililerinin uzun zamandır *Cenacolo* çalışmaları durdurulmadığı takdirde bütün bunların olacağını bildiren esrarengiz bir muhbirden haber aldıklarını söyledim. Söz konusu muhbirin zeki, uyanık, muhtemelen Dominiken eğitimi almış, dükün baskısından korktuğu için kimliğini gizleyen bir kişi izlenimi uyandırdığını açıkladım.

Şüphesiz ressama beslediği kin güdüsüyle hareket eden ve görünüşe bakılırsa tek saplantısı onu mahva sürüklemek olan bir şahıs. Özetle, birbirini izleyen ölümlere bir son vermek ve elinde bulunduğunu iddia ettiği Leonardo aleyhindeki suç delillerine ulaşmak istiyorsak, derhal bulmamız gereken biriydi.

"Yanılmıyorsam Roma'nın bu tehditler karşısında tepkisiz kalması, onu adaleti bizzat yerine getirmeye zorladı."

"Peki neden, Peder Leyre? Bu adamın ressamımızla ne alıp veremediği olabilir?" diye sordu başkeşiş hayretler içinde.

"Bunu ben de çok düşündüm ve inanın bir tek açıklaması olabileceği sonucuna vardım." Bandello bana merak içinde bakıp devam etmemi söyledi. "Benim varsayımına göre, yakın bir geçmişte Kâhin Leonardo da Vincinin suç ortağıydı, hatta heterodoks inançlarını da derinden paylaşıyordu. Belirlememiz gereken, henüz bilemediğimiz bir sebeple, adamımız ressamın kendisine ihanet ettiği kanısına kapılmış ve onu ihbar etmeye karar vermiş olabilir. Önce Roma'ya saplantılı mektuplar yazarak ressamın dine karşı işlediği suçları ve *Cenacolo'da*, gizlenen kötülükleri bildirdi bize; ama bizim şüpheciliğimiz karşısında umutsuzluğa kapılarak harekete geçmeye karar verdi."

"Harekete geçmeye mi? Ne demek istiyorsunuz?"

"Anlamamanız doğal, muhterem başkeşiş. Ben de bütün sorulara cevap veremiyorum. Bununla birlikte, Kâhinin bir dönem Alessandro ve Giberto kadar Katharosçu olduğu sonucuna varırsak, varsayımım anlam kazanıyor. O da bir süre boyunca kendini İsa'nın gerçek havarilerinin mirasçısı olarak görmüş ve onlar gibi Mesih'in İkinci Gelişini sabırla beklemiş olmalı. Her *borhomme'un* hayalidir bu. Onların inancına göre, o gün 'gerçek din' Hıristiyan âleminde onaylanmış olacak." Peder Vincenzo'nun dikkatinden yararlanıp ciddi bir ifadeyle iddiamı sonuçlandırdım: "Kanımca Kâhin uzun ve nafile bir bekleyişin ardından ciddi bir aksilik sonucu morali bozularak kendini kaybetti, şiddete başvurmama yeminini bozdu ve 'saf adamlar'la kaybettiği zamanı kanla telafi etmeye girişti."

"Bu korkunç bir suçlama peder."

"Elimizdeki verilere bakalım muhterem başkeşiş" dedim. "Katharosçular Yeni Ahit'i çok iyi bilirler, öyle ki, Kâhin Keşiş Alessandro'yu öldürdüğünde, intihar süsü vermek için gereken her şeyi yaptı. Buna karşılık Leonardo derhal durumu anladı ve polislin dikkatini dağıtmaya çalıştıysa da o gün bana istemeden temel bir ipucu gösterdi: Alessandro tıpkı Yahuda İskariyot'un İsa'yı ele verdikten sonra intihar ettiği şekilde ölmüştü."

"Bunun ne gibi bir önemi olabilir ki?"

"Çok önemli olabilir muhterem başkeşiş. Katharosçular âlemi simgelerin gücüyle var olur. Kâhin kusursuzlar cemaatini İsa'nın ölümünden hemen önceki olayların tekrarlandığına inandırmayı başardığı takdirde, İkinci Geliş'in yakın olduğunu düşündürebilirdi onlara. Anlatabiliyor muyum? Kütüphanecinin 'intihar'ı onlara kehanetin gerçekleşmekte olduğunu bildiriyordu: İsa yakın bir zamanda yeryüzüne dönecekti ve inancı gölgelerin arasından muzaffer yükselecekti."

"Son Yargı öncesi."

"Evet. Bu yüzden de Giberto ifşaattan etkilenip korkularını bir yana bırakarak Katharosçu sıfatıyla vaaz verdi, korkmadan canını feda etti, çünkü Rab yeryüzüne döndüğünde selamete ulaşır dirileceğinden emindi. Kâhin intikamını şeytani bir zekâyla alıyor."

"Varsayımınızdan çok emin gibisiniz."

"Öyleyim" dedim. "Daha önce de söylediğim gibi, muhbirimiz karmaşık bir kişiliğe sahip; son derece zeki bir insan, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmıyor, Alessandro'yu asmak için seçtiği yeri bile."

"Ya, öyle mi?"

"Fark etmiş olacağınızı düşünmüştüm." İstihzayla gülümsedim. "Adalet Sarayının sundurmasının altında kütüphanecimizin asılı olduğu kirişi incelediğimde ilginç bir alçak kabartma gördüm. Orlando da Tressano adlı bir heretik düşmanı; yazıtta şöyle tanımlanmış: *'Spada e Tutore della fedeper averfatto bruciare comesi doveva i Catari!* * İlginç bir taşlama, değil mi?"

*) "Katharosçu'ları hak ettikleri şekilde yakan dinin kılıcı ve ustası."

Vicenzo Bandello şaşırmıştı. Heretiklik belası manastırı hayal edilemeyecek ölçüde sarmıştı.

"Söyler misiniz Peder Leyre" diye sordu kaygıyla, "sizce Kâhin etrafındakileri hangi ölçüde kandırmayı başarmıştır?"

"Bu San Francesco hacılarını dağlardaki sığınaklarını bırakıp selamet peşinde kente gelmeye zorlayacak kadar. İsa'nın İkinci Gelişi'nin çok yakın olduğunu düşünerek itirazsız can verdiler. Kâhin böylece Katharosçu cemaatin kendi kendini ele vermesini sağladı. Ayrıca Üstat Leonardo'nun yanlış bir adım atmasının da an meselesi olduğunu düşünüyor olsa gerek."

"Öyleyse..." dedi başkeşiş kekeleyerek, "Kâhinin hâlâ aramızda bulunduğunu düşünüyorsunuz."

"Bundan eminim." Gülümsedim. "Affınıza sığınmak için artık çok geç olduğunu bildiği için de saklanıyor. Kilise öğretisine karşı günah işlemekle kalmayıp, insan öldürerek on emrin beşincisini de çiğnemiş oldu."

"Onu nasıl bulacağız?"

"Şansımız varmış ki, küçük bir hata yaptı."

"Hata mı yaptı?"

"İlk mektuplarında, henüz Roma'nın müdahale edeceğinden umutluyken, onu bulabilmemiz için bize bir ipucu verdi."

Başkeşişin çatık kaşları şaşkınlıkla havaya kalktı. Farklı türden bilgiler arasında ilişki kurma ve bilmece çözme konusunda antrenmanlı zihni, şimşek hızıyla cevabı buldu:

"Elbette!" diye haykırdı, elini başına götürerek. "Sizin bilmece buydu! Kâhin'in imzası! Bu yüzden kütüphanecinin üstünde bulduğumuz iskambil kâğıdının arkasına yazılmıştı!"

"Keşiş Alessandro muammayı kendi çözmek istedi. Ben de tedbirsizlik edip metni ona verdim; belki de ölümünü hızlandıran, merakı oldu."

"Öyleyse bulduk sayılır Peder Leyre. Bilmeceyi çözmemiz yeterli olacak."

"Keşke o kadar kolay olsaydı."

Başkeşiş gece boyunca gözünü kırpmamış olsa gerek. Onu keşişlerin karşısında ayakta, gözleri kanlanmış, torbalanmış halde görür görmez, bütün geceyi lanet olası *Oculos ejus dinumerdya* kafa patlatarak geçirdiğini tahmin ettim. Ona bir sorumluluk daha yüklediğim için üzüldüm neredeyse. Çünkü keşişlerinden hangilerinin heretik inançları olduğunu açığa çıkarma ve kendi manastırının yemekhanesini süsleyen resimde ne tür bir kışkırtıcı mesaj gizlendiğini keşfetme sorumluluklarına, bir de haklı bir dava uğruna hareket ettiğinden kuşku duymayan, o âna kadar çeşitli ölümlere sebebiyet vermiş bir keşişi de bulmak eklenmişti.

Biraderler şaşkınlıkla baktılar başkeşişe. Toplantı başlamak üzereydi.

"Muhterem biraderler" diye toplantıyı açtı başkeşiş sert ve ciddi bir sesle, ayakta, yumrukları masanın üzerinde; "yaklaşık otuz yıldan beri bu duvarların arasında yaşıyoruz ve bugüne kadar hiç böyle bir durumla karşılaşmamıştık. Yüce Tanrı bizi bir sınava tâbi tuttu; aziz biraderlerimizden ikisinin ölümüne şahit olduk, ruhlarının heretiklik yüzünden karardığını gördük. Göklerdeki Babamız bizim zaafımızı görünce neler hissediyor dersiniz? Biz bu biraderlerimizin hatalarını göremeyip günah içinde ölmelerine izin vermişken O'na ne yüzle dua edeceğiz? Bugün reddettiğimiz bu ölümler, bizim ekmeğimizi yiyip bizim şarabımızı içiyorlardı. Bu onların suç ortağı olduğumuz anlamına gelmez mi?"

Bandello derin bir nefes aldı:

"Ama Tanrı, aziz biraderlerim, bizi bu korkunç badire karşısında terk etmedi. Sınırsız merhametiyle, en bilgili âlimlerinden birinin aramızda olmasını sağladı."

Başkeşiş parmağıyla beni gösterirken keşişlerin arasında bir mırıltı dolaştı.

"Kendisi bu yüzden burada" dedi. "Roma Engizisyonundan muhterem Peder Agustin Leyre'den, bu acılı anlarımızda aşmak zorunda olduğumuz engebeli yolları anlamamıza yardımcı olmasını rica ettim."

Beni görebilmeleri için ayağa kalkıp hafifçe eğilerek selam verdim. Başkeşiş vaazına uzlaştıracı bir tonda, keşişleri korkutmamak için büyük bir çaba göstererek devam etti:

"Hepiniz Keşiş Giberto ve Keşiş Alessandro'yla birara da yaşadınız" dedi. "Onları yakından tanıyordunuz. Buna rağmen hiç kimse davranışlarında bir aykırılık olduğunu bildirmedi, Katharosçuluk illetine yakalandıklarını göremedi. Bu öğretinin elli yıldan uzun bir süredir kökünün kurduğunu zannederek geceleri rahat uyuyorduk; onunla bir daha karşılaşmaya çağımızı düşünmekle, gurur günahını işledik. Oysa zannettiğimiz gibi olmadı. Kötülük yok olmaya karşı direnir, aziz biraderlerim. Cehaletimizden yararlanır. Beceriksizliğimizle beslenir. Bu yüzden, yeni saldırılara hazırlıklı olmak için Peder Leyre'den bizleri Hıristiyanlıktan sapmaların en tehlikelisi konusunda aydınlatmasını rica ettim. Onun anlattıklarında, kaynağını bilmeden uyguladığınız âdet ve alışkanlıklara rastlamanız mümkündür. Korkmayınız, birçoğunuz, ataları heretiklerle temas halinde bulunmuş Lombardiyalı ailelerin evlatlarısınız. Benim niyetim, güneş batmadan ve bizler bu salonu terk etmeden önce, bütün bu âdetlerden vazgeçerek Kutsal Roma Kilisesiyle barışmanızdır. Biraderimizi dinleyin, söylediklerini enine boyuna düşünün, nedamet getirin ve günah çıkartın. Merhum biraderlerimizden başka Katharosçu illetine yakalanan olup olmadığını öğrenmek ve gerekli önlemleri almak istiyorum."

Başkeşiş sözü bana bırakarak masanın baş tarafına yaklaşmamı işaret etti. Kimse gözünü kırpıyordu. Manastırda her

hangi bir etkin görev üstlenemeyecek kadar yaşlı olan üç keşiş, Luca, Jorge ve Esteban beni dinlemek üzere boyunlarını uzattılar. Diğerleri, biliyorum, adımlarımı dehşet içinde izlediler. Gözlerine bakmam yeterliydi.

"Muhterem biraderler, *laudctur Jcsus Christus*."*

"Âmin" diye cevap verdiler hep bir ağızdan.

"Muhterem biraderler, Aziz Domingo de Guzman'ın hayatı konusunda ne kadar bilgi sahibi olduğunuzu bilmiyorum." Hazır bulunanlar aralarında fısıldaştılar. "Önemli değil. Bugün hep birlikte onu ve icraatını gözden geçirmek için son derece uygun bir gün."

Herkes rahat bir nefes aldı.

"İzin verirseniz size bir şey anlatmak istiyorum. Bin iki yüz yılının başlarında, ilk Katharosçular Batı Akdeniz'in büyük bölümüne yayılmışlardı. Vaazlarında yoksulluğu yüceltiyor, ilk Hıristiyanların âdetlerine dönmemiz gerektiğinden dem vuruyor ve Tanrı'nın rahiplerine tanınan ayrıcalıkların, vergilerin olmadığı, kilisesiz, basit bir dini savunuyorlardı. Vahşileri hatırlatan Katharosçular, azizlere ve Meryem Ana'ya tapınmıyorlardı. Vaftizi reddediyorlardı. Bu sefil yaratıklar, dünyayı Tanrı'nın değil, Şeytan'ın yarattığını ileri sürüyorlardı hiç duraksamadan. Ne müthiş bir sapkınlık! Düşünebiliyor musunuz? Onların nazarında Eski Ahit'teki Tanrı Baba Yehova, aslında Âdem'le Havva'yı Cennet'ten kovan, Musa'nın yolundaki orduları yok eden şeytani bir ruhtu. Biz insanlar onun elinde iyilikle kötülüğü birbirinden ayırt edemeyen birer kuklaydık. Avam tabakası bu iftiraları heyecanla karşıladı. Çünkü bu tür bir inanç, işledikleri günahları mazur gösteriyor, Şeytanın yarattığı bir dünyada bunca acı olmasını anlaşılır kılıyordu. Ne büyük bir günah! Tanrı'yla Şeytan'ı, iyilikle kötülüğü aynı kefeye koyuyor, onlara eşit güçler atfediyorlardı!"

"Kilise" diye devam ettim, "bu alçakları vaaz kürsülerinden doğru yola döndürmeye çalıştı ama yararı olmadı. Sayıları gi

*) "İsa Mesih'e hamdolsun." (ç.n.)

derek artan sempatizanlar mücadelelerinin ne kadar eşitsiz olduğunu fark ettiler; halkın çoğunluğu genelde örnek vatandaş kabul edilen heretiklere acıyordu. Katharosçular'ın eylemleriyle vaaz verdiklerini, alçakgönüllülük ve yoksulluğa örnek teşkil ettiklerini, oysa rahiplerin sırmalı cübbeleriyle, pahalı süslerle kaplı kürsülerden onları yargıladığını söylüyorlardı. Dolayısıyla Kilise, heretikliğin kökünü kurutmak şöyle dursun, veba gibi yayılmasını sağladı. Bu hatayı anlayan tek kişi Aziz Domingo oldu ve *Katharos'un* Yunancadaki anlamı olan 'kusursuzlar'ın sahasına inip halka hayran oldukları, havarilere yakışır yoksulluk içinde seslenme kararı aldı. Ruhülkudüs ona kuvvet verdi. Katharosçular'ın kalabalık olduğu Fransa'daki heretik kalelerine nüfuz edecek ve onları tek tek cevaplandıracak cesareti verdi. Domingo, Katharosçular'ın abes iddialarını çürüterek Tanrı'nın tek yaratıcı olduğunu kanıtladı. Ama bu çaba bile nafileydi. İlet fazlasıyla yayılmıştı."

Bandello bu sırada sözümü kesti; ilahiyat öğrenimi sırasında o da bu konuyu incelemiş, Katharosçu öğretinin sadece köylüler ve zanaatkarlar arasında değil, krallar ve soylular arasında da yandaş bulduğunu öğrenmişti; bu kesim de, kilise mensuplarına vergi ödemekten ve imtiyaz vermekten kaçınmak için heretikliğin mükemmel bir çıkış yolu olduğunu keşfetmişti.

"Evet, doğru" diye onayladım. "Kitabı Mukaddes'te* rahipler için belirlenmiş ondalık vergisinden kaçınmak, Tanrı'nın yasalarını küçümsemek demektir. Roma kollarını kavuşturup oturamazdı. Aziz Domingo'muz bu sapmadan ötürü o kadar kaygılanıyordu ki, meseleyi ele almaya karar verdi. Bu amaçla geniş bir alanda, örneğin Fransa'nın Languedoc bölgesinde vaazlar verecek bir vaizler topluluğu oluşturdu. Bizler bu tarikatın ve ilahi misyonunun mirasçılarıyız. Bununla birlikte, Aziz Domingo öldüğünde kötülüğü sadece sözle alt etmenin imkânsız olduğunu gören papa ve Roma'ya sadık hükümdarlar, lanetlilerin kökünü kurutacak büyük ölçekli bir askerî harekât düzenle

*) Tekvin 14, 20. Amos 4, 4.1 Makabiler 3,49.

meye karar verdiler. Kan, ölüm, yakılan, kılıçtan geçirilen kentler, baskı ve acı, yıllar boyunca Tanrı'nın milletinin temellerini sarstı. Papalık birlikleri heretikliğin yerleşmiş olduğu bir kente girdiğinde, Katharosçular'la Hıristiyanlar arasında fark gözetmeden herkesi öldürürlerdi. Tanrı'nın, kendi milletinden olanları gökyüzüne vardıklarında tanıyacağını söylerlerdi."

Devam etmeden önce gözlerimi masanın etrafında gezdirdim. Sessizliğim keşifleri şaşırtmış olmalı.

"Biraderlerim" diye devam ettim, "o bizim ilk haçlı seferi mizdi. Üzerinden henüz iki yüzyıl geçmemiş olması ve bulunduğumuz yere bu kadar yakında yer alması inanılmaz bir şey. O zamanlar duraksamadan kendi ailelerimize kılıç çektik. Ordular silahların adaletini uyguladılar, 'kusursuzlar'ı biçtiler, önderlerinin birçoğunu öldürüp yüzlerce heretiği bir zamanlar hâkim oldukları topraklardan sürdüler."

"Ve son Katharosçular da Lombardiya'ya bu şekilde, papalık birliklerinden kaçarken geldiler" diye ekledi Bandello.

"Bu topraklara vardıklarında çok zayıf düşmüşlerdi. Yok olmamaları imkânsız gibi görüldüğü halde, şans yüzlerine güldü: Siyasi koşullar heretiklerin yeniden örgütlenmesine uygundu. Bunun, Guelfolar ve Ghibellinolar arasındaki mücadeleler dönemi olduğunu hatırlatırım. Guelfolar papanın herhangi bir kraldan daha üstün bir yetkiye sahip olduğunu savunuyorlardı. Onların nazarında papa Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisiydi ve bu sıfatla da kendi ordusu ve hatırı sayılır maddi kaynakları olması gerekiyordu. Buna karşılık başlarında Matteo Visconti'yle Ghibellinolar bu görüşü reddediyor, dünyevi ve ilahi iktidarın birbirinden ayrılması gerektiğini ileri sürüyorlardı. Romanın sadece ruhani meselelerle ilgilenmesi gerektiği kanısındaydılar. Geri kalanı kralların işiydi. Bu yüzden, Ghibellinolar'ın son Katharosçular'ı Lombardiya'ya kabul etmeleri kimseyi şaşırtmadı. Bu da papaya meydan okumanın bir şekliydi. Viscontiler onları gizlice desteklediler, daha sonra Sforzalar da aynı siyaseti sürdürdüler. Magripli Ludovico'nun da hâlâ bu çizgide hare

ket ettiği kesin gibidir, dolayısıyla onun himayesindeki bu ocak da lanet olası heretiklere sığınak işlevi görmektedir."

Nicola di Piadena söz istemek için ayağa kalktı.

"Peder Leyre, şu halde dükümüzü Ghibellino olmakla mı suçluyorsunuz?"

"Bunu resmî olarak yapamam muhterem biraderim" dedim, zehirli sorusuna doğrudan cevap vermekten kaçınarak. "Elimde kanıt yok. Bununla birlikte, aranızdan birinin bazı kanıtları gizlediğinden şüphelendiğim takdirde, onları ele geçirmek için hiç tereddütsüz soruşturma açar, hatta gerekirse işkenceye başvururum. Bu işi sonuna kadar götürmeye kararlıyım."

"Peki cemaatimizde 'kusursuzlar' bulunduğunu nasıl kanıtlamayı düşünüyorsunuz?" diye atıldı, imrenilesi seksen yaşının himayesi altındaki sadaka sorumlusu Keşiş Jorge. "Bütün bu biraderleri bizzat işkenceden geçirmeyi mi düşünüyorsunuz, Peder Leyre?"

"Ne şekilde yapacağımı açıklayayım."

Başkeşişin yeğeni Matteo'ya, sazdan bir kafesin içindeki pilici masaya yaklaştırması için işaret ettim. Toplantı başlamadan birkaç dakika önce ağıldan alıp getirmesini istemiştim. Hayvan şaşkın bakışlarla etrafı süzüyordu.

"Bildiğiniz gibi, Katharosçular et yemez ve herhangi bir canlıyı öldürmeyi reddederler. Siz bir *bonhomme* olsanız ve ben size bunun gibi bir pilic verip karşımda onu kurban etmenizi istesem, öldürmeyi reddederdiniz."

Bir bıçak alıp hayvanın üstünde tuttuğumu gören Jorge'nin yüzü kızardı.

"Aranızdan biri bu pilici öldürmeyi reddettiği anda, yakalandığını anlayacaktır. Katharosçular, hayvanların günahlarından arınmadan ölen insanların ruhunu barındırdığına ve ruhların bu şekilde hayata dönerek arınacaklarına inanırlar. Bir hayvanı kurban ettiklerinde kendilerinden birinin canını almaktan korkarlar."

Pilici zorla masanın üstüne yatırıp herkesin görebileceği şekilde boynunu çektim ve bıçağı en yakınımdaki keşişe, Giu

seppe Boltraffio'ya verdim. Benim işaretim üzerine bıçak hayvanın boynunu ortadan ikiye bıçtı; kanı cübbelerimize sıçradı.

"İşte gördünüz. Keşiş Giuseppe..." Müstehzi gülümsedim, "şüphelerden kurtuldu."

"Peder Leyre, Katharosçular'ı saptamak için daha incelikli bir yönteminiz yok mu?" diye itiraz etti Jorge, gördüğü sahne karşısında dehşete düşerek.

"Elbette var biraderim. Onları belirlemenin birçok yolu vardır ama hiçbirisi bu kadar kesin değil. Örneğin bir haç gösterirseniz, öpmezler. Sadece bizimki gibi şeytani bir Kilisenin, Rabbin can verdiği işkence aletine tapınabileceğini düşünürler. Kutsal kalıntılara da tapınmazlar, yalan söylemezler, ölümden korkmazlar. Tabii bu sadece *'parfait'*ler için geçerlidir."

"*Parfaitler* mi?" Keşişlerin bazıları Fransızca terimi anlamayarak tekrarladı.

"Kusursuzlar" diye açıkladım. "Katharosçular'ın ruhani hayatını yönetenler. Hiçbirimizin beceremeyeceği kadar havarilerin hayatına uygun yaşadıkları kanısındadırlar; İsa'nın da, müritlerinin de hiçbir mülkü olmadığı için mülk edinmezler. Adaylara *melioramentum* adı verilen, bir *parfait* ile her karşılaştıklarında yapmaları gereken diz çökme hareketini öğreten kendileridir. *Apparellamentum* adı verilen umumi günah çıkarmaları onlar yönetir; her heretiğin günahları topluluk önünde açıklanır, tartışılır ve affedilir. Ve bütün bunlar yetmiyormuş gibi, Katharosçular'ın kabul ettiği tek ayin olan *consolamentum* da onların yetkisi dahilindedir."

"*Consolamentum* mu?" diye mırıltılar yükseldi.

"Hem vaftiz, hem Komünyon, hem de kutsal yağ sürme ayinlerinin yerini tutardı" diye açıkladım. "Adayın başının üzerine kutsal bir kitabın konulmasıyla gerçekleştirilirdi. Bu kitap hiçbir zaman Kitabı Mukaddes olmazdı. Bu ayini 'ruhun vaftizi' olarak görürlerdi ve onu hak eden kişi, 'gerçek' Hıristiyanıya dönüşürdü. *Consolado* sıfatını kazanırdı."

"Peki zangoçla kütüphanecinin birer *consolado* olduklarını size düşündüren nedir?" diye sordu Keşiş Stefano Petri, Santa Maria'nın mali konularını başarıyla yürütmekten daima mem

nun görünen, cemaatin güleç hazinedarı. "İzninizle belirtmek isterim ki, ikisinin de haçı inkâr ettiklerini hiç görmedim, başarılarının üzerine bir kitap konmak suretiyle vaftiz edildiklerini de sanmıyorum."

Etrafındaki bazı keşişler onayladılar.

"Buna karşılık, Stefano Birader, aşırı oruçlar tuttuklarını gördünüz, öyle değil mi?"

"Hepimiz gördük. Oruç ruhu yüceltir."

"Onların örneğinde değil. Bir Katharosçu için aşırı oruç, *consolamentum*'u. hak etmenin bir yoludur. Haç meselesine gelince, bir konuya açıklık getirmek gerekir. Katharosçular bir Latin haçının ucunu törpüleyip daha küt hale getirerek boyunlarına takmakta bir sakınca görmezler. Yunan haçını, hatta kolları genişleyen türünü de kabul ederler. Sizinle birlikte *Pater Noster* duasına katıldıklarını da görmüşsünüzdür mutlaka, Petri Birader. Doğaldır, çünkü bu kabul ettikleri tek duadır."

"Sadece ayrıntılara dair kanıtlar ileri sürüyorsunuz, Peder Leyre" dedi Stefano yerine oturmadan önce.

"Olabilir. Keşiş Alessandro'yla Keşiş Giberto'nun vaftiz olmayı bekleyen sempatizanlar olduklarını kabul etmeye hazırım. Ama bu onların günah işlemedikleri anlamına gelmiyor. Ayrıca kütüphaneci biraderimizin Son Akşam Yemeği resminde Üstat Leonardo'yla birlikte çalışmaya razı olduğunu da unutmuyorum. Şüpheli bir eserin içinde Yahuda İskariyot olarak resmedilmeyi arzuladı; bunun nedenini bildiğimi sanıyorum."

"Söylesenize" diye mırıldandılar.

"Katharosçular'ın nazarında Yahuda İskariyot Tanrının niyetine hizmet etmiştir. Doğru hareket ettiğini düşünürler. Kehanetlerin gerçekleşmesi ve İsa'nın bizim uğrumuza canını verebilmesi için onu ele verdiğini düşünürler."

"Öyleyse Leonardo'nun da heretik olduğunu mu ima ediyorsunuz yani?"

Keşiş Nicola de Piadena'nın sorusu üzerine Peder Benedetto memnuniyetle gülümsedi ve az sonra da masayı terk edip avluda mesanesini boşaltmak üzere dışarı çıktı.

"Siz kendiniz karar verin biraderim: Leonardo hep beyazlar giyiniyor, et yemiyor, asla bir hayvanı öldürmeyeceğinden emin olabiliriz, herhangi bir cinsel ilişkiye girdiği bilinmiyor ve bütün bunlar yetmiyormuş gibi, yemekhanedeki *Cenacolo'da* Ko münyon ekmeğini resmetmeyip Aziz Petrus'un eline bir silah, bir hançer tutuşturmuş, kendi kanısınca Şeytanın Kilisesinin nerede bulunduğunu işaret etmiş. Bir Katharosçu'nun nazarında, ancak Şeytanın bir hizmetkârı Paskalya sofrasında elinde hançer tutar."

"Bununla birlikte Üstat Da Vinci şarabı ihmal etmemiş" dedi başkeşiş.

"Katharosçular şarap içer çünkü! Ama dikkat edin, Peder Bandello: İncil'lere göre o şölende yenilmiş olan Paskalya kuzusunun yerine, üstat balık resmetmiş. Neden, biliyor musunuz?"

Başkeşiş başını iki yana salladı. Ben de ona bakarak cevap verdim:

"Yeğeninizin, zangocun ölümünden hemen önce, onun ağzından duyduğu sözleri hatırlayın: Katharosçular cinsel birleşmenin ürünü olan hiçbir besini yemezler. Onların nazarında balıklar cinsel birleşmeyle üremedikleri için balık yerler."

Salonda şaşkınlık nidaları dolaştı. Keşişler açıklamalarımı ağızları açık dinliyor, yemekhanelerinin duvarındaki bu heretik ayrıntıları fark etmediklerine şaşıyorlardı.

"Şimdi, muhterem biraderlerim, soruma tek tek cevap vermeniz gerekiyor" dedim, açıklama tonundan daha sert bir tona geçerek. "Vicdan muhasebesi yapıp cemaatinizin karşısında cevap verin: Aranızda kendi iradesiyle ya da başkasının zoruyla tarif etmiş olduğum ilkeler doğrultusunda hareket etmiş olanınız var mı?"

Keşişlerin nefeslerini tuttuklarını gördüm.

"Kutsal Kilise, bu toplantıdan ayrılmadan önce alışkanlıklarından vazgeçenlere karşı merhametli olacaktır. Ancak toplantı bittikten sonra adalet bütün ağırlığıyla bu kişilerin üzerine çökecektir."

Kâhin şaşırtıcı bir isabetle hareket etti.

Biri yoluna çıkacak kadar talihsiz olsaydı, manastırı avucunun içi gibi bildiği kanısına varırdı. Kendisini tepeden tırnağa örten siyah bir pelerine sarınmış halde kilisenin boş sıralarını geçti, sola dönüp Madonna delle Grazie şapeline doğru ilerledi ve *sacristia'dan* içeri girdi. Yoluna kimse çıkmadı. Keşişler o saatte kiliseye birinin girdiğinden habersiz, olağanüstü toplantıdaydılar.

Durumdan memnun olan Kâhinin gölgesi şapelden çıkıp bir kemerin altından geçerek başkeşişin küçük galerisine girdi; hafif adımlarla galeriyi dolaştı ve Ölüler Galerisine geldiğinde yemekhaneyi arkada bırakıp kütüphaneye çıkan basamakları üçer üçer tırmandı.

Kâhin insan ya da ruh; melek ya da şeytan, ne fark ederdi kendine güvenerek ilerliyordu. *Scriptorium* salonunu profesyonel bakışlarla inceledikten sonra Keşiş Alessandro'nun kürsüsüne ilerledi. Kaybedecek vakti yoktu. Marco d'Oggiono'yla Toscanalı'nın suç ortağı olan ressam Bernardino Luini'nin, az önce Leonardo'nun tam Santa Maria delle Grazie'nin karşısındaki evinden ayrıldıklarını ve çok geçmeden yemekhanede olacaklarını biliyordu. Niçin geldiklerini bilmiyordu; yanlarında Toscanalı'nın özel isteği üzerine genç bir kızı da getirdiklerinden ise hiç haberi yoktu.

Kâhin pelerinin özenle kütüphanecinin masasının üzerine bıraktı ve fazla gürültü etmemeye çalışarak yer döşemelerini yokladı. Birbirine geçmeli taşların sadece ikisi üzerine bastırılınca yerinden oynadı. Onun da aradığı buydu. Gölge eği

lip taşları incelediğinde harçla birleştirilmemiş olduklarını, kenarlarının cilalı, arka yüzlerinin de temiz olduğunu gördü; sık sık kullanıldıklarının şaşmaz işaretiydi bu. Taşları kaldırdığında, buharla ısıtma borusunu gördü. Memnuniyetle boruya baktı. Kâhin bu borunun yemekhanenin tavanını bir baştan başa dolaştığını ve bulunduğu yerden, alışkın bir kulağın aşağıda konuşulanların tek kelimesini bile kaçırmayacağını biliyordu.

Dikkatle boylu boyunca yere uzanıp kulağını yere yapıştırdı ve gözlerini kapatıp yoğunlaştı.

Bir dakika sonra kuvvetli bir gıcırta duyuldu. Yemekhanenin sürgüsünün sesiydi. Leonardo'nun misafirleri *Son Akşam Yemeği'nin* bulunduğu salona girmek üzereydiler.

"Üstat kendisinin Omega olduğunu söylemekle ne demek istedi acaba?"

Güzel Elena'nın sorusu borudan üst kata net bir şekilde ulaştı. Kâhin bir kadın sesi duyunca şaşırdı.

"Bundan söz ettiğini ilk kez Sör Veronica'nın yanında, öldüğü gün duydum" diye cevap verdi Marco d'Oggiono; Kâhin onun sesini hemen tanıdı.

"Kehanetinin gerçekleştiği gün Sör Veronica da Benascio'yla birlikte miydiniz?"

Elena hayranlıkla kendinden geçmişti.

Bir önceki gece hiç uyumamıştı; Leonardo'nun açıklamalarıyla öğrencilerinin şakalarını ağzı açık dinlemiş, poz vermek için hazırlanmıştı. Leonardo onu havari Yuhanna olarak resmetmeye razı olmuştu ama bir şartla: Yardımcılarının yardımıyla, duvar resminin önemini kavrayabileceğini kanıtlaya bilirse.

Crivelli'lerin kızının güzelliğine hayran olan üstat, onu Eski Saray'da tanıdığından beri aklından çıkaramıyordu. Mükemmel bir "Yuhanna'ydı. Ama acele etmek de istemiyordu. Onu bir iki kere, hep Üstat Luini'yle birlikte, misafirlerini müzik, şiir ve trubadurlarla* şımarttığı ünlü gecelerine davet etmişti. Bu

(*) Ortaçağ'da Oksitan dilinde ürün veren şair müzisyenler. (ç.n.)

beklenmedik çiftin gelişimini yakından izlemek istiyordu. Genç kız sarhoş gibiydi. Sadece annesinden bildiği bir çevreye girmek onun için rüyalar âlemine girmek gibi bir şeydi. Uyanmak da istemiyordu. Lucrezia Crivelli çocukluğunun gecelerini prens ve trubadur masallarıyla, şövalye törenleri ve büyücü toplantıları öyküleriyle süslediğinden beri Elena hep onların arasında olmak istemişti.

"Sör Veronica mı? Öf! O rahibe ne kadar çabuk öfkelenirdi" diye hatırladı Marco, bir yandan ellerine hohlayıp ısıtmaya çalışarak. Yemekhane soğuktu. Kafayı çalıştırma vakti gelmişti.

"Gerçekten mi?"

"Evet. Üstadı hep garip zevkleri yüzünden azarlar, Yunan filozoflarının eserlerini Kitabı Mukaddes'ten daha iyi bildiği için onu eleştirirdi. Doğrusu şu ki, sanattan, hele üstadın işlerinden hiç bahsetmezlerdi ama öldüğü gün Rahibe Veronica ona bu yemekhaneyi sordu."

"Bunun Omega'yla ne alâkası var ki?" diye itiraz etti Elena.

"Bırakın da anlatayım. O gün Leonardo gücendi. Sör Veronica *Cenacolo'da* İsa'yı önemsizleştirmekle suçlamıştı onu. Üstat da kızdı. İsa'nın bu kompozisyonun yegâne Alfası olduğunu söyledi."

"Öyle mi dedi? İsa'nın bu duvar resminin Alfası olduğunu mu söyledi?"

"İsa başlangıçtır, dedi. Merkezdır. Bu resmin odak noktasıdır."

"Gerçekten de" dedi Luini, alacakaranlıkta İsa'nın silüetini seçmeye çalışarak, "İsa'nın hâkim pozisyonunda olduğu doğru. Üstelik kompozisyonun tamamının perspektifinin odak noktasının da tam İsa'nın sol kulağının üstünde, saçının altında bulunduğunu biliyoruz. Leonardo ilk gün pergelini oraya sapladı. Kendi gözlerimle gördüm. Ve o kutsal noktadan geri kalanı geliştirdi."

Luini'nin sözleri Kâhini şaşırttı. Onu ilk kez dinliyordu. Eserlerinde işlediği temalardan, onun da Leonardo'nun here tikliğini paylaştığını biliyordu. O da saplantı halinde Vaftizci

Yahya'nın hayatından sahneler resmediyordu. Çocukken Mısır yolunda İsa'yla karşılaşması, Şeria Irmağı'ndaki vaftizi, kafasının gümüş tepside Salome'ye takdim edilişi, hepsi resimlerinde defalarca tekrarlanıyordu. Leonardo'nun *Macstâ'sına* tapınan bütün hacılar onu tanıyordu. "Kurtlar" diye hükmetti Kâhin, Luini'nin Toscanalı'nın tapınağında bulunduğunu işitince, "hep sürü halinde gezer."

"Gözleminiz doğru, Üstat Bernardino" dedi Marco, gözünü ressamın yanındaki, şafağın aydınlığında belirmeye başlayan havarilerin siluetlerini inceleyen güzel hanımdan ayırmadan. "Vücuduna dikkat ederseniz, öne uzattığı kollarıyla dev bir 'A' harfine benzediğini görürsünüz. On İkiler'in tam ortasında ortaya çıkan koca bir Alfa bu. Görebildiniz mi?"

"Elbette gördüm ama ya Omega?" diye ısrar etti Elena.

"Pekâlâ. Sanıyorum üstadın öyle söylemesinin sebebi, kendisini havarilerin sonuncusu kabul etmesi."

"Kim? Leonardo mu?"

"Evet, Elena. Alfa ve Omega, başlangıç ve son. Anamlı, değil mi?"

Luini'yle küçük kontes omuz silktiler. Üstadın parlak öğrencisi de, Marco gibi o duvar resminin çok önemli bir mesajı gizlediğini seziyordu. Üstat nasıl çözüleceğini açıklamadan bu noktaya gelmelerine izin verdiğine göre, onları bir şekilde sına-dığı açıktı. Toscanalı'nın o güne kadar tasarladığı en büyük bil-mecenin karşısında yalnızdılar ve anlamını çözebildikleri takdirde daha büyük sırlara vâkıf olabileceklerdi. En önemlisi de, ruhları selamete erecekti.

"Belki de Marco haklı; *Cenacolo* görsel bir alfabe içeriyor olabilir."

Bunu duyan Kâhin irkildi.

"Görsel bir alfabe mi?"

"Üstadın Floransa'da Dominikenler'den 'hafıza sanatını' öğrendiğini biliyorum. Kendi ustası Verocchio da bu sanatı uygulardı, daha çocukken Leonardo'ya öğretmişti."

"Bize bundan hiç söz etmedi" dedi Marco, biraz hayal kırıklığına uğrayarak.

"Belki de eğitiminiz için önemli olmadığını düşünmüştür. Sonuçta çok kapsamlı bilgileri hatırlamak ya da bina veya sanat eserlerinin belirli niteliklerine yerleştirmek için kullanılan zihinsel tekniklerden ibaret. Söz konusu bilgi herkesin gözü önündedir ama okumayı bilmeyenlerin gözüne görünmez."

"Peki burada şu alfabeyi nerede görüyorsunuz?" diye ısrar etti d'Oggiono merakla.

"İsa'nın bedeninin 'A' harfine benzediğini ve Leonardo'ya göre kompozisyonun Alfası olduğunu söylediniz. Kendisinin de Omega olduğunu söylemişse, kabul edersiniz ki, Yahu da Taddeus'un portresinde 'O' harfini hatırlatan bir şey aramak mantıksız olmaz."

Üçü anlamlı anlamlı bakışıp tek kelime etmeden Paskalya sofrasına yaklaştılar. Taddeus'un çehresini başkasıyla karıştırmak mümkün değildi. Hareketin merkezinden ters yöne bakıyordu. Öne doğru eğilmiş, kollarını çapraz tutmuş, avuçlarını açmıştı. Yakası açık, kırmızımsı bir tunik giymişti ve görünüşünde Omega'ya benzer hiçbir şey yoktu.

"Alfa ve Omega, Aziz Yahya ve Mecdelli Meryem'le de ilgili olabilir" diye mırıldandı Bernardino, hayal kırıklığını belli etmemeye çalışarak.

"Ne demek istiyorsun?"

"Çok basit, Marco. Senle ben, bu resmin gizliden gizliye Mecdelli Meryem'e ithaf edildiğini biliyoruz."

"Düğüm!" dedi Marco, hatırlayarak. "Doğru ya! Masa örtüsünün ucundaki düğüm!"

"Sanıyorum Leonardo bize bir şaşırtmaca vermek istemiş. Üstat uzun zamandır düğümün kendine has bir imza olduğu söylentisini yayıyor. Roman dilinde Vinci, Latince bağ ya da zincir anlamındaki *vincoli* kelimesinden türemiştir. Bununla birlikte, gizli anlamının bu kadar basit olması da imkânsız. İsa'nın gözdesiyle ilgili olmak zorunda."

Kâhin gizlendiği yerde sıkıntı içinde kıpırdadı.

"Bir dakika!" diye itiraz etti Elena. "Bunun Alfa ve Omega'yla ne ilgisi var?"

"İncil'de yazılı. İncil'leri okursan, Vaftizci Yahya'nın, Mesih'in hayatında başlangıçta temel bir rol oynadığını görürsün. Yahya İsa'yı Şeria Irmağı'nda vaftiz etti. Aslında bir bakıma yeryüzündeki misyonunda bir başlangıç, Alfa işlevi gördü. Buna karşılık Mecdelli Meryem hayatının sonunda belirleyici oldu. İsa mezarında dirildiğinde Mecdelli Meryem oradaydı. O da kendince İsa'yı vaftiz etti, bu Son Akşam Yemeği'nden birkaç gün önce havarilerin yanında ona yağ sürdü. Yoksa Beytanyalı Meryem'i İsa'nın ayaklarını yıkarken hatırlamıyor musunuz?*" Meryem o sırada tam bir Omega olarak hareket etti."

"Meryem, Omega..."

Bu açıklama genç kızı ikna edememişti. Esas itibarıyla, ikisinin de İsa'ya bakmıyor olması dışında Yuhanna ve Taddeus arasında bir ilişki yoktu. Elena bir süredir o yersiz "O" için başka bir yorum aramaktaydı. Muammayı çözebilmek için duvarın bir ucundan diğerine, her köşesine bakıyordu. Az sonra sabah olacaktı, keşifler gelmeden önce araştırmalarını tamamlamak istiyorlarsa acele etmeleri gerekiyordu. *Cenacolo'da* "okunacak" bir şey varsa, hızla bulmaları şarttı.

"Bence fazlasıyla dolambaçlı yorumların peşindesiniz" dedi sonunda. "Kendisini pek tanımasam da üstat bana yalınlığa düşkün biri gibi görünüyor."

Marco'yla Bernardino küçük kontese döndüler.

"Masa örtüsünün bir ucuna bu kadar belirgin bir düğüm atıp diğerini olduğu gibi bıraktıysa, bakanın dikkatini masanın bu ucuna çekmek istediği içindir. Orada, kendini de resmettiği uçta görmemizi istediği bir şey var."

Luini kolunu düğüme uzatıp parmak ucuyla dokundu. Düğüm büyük bir ustalıklarla resmedilmişti. Kumaşın her kıvrımında harika bir gerçeklik duygusu vardı.

*) Markos 14, 3 9. Kilise XIX. yüzyıla kadar Beytanyalı Meryem'le Mecdelli Meryem'i özdeşleştiren yorumu kabul etti, dolayısıyla Meryem'i Yuhanna İncili'ndeki diriliş öyküsünün kahramanı Lazar ve Marta'yla akraba saydı.

"Elena haklı galiba" dedi.

"Haklı mı? Neden?"

"İyi bakın Marco: Düğümün bulunduğu bölüm, kompozisyonda ışığın en yoğun olduğu bölüm. Şurada havarilerin yüzlerindeki gölgelere dikkat edin. Gördünüz mü? Daha sert gölgeler. Geri kalanlarınkinden daha kuvvetli."

D'Oggiono Yunanlı profiliyle duvarı boydan boya inceledi, On İkiler'in giysi ve çehrelerindeki birbirinden farklı ışık gölge yoğunluklarını karşılaştırdı.

"Anamlı olabilir" diye devam etti Luini, yüksek sesle düşünürcesine. "Bu bölüm diğerlerinden daha aydınlık, çünkü Leonardo'nun nazarında bilgi Platonla başlar. O, akıllı aydınlatan güneştir adeta. Topluluğun en parlak havarisi ise Aziz Simon'dur; Yunanlı çehresine sahiptir ve aralarında beyaz harmani giymiş tek havaridir..."

Bu ayrıntı Luini'ye önemli bir şey hatırlattı:

"Üstatla dirsek dirseğe olan havari Matta da Marsilio Ficino'dan başkası değil... Elbette!" diye haykırdı ansızın. "Ficino biz Floransa'dan ayrılmadan önce üstada Yuhanna'nın metinlerini vermişti. İşte ipucu bu!"

"İpucu mu? Hangi ipucu?"

"Şimdi anlıyorum. Eskiler izleyicilerini cemaate kabul etmek için başının üzerine Yuhanna'nın yayımlanmamış İncil'ini koyarlardı. Böylelikle eserin ruhani özünün, temas sayesinde gerçek Hıristiyan adayının zihnine ve kalbine iletildiğine inanırlardı. Bu Yuhanna kitabında İsa'nın yeryüzündeki misyonuna ilişkin önemli ifşaatlar yer alıyordu; gökyüzünde bir yer edinebilmek için izlememiz gereken yol anlatılıyordu. Leonardo..." Luini derin bir nefes aldı; "...Leonardo bu metnin yerine temel simgelerini içeren resimli bir eser koydu. Sırrı sana açıklamamız için bizi buraya bu yüzden gönderdi Elena! Eserinin sana Yuhanna'nın mistik sırrını ileteceğini düşündüğü için!"

"Peki siz üstadın buraya ne yazdığını *tam olarak* bilmeden sırrı bana açıklayabilir misiniz?"

Genç kızın sesi şüpheliydi.

"Daha fazla ipucu yoksa, evet. Eskiden adaylar Yuhanna'nın kayıp kitabını açamazlardı bile. Herhalde birçoğu okumayı bile bilmiyordu zaten. Bu duvar resmi de bizim için aynı işlevi niye görmesin? Ayrıca İsa'ya baksanıza. Duvarda öyle bir yükseklikte yer alıyor ki, altına geçip durduğunuzda bir eli başınızı koruyor, diğer eliyle gökyüzüne yakarıyor, yani sizi takdis ediyor."

Küçük kontes Alfaya tekrar baktı. Bernardino haklıydı. Şölen sahnesi tam bir insanın masa örtüsünün altına sığacağı yükseklikteydi. Durup eserin ruhunu özümsemek için iyi bir yerdi; ama Elena'nın pragmatik zihni, her şeye rağmen daha akılcı bir yorum bulmaya zorluyordu onu. Leonardo eski mistik araştırmalara yatkın olmayan pratik bir adamdı.

"Ben *Cenacolo'nun* mesajını nasıl okumamız gerektiğini bildiğimi sanıyorum..."

Elena duraksadı. Alfa'nın koruyucu kanatları altına geçtikten hemen sonra ani bir sezgiyle aydınlandı.

"Üstadın size ezberlettiği, On İnkiler'i resmetmeniz gerektiğinde kullanacağınız sıfatları hatırlıyor musunuz?"

Bernardino şaşkınlık içinde onayladı. Küçük kontesin listeyi elinden kaptığı günün anıları hâlâ hafızasında canlılığını koruyordu. Yüzü kızardı.

"Peki Yahuda Taddeus'a verdiği sıfatı söyleyebilir misiniz?" dedi ısrarla.

"Taddeus'a mı?"

"Evet. Taddeus'a" dedi Elena, Luini ezberinden sıfatları geçirirken.

"*Occultator*. Gizleyen."

"Aynen öyle" dedi Elena gülümseyerek. "Yani 'O'. Anladınız mı? İşte aradığımız Omega tekrar karşımıza çıktı. Bu bir tesadüf olamaz."

"Hay kör şeytan!"

Bernardino Luini'nin sevinç haykırışı yemekhanenin dört duvarında yankılandı.

"Bu kadar kolay olamaz!"

Küçük kontesin keşfinin ardından üstat havarilerin yerleşimini gözden geçirmeye koyuldu. Panoramik bir görüntü elde edebilmek için geriye doğru üç adım atması gerekti. Bartolomeus'tan Yuhanna'ya, Tomas'tan Simon'a hepsini görebilmek, ancak kuzey duvarından birkaç metre uzakta durarak mümkün oluyordu. Üçer üçer gruplandırılmışlardı; İsa'nın çok sevdiği havari, Matta ve Taddeus haricinde hepsinin yüzü İsa'ya dönüktü; bu üçünün gözleri ya kapalıydı ya da başka yöne bakıyordu. Luini Leonardo'nun yere saçılmış kartonlarından birinden bir parça kopardı ve bir karakalemle arkasına profilleri çiziktirmeye koyuldu. Marco'yla Elena merak içinde onu izliyorlardı. Bu arada üst kattaki Kâhin, aşağıdan hiç ses gelmeyince sabırsızlanmaya başlamıştı.

"*Cenacolo'nun* mesajının nasıl okunması gerektiğini biliyorum" dedi nihayet Luini. "Bunca zaman hep gözümüzün önündeydi ama biz göremedik."

Bunun üzerine ressam duvar resminin bir ucuna gitti. Altında durduğu, dikkatle öne eğilmiş figürün, Bartolomeus'un, *Mirabilis*, yani Harika olduğunu hatırlattı. Leonardo onu kıvrıkcık, kızıl saçlı bir adam olarak, Jacobus de Voragine'nin *Altın Okumalarda* onun hakkında yazdıklarını doğrular nitelikte resmetmişti: Suriyeli ve bütün kızıl saçlılar gibi fevri. Luini kartonun üzerinde onun silüetinin yanına bir "M" harfi kondurdu.

Ardından aynı işlemi sık sık İsa'yla karıştırılan ve icraatıyla *Vcnustus*, Latif sıfatını kazanan Küçük Yakub için yaptı. Bir "V" harfi kâğıda eklendi. *Temperator*, yani Uyarıcı sıfatına uygun şekilde elleri önünde resmedilmiş olan Andreas da hemen basit bir "T"ye indirildi.

"Gördünüz mü?"

Marco, Elena ve genç ressam gülümsediler. İşlem anlam kazanmaya başlamıştı. "M V T", bir kelimenin başı gibi görünüyordu. Bir sonraki havariler grubunun oluşturduğu hecenin de telaffuz edilebilir olması üçlüyü iyice heyecanlandırdı. İsa'yı ele veren İğrenç Yahuda İskariyot, *Nefandus'un* "N"sine dönüştü. Ne var ki konumu çok belirgin değildi: Yahuda İskariyot'un başı soldan itibaren dördüncü olmakla birlikte, Aziz Petrus'un garip duruşu hainin arkasında duran silahlı eliyle bir sayım hatasına yol açabilirdi. Luini, her iki durumda da "N" harfinin geçerli olacağını ileri sürdü, çünkü Simon Petrus On İki-ler arasında İsa'yı üç kez inkâr eden tek havariydi. Dolayısıyla *Negatio'nun* "N"siyle anılabilirdi.

Elena itiraz etti. Kafaların sıralanışına ve Leonardo'nun öğrettiği sıfatlara göre hareket etmek en mantıklısıydı. Başka bir şey karıştırmak doğru değildi.

Bu sıraya göre bir sonraki havari Petrus'tu. Sahnenin ortasına doğru eğilmiş duruşuyla, Toscanalı'nın kendisine verdiği sıfat olan *Exosus* kadar *Ecclesia'nın** da "E"sini hak ediyordu. İkinci sıfat Roma'yı memnun edecek sıfattı; birincisi, yani "Nefret eden" ise, kır saçlı, tehditkâr bakışlı, iri bir hançerle intikam almaya hazır görünen havarinin kişiliğini yansıtıyordu. Başını eğmiş, Leonardo'nun resmettiği hanımlar gibi ellerini kavuşturmuş uyuyan Yuhanna'ya *Mysticus'un* "M"si yaklaşıyordu. Böylece bu üçlünden şaşırtıcı "N E M" sonucu çıkıyordu.

"İsa zaten 'A'" diye hatırlattı Elena, resmin ortasına geldiklerinde. "Devam edelim."

Hazır bulunanlardan hangisinin ebedi hayat ayrıcalığını ilk hak ettiğini işaret edercesine parmağını havaya kaldırmış olan Tomas, Luini'nin taslağına Tanrıları Yatıştıran anlamın

•) Kilise, (ç.n.)

daki *Litalor'un* "L"si olarak geçti. Sıfatı kısa bir tartışmaya yol açtı. Yuhanna İncili'ne göre, İsa'nın yarasına parmağıyla dokunan, Tomas'tı. Diz çökerek "Rabbim ve Tanrım!" diye bağırır* ve böylece dirilmiş olan İsa'nın derhal tanınmadığı için öfke-lenmesini önleyen de oydu.

"Ayrıca" diye ısrar etti Bernardino, kuramını vurgulayarak, "havarinin profiliyle harfini doğrulayan tek portre de onunki."

"İsa'nın Alfa'sını unutuyorsun" dedi küçük kontes.

"Ama burada harf Tomas'ın bedeninde değil, gökyüzüne çevirdiği parmağında gizleniyor. Gördünüz mü? Uzanan işaret parmağı, başparmak ve yumrukla birlikte açık seçik bir büyük harf'L' oluşturuyor."

Luini'nin yanındakiler hayranlıkla onayladılar. Büyük Yakub'u dikkatle incelediler ama kendisini temsil eden "O" harfini gösteren hiçbir özelliğini bulamadılar.

"Buna rağmen" dedi Bernardino, "bu havarinin hayatını incelemiş olan herkes, Söz Dinleyen anlamındaki *Oboediens'in* 'Osunun kendisine bir eldiven gibi tıpatıp uyduğu sonucuna varır."

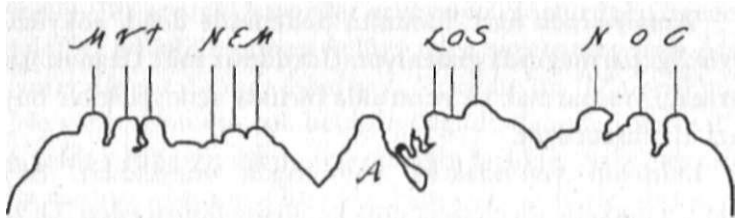
Doğruydu. Jacobus de Voragine, Zebedioğlu'yla ilgili olarak, Yuhanna'nın öz ağabeyi olduğunu ve "ikisinin, gökyüzü krallığında Rabbe en yakın konumda olup birinin sağında, diğerinin de solunda oturduğunu" belirtmiştir. Leonardo da *Cenacoloda*, kusursuz ruhların yaşadığı mükemmel âlemden çıkma ilahi bir sofraya resmetmişti. Yuhanna ve Yakub bu sofrada İsa'nın kendilerine vaat ettiği yerlerde oturuyorlardı.

Böylece, On İnkiler'in arasında kendini işaret ederek bize selameti nereden aramamız gerektiğini gösteren tek havari olan Filipus'un *Sapiens* sıfatıyla birlikte, Luini üçüncü şaşırtıcı heceyi oluşturdu: "L O S".

Geri kalan havariler grubu da aynı süratle çözümlendi. Piskopos De Voragine'ye göre adı "sürat yeteneği" anlamına gelen havari Matta, bu hızlı çözümün müjdecisiydi adeta. Luini Leonardo'nun onu *Navus*, Çalışkan olarak adlandırdığını ha

*) Yuhanna, 20, 28.

tırlayıp gülümsedi. Onun harfi Taddeus'un Omega'sıyla birleştğinde zaten okunabilir bir hece oluşturmaktaydı: "N O". Simon'un sıfatı *Confector* un (Tamamlayan) "C"si de eklendiğinde ortaya çıkan sonuç onlara anlamlı göründü: Her birinin ortasında bir sesli harf bulunan üçer harflik dört hece, hepsine hâkim kocaman bir "A"yla birlikte, tuhaf, unutulmuş bir sihirli formül gibi görünüyordu.

M U T N E M A L O S N O C

Aziz Bartolomeus	<i>Mirabilis</i>	Harika
Küçük Yakub	<i>Venustus</i>	Latif
Andreas	<i>Temperator</i>	Uyaran
Yahuda İskariyot	<i>Nefandus</i>	İğrenç
Petrus	<i>Exosus</i>	Nefret Eden
Yuhanna	<i>Mysticus</i>	Esrarı Bilen
Tomas	<i>Litator</i>	Tanrıları Yatıştıran
Büyük Yakub	<i>Oboediens</i>	Söz Dinleyen
Filipus	<i>Sapiens</i>	Yüce Şeyleri Seven
Matta	<i>Navus</i>	Çalışkan
Yahuda Taddeus	<i>Occultator</i>	Gizleyen
Simon	<i>Confector</i>	Tamamlayan

"Evet, sonra?" Elena omuz silkti. "Bunun bir anlamı var mı?"

İki erkek cümleyi tekrar gözden geçirdiler ve eski bir duaya benzeyen, anlamını bilemedikleri, telaffuz edilebilir birer he

elik kelimelerden oluşan bir cmlenden başka bir şey greme-
diler. Ama bu onları şaşırtmadı. Bir bilmecenin daha büyük bir
bilmeceye varması tam stada yakışan şeydi. Leonardo bu tür
eēlenceler tasarlamaktan hoşlanırdı.

"Mut, Nem, A, Los, Noc..."

Birkaç metre yukarıda bu sesler Kâhinin gırtlaēında bi-
imlendi. Birkaç kere mırıltıyla tekrarladıktan sonra gizlendi-
ēi yerden sevinç içinde ayrıldı. "Ne kadar kurnazca bir alay" di-
ye düşündü.

Buluşunu Roma'ya ne şekilde ileteceēini tasarladı memnu-
niyetle.

Roma, birkaç gün sonra

"Acele etmeliyiz. Saat on ikiye geliyor."

Giovanni Annio de Viterbo, Tiber Irmağı'nın batı yakasındaki konağından daima at arabası ve yanında sadık yardımcısı Guglielmo Ponte'yle çıkardı. Gelinciğin Papa VI. Alexander'den elde ettiği çeşitli ayrıcalıklardan biri de buydu. Ne var ki, bunca debdebe aklını bulandırıyordu. Annio de Viterbo genç Guglielmo'nun kültürlü ve zarif olmanın yanı sıra Peder Torriani'nin de yeğeni olduğunu bilmiyordu. Hele hele yüzyıllardır görülmüş en kaypak ve sahtekâr adamlardan birinin faaliyetleri konusunda Beytanya'yı aydınlatacak olan gözlerin ona ait olduğunu hayalinden bile geçirmiyordu.

"On iki!" diye tekrarladı. "Duydun mu? On iki!"

"Endişeye mahal yok" diye cevap verdi Guglielmo kibarca. "Yetişiriz. Arabacınız çok hızlı sürüyor."

Gelinciği hiç bu kadar gergin görmemişti. Onun gibi biri nadiren acele ederdi. Annio, papanın özel isteği üzerine Borgia Daireleri civarına yerleştiğinden beri, Roma'da şehir kendisine aitmiş gibi boy gösteriyordu. Kimseye verilecek hesabı yoktu. Giriş çıkış saatleri teşrifata bağlı değildi; onun yaptığı her şey kabul görüyordu. Fesat diller, imtiyazlarını sülalesinin ne kadar köklü, asil ve ilahi olduğunu kanıtlamak isteyen papanın soyunu yüceltecek öyküler oluşturma kaygısı sayesinde elde ettiğini söylüyorlardı. Annio'nun bu öyküleri başka hiç kimsenin anlatamayacağı şekilde anlattığı da doğrudur. Valencialı papayla ilgili inanılmaz açıklamalarda bulundu. Evvel zaman içinde

İtalya'ya gelerek sakinlerine topraklarını sürmeyi, bira imalatını ve hatta ağaç budamayı öğreten tanrı Osiris'in soyundan geldiğini uydurdu. Yalanlarını daima antik metinlere dayandırır ve firavunlar mitolojisine olan garip tutkusunu gerekçelendirmek için sık sık Sicilyalı Diodoros'tan uzun pasajlar okurdu.

Bu fantezileri ne Beytanya durdurabilmişti ne de Engizisyon. Papa bu şarlatana bayılıyordu. Hatta Floransa ve Milano'nun kültürlü saraylarındaki görkeme beslediği yoğun nefreti de paylaşıyordu; gelincik bu sarayların kütüphanelerini çılgınca fikirlerine ciddi bir tehdit olarak görüyordu. Marsilio Ficino'nun Tot adıyla da bilinen Bilgelik Tanrısı Hermes Trismegistos'a mal edilen metinlerden yaptığı tercümelerin, uydurmalarının çoğunu afişe ettiğini biliyordu. Bu metinlerde ne Osiris'in İtalya'ya geldiğinden söz ediliyor, ne Apenin Dağları Apis'le ilişkilendiriliyor, ne de Osiricella kentiyle Osiris'in Treviso civarına yaptığı ziyaret arasında bağlantı kuruluyordu.

Guglielmo o güne kadar sırf Ficino isminin bile Üstat Annio'yu çıldırtmaya yeteceğini sanıyordu. Ama yanılmıştı belli ki.

"Papanın dairesinin dekorasyonunu gördün mü?"

Guglielmo başını iki yana salladı. Atların nallarının döşeme taşlarındaki tıkırtısını dinleyerek gelincikğin niye bu kadar acele ettiğini anlamaya çalışıyordu.

"Ben göstereceğim sana" dedi gelincik heyecanla. "Bugün o resimlerin müthiş tekniğini öğreneceksin Guglielmo."

"Gerçekten mi?"

"Ben sana hiç yalan söyledim mi? Sözünü ettiğim sahneleri görmüş olsaydın, ne kadar önemli olduklarını anlardın. Bu resimlerde Apis, Mısırlıların kutsal öküzü, zamanımızın kehanet niteliğindeki simgesi olarak gösteriliyor. Yoksa papamızın armasında da bir öküz olduğu dikkatini çekmedi mi?"

"Boğa... demek istiyorsunuz herhalde."

"Ne fark eder? Önemli olan, simge, Guglielmo! Apis'in yanında Tanrıça İsis de var. Tıpkı İspanya'nın Katolik kraliçesi gibi vakur; gökyüzündeki tahtında oturmuş, kucağında açık bir

kitap, Hermes ve Musa'ya yasaları ve bilimlerini öğretiyor. Haya-
linde canlandırabiliyor musun?"

Guglielmo efendisinin sözlerine yoğunlaşmışçasına göz-
lerini kapadı.

"Bu fresklerde anlatılmak istenen şey, sevgili Guglielmo, Musa'nın bütün bilgisini Mısır'dan öğrendiği ve biz Hristiyan lar'a miras bıraktığı. Ne fevkalade bir sanat olduğunu anladın mı? Anlattığım şeyde yatan yüce öğretiyi görebiliyor musun? Sevgili Guglielmo, bizim dinimiz oradan, eski Mısır'dan geliyor. Tıpkı papamızın sülalesi gibi. İnciller bile İsa'nın Herodes'ten kurtulmak için o ülkeye kaçtığını yazıyor. Anlamıyor musun? Her şey Nil'den doğuyor!"

"Görüşeceğiniz kişi de mi öyle?"

"Hayır. O değil. Ama orasıyla ilgili çok şey biliyor. Bu bilgelik cennetiyle ilgili çok şey anlattı bana."

Annio sustu. Hristiyanlığın Mısırlı kökenlerinden söz etmek onda zıt duygular uyandırır. Bir yandan, sırra vâkıf olan bilgelerin sayısının giderek artması onu mutlu ediyordu; örneğin Milano'da Leonardo, İsa'nın firavunlar ülkesine kaçışı sırasında Yahya'yla muhtemel karşılaşmasını anlatan *Maestà* adlı eserinde sırrı şekillendiriyordu; öte yandan, bu gerçeklerin tedbirsizce yayılması, Kilise'nin manevi dengesini tehlikeye atabilir, kimi imtiyazlarını kaybetmesine sebep olabilirdi. Halk İsa'nın dirilerek ölümler arasından dünyaya geri dönen tek insan tanrı olmadığını öğrendiğinde nasıl bir tepki gösterecekti? İsa'yla Osiris'in hayatları arasındaki müthiş paralellikleri öğrendiklerinde tehlikeli sorular sormayacaklar mıydı? Papayı ta cizkâr suçlamalarla hırpalamayacaklar mıydı, Kilise Babaları'nı kendilerine ait olmayan kutsal bir tarihin bayağı kopyacıları olarak görmeyecekler miydi?

Nanni oturduğu yerde kıpırdadı.

"Biliyor musun Guglielmo? Sarayın fresklerinde gizli bilgeliğin tamamı, bugün öğrenmeyi umduklarımın yanında solda sıfır kalır."

Yardımcısı, bu sözlerin kendisinde uyandırdığı merakı efendisi fark eder korkusuyla yere baktı.

"Umduğumu verirse, size anlattıklarımın hepsini çözebilecek bir ipucuna sahip olacağım. Her şeyi bileceğim..."

Arabanın yavaşladığını fark eden Annio sustu. Perdeleri aralayıp dışarıya bir göz attı ve Roma dışına çıkmış olduklarını, gidecekleri yere çok yaklaşmış olduklarını gördü.

"Varmak üzereyiz sanıyorum Peder Annio" dedi yardımcısı.

"Harika. Bizi bekleyen birini görebiliyor musun?"

Guglielmo başını arabadan dışarı çıkarınca Yeşil Dev'in kocaman cephesini gördü; burası şehir dışında hem hacıların, hem de kanun kaçaklarının buluşma yeri olan ünlü bir handı. Gerçekten de kahverengi bir pelerine bürünmüş tek başına bir adam, hanın kapısından onları selamlamaktaydı.

"Sizi tanıyormuş gibi görünen bir adam var" dedi Guglielmo.

"Odur herhalde. Oliverio Jacaranda. Son kez görüşmemizden bu yana çok zaman geçti."

"Jacaranda mı?" Genç yardımcısı kekeledi. "Onu tanıyor musunuz efendim?"

"Evet. Eski bir dosttur. Kaygılanmana gerek yok."

"Karışmak gibi olmasın efendim ama burası sizin gibi biri için pek de emniyetli bir yer sayılmaz. Tanınacak olursanız, saldırıya uğrayabilir, hatta kimbilir, kaçırılabiliriz..."

Annio bu sözlerle güldü. Guglielmo burada kaç iş bağladığını bilmiyordu. VI. Alexander'in hizmetine girmeden çok öncesinden beri Yeşil Dev en sevdiği "bürolarından biri olmuştu. Hanın patronu onu iyi tanır ve hürmet ederdi. Hiçbir şeyden korkmasına gerek yoktu. Bu hanın masalarında papalık hazinelerinin yüklü altın keseleri karşılığında heykeller, resimler, dikilitaşlar, yazıtlar, giysiler, parfümler, hatta mezar hazineleri el değiştirmişti. Jacaranda en iyi satıcılarından biriydi. Ondan satın aldığı parçalar sayesinde meslek hayatında çok yükselmişti. Dolayısıyla, İspanyol antikacı Roma'ya dönmüş ve kendisini acilen görmek istemişse, önemli bir teklifi var demekti.

Annio arabadan inince heyecanla titredi; eski hazineyi mi bulmuştu yoksa? Onca arzuladığı nihai parçayı mı getirmişti?

Gelinciğin zengin hayal gücü dur durak bilmiyordu. Guglielmo inmesi için arabanın kapısını açarken, Annio en büyük başarısına ne kadar yaklaştığını düşünüp seviniyordu. Sadık "tedarikçi"si yoksa oraya getirtir miydi kendisini?

Jacaranda çok isabetli bir anda gelmişti. Önceki gün akşamüzeri Nanni tekrar Dominiken genel başkanıyla, nemrut Gioacchino Torriani'yle görüşmüş, *Son Akşam Yemciği*'yle ilgili son havadisleri onun ağzından dinlemişti. Ekselans VI. Alexander'le yaptığı özel görüşmede, o etkileyici duvar resmine gizlenmiş mesajı bulduğunu bildirmişti. "Leonardo" demişti, "resmettiği kişilerin arasına bir cümle, çözmek için çalışmalara başladığımız garip bir lisanda yazılmış bir dua gizlemiş. Milano'dan aldığımız bir mektup muammayı açıklığa kavuşturdu."

Torriani cümleyi papa ve gelinciğe söyledi. Kimse tek kelime anlamadı. Bununla birlikte, Nanni *Cenacolo*'ya gizlenmiş duanın kesinlikle Mısır kökenli olduğu izlenimini edindi.

"*Mut nem a los noc*" diye fısıldadı.

Kaynağı aşikâr değil miydi? Amon'un karısı, Teb kraliçesi tanrıça Mut'tan söz etmiyor muydu? Bilmececer konusunda uzman olan Oliverio Jacaranda'nın bu mesajla neredeyse aynı anda çıkıp gelmesi bir mucize sayılmaz mıydı? Onu bizat Tanrı'nın, gelincik bilmeceyi çözebilirsin ve böylece papanın sonsuz saygısını kazansın diye gönderdiğinden şüphe edilebilir miydi?

Evet. Tanrı ondan yanaydı.

Yeşil Dev'in ahırlarının önünde Jacaranda Annio'nun yüzüğünü öptü ve içeriye buyur etti. Eski hazineden ve bilmece-den söz edeceklerdi.

Hanın derinliklerine götürülen gelincik, küçük özel odalardan birine geçip oturdu. Guglielmo'nun orada konuşulanları işitebilmesi Beytanya için beklenmedik bir şanstı.

"Sevgili Nanni" dedi İspanyol antikacı, koltuğuna yerleşip iri bir kupaya bira doldurarak, "bu ani ziyaret sizi korkutma mııştır umarım."

"Aksine. Ziyaretlerinizi daima sabırsızlıkla beklediğimi bilirsiniz. Onca saygı gördüğünüz bu şehri daha sık onurlandırmamanıza hayıflanıyorum."

"Böylesi daha iyi."

"Daha mı iyi?"

Oliverio lafı daha fazla uzatmamaya karar verdi:

"Bu sefer getirdiğim haberler hoşunuza gitmeyecek" dedi.

"Ziyaretiniz benim için yeterli. Başka ne isteyebilirim ki?"

"Eski hazineyi tabii."

"Ne oldu?"

"Bir türlü ele geçiremedim onu."

Annio yüzünü ekşitti. O parçayı kolay kolay elde edemeyeceğini biliyordu. Aslında hazine İtalya'ya geleli yüz yıldan fazla olmuştu; fazlasıyla uzun zamandır elden ele dolaşıyor, en beklenmedik anlarda ortadan kayboluyordu. Bu bir mücevher değildi, tapınılacak kutsal bir kalıntı değildi, bir kralın pahalı zevklerine hitap edecek herhangi bir şey değildi. Hazinesi bir kitaptı. Maroken ciltli, deri şeritlerle bağlanmış bu eski Doğu kitabında Mesih'in dirilişine ilişkin gerçeği ve eski, etkili Mısır büyüleriyle bağlantısını bulmayı umuyordu.* İkisinin de bildiği kadarıyla kitabın son sahibi Leonardo'ydu. Bunun en önemli kanıtı da, Peder Torriani'nin üstadın *Ccnacolo'sunda* bulduğu esrarengiz cümleydi. Başka bir kaynaktan çıkmış olamayacak bir Mısır duası.

"Beni hayal kırıklığına uğrattınız, Oliverio" diye homurdandı gelincik. "Madem kitabı getirmediğiniz, beni niye çağırttınız?"

"Açıklayayım: Bu hazinenin peşinde olan tek kişi siz değilsiniz, Üstat Annio. Este Prensesi bile vefatından önce onu ele geçirmek istemişti."

"O eski hikâye!" diye itiraz etti Annio. "Uyanık düşesin size başvurduğunu biliyorum ama şu anda ölü. Öyleyse size engel olan nedir?"

*) Javier Sierra yıllardır İsa ve Osiris'in dirilişleri arasındaki özel ilişkiyi incelemektedir. Bulgularının bir kısmını bir önceki romanı *El secreto egipcio de Napoleón'da* (Napoleon'un Mısır Sırrı) açıklamıştır.

"Biri daha var üstadım."

"Bir başka rakip mi?" Gelinciği hararet bastı. Tüccar korkmuş gibi görünüyordu. "Nedir istediğiniz Jacaranda? Daha fazla para mı? Sorun bu mu? Size daha fazla para teklif etti, siz de benden ücretinizi artırmamı istiyorsunuz, öyle mi?"

İspanyol başını iki yana salladı. Yuvarlak yüzünde ve altı morarmış gözlerinde kendisinde pek ender görülen bir ciddiyet vardı.

"Hayır. Mesele para değil."

"Nedir öyleyse?"

"Kiminle yüz yüze olduğumu bilmem lazım. Sizin hazineyi arayan kişi, onu elde etmek için öldürmeye hazır."

"Öldürmeye mi dediniz?"

"Yaklaşık on gün önce, aracılarımdan birini öldürdü: Santa Maria delle Grazie manastırının kütüphanecisi. Bir şey daha söyleyeyim mi? Namussuz herif sizin bu eserinizle ilgilenen herkesi sırayla ortadan kaldırıyor. Sizi görmeye bu yüzden geldim: Kiminle yüz yüze olduğumu açıklamanız için."

"Bir katil..." Gelincik irkildi.

"Sıradan bir katil değil. Cinayetlerine imza atan bir adam; bizimle açıkça alay ediyor. San Francesco Kilisesinde birkaç hacıyı öldürdü ve her defasında cesedin yanında bir kâğıdı eksik bir Visconti Sforza tarot destesi bıraktı."

"Bir kâğıdı eksik mi?"

"Rahibe. Şimdi anladınız mı?"

Annio sustu.

"İşte böyle, Nanni. Tıpkı *Donna Beatrice* gibi sizin de, hazinenize ulaşmam için bana verdiğiniz kâğıt."

Oliverio birasından bir yudum daha alıp boğazını ıslattıktan sonra devam etti:

"Ne düşünüyorum, biliyor musunuz? Katil rahibenin kitabıyla ilgilendiğimizi biliyor. O kâğıdı seçmesinin tesadüf olmadığı kanısındayım. Bizi tanıyor, yoluna çıktığımız takdirde bizi de ortadan kaldırmaya niyetli."

"Tamam, tamam." Gelincik rahatsız olmuş gibiydi. "Söyler misiniz, Oliverio, San Francesco'da katledilen hacılar da benim hazineyi mi arıyorlardı?"

"Magripli'nin emniyet güçleri nezdinde bir araştırma yaptım, sıradan hacılar olmadıkları kesin."

"Öyle mi?"

"Sonuncusu Birader Giulio'ydu, eskiden Katharosçu bir kusursuzmuş. Sizinle buluşmaya gelmeden az önce öğrendim. Milano polisi şaşkın durumda. Concorezzo'da önemli bir kusursuzlar cemaatini yöneten bu Giulio birkaç yıl önce Engizisyon tarafından bağışlanmış."

"Concorezzo'da mı? Emin misiniz?"

Jacaranda onayladı.

Antikacı Annio'nun baştan aşağı ürperdiğini fark etmedi. Milano yakınlarında, başkentin kuzeydoğusunda yer alan bu köyün, Lombardiya'nın belli başlı Katharosçu yuvalarından biri olduğunu ve bütün kaynaklara göre Annio'nun sahip olmak istediği kitabı iki yüz yıldan uzun bir süre boyunca barındırdığını tüccar bilmiyordu. Her şey birbirini tutuyordu: Leonardo'nun Katharosçu bağlantıları konusunda Torriani'nin kuşkuları, Milano'da cinayete kurban giden kusursuzlar, *Cenacolo daki* Mısır duası. Annio yanılmıyorsa, her şeyin kaynağını o hazinede aramak gerekiyordu: İsa'nın dirildikten sonra Mecdelli Meryem'e aktardığı öğretilere gizli değinmelerle dolu, ilahiyat ve büyü bakımından son derece değerli bir metin. Hayata döndüğünde yanında bulunan tek kişi olan eşi İsis'in yaptığı büyü sayesinde dirilen Osiris'le İsa arasındaki etkileyici paralellikleri kanıtlayan bir metin.

Engizisyon bu metni ele geçirmek için yıllarca uğraşmıştı. Belirleyebildikleri tek şey, bir nüshasının, belki de var olan tek nüshanın, Concorezzo'dan sonra 1439 Floransa Konsili'nde Yaşlı Cosimo'nun eline geçtiği idi. Ve bir daha da geri gelmemişti. Kitabın Floransa'da Medici'lerin resmî tercümanı Marsilio Ficino'nun mülkiyetinde bulunduğu ve onun da kitabı Milano'ya gitmeden önce Leonardo da Vinci'ye hediye ettiği, *Donna Beatrice'nin* ablası Isabella d'Este'nin 1492'de Papa Alexander'in

taç giyme törenindeki boşboğazlığı sayesinde öğrenilmişti. Dolayısıyla Concorezzolular'ın da bu durumdan haberdar olup kitaplarını tekrar elde etmek istemeleri muhtemeldi.

"Söyler misiniz Peder Annio" dedi Jacaranda, rahibin düşüncelerini bölerek, "bu kitap niçin bu kadar tehlikeli?"

Annio eski dostunun kırıksıklarla dolu yüzündeki umutsuzluğu görünce başka çaresi olmadığını anladı.

"Olağanüstü bir eser" dedi sonunda. "Yuhanna'yla İsa'nın, dünyanın oluşumu, meleklerin düşüşü, insanın yaradılışı ve biz ölümlülerin, ruhlarımızın selamete ermesi için izlememiz gereken yol konularında gökyüzünde yaptıkları konuşmaları içeriyor. İsa'nın çok sevdiği havarinin ölmeden önce gördüğü son mistik hayalin hemen ardından yazılmıştır. Son derece açık seçik, yoğun bir anlatı olduğu, öbür dünyaya ve yaradılışa ilişkin hiçbir ölümlünün ulaşamadığı ayrıntılar içerdiği söylenir."

"Peki sizce bu tür bir eser Leonardo'yu niçin ilgilendirsin? İlahiyattan pek hoşlanmayan bir adam o..."

Gelincik işaret parmağını havaya kaldırıp Jacaranda'yı susturdu:

"Sevgili Oliverio, 'mavi kitap'ın gerçek adı size her şeyi açıklayacak. Bana kulak vermeniz yeterli. İskenderiyeli Anselmo iki yüz yıl önce yazılarında ifşa etti: Kitaba *Interrogatio Johannis* ya da *Gizli Akşam Yemeği* adını verdi. Edindiğim bilgilere göre, Leonardo kitabın ilk sayfalarındaki sırları Dominikenler'in yemekhane duvarına yaptığı resimde kullanmış. Aynen böyle."

"Rahibeli tarot kâğıdında görünen kitap bu mu peki?"

Nanni onayladı.

"Ve kitabın sırrı, Leonardo tarafından tek bir cümleye indirgendi; bu cümleyi bana tercüme etmenizi istiyorum."

"Ne cümlesi?"

"Eski Mısır dilinde bir cümle. Şöyle: *Mut nem a los noc*. Biliyor musunuz?"

Oliverio başını iki yana salladı.

"Hayır. Ama tercüme ederim. Merak etmeyin."

Gün doğumundan gün batımına.

Ocak ayının yirmi ikinci gününde soruşturmalar bu şekilde yürütüldü.

Başkeşiş Bandello ve Keşiş Benedetto'yla birlikte, Santa Maria delle Grazie keşişlerini tek tek sorguya çektik, söylediklerinde sorularımızı cevaplandırmaya yarayacak ipuçları aradık. Şaşırtıcı anlar yaşadık. Hepsinin itiraf edecek bir şeyleri vardı. Tır tır titreyerek hatalarının affedilmesi için yakarıyor, İsa'nın ilahi varlığından bir daha asla şüphe etmeyeceklerine dair yemin ediyorlardı. Zavallıcıklar. Hemen hemen bütün itirafları, son derece sınırlı bir ilahiyat eğitiminden kaynaklanıyordu; hiçbir önemi olmayan ayrıntıları ağır günahlarla karıştırıyorlardı. Bununla birlikte, bu sayede, yavaş yavaş, sabırla yürütülen sorgulamalar sonucunda, Alessandro ve Giberto Bira-derler *Cenacolo'nun* mekânını içeriden denetleme niyetinin öncüleri olarak biçimlendiler. İşin içine en çok girmiş olan dört keşişin her biri, kendilerini harekete geçiren önemli sebebi itiraf ettiler: Toscanalı'nın dev eseri, "tılsımlı imge" olarak tanımladıkları şeyi içeriyordu. Yani hazırlıksız zihinleri baştan çıkarmak ve ne yazık ki hiçbirinin kelimelerle tarifedemediği bir bilgiyi hafızalarına kazımak amacıyla tasarlanmış, incelikli bir geometrik şekil. Aralarından biri, "Tanrının üçüncü vahyi" deme cesaretini gösterdi.

Bu yorum dikkatimi çekti.

Dört heretiğin hepsi Milano'nun kuzeyindeki göller bölgesi ve hatta daha yukarıdaki küçük köylerde doğmuşlar, yeni manastır kurulduktan kısa süre sonra da Dominikenler'e katılmış

lardı. Magripli'nin bu manastırı bir aile anıt mezarına dönüş-türme niyetini öğrendiklerinde bu kararı vermişlerdi. Diğerle-rinin aksine, bunlar, Aziz Bernardo'nun ünlü "Tanrı uzunluk, genişlik, yükseklik ve derinliktir" şiarına hayran, eğitilmiş kişi-lerdi. Pythagoras'ı biliyorlardı, Platonu okumuşlardı ve ilahi-yat sistemimizin esin kaynaklarından olan Aristoteles'ten da-ha çok değer veriyorlardı. Dördünün arasında, aşçı Keşiş Gug-lielmo Arno hemen öne çıktı. Mahkememiz karşısında günah-larını itiraf etmeyi reddeden tek kişi olmakla kalmayıp "sahte Kilisenin saflarında yer aldığımız için bizi kınadı.

Onunla ilgili bildiğim tek şey, Leonardo'yla yakın dostlu-guydu. Bana bundan ilk söz eden Keşiş Alessandro olmuştu. İkisinin zevkleri ortaktı; Magripli'nin aşırı yemeklerini gülerek aşağılıyor, ızgara etlerin yerine lahana yaprağını, eriği, dilim-lenmiş çiğ havucu, mayalı tatlıları tercih ediyorlardı. İkisinin 1495 Noel'inde, Santa Maria manastırının, Bramante'nin eseri olan kubbesi biçiminde bir kek icat edip dükün 25 Aralık şöle-ninde sunduklarını ve büyük rağbet gördüğünü de öğrendim.* Öyle bir sansasyon yaratmış ki, *Donna* Beatrice bile hamuru na-sıl olup da öyle kabarttıklarını söylesinler diye yalvarmış kendi-lerine. Keşiş Guglielmo kulak asmamış. Düşes ısrar etmiş. Ke-şişin kaba tutumunu ve tencerelerinin arasında beş hafta hapis, bir de Sforza'lardan ciddi kınamayla sonuçlandığını hâlâ birçok kişi hatırlıyordu.

Keşiş Guglielmo o zamanlardan beri hiç değişmemişti. Ki-birli tavırları, bize karşı düşmanlığı, geri adım atmaktansa öl-meyi tercih edeceğini gösteriyordu. Bandello onu hapsedmele-ri için emir verdi, bir yandan dişlerini gıcırdatarak ahçı hakkın-daki fikirlerini dile getiriyordu:

"Kendine hâkim olmayı bilmiyor" dedi. "Çaresiz bir du-rum. *Cenacolo* için Büyük Yakub olarak poz verdiğinde, Leo-nardo bile onu yatıştırmayı beceremiyordu."

İnanamayarak başımı salladım.

•) Kimilerinin, sözü edilen tarihte Leonardo da Vinci tarafından icat edildiğini ileri sürdü-ğü *panettone* günümüzde bütün dünyada ünlüdür.

"Aa!" diye haykırdı. "Kimse söylememiş miydi size? Havarinin uzun saçları sizi yanıltmış olabilir Peder Leyre; ama aşçının yüz hatlarına dikkat ederseniz, tanıyacaksınız onu. Modelik etmesine ben izin verdim. Leonardo sofrada Yakub'un yaptığı gibi hareket eden kuvvetli kişilikli bir adam bulmamı istediğinde onu düşündüm."

"Peki üstat On İkiler arasında niçin böyle birinin bulunmasını istiyordu?"

"Ben de aynı şeyi sordum üstada, ne cevap verdi, biliyor musunuz? 'Geometri!' dedi. 'Hepsi geometri!' Bir çıplağın güzelliğinin ölçüsünün, iki göğüs ucu arasındaki mesafenin göğüsle göbek arasındaki mesafeyle ve göbekte bacaklar arasındaki mesafeyle eşitliği olduğunu açıkladı. Öfkeye gelince, sadece bir bakışla resmedebileceğini söyledi. *Cenacolo*'ya bir daha baktığınızda Yakub'un bakışına dikkat edin. İsa'nın yüzüne bakmaktan kaçınıp sanki korkunç bir şey görmüş gibi, dehşet içinde masaya baktığını göreceksiniz."

"Yoldaşlarından birinin Mesih'i ele vereceğini görmüşçesine" dedim.

"Hayır!" Tek gözlü yetersiz bir laf etmişim gibi suskunluktan sıyrıldı. "O bize düşündürmek istediği şey. Keşişlerimiz bir tılsımla karşı karşıya olduğumuzu söylemediler mi? Bu tür bir eserde simgeler ya da simgelerin yokluğu tılsımın geçerli olması için elzemdir. Bu örnekte, Yakub'un dehşet içinde baktığı şey, Yahuda İskariyot'la İsa'nın aynı ekmek dilimini ele geçirmek için mücadele edışıdır... Ya da belki İsa'nın kadehinin olmaması. Kutsal Kâse'nin."

Zekice bir yorumdu.

"Şuna da dikkatinizi çekmek isterim: Yakub, öfkeli havari, *Cenacolo*'nun en ışıklı bölümünde. Erdemlilerin yanında yer alıyor."

Keşiş Benedetto, üstadın hastanenin galerisinde mekân ve ışığın düzenlenmesiyle ilgili verdiği derslerin bazılarını katıldığını açıkladı. Anlattıkları hem tuhaf, hem de büyüleyiciymiş. Cansız maddenin, uyumlu bir şekilde düzenlendiği takdirde canlanabileceğini öğretirmiş. Bu mucizeyi sık sık bir partisyo

nun notalarıyla karşılaştırmış; kâğıt üzerinde yazılı haldeyken simgesel değeri dışında değer taşımayan statik işaretlerden ibaret olan notaların, bir müzisyenin zihni tarafından elenip onun parmaklarına ya da ciğerlerine aktarıldığında, titreşerek havayı yeni duyularla doldurduğunu, hatta ruh halimizi değiştirebildiğini söylemiş. Müzikten daha canlı bir şey olabilir miydi? Leonardo'nun nazarında hayır.

Resim ustası kendi eserlerine de bu şekilde bakıyordu. Görünürde cansız varlıklardı, boya ve zamlarla kaplı sıva ya da ahşaptan ibarettiler. Buna rağmen, gerekli eğitimi almış biri tarafından yorumlandıklarında sınırsız bir güç ediniyorlardı.

"Sizce Leonardo cansız bir varlığa nasıl can verebilir?" diye sordum.

"Astroloji büyüsü sayesinde. Leonardo denen heretiğin Ficino'nun kitaplarını incelediğini biliyorsunuz sanırım, değil mi?"

Keşiş Benedetto'nun sorusunda bir tuzak kokusu aldım. Tek gözlü, Peder Bandello sayesinde şüphelerimden haberdar olmaydı; dolayısıyla, tedbirli davranıp başımı eğerek onayladım.

"İşte bu Ficino" diye devam etti, "eski Yunanca'dan *Asde pios'u* tercüme etti; Hermes Trismegistos'a mal edilen bu eserde, firavunların rahiplerinin tapınaklarındaki heykellere nasıl can verdikleri öğretiliyor."

"Gerçekten mi?"

"Karanlık *spiritus* ilmi sayesinde heykellerin üzerine onları yıldızlarla birleştiren kozmik işaretler çizerlerdi. Yani astroloji işaretleri. Üstat da aynı teknikleri *Cenacolo'da* uyguladı."*

Başkeşiş ve ben şaşkınlık içinde birbirimize baktık.

•) Zodyaktaki burçlarla on iki havari arasındaki çakışmalar konusundaki en son ve kapsamlı çalışma, Nicola Sementovski Kurilo'nun eseridir. Yazar *Cenacolo'da* havarilerin, Doğanın dört elementini temsil eden üzerli dört grup halinde düzenlendiğini ileri sürer ve hatta her birine belirli bir burç yakıştırır. Masanın en sağındaki Simon, zodyağın ilk burcu Koç'tur. Taddeus Boğa, Matta İkizler, Filipus Yengeç, Büyük Yakub Aslan, Tomas Başak'tır. Yuhanna'nın Terazî olması Sementovski'ye göre önemli bir simgesel anlam taşır; genç Yuhanna geleceğin Kilisesinin denge unsurudur. Yahuda İskariyot Akrep, Petrus Yay, Andreas Oğlak, Küçük Yakub Kova, Bartolomeus da Balık'tır.

"Anlamıyor musunuz, biraderlerim? On iki havari, on iki burç. Her havari bir burca denk düşüyor, ortadaki İsa da güneş ülküsünün cisimleşmiş hali. Bu tılsımlı bir eser!"

"Sakin olun, Peder Benedetto. Bunlar birtakım varsayımlar sadece..."

"Hiç de değil! *Cenacolo*'ya dikkatle bakın, çünkü canlı bir duvar resmi olması en tehlikeli yanı değil. Katharosçu düşünceye ilişkin bilgilerimizin ışığında bu eser, heretiklerin en derin tezini mükemmelen kapsamakta. Bu bir 'Kara İncil'. Hem de bizim yemekhanemizde!"

"Hangi tezdten söz ediyorsunuz Peder Benedetto?" diye sordum.

"Dualizmden muhterem peder. Bu sabah söylediklerinizi yanlış anlamadıysam, *bonhomme*'ların bütün inanç sistemi, iyi bir Tanrıyla kötü bir Tanrı arasındaki sürekli çatışmaya dayanıyor."

"Doğrudur."

"Öyleyse yemekhaneye tekrar gittiğinizde bakın bakalım, iyile kötü arasındaki mücadele *Cenacolo*'da özetlenmemiş mi? İsa, tıpkı bir terazi dili gibi, ortada, ruhun alemiyle tenin âlemi arasında. Sağında yani bizim solumuzda gölgelerin, kötülüğün alanı. Gidip duvarın solunuzda kalan bölümüne bakın: Karanlık, ışıksız olduğunu göreceksiniz. Yahuda İskariyot'un o bölümde bulunması tesadüf değil, ne var ki elinde hançerle Petrus da orada. Size göre ona şeytani bir nitelik kazandıran silahıyla."

Nemrut ihtiyar bir nefes alıp konuşmasına devam etti:

"Buna karşılık, öteki tarafta, Leonardo'nun ışık olarak kabul ettiği kişiler bulunuyor. Burası masanın aydınlık tarafı, orada kendisinin yanı sıra Platon da bulunuyor; Katharosçular'ın birçok heretik öğretisinin esin kaynağı."

Birden bir şey hatırladım:

"Guglielmo ve Giberto biraderler de, itirafta bulunan iki Katharosçu yani" diye ekledim. "Giberto'nun havari Filipus'un portresine modellik ettiğini siz söylememiş miydiniz bana?"

Tek gözlü onayladı.

"Elbette" dedim, havarilerin geometrik dizilişini hatırlayarak, "siz de oradasınız. Aziz Tomas'ı canlandırılıyorsunuz, öyle değil mi?"

Benedetto rahatsız olarak homurdandı, sonra hararetle itiraz etti.

"Bu saçmalıkları bir yana bırakalım. Leonardo'nun resmini yorumlamaya çalışmamız iyi güzel de, asıl önemli olan, bu eseri ne yapacağımıza karar vermek. Size tek bir kez söyleyeceğim, muhterem biraderlerim: Ya bu meseleyi kökünden halledip o resmin üstünü örteriz, ya da bu duvar resmi heretikler için yol gösterici bir kılavuza dönüşür, bu da bize sorun çıkarmaktan başka işe yaramaz."

"Anlamıyorum. Durup onu mahkûm etmelerini mi bekleyeceksiniz?"

Bernardino Luini'nin şaşkınlığı Üstat Leonardo'yu hiç mi hiç etkilemedi. Uzun süredir bahçesinde, açık havada yeni makinesini tasarlamakla meşguldü ve öğrencilerinin gelişiyi pek ilgilenmemişti. Niye ilgilensindi ki? Aslında Elena, Marco ve Luini'nin *Cenacolo*'yu inceledikten sonra, onun özenle oraya yerleştirdiği bilgelikle aydınlanmış olacaklarından pek umudu yoktu. Üstat umut etmekten bıkmıştı. Kendine özgü sanatsal yorumunu anlamaktan aciz izleyicilerinin gidiş gelişlerinden sıkılıyordu.

Üstelik öğrencileri her zaman olduğu gibi manastırdan sadece üzücü haberler getiriyorlardı. Santa Maria'nın mücadele hazırlığı içinde olduğunu söylüyorlardı. Peder Bandello aralarındaki heretikleri belirlemek için keşişlerini sorguya çekmiş, sevgili aşçı Keşiş Guglielmo'yu Kilise aleyhinde komplo düzenlemekle suçlayıp tecrit cezasına çarptırmıştı.

Üstat açıklamaları esefle dinledi, ne cevap vereceğini bilemedi.

"Ben de sizi anlamıyorum üstat" diye araya girdi D'Oggiono. "Olanlar hoşunuza mı gidiyor? Dostunuzun kaderi sizi ilgilen-dirmiyor mu? Bu kadar duyarsız mı oldunuz efendim?"

Leonardo mavi gözlerini alet kutusundan kaldırıp sevgili öğrencisi Marco'ya dikti:

"Keşiş Guglielmo direnecektir" dedi sonunda. "Onun temsil ettiği çemberi kimse kıramayacak."

"Bırakın şu alegorileri bir yana! Tehlikeyi görmüyor musunuz? Çok yakında sizin de peşinize düşeceklerini anlamıyor musunuz?"

"Benim anladığım tek şey, beni dinlemediğiniz, Marco..." diye kestirip attı üstat. "Hiçbiriniz dinlemiyorsunuz."

"Bir dakika!" O âna kadar Luini'yle D'Oggiono'nun arkasında sessizce durmuş olan genç Elena öne doğru bir adım atıp üç erkeğin arasına dikildi. "Bize ne öğretmek istediğinizi ben biliyorum üstat! Şimdi anlıyorum! Hepsi *Cenacolo'da*"

Leonardo'nun kalın kaşları bu beklenmedik tepki karşısında havaya kalktı. Küçük kontes devam etti:

"Keşiş Guglielmo'yu Büyük Yakub'u canlandırmak üzere kullandınız. Bu konuda kuşkuya yer yok. *Cenacolo'da* kendisi 'O' harfini temsil ediyor. Omega'yı. Tıpkı sizin gibi."

Yüzü kızaran Luini omuz silkip Leonardo'ya baktı. Ne de olsa Crivelli'lerin kızına bunu öğreten kendisiydi.

"Bunun bir tek anlamı olabilir" diye ekledi Elena: "Keşiş Guglielmo ve siz, keşfetmemizi istediğiniz sırra vâkıf tek kişilersiniz. Ayrıca kendinizden olduğu kadar onun konuşmayacağından da eminsiniz. Ne de olsa aynı planı temsil ediyorsunuz."

"Bravo" dedi Leonardo. "Görüyorum ki siz de anneniz kadar zekisiniz. Peki niçin 'O' harfini seçtiğimi de biliyor musunuz?"

"Evet... Öyle sanıyorum" dedi Elena kekeleyerek.

Toscanalı merakla genç kıza baktı. Diğerleri ondan da çok merak ediyorlardı.

"Çünkü Omega sondur, başlangıç olan Alfa'nın karşıtıdır. Böylelikle resmin tek Alfası olan İsa'yla başlamış olan bir projenin tam sonunda yer alıyorsunuz."

"Bravo" dedi üstat tekrar. "Fevkalade."

"Elbette! Keşiş Guglielmo ve siz, bize Yahya'nın Kilisesi'ni getirecek olan kişilersiniz!" diye atıldı Luini. "Sır bu!"

Bilgin, tarlası için tasarlamakta olduğu garip makinenin üzerine tekrar eğilerek başını iki yana salladı.

"Dahası var Bernardino. Dahası var."

Leonardo'nun uğraştığı, müthiş bir aletti. Sforza şatosunun mutfağını otomatik hale getirmek için yaptığı çalışmalar başarılı olmayınca bu makineye girişmişti. Otomatik ızgaralar, kıyma makinesi, kaynar suyla dolu devasa bir tencereyi ısıtan koca körükler ve havayla çalışan ekmek dilimleyicisi çeşitli yaralar almış ve Magripli'nin vahşi damak tadını katien tatmin edememişti. Ama yeni makinesi farklı olacaktı. Her şey yolunda giderse, dük artık dev boyutlardaki turp toplama makinesiyle alay edip onu Fransızlara karşı savaş makinesi olarak kullanmayı öneremeyecekti. Evet, Porta Vercellina çiftliklerindeki ilk denemesinde üç kurban verilmişti; ama bazı ayarlamalar yapıldıktan sonra makine öldürücü olmayacaktı.

"Üstadım..." diye itiraz etti Luini, Toscanalı'nın ilgisinin dağıldığını görünce. "*Cenacolo'nun* anlaşılmasında çok önemli bir adım attık ama siz hiç ilgilenmiyor gibisiniz. Artık sırrınızı açıklamanın vakti gelmedi mi? Engizisyon etrafınızdaki çemberi daraltmakta. Belki de yarın tutuklanıp sorguya çekileceksiniz. Böyle bir şey olursa projeniz tamamen suya düşecek."

"Sizi dinledim Bernardino. Hem de dikkatle" dedi üstat, gözlerini icadından ayırmadan. "*Cenacolo'ya* gizlediğim harfleri bulmanızı takdir etmekle birlikte, onları yorumlamaktan aciz olduğunuzu da görüyorum. Eğer nerede neyi arayacağınızı bilen sizler, okumayı bilmeyen çocuklara benziyorsanız, peşimde olduklarını iddia ettiğiniz keşişler kimbilir ne kadar şaşalacaktır."

"Bir kitap. Her şeyin çözümü orada, değil mi üstadım? Sizin her şeyi öğrendiğiniz bir kitapta."

Luini'nin son sözleri meydan okur gibi çıkmıştı.

"Ne demek istiyorsunuz?"

"Lütfen üstadım, bilmecelerin vakti geçti. Siz de biliyorsunuz. *Cenacolo'da*, eski dostunuz tercüman Ficino'nun çehresini gördüm. Onun portresini yaptığınızda Yahya'nın Kilisesinin başlangıcını ilan etmiş olağınızı onunla birlikte kararlaştırmamış mıydınız? Size bu Kilise'nin İncili olacak bir kitap vermemiş miydi?

Leonardo'ların tıp topluluğundaki mahirlerinin yanında bırakarak bahçeyi toza boğdu.

"Sen bu konuda ne bilebilirsin?" diye itiraz etti.

"Siz ne öğrettiyseniz onu: İsa zamanından beri, iki Kilise'nin ruhlarımızı denetlemek için mücadele ettiğini. Biri, Petrus'un ki, geçici Kilise olarak düşünülmüştü. İnsanlara vicdanı uyandırmanın yolunu göstermek için yararlı; ama hazır olduğumuzda ruhumuzu besleyecek daha görkemli bir oluşumun müjdecisi olan bir Kilise. Petrus'un Kilisesi, gelecek olan Yahya'nın Kilisesi'ne, yani sizinkine yolu açan, geçmişin Kilisesi'dir."

Toscanalı araya girmek istediye de eski öğrencisi henüz sözünü bitirmemişti.

"*Cenacolo*'da Matta olarak resmettiğiniz şahıs, Ficino, size incelemeniz için Yuhanna'nın metinlerini içeren bir kitap verdi. Gayet iyi hatırlıyorum. Kitabı size verdiği gün ben de yanınızdaydım. O sıralar henüz çocuktum. Şimdi onu resmediyor-sanız, hatta bizim gibi başkalarına da eserinize ulaşmanın yolunu sunuyorsanız, devir teslim zamanının geldiğine inandığınız içindir, öyle değil mi? *Cenacolo'nun* anlamı bu. Kabul edin. Yeni Kilise'nin habercisi."

Marco ve Elena gözlerini kırpmaya bile cesaret edemiyorlardı. Leonardo sık sık kullandığı bir hareketle Luini'yi susturdu: Konuşmak için Tanrı'dan izin istemişçesine işaret parmağını havaya kaldırdı.

"Sevgili Bernardino" dedi, içinde kopan fırtınayı bastırma-ya çalışarak. "Ficino'nun bana Milano'ya taşınmaya karar verişimden hemen önce son derece değerli birtakım metinler verdiği doğru. İki Kiliseyle ilgili söylediklerin de doğru. Hiçbiri-ni inkâr edecek değilim. Yıllardır eserlerimde Vaftizci Yahya'yı resmediyor, böyle bir ânın gelmesini bekliyorum. Ve gerçekten de o ânın geldiğini düşünüyorum."

"Size bunu düşündüren nedir, üstadım?"

"Ne mi?" dedi üstat, Elena'ya cevaben; çok daha sakindi şimdi. "Herkes için aşikâr değil mi bu? Papa geçici Kiliseyi görülmemiş bir ahlaksızlık seviyesine sürükledi. Kendi rahipleri,

örneğin Floransalı Savonarola bile aleyhinde tavır aldılar. Ruhun Kilisesinin, yani Yahya'nın Kilisesinin, görevi Petrus'un Kilisesinden devralma ve bizi gerçek selamete kavuşturma zamanı geldi."

"Ama Vaftizci Yahya *Cenacolo*'da yer almıyor üstadım."

"Vaftizci Yahya yok, doğru." Üstat daima küçük ayrıntılara dikkat eden Marco d'Oggiono'ya gülümsedi. "Ama Yuhana var."

"Anlayamadım..."

"İncil'de hemen hemen her şey yer alıyor. Dikkatle okursanız, İsa'nın peygamberliğinin ancak Vaftizci Yahya onu Şeria Irmağı'nda yıkadığında başladığını görürsünüz. İncil yazarlarının dördü de İsa'nın misyonunu açıklarken Mesihliğe hazırlanışında Yahya'ya değinme gereği duymuşlardır. Bu yüzden de ben daima kendisini parmağı havada resmederim; Yahya'nın önce gelen olduğunu belirtmek için bu yolu kullanırım."

"Öyleyse niçin Yahya'ya değil de İsa'ya tapıyoruz?"

"Her şey dikkatle hesaplanmış bir planın parçasıydı. Yahya ruhani öğretilerini o bir avuç kaba ve tahsilsiz adama aktaramadı. Tanrı'nın bir tapınakta değil, içimizde olduğunu balıkçılara nasıl açıklarsınız? O vahşileri eğitmek için İsa ona yardım edecekti. Yahudi dinine benzeyen bir geçici Kilise tasarladılar, bir de yeryüzünde görülmemiş nitelikte gizli bir ruhani Kilise. Ve bu öğretiler akıllı bir kadın olan Mecdelli Meryem'le Yuhanna adındaki uyanık bir delikanlıya emanet edildi... İşte bu Yuhanna, *Cenacolo*'da mevcut, sevgili Marco."

"Mecdelli Meryem de öyle!"

Toscanalı, atak genç kıza hayranlığını gizleyemedi. Yüzü kızaran Luini kızın tepkisini açıklama gereği duydu: İri ve göze çarpan bir düğüm gördüğü zaman, karşısındaki eserin Mecdelli Meryem'le bağlantılı olduğunu anlaması gerektiğini Elena'ya o öğretmişti. Ve bu düğüm *Son Akşam Yemeği*'nde mevcuttu.

"Size bir şey daha açıklayayım" diye ekledi üstat, biraz yorgun: "*Juan** sadece bir isim değildir. Yaşadıkları dönemde hem

*) Juan, hem Yahya, hem de Yuhanna'nın adıdır, (ç.n.)

Vaftizci Yahya, hem de Havarî Yuhanna bu adla tanınırdı. Ne var ki *Juan* bir unvandır aynı zamanda. Ruhani Kilise'nin teslim edildiği herkesin sahip olduğu *nomen mysticum'dur*.^{*} Tıpkı Visconti destesinde görünen kadın papa Johanna gibi."

"Papa Johanna mı? Ama o saf insanlar için uydurulmuş bir efsane değil miydi?"

"Ardında gerçekleri gizlemeyen efsane var mıdır Bernardino?"

"Öyleyse..."

"O desteyi çizen kişinin Cremonalı Bonifacio Bembo olduğunu bilmeniz gerekir. Bir kusursuzdu. Biraderlerimizin geleceğinin tehlikede olduğunu görünce Visconti'ler için tasarladığı bu desteye inancımızın temel bazı simgelerini gizlemeye karar verdi. Örneğin bizlerin İsa Mesih'in mistik ardılları olduğumuz inancını. Bu inancı simgelemek için elinde Vaftizci Yahya'nın haçını taşıyan ve anlayabilene eski Kilise'den yakında yenisinin doğacağını bildiren hamile bir kadın papadan daha uygun bir şey olabilir mi? Bu kart..." diye ekledi üstat saygılı bir tonda, "geleceğin kesin kehanetidir..."

Peder Bandello'nun hangi anlaşılmaz nedenle beni böyle bir göreve yolladığını bilmiyorum. Kehanet yeteneğim olsa ve başıma gelecekleri görebilsem, kesinlikle onun yanından ayrılmazdım. Ama kaderi öngörmek imkânsızdır; ocak ayının o gününde de Tanrı her zamanki anlaşılmaz tutumuyla kaderimin zarlarını attı.

Başlangıçta, itiraf etmem gerekir ki tiksindim.

Tek gözlü Benedetto, mezar kazıcısı Mauro ve Keşiş Jorge ile birlikte Peder Trivulzio'nun cesedini topraktan çıkarmak, içimi dışıma çıkardı. Engizisyon elli yılı aşkın bir süredir bir sanığın cesedini yakmak üzere mezarından çıkarmıyordu; başkeşişe ölüleri rahat bırakması için yalvardıysam da Keşiş Alessandro'nun tekrar gün ışığına çıkarılmasını engellemedi. Sabun kadar solgun cesedinden etrafa dayanılmaz bir koku yayılıyordu. Cesedi yeni bir kefene sarıp sımsıkı bağlama önlemini aldığımız halde, kokudan yol boyunca kurtulamadık. Neyse ki her iş bu kadar ters gitmedi. Keşiş Alessandro'nun cesedinin yanında nefes almak imkânsız da olsa zangocun cesedinin kokmadığı dikkatimi çekti. Keşiş Giberto kesinlikle hiçbir koku yaymıyordu. Mezar kazıcısı, Çarşı meydanındaki alevlerin, zangocun bedeninin çürüyebilecek kısımlarını yok ettiği için cesedin kokmadığı sonucuna vardı. Ne var ki tek gözlü, hareketle bir başka tezi savunuyordu. O, tarikat hastanesinin avlusunda açık havada, sıfırın altında ısıya maruz kalarak bekletilmiş olması sonucu, zangocun kötü sıvılarının buharlaştığı kanısındaydı. İkisinden hangisine inanacağımı hiç bilemedim.

"Dikkat ederseniz, hayvanlarda da aynı şey olur" dedi tek gözlü, beni ikna etmeye çalışarak. "Karlı bir yolda terk edilmiş bir at cesedi kokar mı?"

Tartışmamızı sonuçlandıramadan Santo Stefano düzlüğüne vardık; Vesperum duasına bir buçuk saat kalmıştı. Porta della Corte all'Arcivescovado askerî kontrolünü geçmiş, polis karakolunu nöbetçilere fazla bir açıklamada bulunmak zorunda kalmadan arkamızda bırakmıştık. Polis dertlerimizden haberdardı ve heretikleri kent dışına çıkarma kararımızı tasvip ediyordu. Alet edevatla, iplerle dolu, üstü kapalı arabamız bütün kontrollerden geçti. Böylece ormanın ortasındaki ıssız, sakin Santo Stefano düzlüğüne vardık; zemin kayalık olduğundan, taşıdığımız odunları yığıp ölümlerimizi yakmak zor olmayacaktı.

Gayretkeş Jorge her şeyi örgütledi.

Cesetleri küle dönüştürecek olan odun yığınının sağlam ve en iyi yanacak şekilde nasıl oluşturacağımızı o bize gösterdi. Benim gibi parmağını oynatmadan onca *auto da fe** izlemiş olan biri için farklı bir deneyimdi. Jorge odunları boyutlarının tersine bir sıra izleyerek nasıl yerleştireceğimizi gösterdi. Nasıl yapıldığını çok görmüştüm. En ince odunun en alta yerleştirilirse kalınları daha etkili şekilde tutuşturacağını o gösterdi. İşimiz bittikten sonra da, odun yığınının etrafına kalın bir halat gerdik, bağladık ve ipin bir ucuyla biraderlerimizin cesetlerini yığının tepesine çektik. Böylece başkeşişin emirlerini yerine getirecek ve hava kararıp Magripli'nin askerleri kentin kapılarını kapatmadan önce dönebilecektik.

"Bu işin en iyi tarafı ne, biliyor musunuz?" diye sordu Keşiş Benedetto nefes nefese, Giberto'nun cesedini odun yığınının üstüne yerleştirdikten sonra. Tek gözlü, Keşiş Alessandro'nun cesedini yukarıya çekip yerleştirebilmek için mezar kazıcısıyla birlikte yığının tepesine kadar çıkmıştı.

"Bu işin iyi bir tarafı da mı var yani?"

"İyi tarafı, Mauro Birader" diye homurdandığını duydum Benedetto'nun, "şansımız yaver giderse, bu zavallıların külleri

*) İspanyol Engizisyonunun verdiği cezaların açıklanması sırasında düzenlenen halka açık tören, (ç.n.)

nin bu dağlarda gizlenen Katharosçular'ın üzerine dökülecek olması."

"Burada Katharosçular mı?" diye itiraz etti Mauro. "Bira-derim, siz nereye baksanız onları görüyorsunuz."

"Üstelik fazlasıyla zeki olduklarını varsayıyorsunuz" diye araya girdim aşağıdan, bir yandan Keşiş Alessandro'nun etrafındaki ipi sıkılaştırarak. "Gerçekten bu külleri kendi ocaklarının küllerinden ayırt edebileceklerini mi düşünüyorsunuz? Kusura bakmayın ama hiç sanmam."

Bu kez tek gözlü cevap vermedi. İpin gerilip kütüphaneciyi yukarı kaldırmasını bekledim ama bir şey de fark etmedim. Mauro Sforza başkeşiş yardımcısının her zamanki gibi acı olan yorumuna cevap vermeyince rahatsız ve uzun süren bir sessizlik ansızın düzlüğe çöktü.

Şaşıarak yukarıda ne olduğunu görebilmek için bir adım geriye çekildim. Keşiş Benedetto heykel gibi kıpırtısız duruyordu, yüzünü arkaya çevirmişti, bakışları ormanın kıyısına dikiyordu; ipi bırakmıştı. Mauro'yu göremiyordum, tek görebildiğim hareket, tek gözlünün kır sakalının hafifçe titremesi oldu. Cennetin hayali karşısında kendinden geçmiş bir mistik gibi derin derin iç çekiyordu. Gözünü kırpmıyordu, hareket etmekten acizmiş gibi görünüyordu. Sonunda anladım: Gördüğü bir şey karşısında felce uğramış olan tek gözlü, çenesiyle bana bir şey işaret etmek istiyordu sanki; ani ve düzensiz hareketlerle burnunu ileri doğru itiyordu. Dönüp onun baktığı yöne baktığımda, gördüğüm şey karşısında neredeyse sırt üstü düşüyordum.

Abartmıyorum.

Tam ormanın girişinde, bulunduğumuz yerden yaklaşık yirmi metre kadar ötede, kukuletalı on beş kişi sessizce bizi izlemekteydi. Daha önce hiçbirimiz görmemiştik onları. Tepeden tırnağa siyahlar giyinmişler, ellerini cübbelerinin içine çekmişlerdi; uzun bir süredir orada durmuş Santo Stefano düzlüğünü seyrediyor gibiydiler. Bize düşman gibi görünmüyorlardı zaten ne silahlı, ne sopaları ya da bize saldırmak için kullanabilecekleri başka bir şeyleri vardı ama itirafetmem gerekir ki ta

vinları lanatsız ediciydi. Bize kukuletalarının altından bakıyor, tek kelime konuşmuyor, yaklaşmak için hamle yapmıyorlardı. Nereden çıkmışlardı? Bildiğimiz kadarıyla civarda bir manastır ya da münzevi kulübesi yoktu; kırlarda keşişlerin bulunmasının olağan sayıldığı dinî bir bayram da değildi.

Öyleyse? Ne istiyorlardı? Yoksa heretiklerimizin öldükten sonraki idamlarını seyretmeye mi gelmişlerdi?

Odun yığınının üstünden ilk inen Mauro Sforza oldu; kollarını açarak kukuletalılara doğru yürüdü ama hareketi ilgisizlikle karşılandı. Ziyaretçilerimizden hiçbirinin kılı kıpırdamadı.

"Yüce Tanrım" dedi sonunda tek gözlü. "Bunlar örtülüler!" "örtülüler mi?"

"Görmüyor musunuz, Peder Leyre?" dedi Benedetto, yarı şaşkın, yarı öfkeli. "Söyledim ben size. Siyah giysiler içinde-ler, ne ipleri var, ne süsleri, tıpkı kusursuzluğa ulaşmaya çalışan Katharosçular gibi."

"Katharosçu mu?"

"Silahları da yok" diye ekledi tek gözlü. "İnançları silah taşımalarını yasaklar."

Bu sözleri duyan Mauro yabancılara doğru bir adım daha attı.

"Korkmayın biraderim" diye teşvik etti tek gözlü. "Onlara dokunabilirsiniz. Bir pilici bile öldüremez onlar, size nasıl zarar verebilirler?"

"*Laudetur Jesus Christus*. Ölülere için gelmişler!" diye yerinde sıçradı Jorge; olanları anlayınca korkudan tir tir titreyerek cübbeme yapışmıştı. "Ölülerini kendilerine vermemizi istiyorlar!"

"Peki bu sizi korkutuyor mu? Keşiş Benedetto'nun dediklerini duymadınız mı?" diye fısıldadım, sakinleşmesini rica ettim. "Bu insanlar bize karşı şiddet kullanmaktan aciz."

Birader Jorge'nin bana cevap verip vermediğini bilemiyorum, çünkü tam o sırada yabancılar öyle derinden bir *Pater Noster* okumaya başladılar ki, yer gök inledi. Kalın sesleri Santo Stefano düzlüğüne hâkim olarak bizleri susturdu. Jorge yanı

lıyordu. *Bonhommelar* din kardeşlerinin cesetlerini almaya gelmemişlerdi. Böyle bir şeyi asla yapmazlardı. Onlar bedenden nefret ederdi. Bedeni ruhun zindanı, kendilerini ruhun saflığından uzaklaştıran şeytani bir engel olarak görürlerdi. Tutuklanıp hapsedilme tehlikesini göze alarak oraya kadar geldilerse, ölmüş olan din kardeşlerinin ruhu için dua etmeye karar verdikleri içindi.

"Hepinize lanet olsun!" diye beddua etti Keşiş Benedetto, odun yığınının tepesinde yumruklarını havaya kaldırarak. "Tanrı'nın laneti üzerinize olsun!"

Tek gözlünün tepkisi hepimizi şaşırttı. Keşiş Jorge ve Mauro Birader onun yere atlayıp örtülülere doğru delirmiş gibi koştuğunu görünce dilleri tutuldu. Öfkeden kıpkırmızı kesilmişti, yüzü patlayacak gibiydi, boynundaki damarlar şişmişti. Tek gözlü yoluna çıkan ilk kukuletalıya şiddetle saldırdı. Adam yüzüstü yere düştü. Gözü dönen Benedetto, elinde Tanrı bilir nereden çıkardığı bir bıçakla adamın üstüne çöktü.

"Hepiniz ölmüş olmalıydınız! Hepiniz! Burada olmaya hakkınız yok!" diye bağırdı.

Biz engellemeye fırsat bulamadan, biraderimiz bıçağını sapına kadar adamın sırtına sapladı. Bir acı çılgılığı yükseldi.

"Cehenneme kadar yolunuz var!" diye kükredti.

Daha sonra olanlar hâlâ kafamda bulanık.

Kukuletalılar birbirlerine bakıp bir anda Benedetto'nun üzerine atıldılar. Biraderlerinin kanlar fışkıran yaralı sırtından çekip ayırarak çam ağaçlarından birinin gövdesine dayadılar. Hepsine lanet okumayı sürdüren Benedetto'nun tek gözünü kan bürümüştü.

Diğerleriyle ilgili olarak hatırladıklarım daha da az. Seksenlik Jorge koşarak kente döndü. O kadar hızlı koşabileceğini hayal bile edemezdim. Mauro'yu ise göremedim, çünkü adamlardan biri kafama bir çuval geçirip bir kemerle boynumdan bağladı. Çuvalın içinde bir şey vardı mutlaka, çünkü kafama geçirildikten kısa bir süre sonra, yavaş yavaş bilincimi kaybettiğimi fark ettim. Birkaç saniye sonra yaralı kukuletalının ulumala

rını işitmez oldum, olağanüstü bir hafiflik duygusu, kollarımla bacaklarımı karşı konulmaz biçimde ele geçirdi.

Buna rağmen, bayılmadan önce bir sesin anlayamadığım bir şey mırıldandığını duyabildim:

"Şimdi muhterem peder, nihayet şüphelerinizi açıklığa kavuşturabileceğim."

Ardından, sersem bir halde bayıldım.

Mide bulantısı ve kuvvetli bir baş ağrısıyla uyandım; ne kadar süre baygın kaldığımı bilmiyordum. Etrafımdaki her şey fır dönüyordu, kafam karmakarışıkta. Bütün kabahat şakaklarım daki kesintisiz basınçtaydı. Belirli aralıklarla kafatasımı soldan sağa dolaşan devirli, dairesel bir ağrıydı, bütün duyularımı altüst ediyordu. Öyle şiddetle zonkluyordu ki, uzun bir süre gözlerimi açmaya bile kalkışmadım. Hatta hatırlıyorum, bir yaramı var diye kafamı yokladım ama bir şey bulamadım. Darbe içeri-ridendi.

"Merak etmeyin peder. Bir şeyiniz yok. Dinlenin. Birazdan toparlanırsınız."

Yerimde doğrulmaya fırsat bulamadan, bilincimi kaybetmeden önce duyduğum kibar sesle irkildim. Beni uzun zamandır tanıyormuş gibi teklifsiz ve sakin bir tonda konuşmaya devam etti:

"Yağımızın etkisi sadece birkaç saat daha sürecek. Sonra kendinizi iyi hissedeceksiniz."

"Yağınız mı?"

Sersem ve güçsüz bir halde, kollarımla bacaklarım kaskatı, pürtüklü bir zemine uzanmışken, bütün gücümü toplayıp konuştum. Beni kapalı bir yere getirmiş oldukları sonucuna vardım; çünkü giysilerimin kuru olduğunu hissediyordum, hava da Santo Stefano düzlüğündeki kadar soğuk değildi.

"Başınıza geçirdiğimiz çuval uyku veren bir yağa batırılmıştı peder. Eski bir formüldür. Bu yörenin büyücülerinin gizli formülü."

"Zehir..." diye mırıldandım.

"Zehir sayılmaz" diye cevap verdi ses. "Burçak, güzelavra totu, subaldıranı ve haşhaştan yapılan bir merhem. Her zaman sonuç verir. Küçük dozlar halinde deriden verildiğinde uyku etkisi ânında görülür. Ama uzun sürmez. Merak etmeyin."

"Neredeyim ben?"

"Emniyettesiniz."

"Bana içecek bir şey verin ne olur."

"Derhal peder."

Yabancıнын elime verdiği testiği gözümü açmadan aldım. Sıcak şaraptı. Acı şarap hırpalanmış vücudumun toparlanmasına yardımcı oldu. Testiği sıkı sıkı tutup bütün gücümü toplayarak gözlerimi araladım ve etrafıma bir göz attım.

İçgüdülerim beni yanıltmamıştı. Santo Stefano'da değildim. Beni kaçırانلار her kimse, Jorge, Mauro ve Benedetto'dan ayırmışlar, kapalı, penceresiz bir odaya tek başıma kapatmışlardı; ıssız bir kır evinde hücre haline getirilmiş bir oda olsa gerektil. O hasır yaygının üzerinde yıllardır yatıyordum sanki. Sakalım uzamıştı; biri üzerimden Dominiken cübbesini çıkarmaya cüret etmiş, onun yerine kaba yünden bir harmani giydirmisti. Peki ne kadar zamandır oradaydım? Hesaplamanın imkânı yoktu. Biraderlerim neredeydi? Beni oraya kim götürmüştü? Niçin götürmüştü?

Boğazım düğümленir gibi oldu.

"Neredeyim... ben?" diye sordum tekrar.

"Emniyettesiniz. Buranın adı Concorezzo, Peder Leyre. Toparlandığınızı gördüğüme sevindim. Konuşacak çok şeyimiz var. Beni hatırladınız mı?"

"Kim... ne?" diye kekeledim.

Muhatabımı görmek için dönmek istedim ama basımdaki zonklama beni durdurdu.

"Yapmayın peder! Yağımız sizi uyuttu ama hafızanızı silmedi. Ben her zaman doğruyu söyleyen adamım, hatırlamadınız mı beni? Kafanızı kurcalayan bilmeceyi çözmeye söz veren kişi."

Keskin bir acı beynimi sarstı. Doğruydu söylediği. Yüce Tanrı. O sesi bir yerde duyduğum kesindi. Ama nerede? Ken

dimi toparlayıp benimle konuşan kişinin çehresini görmek için büyük bir çaba gösterdim. Ve Tanrıya şükür, nihayet gördüm. Tam arkamdaydı. Her zamanki gibi yuvarlak ve kırmızı. Zümrüt gözleri açık ve parlak. Mario Forzetta'ydı bu. Kesinlikle.

"Hatırladınız mı beni?"

Onayladım.

"Sizi buraya getirmek için bu yola başvurduğuma üzülüyorum peder. Ama inanın, başka seçeneğimiz yoktu. İyilikle gelmeyecektiniz." Gülümsedi.

Çoğul eki beni şaşırttı.

"Seçeneğiniz mi? Siz kimsiniz Mario?"

Forzetta'nın yüzü adını söylediğimi duyunca aydınlandı.

"Concorezzo'nun iyi insanları, peder. İncancımız şiddet kullanmamızı yasaklıyor ama kurnazlık yasak değil."

"*Bonhomme*'lar... Sen ha?"

"Dehşete düşeceksiniz, biliyorum. Bir heretiği hak ettiği hapis cezasından kurtardınız. Ama bu konuda yargıya varmadan önce, yalvarırım beni dinleyin. Size anlatacak çok şeyim var."

"Biraderlerim ne oldu?"

"Sizin gibi onları da uyutup Santo Stefano'da bıraktık. Şu anda, eğer donmadılarsa, Milano'ya dönmüşlerdir ve sizin gibi başları ağrıyordur."

Mario oldukça iyi görünüyordu. Birkaç gün önce yüzünü ortadan ikiye bölen yaranın izi hâlâ belliydi, ama sakal bırakmıştı ve güneşten yanıp esmerleşmişti. Jacaranda'ların sarayındaki zindanda benimle konuşmuş olan hayaletten çok farklıydı. Kilo almıştı, yüzü mutlulukla ışıldıyordu. Don Oliverio'nun ulaşamayacağı bir yerde olduğunu bilmek ona iyi gelmişti. Benim anlayamadığım, niçin beni alıkoyduyuydu. Ben onu özgürlüğe kavuşturmuşken, niye özellikle beni tutuklamıştı?

"Biraderlerim ve ben bu adımı atmadan önce çok tereddüt ettik" diye açıkladı Mario, yere, yanıbaşına oturarak. "Sizin En gizitör olduğunuzu ve tarikatınızın iki yüz yılı aşkın bir süredir bizim gibi Tanrıya farklı biçimde yakınlaşan ailelerin peşine düştüğünü biliyorum peder."

"Ama..."

"Ama dün sizi Santo Stefano'da görünce, Tanrı tarafından gönderilmiş bir işaret olduğunuzu anladım. Tam ben size çözmeye söz verdiğim bilmecenin cevabını bulmuşken çıktınız karşıma. Hatırlıyor musunuz verdiğim söz? Bu bir mucize değil de nedir? Kusursuz biraderimizi borcumu ödemek üzere sizi buraya getirmek konusunda ikna ettim."

"Bana borcunuz filan yok."

"Var, peder. Tanrı bizim yollarımızı sadece kendisinin bildiği bir nedenle keşiştirdi. Belki size bilmecelerinizi çözmekte yardımcı olmam için değil de, ortak düşmanımıza karşı güç birliği yapmamız için."

Bu sözleri beni şaşırttı.

"Ne demek istiyorsun?"

"Beni özgürlüğüme kavuşturduğunuz gün sorduğunuz bilmeceyi hatırlıyor musunuz?"

Onayladım. *Oculos ejus dinumera* hâlâ benim için bir muammaydı. Forzetta'nın da bildiğini unutmuştum neredeyse.

"Sizden ayrıldıktan sonra Leonardo'nun atölyesine sığındım. Milano'da beni barındıracak tek yerin onun evi olduğunu biliyordum, öyle de oldu. Doğal olarak üstatla konuştum. Sizinle karşılaşmamı anlattım, sizin sonsuz cömertliğinizden bahsettim ve bana yardımcı olmasını rica ettim. Beni Bay Jacaranda'nın öfkesinden korumasını istemiyordum sadece, size beni o zindandan kurtarmak için onca zahmete girdiğiniz için teşekkür etmek de istiyordum."

"Ama sen artık üstadın öğrencisi değilsin... yanılıyor muyum?"

"Değilim. Ama aslında bir kez onun öğrencisi olan daima öğrencisidir. Leonardo öğrencilerine hep evlatlarıymış gibi davranır; bazılarımız resme devam edecek kadar yetenekli olmamamıza rağmen bize karşı hep sevecenliğini sürdürür. Ne de olsa öğrettikleri ressamlıkla sınırlı değildir."

"Anlıyorum. Demek Üstat Leonardo'nun koruyucu kanatları altına sığındın. Ne dedi sana peki?"

"Sizin bilmecenizi ona da söyledim. Aradığınız birinin adının bu bilmecede gizli olduğunu anlattım, üstat da bilmeceyi çözdü."

Kaderin cilvesi. Leonardo kendisini mahvetmek amacıyla Beytanya'ya mektuplar yazan kişinin imzasını çözmüştü, öyle mi? Merak içinde baş dönmemi yenmeye çalışıp Mario'nun ellerini tutarak sordum:

"Söylesene, başardı mı çözmeyi?"

"Evet peder. Bilmecede gizli ismi söyleyebilirim size."

Bunun üzerine Mario yere, bacaklarımızın arasına rahibe li kartı koydu.

"Bilmecenizi sorduğumda üstat çok şaşırdı" diye devam etti. "Bilmeceyi gayet iyi bildiğini söyledi. Santa Maria keşişlerinden biri bir süre önce aynı bilmeceyi sormuş, o da çözmüş."

"Keşiş Alessandro!"

Kütüphanecinin cesedinin üzerinde bulunan, yerdekine benzer bir iskambil kâğıdının arkasına yazılmış mısraları hatırlayınca irkildim. Birden her şey açıklığa kavuşmuştu: Kâhin, maskesini düşürdüğünü öğrenince öldürmüş olmalıydı Keşiş Alessandro'yu; ardından da Leonardo'yu gözden düşürmek için bir plan yapması gerekmişti. Silik bir keşişi öldürmek kolay olmuştu herhalde ama dükün gözdesi olan bir ressam için durum farklıydı. Dolayısıyla onu heretiklikle suçlamayı tercih etmişti. Beytanya'ya yazdığı mektupların açıklaması buydu.

Mario hayal gücümün daha ileri gitmesine izin vermeden devam etti:

"Evet peder. Keşiş Alessandro. Üstadın sözlerini gayet iyi hatırlıyorum: İki bilmecenin, iskambille mısraların yakından ilişkili olduğunu söyledi. Sizin mısraları anlamak rahibeli kart olmadan mümkün değildi; kart, aradığınız ismin ipucunu barındırıyordu. Aynı sikkenin iki yüzü gibi."

Mario'ya daha açık konuşmasını rica ettim. Bunun üzerine delikanlı Milano'da kendisine verdiğim kâğıda yazılı Latince cümleyi alıp Visconti Sforza destesine ait kâğıdın yanına koydu. O lanet olası yedi mısra bir kez daha karşımda duruyordu:

*Oculos ejus dinumera,
sed noli voltum adspicere.
In latere nominis
mei notam rinvenies.
Contemplari et contemplata
aliis tradere.*

Veritas

"Aslında üç aşamalı basit bir bilmece" dedi. "İlk aşama, bilmeceyi çözmenize yardımcı olacak iskambil kâğıdının belirlenmesi. 'Gözlerini say, ama yüzüne bakma.' Çok basit bir anlamı var. Dikkat ederseniz, bu kâğıtta kadının yüzü dışında bir tek göz bulmak mümkün."

"Öyle mi? Nerede?"

Mario iyi vakit geçiriyormuş gibi görünüyordu.

"Kuşakta peder. Görmüyor musunuz? Kadının beline bağlı ipin geçtiği düğümdeki göz. Adamınızın son derece ustalıkla kullandığı bir eğretileme."

Kuşaktaki "göz" detayı.

"Ama bu kadarla kalmıyor" diye devam etti Mario. "Dikkatinizi çekerim, aradığınız ismin sayısını hangi yanda arayacağımızı bilmiyoruz. 'Adımın sayısını yan tarafında bulacaksınız' büyük bir bilinmezi açığa çıkarıyor. Bu sayıyı sağda mı arayacağız, solda mı? Ben söyleyeyim: Kadının sağına bakmanız lazım."

"Nasıl bu kadar emin olabiliyorsunuz?"

"Üstat, steganografik bir ayrıntı sayesinde cevabı buldu."

"Steganografik mi?"

"Yunanlılar, herkesin gözü önünde olan yazılara veya eserlere gizli mesajlar yerleştirme sanatında ustaydılar peder. Yunanca'da *steganos* 'gizli yazı' demektir, burada böyle bir şey bulunduğu da çok aşikâr. İpucu bir imla hatasında bulunuyor: *Rinvenie* aslında 'r'siz yazılır. Bu mesajın yazarı kadar titiz biri böyle bir ayrıntıyı atlamış olamaz; dolayısıyla mısralarınızı dikkatle tekrar gözden geçirdim ve V haricinde işaretlenmiş beş harf daha buldum. Bunlar bir noktayla işaretlenmiş. Fark etmeden geçebilirsiniz ama bakınca göreceksiniz: *ejus, dinumera, sed, adspicre* ve *tradere*. Daha önce kimsenin dikkat etmemiş olması da tuhafıma gitti."

Mario'nun gösterdiği şeyi görmek için Kâhin'in imzasının üstüne eğildim ve gerçekten de "e", "d", "s", "a" ve "t" harflerinin bu yersiz noktayla işaretlenmiş olduğunu gördüm.

"Gördünüz mü şimdi?" dedi Mario ısrarla. "Bunlara bir de fazlalık 'r'yi katınca, *'destra*, yani sağ kelimesini buluyoruz. Aradığımız açıklamayı bulduk."

İnanılır gibi değildi. Leonardo daha önce hiçbirimizin akıl edemediği şeyi yapmıştı: Rahibeli kâğıtla Roma'ya yazılan mektuplardaki bilmece arasında ilişki kurmuştu. İster içgüdü olsun, ister dahiyane bir görüş, doğrusu şu ki, çözüme varmak üzere oluşumuz başımı döndürdü.

"Bundan sonrası çok basit peder. Hafıza sanatı'ndan öğrendiğimize göre, herhangi bir kompozisyonda sayıyı eller belirler. Bu kâğıtta, göreceğiniz gibi iki elin farklı sayıda parmağı ortada görünüyor. Adamınız sağ eli seçmemiz gerektiğini söylediğine göre, demek ki adının sayısı beş."

"Hafıza sanatı mı? Sen de mi biliyorsun bu sanatı?"

"Leonardo'nun en sevdiği derslerden biridir."

"Dolayısıyla şimdi de adındaki harflerin toplamı beş olan bir keşiş bulmam gerekiyor, değil mi?"

"Gerek yok" dedi Mario, iyice gururlanarak. "Üstat Leonardo buldu bile. Adı Benedetto.* Santa Maria'da isminin sayısal değeri 5 olan tek keşiş o."

Benedetto ha? Bu açıklamayla birlikte yüzüm değişmiş olmalı çünkü Mario bana bakakaldı. Benedetto ha? Rahibenin kuşağındaki tek göz gibi tek gözlü olan adam, öyle mi?

Bu istihza karşısında ne diyeceğimi bilemedim.

Nasıl olup da daha önce anlayamamıştım? Tek gözlünün, başkeşişin sağ kolu sıfatıyla manastırın bütün sırlarına vâkıf olduğunu ve Leonardo'ya saldıracak kadar hiddetli tek keşiş olduğunu nasıl düşünememişim? Kâhine ilişkin bilgileri tıpatıp uymuyor muydu; onun, Toscanalı'nın dönecek bir müridi olduğunu sezmemiş miydim? Çehresi *Cenacolo'da* havari Tomas'ı canlandırmıyor muydu ve bu, önceleri üstadın örgütünde yer aldığını kanıtlamıyor muydu?

Mario'yu kucaklarken önce kimin peşine düşeceğimi tam bilemiyordum: Keşiş Alessandro'nun katilinin mi, bu sapkın Hıristiyanlar topluluğunun mu?

*) Bu adın sayısal değeri, Latin alfabesine göre harflerinin her birinin sayısal değeri toplanarak bulunur. Latin alfabesinde J, U, W, Z gibi kimi harflerin bulunmadığı göz önünde bulundurulmalıdır; bu durumda sayı tablosu aşağıdaki gibidir:

A	B	C	D	E	F	G	H	I	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	V	X
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21

Bu tabloya göre Benedetto'nun sayısal değeri 86'dır; bu toplamı oluşturan rakamları da kendi aralarında toplayarak indirgeyebiliriz: $8 + 6 = 14$. Aynı işlemi bu toplam için de yapabiliriz: $1 + 4 = 5$. Bunun haricinde, kadın papanın bulunduğu iskambilde de bir 14, dolayısıyla bir 5 bulunmaktadır. Bu da, belindeki ipin dört düğümündeki 14 dönüştür. Bu da olağandışı bir sayıdır, çünkü böyle durumlarda olağan sayı, İsa'nın çarpmıha gerildiğinde aldığı on üç yaraya denk düşen 13 sayıdır.

Keşiş Benedetto tekrar leğenin üzerine aksırdı ve yine pıhtı halinde kan tükürdü.

Kötü görünüyordu. Hem de çok kötü.

Santo Stefano düzlüğünde altı saat boyunca açık havada, karın üzerinde, baygın halde, yalınayak yattıktan sonra, tek gözlü normal nefes alamaz olmuştu. Öksürüyordu. Ciğerleri su dolmuştu, hareket etmesi giderek zorlaşıyordu.

Başkeşiş hastaneye gönderilmesini emretti. Orada yatırılıp diğer hastalardan ayrıldı, kokulu buğular yapıldı, her gün kan alındı ve iyileşmesi için hararetle dua edildi. Ama Benedetto uyuyamıyordu. Ateşi yükseldikçe yükseliyordu, herkes öleceğinden şüphe ediyordu.

Ocak ayının son günü, Santa Maria keşişlerinin en hırçını, bitkin bir halde ölüm dualarının yapılmasını rica etti. Öğleden sonrayı sayıklayarak geçirmiş, garip dillerde anlaşılmaz cümleler söylemiş, biraderlerini azarlayıp ruhlarının kurtulmasını istiyorlarsa yemekhaneyi ateşe vermeleri için ısrar etmişti.

Benedetto'ya kutsal yağları süren, cemaatin elli yıl boyunca hizmet vermiş duayeni, Benedetto'nun eski dostu Keşiş Nicola Zessatti oldu. Daha önce günah çıkarmasını söylemiş ama tek gözlü istememişti. Santo Stefano'da olanlarla ilgili tek kelime bile etmek istemiyordu. Bütün çabalar boşa çıktı. Ne duayen, ne de başkeşiş, benim akıbetimle ya da bize saldıran adamlarla ilgili tek kelime koparamadılar kendisinden.

Çaresizlik içinde birkaç gün geçirdiklerini biliyorum. Ne kadar garip gelse de, Keşiş Jorge'nin de onlara yardımını dokunmadı. Sadaka sorumlusu karşımıza çıkan siyahlı keşişleri pek

hatırlamıyordu. Hem gözleri iyi görmüyordu, hem de yaşı ona azizlik ediyordu. Dolayısıyla, tek gözlünün aralarından birine bıçakla saldırdığını söylediğinde, delirdiğine hükmettiler. Jorge Santa Maria hastanesine, Benedetto'yla aynı bölüme yatırıldı; elleri donmuştu, soğuk alınlığıysa, mucize eseri kısa zamanda iyileşti.

Üçüncü biraderim Keşiş Mauro'ya gelince; olanların etkisiyle dili tutulmuştu, günlerdir konuşmuyordu. Genç olduğundan soğuktan fazla etkilenmemişti ama Santa Maria'ya döndüğünden beri hücrelerinden çıktığını gören olmamıştı. Onu ziyaret edenler, boş bakışlarını görünce dehşete düştüler. Herhangi bir şey yiyemiyor, kendisiyle konuşulduğunda dikkatini veremiyordu. Aklını oynatmıştı.

Başkeşişe Peder Benedetto'nun kötülediğini haber veren, Keşiş Jorge oldu. 31 Ocak Salı günüydü. Sadaka sorumlusu Bandello'yu yemekhanede buldu; Leonardo'yla *Cenacolo'nun* son gelişmelerini gözden geçiriyordu.

Donna Beatrice'nin cenazesinden ve benim ortadan kayboluşumdan sonra, Toscanalı işlerine görülmedik bir hararetle sarılmıştı. Durup dururken eserini bitirmek için acele ediyordu. Örneğin o gün Aziz Yuhanna'nın ergen çehresine son rötuşları yapmıştı ve her şeye şüpheyile bakan başkeşişe gururla göstermekteydi.

Havari mükemmel olmuştu. Uzun sarı saçları omuzlarına dökülmüş, bakışları mahmur, gözleri aşağı çevrilmiş, başı itaat edercesine sağa eğikti. Çehresi etrafa ışık saçıyordu. Bakanı mistisizme davet eden doğaüstü, sihirli bir ışıltıyla parlıyordu.

"Bu çehreye bir genç kızın modellik ettiğini duydum."

Jorge yemekhaneye girdiğinde ilk duyduğu, başkeşişin bu sistemi oldu. Bulunduğu yerden, üstadın gülümsediğini göremedi.

"Dedikodular çabuk yayılıyor" dedi Leonardo müzتهzi.

"Ve sizin tahta kuşlarınızdan çok daha uzaklara gidebiliyor."

"Pekâlâ muhterem başkeşiş. İnkâr etmeyeceğim. Ama bana kızmadan önce şunu bilmeniz gerekir ki, genç kızı sadece

İsa'nın çok sevdiği havariye birkaç rötuş yapmak için kullandım."

Jorge üstadın hırçınlığının üstünde olduğunu derhal anladı.
"Demek ki doğru."

"Yuhanna çok yumuşak bir insandı Peder Bandello" diye devam etti Leonardo. "Bildiğiniz gibi, havarilerin en genciydi ve İsa onu küçük kardeşi gibi severdi. Hatta evladı gibi. Keşişlerinizin arasında, Yuhanna'nın İncil'deki tasvirine uygun saflıkta birini bulamadığımı da biliyorsunuzdur. Portresini tamamlamak için masum bir genç kızdan yararlanmış olmamın ne önemi var? Size sunduğum sonuca bakınca, bunda ne kötülük görüyorsunuz?"

"Peki bu genç kızın kim olduğunu söyler misiniz?"

"Elbette söylerim." Leonardo kibarca eğildi. "Ama tanıdığınızı sanmıyorum. Adı Elena Crivelli. Soylu bir Lombardiyalı ailenin kızı. Birkaç gün önce Üstat Luini'yle birlikte atölyeme geldi. Onu görür görmez, *Cenacolo*'yu bitirmem için Tanrı tarafından bana gönderildiğini anladım."

Başkeşiş üstada yan yan baktı.

"Ah, onu bir görseydiniz!" diye devam etti ressam. "Kusursuz, büyüleyici bir güzelliğe sahip, Yuhanna'nın çehresi için biçilmiş kaftan. Yuhanna'mızın şu andaki saadet ifadesini bana o armağan etti."

"Ama Paskalya yemeğinde genç kız yoktu üstat."

"Bundan kim emin olabilir muhterem peder? Ayrıca ben Elena'nın sadece ellerini, bakışlarını, dudaklarındaki teslimiyet ifadesini ve elmacık kemiklerini kullandım, yani en masum özelliklerini."

"Muhterem peder..."

Konuşmada bir boşluk olmasını sabırsızlıkla bekleyen Keşiş Jorge'nin müdahalesi Bandello'ya cevap verme fırsatı bırakmadı. Keşiş aceleyle diz çöktükten sonra başkeşişin kulağına yaklaşarak tek gözlünün sağlığına ilişkin kötü haberi ilettili.

"Benimle birlikte gelmeniz gerek" diye fısıldadı. "Hekimler fazla vaktinin kalmadığını söylüyorlar."

"Nesi var?"

"Nefes alamıyor, teni de gittikçe soluyor peder."

Leonardo Jorge'nin sargılı ellerine merakla baktı ve birkaç gün önce Milano dışında saldırıya uğrayan keşişlerden biri olduğuna hükmetti.

"Bana sorarsanız" diye araya girdi, "biraderiniz veremden mustarip. Tedavisi olmayan, ölümcül bir hastalık."

"Ne diyorsunuz?"

"Tarif ettiğiniz belirtiler verem belirtileri. Uygun görürseniz, ıstırabını hafifletmek için tıbbi bilgilerimden yararlanabilirsiniz muhterem biraderlerim. İnsan vücudunu yeterince tanıyorum, size etkili bir tedavi önerebilirim."

"Siz mi?" dedi Bandello. "Ondan nefret ettiğinizi sanıyordum..."

"Yapmayın peder. Minnet borçlu olduğum birinin kötülüğünü isteyebilir miyim? Hatırlayacak olursanız, Keşiş Benedetto to *Cenacolo'dâ* Aziz Tomas'a modellik etti. Yuhanna'yı resmederken beni aydınlatan Elena'dan nefret edebilir miyim? Ya da çehresini Yahuda İskariyot'a ödünç veren kütüphaneciden? Hayır. Biraderinize *Cenacolo'nun* en önemli havarilerinden birinin çehresini borçluyum."

Başkeşiş başını eğerek nezaketine teşekkür etti; üstadın sözlerindeki istihzanın farkına varmamıştı. Aziz Tomas'ın, Keşiş Benedetto'nun genç halinin bütün özelliklerini sergilediği doğruduydu. Hatta Toscanalı yüzündeki vahim sakatlığı gizlemek için onu profilden resmetme zahmetine bile katlanmıştı. Ama Benedetto'yla üstadın uzun zamandır aralarının iyi olmadığı da doğruduydu.

Leonardo Bandello'nun izniyle fırçalarını alelacele topladı, boya şişelerini kapattı ve hızlı adımlarla yakındaki hastaneye doğru yola koyuldu. Yolda Keşiş Nicola da onlara katıldı; gümüş kutsanmış su kabını ve kutsanmış yağların bulunduğu şeyi götürüyordu.

Keşiş Benedetto'yu ikinci katta, az sayıdaki tek kişilik odaların birinde bir yatakta yalnız buldular; yatağı tavandan asılı iri bir keten bezle örtülüydü. Kapısına geldiklerinde üstat keşişlerden kendisini bahçede beklemelerini rica etti. Tedavinin ilk aşamasının mahremiyet gerektirdiğini açıkladı; kendisi gibi veremin ölümcül yayıntılarına bağışık olan insanların sayısı pek azdı.

Leonardo tek gözlünün yatağının karşısında tek başına kaldığında, aralarındaki bezi çekti ve huysuz ihtiyara baktı. "Onu düşmanlarından kurtaracak makine niçin hâlâ icat edilmedi?" diye düşündü. Cesaretini toplayıp uyandırmak için sarstı.

"Siz ha?"

Keşiş Benedetto heyecanla doğruldu.

"Ne işiniz var burada?"

Leonardo ölüm döşeğindeki keşışı merakla inceledi. Beklediğinden daha kötü görünüyordu. Yanaklarındaki mavimsi gölge hayra alamet değildi.

"Dağda saldırıya uğradığınızı duydum biraderim. Gerçekten üzıldüm."

"Riyakârlığı bırakın Üstat Leonardo!" Tek gözlü öksürüp balgam çıkardı. "Olup bitenleri siz de benim kadar iyi biliyorsunuz."

"Eğer öyle düşünüyorsanız..."

"Concorezzo'lu biraderlerinizdi, değil mi? Tanrıyı reddeden ve İnsanoğlu'nun ilahi niteliğini inkâr eden o şerefsizler... Defolun buradan! Bırakın huzur içinde öleyim!"

"Hasta olduğunuzu öğrenir öğrenmez sizi görmeye geldim, Benedetto. Bence acele hüküm veriyorsunuz. Hep öyle yaparsınız zaten. Sözüünü ettiğiniz kişiler Tanrıyı reddetmiyor. Onlar Kurtarıcıya ilk havarilerin taptığı gibi tapan gerçek Hıristiyanlardır."

"Yeter! Daha fazlasını duymak istemiyorum! Bana bundan söz etmeyin! Gidin buradan!"

Tek gözlü öfkeden kıpkırmızı kesilmişti.

"Bir an durup düşünecek olursanız peder, o 'şerefsizler' hayatınızı bağışlamakla size inanılmaz bir merhamet göstermiş oldular. Üstelik aralarından bazılarını gözünüzü kırpmadan öldürdüğünüzü bile bile."

Keşişin öfkesi bir anda şaşkınlığa dönüştü.

"Bu ne cüret, Leonardo?"

"Sizin neye dönüştüğünüzü biliyorum. Beni buradan kopardım ve bütün bu insanların inancını karanlıkta bırakmak için elinizden geleni yaptığınızı da biliyorum. Önce Keşiş Alessandro'yu öldürdünüz. Ardından Birader Giulio'nun kalbini ikiye biçtiniz. Kusursuzluk yolundaki biraderleri mavallarıyla serseme çevirdiniz..."

"Heretiklik yolundaki desek daha doğru olur" dedi Benedetto, tek gözünü fal taşı gibi açarak.

"Ve sırf kendinizi dışlayarak bana karşı gizli bir soruşturma başlatılması için Roma'ya *Kehanet* başlıklı, felaket habercisi imzasız mektuplar gönderdiniz. Öyle değil mi?"

"Lanetim üzerinize olsun Leonardo!" Keşişin göğsü hırıldadı. "Lanetim ebediyen üzerinize olsun!"

Ressam hiç istifini bozmadan yanından hiç ayırmadığı beyaz bez kesesini kuşağından çözdü ve yatağın üzerine bıraktı. Kесе her zamankinden daha dolu görünüyordu. Üstat törensel bir edayla keseyi açtı, içinden çıkardığı mavi kaplı küçük kitabı şiltenin üzerine koydu.

"Tanıdınız mı?" dedi kurnazca gülümseyerek. "Şimdi bana lanet okusanız da, ben sizi bağışlamak üzere geldim buraya peder. Ve size selamet sunmaya. Hepimiz Tanrının kullarıyız, selameti hak ediyoruz."

Kitabı iki karış ötesinde görünce Benedetto'nun gözü heycandan açıldı.

"Aradığınız buydu, değil mi?"

"*Inte...rrogatio Johan...nis*" diye heceleledi Benedetto, kitabın sırtında yazılı adına bakarak. "Yuhanna'nın Son Ahdi! Rabbin gökyüzünde, gizli akşam yemeğinde çok sevdiği müridine verdiği cevapların yazılı olduğu kitap."

"Gizli Akşam Yemeği, doğru. Dünyaya sergilemeye karar verdiğim kitap."

Benedetto kitaba dokunmak için zayıf kollarından birini uzattı.

"Eğer bunu yaparsanız Hıristiyanlık sona erer" dedi, durup derin bir nefes alarak. "Bu kitap lanetli. Bu dünyada hiç kimse onu okumayı hak etmiyor... Öteki dünyada, Göklerdeki Babamız'ın yanında ise, kimsenin ona ihtiya ı yok. Yakın onu!"

"Oysa bir zamanlar onu elde etmek istemiştiniz."

"Evet, doğru" diye homurdandı tek gözlü. "Ama kendini beğenmişlik günahı işleyeceğimi anladım. Sizin girişimini zi onun için terk ettim. Sizin için çalışmaktan onun için vazgeçtim. Alessandro ve Giberto Biraderler gibi benim de kafamı saçma sapan şeylerle doldurdunuz; ama ben sizin niyetinizi vaktinde anladım..." dedi acıyla kıvranarak... "ve sizden kurtulmayı başardım."

Yüzü iyice solan tek gözlü elini göğsüne götürdü, sonra boğuk bir sesle devam etti:

"Ne istediğinizi biliyorum Leonardo. Katolik Milano'ya acayip fikirlerle geldiniz... Arkadaşlarınız, Botticelli, Raffaello, Ficino, hepsi kafanızı Tanrıya ilişkin boş inançlarla doldurdular. şimdi de Tanrıyla aracıya, Kiliseye gerek kalmadan doğrudan temas kurmanın formülünü dünyaya açıklamak istiyorsunuz."

"Tıpkı Yuhanna'nın yaptığı gibi."

"Halk bu kitaba inanırsa, Yuhanna'nın Gökyüzü Krallığında Rab'la konuştuğunu ve oradan dönüp konuştuklarını yazdığını bilirse, kimsenin Petrus'un rahiplerine ihtiya ı olur mu?"

"Görüyorum ki anlamışsınız."

"Magripli'nin bunca zaman sizi desteklemesinin sebebinin de..." Benedetto tekrar  ks rd , "Roma'yı zayıf düşürerek güçlenmek olduğunu biliyorum. Eserinizle iyi Hıristiyanların inancını değiştirmek istiyorsunuz. Siz bir şeytansınız. Lucifer'in oğlusunuz."

Üstat gülümsedi. Ölüm döşeğindeki keşiş ne kadar titiz bir planı olduğunu hayal bile edemiyordu: Leonardo aylardır Fran

sız ve İtalyan ressamların *Cenacolo*'yu görüp kopya etmelerine izin veriyordu. Andrea Solario, Giampietrino, Bonsignori, Buganza ve daha niceleri, tekniğine ve figürlerin benzersiz yerleşimine hayran olarak resmini kopya etmişler ve Avrupa'nın büyük bölümünde yaymaya başlamışlardı. Üstelik tartışılır *a secco** resim tekniği dayanıksız olduğundan, eserini kopya etme projesi aciliyet kazanmıştı. *Cenacolo* mucizesi, üstadın isteğiyle yok olmaya mahkûmdu ve sadece sürekli, titiz ve planlı bir yeneden üretme ve her yerde yayma çabası gerçek projesini kurtarabilirdi... Ve bu arada tarihte hiçbir sanat eserinin başaramadığı şeyi başararak sırrını yayabilirdi.

Leonardo cevap vermedi. Niye versindi ki?

Yuhanna'nın, şu anda tek gözlünün yatağının üstünde açık duran İncil'in yazarının çehresini tamamlarken kullandığı fırçalara sürdüğü vernik ve tinerin kokusu ellerine sinmişti. Aynı kitabı Milano dukleri Visconti Sforza'lar destelerindeki rahibe kâğıdında kapalı olarak resmetmişlerdi; Floransa katedrali Santa Maria dei Fiore'nin girişinin hemen üstünde, Meryem Ana'nın kucağında görünen de aynı kitaptı. Kısacası, Leonardo'nun şimdi dünyaya açıklamaya niyetlendiği gizlici bir kitap.

Leonardo tek kelime etmeden kitabı alıp ilk sayfasını açtı. Benedetto'dan, yemekhanedeki Rabbin yemeği sahnesini hatırlamasını ve planını anlamak için çaba göstermesini rica etti. Sonra büyük bir ciddiyetle kitabı alıp okudu:

Ben, sizin kardeşiniz olan ve ıstıraptan payımı aldığım için gökyüzü krallığına girebilen Yuhanna, Rab İsa Mesih'in göğsüne yaslandığımda, ona dedim ki: "Rabbim, sana kim ihanet edecek?" O da bana cevap verdi: "Benimle aynı tabağa el uzatan. Şeytan o sırada onun içine girdi, o anda beni nasıl ele vereceğini düşünmeye başlamıştı bile".

*) Kuru fresk, (ç.n.)

Benedetto ırkildi:

"Cenacolo'da resmettiğiniz bu... Yüce Tanrım."

Leonardo onayladı.

"Lanet olası yılan!" dedi Benedetto öksürerek.

"Yanlış anlamayın peder. Benim eserim bu İncil'in bir sahnesinden ibaret değil. Yuhanna Rab'be dokuz soru sordu. İki-si Şeytan'la ilgiliydi, üçü maddenin ve ruhun yaradılışıyla, üçü Yahya'nın vaftiziyle ve sonuncusu da İsa'nın dönüşünü müjdeleyecek olan işaretlerle. Işık ve gölgeye, iyilik ve kötülüğe, dünyayı harekete geçiren zıt kutuplara ilişkin sorular..."

"Ve bütün bunlar bir büyü içeriyor, biliyorum."

"Biliyor musunuz?"

Üstadın yüzünde şaşkınlık okunuyordu. Ölümüne karşı direnen ihtiyarın zekâsı hâlâ keskindi.

"Evet..." dedi nefes nefese: "*Mut nem a los noc...* Roma'da kiler de biliyorlar. Ben ilettim kendilerine. Pek yakında sizi yakalayıp bunca sabırla örgütlediğiniz şeyi paramparça edecekler Leonardo. İşte o gün, ben mutlu öleceğim üstat."

On iki gün sonra

Milano, 22 Şubat 1497

"Mut nem a los noc..."

O garip cümleyi ilk kez Aziz Petrus Kürsüsü Yortusu'nda duydum. Keşiş Benedetto ruhunu Santa Maria hastanesinde, o korkunç öksürük krizlerinin birinin ortasında Tanrı'ya teslim edeli yaklaşık iki hafta olmuştu. Tanrı onun kibrini cezalandırdı. Roma'nın Üstat Leonardo'ya gazabını açığa çıkararak projesini yerle bir etmesini görmeye Kâhin'in vakti yetmedi. Hızla kötüledi. Gece gündüz onunla ilgilenen hekimler, ihtiyarın sesi çıkmaz olup bütün vücudu su topladığında teslim oldular.

Benedetto Küllenme Çarşambası* günü akşamüzeri tek başına, ateşler içinde yanarak, beni yanına getirtip Toscanalı aleyhinde kışkırtmak için umutsuzca bir çaba içinde, saplantı halinde adımı mırıldanarak öldü. Ne yazık ki benim *bonhommelar* arasındaki inzivamdan dönmeme daha çok vardı.

Şimdi, Mario Forzetta'nın beni Milano'ya göndermek için o belirli ânı beklediğini düşünüyorum. Concorezzo'da kaldığım haftalar boyunca Mario tek gözlünün hastalığından bana hiç söz etmedi; onun aleyhinde hareket etmem, beşinci emre karşı gelerek günah işlediğini Engizisyona bildirmem için beni ikna etmeye çalışmadı, ona olan nefretini kusmadı. Tutumu beni çok şaşırttı. Gizli yazının sırları konusundaki öğrenimi sayesinde Peder Benedetto'nun maskesini düşürmeyi ve karmaşık im

*) Hristiyan yortu takviminde Büyük Perhiz'in ilk günü. (ç.n.)

zasını çözmeyi başarmıştı; ama garip ahlak anlayışı, din kardeşlerinin katledilmesinin intikamını almasını yasaklıyordu. Bu ne tuhaf bir inançtı.

Concorezzolu'ların beni temelli orada tutacaklarını düşünmeye başladım. Hayata olan aşırı saygıları yüzünden işimi bitirmediklerini anladım; ama köydeki herkesin, beni serbest bıraktıkları takdirde hayatlarının tehlikeye düşeceğinin bilincinde olduğundan da haberdardım.

Tartışma günler boyunca sürdü. Bu süreden yararlanarak onların arasına karışıp âdetlerini öğrendim. Dua etmek için asla bir kiliseye adım atmadıklarını öğrenmek beni şaşırttı. Bir mağaraya girmeyi ya da açık havayı tercih ediyorlardı. Onlara ilişkin bilgilerimin çoğu doğrulandı; örneğin haçı reddettikleri, kutsal kalıntıları tanımayıp maddi bedeninin munda, hatta bir zamanlar büyük azizlerin ruhunu barındırdığı halde şeytani saydıkları. Ama beni çok şaşırtan şeyler de keşfettim. Örneğin, ölüm karşısındaki sevinçleri. Her geçen gün, tensel kılıflarından kurtulup Tanrı'nın aydınlık ruhuna yaklaşacakları âna biraz daha yakın olmalarına şükrediyorlardı. Kendilerine "Gerçek Hristiyan" diyen bu adamlar bana merhametle yaklaşıyor, beni ayinlerine katmak için büyük çaba gösteriyorlardı.

Günün birinde Mario odama gelip telaş içinde beni uyandırdı; hemen giyinmemi rica etti ve dağdan aşağı, Porta Vercellina'ya giden parke taşlı yola götürdü. Ben sersem gibiydim. Genç kusursuz, cemaatinin tamamını tehlikeye atacak bir karar vermişti: Bir Katharosçu cemaatini içeriden görmüş, dualarına şahit olmuş, Hristiyanlığın son "kusursuzlarının zaafalarını bilen bir Engizitörü serbest bırakıyordu. Her şeye rağmen bana özgürlüğümü geri verme tehlikesini göze alıyordu. Niçin? Ve neden o gün, öyle aceleyle?

Çok geçmeden öğrenecektim.

Beni dükün arazisine götürecek yola yaklaştığımızda, Mario ilk ve son olarak farklı bir tonda konuştu benimle. Üstünde bembeyaz, dizlerine kadar inen yünlü bir harmani vardı, gür

saçlarını bir bantla toplamıştı. Beni son bir tuhaf ayine götürür gibiydi.

"Peder Leyre" dedi ciddi bir edayla, "İsa'nın gerçek müritlerini tanıyorsunuz artık. Silah kullanmadığımızı, doğaya zarar vermediğimizi kendi gözlerinizle gördünüz. Zaten bu sebepten ötürü ve İsa'nın ilk izleyicileri sizi özgürlüğünüzden mahrum etmemizi asla kabul etmeyecekleri için, sizi daha fazla tutamayacağız. Siz bundan farklı bir dünyaya aitsiniz. İnsanların Tanrıya sırtlarını döndükleri bir demir ve altın dünyası..."

Cevap vermek istedim ama Mario izin vermedi. Bana bir dosttan ayrılırmış gibi hüzünle bakıyordu.

"Şu andan itibaren" diye devam etti, "kaderimiz sizin elinizde. Haçlı seferlerinizde mükemmelen dile getirilmişti: *Deus lo volt!* Baba böyle istedi. Ya bizi bağışlayıp bizim saflarımıza katılarak siz de bir kusursuz olursunuz; ya da bizi ele verir, ölümümüze ve evlatlarımızın mahvına sebep olursunuz. Ama hangi yolu izleyeceğinizi siz özgür iradenizle seçeceksiniz. Biz ne yazık ki baskı altında yaşamaya alışmışız. Bu bizim kaderimiz."

"Beni serbest mi bırakıyorsun?"

"Aslında tutuklu değildiniz zaten peder."

Ne diyeceğimi bilemeyerek baktım ona.

"Sizden bir tek şey rica edeceğim: Bizi Engizisyona teslim etmeden önce, İsa'nın da bir kanun kaçağı olduğunu hatırlayın."

Bu sözleri söyledikten sonra Mario beni kucaklayıp sıkıca sarıldı. Ardından, şafağı müjdeleyen belli belirsiz aydınlığa bakarak içinde ekmek ve biraz meyve bulunan küçük bir çıkın verdi elime ve Milano yolunda tek başıma bıraktı.

"Yemekhaneye gidin" diye buyurdu, yokuş yukarı ormana dalmadan önce. "Yemekhanenize. Sizin bulunmadığınız süre içinde sizi etkileyecek birçok olay oldu. Bunları düşünün ve sonra hangi yolu seçeceğinize karar verin. Umarım bir gün tekrar karşılaşır ve din kardeşleri olarak göz göze bakışırız."

Dört saat yürüdükten sonra ufukta Milano surlarının silüetini seçtim. Yüce Tanrı beni ne garip bir sınava tâbi tutmuştu! Mario beni dükün sarayına düşmanı Keşiş Benedetto'yu ortadan kaldırmam için mi iade ediyordu, yoksa bilemediğim başka bir nedenle mi?

Concorezzo'da geçirdiğim günlerin beni ne kadar değiştirdiğini muhafız karakoluna yaklaştığımda anladım. Girişte dükün muhafızı bana selam bile vermedi. Onun nazarında yaklaşık bir ay önce Santo Stefano ormanında kaybolan saygıdeğer Dominiken değildim artık. Ona kabahat bulamadım. Bütün kent, o adamın bir pusuda can verdiğini sanıyordu. Kimse beni beklemiyordu. Bayağı ve pis bir görünümüm vardı, bir köylü gibi giyinmişim. Üzerimdeki siyah pantolon ve kaba koyun postuyla çobana benziyordum. Gür ve kara bir sakal yüzümü örtüyordu. Tıraşlı saçlarım bile uzamaya başlamıştı, rahip olduğum anlaşılmıyordu.

Muhafız karakolunu kimseye bakmadan geçtim ve beni Santa Maria'ya götürecek dar sokaklara daldım. Hava güneşli ve günlerden cumartesi olmamasına rağmen kentte bir bayram havası vardı. Manastırın çevresi bayraklarla, çelenklerle, kurdelelerle süslenmişti; sokaklarda çok sayıda insan sohbet ediyordu. Görünüşe bakılırsa, dük az önce, önemli bir kutlamaya giderken oradan geçmişti.

Bütün bu şamatanın sebebini bir kadının ağzından duydum: Leonardo *Cenacolo*'yu tamamlamıştı ve Ekselansları Magripli Ludovico bütün ihtişamıyla alelacele resmi görmeye gitmişti.

"*Cenacolo*'yu. mu?"

Kadın bana gülerek baktı.

"Siz nerede yaşıyorsunuz?" dedi bir kahkaha atarak. "Bütün kent halkı resmi görmeye gidecek! Herkes! Bir mucizeymiş diyorlar. Gerçek gibiymiş. Keşişler bir ay boyunca herkes görebilsin diye manastırı açık tutacaklar."

Mideme sanki bir yumruk oturdu. Toscanalı üç yıldan uzun süredir üzerinde çalıştığı işi bitirmişti; ama Kâhinin ne pahası

na olursa olsun durdurmak istediği korkunç projeyi de bitirmiş miydi acaba? Peki ya başkeşiş? O da eserin büyüüne mi kapılmıştı? Özel yardımcısının gerçek kimliği konusunda başkeşişi derhal haberdar etmem gerekmiyor muydu? Karşısına nasıl çıkacaktım peki? Beni kaçıranlar hakkında ne diyecektim?

Magenta caddesine kadar tırmandıktan ve manastırın etrafını dolaşan uzun kuyruğu geçtikten sonra, şaşkınlıktan dilim tutuldu. Milano Dükü dev bir platformun üzerinde, siyah kadifeden bir tunik ve sırma şeritli bir şapkayla muhteşem bir görüntü sergiliyor, kentin ileri gelenleriyle sohbet ediyordu. Aralarında matematikçi Luca Pacioli'yi de gördüm, rahat görünüyordu. Biri, daha birkaç gün önce Magripli'ye, Yaradılış'ın sırlarını açığa çıkardığı *İlahi Oran Üzerine* adlı kitabını sunduğunu söyledi. Saray vakanüvisi Antonio Billi'nin, az önce gördüğü güzellikten gözleri kamaşmış gibiydi.

Üstat Leonardo'yu da gördüm; ikinci plana çekilmiş, küçük bir hayranlar topluluğuyla bir şey konuşuyordu. Hazır bulunanların hepsi çok şık giyinmişti ama biraz gergin görünüyorlardı. Birinin gelmesini beklermiş ya da törende bir şeylerin öngörüldüğü şekilde gerçekleşmediğini bilirmiş gibi etrafa bakıp duruyorlardı.

Olup bitenleri etraftakilerin konuşmalarından anlamak için öyle bir çaba gösteriyordum ki, birinin kalabalığın arasından kendine yol açarak bana doğru ilerlemekte olduğunu fark etmedim.

"Sen beni koru Tanrım!" diye haykırdı, yanıma gelip omzuma dokunarak. "Herkes sizi öldü sanıyordu, Peder Leyre!"

Yanıma gelen kaz tüyüyle süslü mor şapkalı, kılıcı beline asılı, süvari çizmeli, yapılı adam Oliverio Jacaranda'ydı. Onca Lombardiyalı arasında telaffuzu onu ele veriyordu.

"Yüzleri asla unutmam. Hele sizinkini!"

"Don Oliverio..."

İspanyol beni tepeden tırnağa süzdü, neden siyah beyaz Dominiken kıyafetimi giymemiş olduğumu anlayamadı. Santa Maria Meydanı'na arabasıyla Leonardo'nun eserini görme

ye gelmişti. Değerli nesneler tüccarı sıfatıyla ayrıcalıklı bir konumdaydı ve *Donna* Beatrice'nin cenazesinden bu yana kentin en önemli sosyal olayının merkezinde bulunabiliyordu.

"Peder..." dedi kekeleyerek. "Başınıza ne geldi, söyler misiniz? Pek iyi görünmüyorsunuz. Nedir bu üstünüzdeki kıyafet?"

Durumumu ele vermeden inanılır bir mazeret uydurmayla çalıştım. İki haftayı aşkın bir süre boyunca, onun hapsedtiği şahsın çatısı altında bulunduğumu söyleyemezdim. Sadakatsizlik olurdu ve böyle bir ifşaat karşısında Tanrı bilir İspanyol nasıl bir tepki gösterirdi.

"Latince bilmeceler çözme merakımı hatırlıyor musunuz?"

Jacaranda onayladı.

"Milano'ya böyle bir bilmece çözmeye geldim, tarikat başkanının emriyle. Çözebilmek için de, bir süre boyunca ortadan kaybolmam gerekti. Şimdi de araştırmalarımaya devam etmek üzere tebdili kıyafetle geri geldim. Bu yüzden sizden ke-tum olmanızı rica edeceğim."

"Ah bu keşişler! Hep esrarengiz!" deyip gülümsedi. "Demek San Francesco il Grande'deki cinayetleri araştırmaya devam etmek için ortadan kaybolmuş gibi yaptınız, öyle değil mi?"

"Bunu da nereden çıkardınız?" dedim şaşkınlıkla.

"Görünüşünüzden tabii. Bu kentte benim bilmediğim pek az şey olduğunu söylemiştim size. Kılığınız bana Fransiskanlar'ın *Mastasinin* karşısında ölü bulunan zavallıları hatırlattı."

"Ama..."

"Aması filan yok!" diye atıldı. "Yönteminize hayran oldum peder. Katili bulabilmek için kurban kılığına girmeyi asla akıl edemezdim..."

Sustum.

Günün birinde onunla karşılaştığım takdirde aramızda tatsız bir konuşma geçeceğini defalarca hayal etmiş olduğumdan, birdenbire benim adıma endişelendiğini görmek beni şaşırtmıştı. Ne de olsa onun işine burnumu sokmuş, onun hapsedtiği birini serbest bırakmış ve Keşiş Alessandro'nun ölümüne ilgili olarak Leonardo da Vinci'ye yönelttiği suçlamalara ye

terince ilgi göstermemiştim. Don Oliverio'nun düşünecek daha önemli konuları olduğu açıktı. Antikacı kaygılı göründü gözüme. Forzetta'nın kaçışına neredeyse hiç değinmeyip Keşiş Alessandro'yla San Francesco hacıların ölümelerini araştırmak için oluşturduğum stratejinin parçası zannederek bağışladı. Sanki benim "kusursuz" kıyafetim dikkatini en çok çeken şey olmuştu.

"Milano'ya döneli çok zaman oldu mu?" Konuyu değiştirmek istedim.

"On gün kadar olmuştur. Doğrusu o zamandan beri de sizi arıyorum. Pusuya düşüp öldüğünüzü duymuştum..."

"Neyse ki doğru değil."

"Ben de buna sevindim peder."

"Söyleyin bakalım, niye arıyordunuz beni?"

"Yardımaınıza ihtiyacım var" dedi sızlanırcasına. "Tanıştığımız gün Üstat Leonardo'yla ilgili söylediklerimi hatırlıyor musunuz?"

"Leonardo'yla mı?"

Toscanalı'yı son gördüğüm yere, arkama bir göz attım. Jacaranda'nın ağzından çıkmak üzere olan haksız cinayet suçlamasını duymasını istemiyordum. Sonra onayladım.

"Güzel. Biliyorsunuz Roma'ya gittim, orada papaya yakın bir dostum Üstat Da Vinci'nin *Cenacolo*'ya gizlemek istediği nihai sırrı bana açıkladı."

"Nihai sır mı?"

İspanyolun alnı şüpheliğim karşısında kırıştı.

"Kütüphanecinizin mezara götürdüğü sır, Peder Leyre. *Donna Beatrice d'Este*'nin benden bulmamı istediği ama teslim edemediğim 'mavi kitap'tan bulup çıkardığı sır. Hatırladınız mı?"

"Evet."

"Bu sırrı biliyorum Peder Leyre. Toscanalı'nın meşhur bil-mecelerinden biri. Siz bilmece çözmekte uzman olduğunuza ve konumunuz itibarıyla kimsenin suç ortağı olamayacağınıza göre, çözmeme yardımcı olabileceğinizi düşündüm."

Oliverio bu sözleri bastırılmış bir öfkeyle söyledi. Sesinde dostu Alessandro'nun intikamını alma arzusunu seziyordum. Hedefi yanlıştı ama yine de dostunun ona verdiği sırrı merak ediyordum. Aynı sırrın Beytanya'da da bilindiğini ve günlerdir beni bulup iletmek için ellerinden geleni yaptıklarını hayalimden geçirmiyordum.

"Bana bu sırrı söyleyecek misiniz şu halde?"

"Ancak *Cenacolo'nun* karşısında, peder."

Ne garip bir duygu.

Mario Forzetta'nın beni Milano'ya iade etmeden önce verdiği paçavralar içinde Santa Maria Kilisesinin kapısından içeri girdiğimde karşılaştığımız keşişlerden hiçbiri beni tanımadı. Tütsü kokusu beni tereddüde sürükledi. Sanki ilk kez bir kiliseye adım atıyordum. Tavanı süsleyen çiçek motifleri, kırmızı mavi baklavalara ve geometrik desenler bolluğu Tanrı'nın evine yakışmayan bir aşırılık gibi göründü gözüme. O güne kadar hiç bunlara dikkat etmemiştim ama şimdi birden rahatsız etmişlerdi beni.

Oliverio rahatsızlığımı fark etmedi; beni apside doğru sürükledi, sonra sola dönüp yemekhaneye girmelerine izin vermesini beklerken dua edip ilahiler söyleyen, upuzun bir kuyruk oluşturmuş müminlere doğru ilerlemek zorunda bıraktı.

Manastırda kaldığım süre boyunca ancak bir iki kere karşılaşmış olduğum Keşiş Adriano de Treviglio İspanyolu selamladı ve eline verdiği parayı memnuniyetle kabul etti. Bana kibirli bir edayla baktı ama o da beni tanımadı. Böylesi daha iyiydi. Benim soğuk ve ölü bir mekân olarak hatırladığım yemekhane şimdi kayınıyordu. Her zamanki gibi içinde mobilya yoktu; ama keşişler oraya bir çeki düzen vermiş, havalandırmış ve iyice temizlemişti. Boya kokusundan iz bile kalmamıştı, üstadın bitirmiş olduğu duvar resmi bütün ihtişamıyla göz alıyordu.

"Gizli Akşam Yemeği..." diye mırıldandım.

Oliverio beni duymadı bile. Beni yemekhanenin ortasına kadar itti ve kalabalığın ortasında bir boşluk açıldıktan sonra,

yarı İspanyolca, yarı Lombardiya lehçesinde o sırada değlerlen-diremediğim bir şey söyledi.

"Buradaki esrar, eski Mısırlılarla ilgili bir şey. Havariler tıpkı Nil'in üçerli tanrıları gibi üçer üçer ayrılmışlar. Gördünüz mü? Ama esas sırrı, bu sahnedeki her şahsın bir harfi temsil etmesi."

"Harf mi?" Eski *hafıza sanatı* dersleri geldi aklıma. "Ne tür harfler?"

"Sadece bir tanesi belirgin peder. Rabbin oluşturduğu iri 'A' harfine dikkatle bakın. İlk ipucu bu. On İkiler'in Keşiş Jacobus de Voragine'den alınmış niteliklerinde gizli diğer harflerle birleştğinde, eski Mısır dilinde garip bir dua oluşturuyorlar; sizin bu anlaşılmaz cümleyi çözeceğinizi umuyorum..."

"Dua mı?"

Oliverio şaşkınlığımdan memnuniyet duyarak onayladı.

"Evet. Leonardo'nun her havariye atfettiği, bana Roma'da gösterdikleri harfler birleştirildiğinde şöyle bir cümle oluşuyor: *Mut nem a los noc*"

Mut.

Nem.

A.

Los.

Noc.

Heceleri birer birer tekrar ederek ezberlemeye çalıştım.

"Mısır dilinde bir metin diyorsunuz, öyle mi?"

"Başka ne olabilir? Mut Mısır tanrıçasıydı, firavunların büyük tanrısı 'Gizli' Amon'un eşi idi. Leonardo onun bahsini Marsilio Ficino'dan duymuş olmalı. Yoksa üstadın atölyesinde Ficino'nun kitaplarının bulunduğunu unuttunuz mu?"

Nasıl unutabilirdim ki? Ficino, Platon, Keşiş Alessandro, tek gözlü, hepsi oradaydı! Gözümün önünde! Hak etmeyenler sırlarına nüfuz edemesin diye gizlice anlaşırmışçasına aralarında bakıyorlardı. Hepsi İsa'nın gerçek havarileri gibi resmedilmişlerdi. Kısacası birer *bonhomme* gibi.

"Peki ya bu cümle Mısır dilinde değilse?"

Şüphecililiğim İspanyolun sabrını taşırdı. Kulağıma yaklaşıp meraklılar kalabalığının gürültüsü ve duaların uğultusu arasında derdini anlatmaya çalışarak harfe dönüştürülmüş adamlar hakkında Annio de Viterbo'dan öğrendiklerini açıkladı. O capcanlı havarileri tek tek inceledim. Bartolomeus ellerini masaya dayamış, sahneyi bir nöbetçi gibi izliyordu. Küçük Yakub Petrus'u sakinleştirmeye çalışıyordu. Aralarında bir hainin gizlenmekte olduğu ifşaatından etkilenmiş olan Andreas masumiyetini avuçlarını açarak gösteriyordu. Ve Yahuda İskariyot. Yuhanna. Gökyüzünü işaret eden Tomas. Büyük Yakub kollarını çapraz kavuşturmuş, Mesih'in çekeceği işkenceyi haber veriyordu. Filipus. Matta. Taddeus İsa'ya sırtını dönmüş. Ve Simon ellerini uzatmış, sanki masanın köşesinden bu sahneyi tekrar seyretmeye davet ediyordu herkesi.

Bir kez daha seyretmeye.

Rabbim!

Karanlığın ortasında şimşek çakmış gibi oldu.

Pentekostes günü havarileri aydınlatan alev dillerinden biri aniden beni aydınlatmıştı sanki.

Yüce Tanrım! Ortada bilmece filan yoktu. Leonardo *Cenacolo*' ya bir şifre gizlememişti. Kesinlikle hiçbir şey gizlememişti.

Beytanya'da geçirdiğim yıllar boyunca pek az yaşadığım garip bir heyecanla altüst oldum.

"Leonardo'nun tuhaf yazı tarzına ilişkin bana söylediklerinizi hatırlıyor musunuz?"

Oliverio sorumun açıklamalarıyla ne ilgisi olabileceğini anlamadan yüzüme baktı.

"Her şeyi tersinden yazmasından mı söz ediyorsunuz? Bu da onun tuhafliklarından biri. Öğrencileri, hocalarının yazdıklarını okuyabilmek için ayna kullanmak zorunda kalıyor. Her şeyi bu şekilde yazıyor: notlarını, envanterleri, makbuzları, özel mektuplarını, hatta alışveriş listelerini!.. Delinin teki."

"Olabilir."

Oliverio'nun saflığına gülümsedim. Cevap gözlerinin önünde olduğu halde ne o, ne de Annio de Viterbo fark edebilmişti.

"Söyler misiniz Oliverio, şu sizin Mısır duasını ne taraftan okumaya başladınız?"

"Sol taraftan. 'M' harfi Bartolomeus, 'U' Küçük Yakub,

Ansızın sustu.

Başını resmin en sağına çevirdi ve adeta uzattığı kollarıyla onu sahneye girmeye davet eden Simon'la karşılaştı. Bu da yetmiyormuş gibi, masa örtüsünün ucundaki düğüm, "okumaya" masanın hangi tarafından başlaması gerektiğini gösteriyordu.

"Yüce Tanrım! Tersten okunması gerekiyor!"

"Nedir okuduğunuz, Oliverio?"

Gördüğünden şüphelenen ve tam anlayamayan İspanyol, *Cenacolo* nun esas sırrını ilk kez telaffuz etti. O esrarengiz *Mut nem a los noc'u* Üstat Da Vincinin üç yıldır söylediği şekilde hecelemesi yeterli oldu:

Con sol a men tum.

Sonsöz:

Peder Leyre'nin Son Notu

O buluş hayatımı değiştirdi.

Ani değil, yavaş ve durdurulması imkânsız bir değişim oldu, tıpkı bir ormanda bahar yaklaşırken yaşanan değişim gibi. Başlangıçta farkına varmadım; tepki göstermek istediğimde ise artık çok geçti. Sanırım Concorezzo'daki sakin sohbetlerim ve Milano'daki o ilk günlerde içinde yaşadığım karışıklık gerçekteleştirdi mucizeyi.

Santa Maria delle Grazie'nin kapılarının ziyaretlere açık olduğu günlerin geçmesini bekleyip sonra tekrar *Cenacolo*'ya döndüm ve İsa'nın ellerinin altında durdum. Bir yürek gibi çarpan, neredeyse belli etmeden geliştiğini gördüğüm eser tarafından takdis edilmek istiyordum. Böyle bir şeyi niçin yaptığımı hâlâ bilmiyorum. Neden başkeşişin karşısına çıkıp nerede bulunduğumu, tutukluluğum süresince keşfettiklerimi anlatmadığımı da bilmiyorum. Ama dediğim gibi, içimde, derinlerde bir yerde bir şeyler değişmişti. Ve bu değişiklik sonunda Papalık Devletleri Şifre Dairesi'nde görevli rahip ve birader, Engizitör ve ilahiyatçı Agustín Leyre'yi temelli gömecekti.

Bir aydınlanma mıydı? Tanrı'nın çağrısı mıydı? Yoksa delilik mi? Tutumuma ne ad vereceğimi bilemeden Yabal et Tarif adı verilen bu uçurumda ölmek çok muhtemel.

Artık bir önemi de yok.

Kesin olan şu ki, Engizisyonu yöneten, dinin aslına uygunluğunu korumakla yükümlü Dominikenler'in ocağının orta

sında, seyredilmek ve tapınılmak üzere sergilenen Katharosçu ayini bulmak, ruhumu çarpıcı biçimde etkiledi. İncil gerçeğinin tarikatımızın gölgeleri arasından kendine bir yol açtığını, yemekhaneye gecenin içinde güçlü bir fener gibi demirlediğini keşfettim. Kırk beş yıldır inandığım gerçekten çok farklıydı: İsa Onunla iletişim kurmamız için Komünyon'u asla tek yol olarak tesis etmemişti, katiyen. Tam tersine. Yuhanna ve Mecdelli Meryem'e Tanrı'yı araçlara gerek duymadan kendi içimizde nasıl bulacağımızı öğretmişti. İsa Yahudiydi. Tapınağın rahiplerinin Tanrıyı tapınağa hapsedmekle uyguladığı baskıyı yaşamıştı. Ve ona karşı mücadele etmişti. On beş asır sonra, Leonardo bu aydınlanmanın gizli sorumlusu olarak ifşaattı *Cenacolo*'ya. aktarmıştı.

Belki de o anda delirdim, kabul ediyorum. Ama her şey harfi harfine anlattığım şekilde oldu.

O olaylardan bu yana otuz yıl geçti; her zamanki gibi akşam yemeğini mağarama getirmiş olan Abdul bana ayrıca garip bir haber de getirdi: Aziz Antonio'nun izleyicisi olan bir münzeviler topluluğu buraya yakın bir yere yerleşmek üzere köyüne gelmişler. Onları görebilmek için Nil'in kıyılarına bakıp durdum ama hükümlü gözlerim çadırlarını göremedi. Onlar, biliyorum ki, benim son umudum. Hayatımın bu son aşamasında sırrımı öğrenmeyi biri hak ederse, bu sayfaları onun eline teslim edip açıklamanın zamanı gelinceye kadar uygun bir yerde saklamanın önemini kendisine anlatabilirim. Ama artık kuvvetim giderek azalıyor, uçurumdan aşağı inip onlara yaklaşabilecek miyim bilmiyorum.

Ayrıca basarsam bile beni anlamaları kolay olmayacak.

Örneğin Oliverio Jacaranda gözünün önünde olduğu halde *Cenacolo'nun* sırrını hiç anlayamadı. Resmin on üç kahramanının Concorezzolu *bonhommelerin* kabul ettiği tek ayin olan ruhani, görünmez, mahrem bir ayin olan *Consolamentum'un* on üç harfini temsil etmeleri onun için pek bir anlam ifade etmedi. Bu simgenin, onca arzulanan, asla ele geçiremeyeceği "mavi kitap"la ne kadar bağlantılı olduğunu bilmiyordu. Ve el

bette hizmetkârı Mario Forzetta'nın o kitap yüzünden kendisine ihanet ettiğinden de asla şüphelenmedi. Bu kitap nesiller boyunca Katharosçu törenlerde mezhebe yeni katılanları ruhani Kiliseye, Yahya'nın Kilisesi'ne dahil etmek ve Babayı kendi başlarına aramayı öğretmek için kullanılmıştı.

Oliverio'nun İspanya'ya döndüğünü, Tarraco harabelerinin yakınına yerleştiğini ve Papa Alexander'le iş yapmaya devam ettiğini biliyorum. Bu sırada Leonardo *Gizli Akşam Yemeği*'ni öğrencisi Bernardino Luini'ye teslim etti; ardından Langue doclu bir sanatçıya teslim edilen eser Carcassonne'da Fransız Engizisyonu'nun eline geçti ama yorumlanamadı. Luini hayatında hiç kutsanmış ekmek resmetmedi. Marco d'Oggiono ve diğer öğrencilerinden herhangi biri de.

Garip bir akıbetle uğrayan bir başkası da, benim bizzat tanışmadığım Elena oldu. Üstada modellik ettikten sonra akıllı küçük kontes Yahya'nın Kilisesi'nin belki de hiçbir zaman kurulamayacağını anladı. Bu yüzden atölyeden uzaklaştı, talihsiz Bernardino'nun peşini bıraktı ve Fransa sınırına yakın bir yerde Azize Chiara tarikatına bağlı bir manastır kurdu. Elena'nın keskin zekâsından etkilenen Leonardo, sonunda soyuyla bağlı olduğu büyük sırrı ona açıkladı: Soyundan geldiği Mecdelli Meryem, İsa Arimatealı Yusuf'un hazırlamış olduğu mezarın dışında dirildiğinde, O'nu ışık halinde görmüştü. Kilise asırlar boyunca Leonardo'nun yaptığını yapmayı reddetmiş, Meryem'in öyküsünü baştan sona dinlememişti. On beş asır önce o tarihî günde Mecdelli Meryem İsa'yı canlı olarak görmüş ama ölümlü bedenini görmemişti. Cesedi hareketsiz ve soğumuş halde Mecdelli Meryem "ışıktan bedeni"yle karşılaştığında henüz mezarında yatıyordu. Etkilenen Mecdelli Meryem Celileli'nin kalıntılarını çalmaya karar verdi, onları evine sakladı, dikkatle tahnit etti ve Sanedrin'in zulmü başladığında Fransa'ya götürdü.

Sır buydu işte: İsa ölümlü bedeniyle dirilmemişti. Işık olarak dirilmiş ve günü geldiğinde bizlerin de nasıl dönüşeceğimizi göstermişti.

Bu ifsaattan etkilenen Elena'nın tarikatla beş yıl geçirdiğini, sonra günün birinde hücrelerinden yok olduğunu ve bir daha kimse tarafından görülmediğini öğrendim. Leonardo Fransa'ya sürüldüğünde onunla birlikte gittiğini, I. François'nın sarayına kraliçenin nedimesi olarak yerleştiğini ve arasına üstada modellik ettiğini duydum. Toscanalı öldüğü güne kadar onu yanında istemiş ve herkesin *La Gioconda* olarak bildiği bitmemiş genç kız portresini tamamlamak için çehresini ve ellerini ödünç vermesini istemiş. Gerçekten de görenler, *Cenacolo'daki* Yuhanna'yla bu küçük tuvaldeki kadın arasındaki benzerliklerin çok anlamlı olduğunu söylerler. Ben maalesef yorumda bulunacak durumda değilim.

Ne var ki, Elena Leonardo'nun yeniden kurmayı planladığı Yahya ve Mecdelli Meryem Kilisesinin başka sırlarına vâkıf olmuş olsun olmasın, bu sırları mezara götürdüğü kesin. Çünkü ben son günlerimi geçirmek üzere Mısır'a gelmeye karar vermeden önce Elena hummadan öldü.

Geriye, bu satırları yazmak için neden buraya, Mısır'a geldiğimi açıklamak kalıyor. Bir de Concorezzo'da Üstat Leonardo'yla bağlantılı bir kusursuzlar cemaatinin varlığını niçin ihbar etmediğimi anlatmak.

Kabahat yine o mavi gözlü, ak cübbeli devdeydi.

Cenacolo'nun sergilenişinden sonra onu bir daha görmedim. Üstelik gizli anlamını keşfettikten sonra Roma'ya döndüm. Beytanya'da Gerçekler Evi'nin kapısını çalarak işime döndüm, kimse fazla soru sormadı. Leonardo'nun ertesi yıl, Fransız birlikleri dükün surlarını aşıp kentin yönetimini ele geçirdiğinde Milano'dan kaçtığını da bu şekilde öğrendim. Leonardo önce Mantova'ya, ardından Venedik'e, en sonunda da Roma'ya sığındı ve Papa VI. Alexander'in oğlu Cesare Borgia'nın hizmetinde çalıştı. Borgia için diğer meziyetlerini bir yana bırakarak *architecto e ingegnere generale** oldu. Bu dönem de fazla uzun sürme

*) Mimar ve genel mühendis, (ç.n.)

di ama Kutsal Saray'ın sorumlusu Annio de Viterbo'ya tanışması için yeterli oldu.

Annio bu karşılaşmadan çok etkilendi. Yardımcısı Guglielmo Ponte 1502 baharında yaptıkları görüşmeyi derhal Betania'ya bildirdi. Sanatın yüce işlevinden, hafızayı koruma amacıyla uygulanmasından ve halkın zihni üzerindeki müt-hiş etkisinden söz ettiler. Ama Keşiş Guglielmo'ya göre Annio Toscanalı'nın en çok iki cümlesinden etkilendi:

"İsa'nın gerçek mesajı konusunda öğrendiklerim, henüz açıklanmamış olanların yanında solda sıfır kalır" diye cevap verdi Gelinciğin bir sorusuna büyük bir ciddiyetle. "Nasıl ki ben sanatım için Mısır kaynaklarından yararlandıysam, Ficino ve Pacioli'nin tercüme ettiği geometri sırlarına vâkıf olduy sam, emin olun ki Kilise'nin de halen Nil'in kıyılarında bulunan İncil'lerden öğreneceği çok şey var."

Giovanni Annio de Viterbo beş gün sonra, muhtemelen Cesare Borgia tarafından zehirlenerek öldü.

Bir ay sonra, sarsılmış halde, yakında Yahya'nın Kilisesinin dönüşünden korkanların misilleme yapacağından şüphelene rek Beytanya'yı temelli terk edip bu İncil'lerin peşine düştüm.

Yakında olduklarını biliyorum ama henüz bulamadım. Son nefesime kadar aramaya devam edeceğime ant içiyorum.

1945'te, Yukarı Nil'de, Mısır'ın Nec Hemmadi köyüne yakın bir mezrada deri ciltli on üç kayıp İncil bulundu. Kopt dilinde yazılmışlardı ve İsa'nın Batı'da bilinmeyen bazı öğretilerini içeriyorlardı. Bunların bulunması, Kumran'da bulunan ünlü Lût Gölü Rulolarından çok daha önemlidir ve ilk Hıristiyanlar arasında güçlü bir akımın varlığını, yandaşlarının, Tanrıyla doğrudan iletişimi ve ruhani değerleri temel alan bir Kilisenin gelişini beklediklerini kanıtlar niteliktedir. Günümüzde bu İncil'lere Gnostik İnciller adı verilmektedir ve bunların kopyalarının Avrupa'ya Erken Ortaçağ sonlarında ulaştıkları ve bazı aydın çevrelerde etkili olduğu kesindir.

Peder Leyre'nin Ağustos 1526'da öldüğü Yabal et Tarif mağarası, bu kitapların bulunduğu oyugu sadece otuz metre uzayındaydı.

Kişi Adları Dizini

Okurun işini kolaylaştırmak amacıyla aşağıdaki satırlarda *Gizli Akşam Yemeği*'nin en önemli kişileri hakkında bilgi verilmiştir. Adının yanında doğum ve ölüm tarihleri olanlar gerçekten yaşamışlardır.

Alexander VI, Papa (1431-1503). İspanyol kökenlidir ve döneminin en karmaşık kişilerinden biridir. Papalık tacını satın aldı ve ahlaksızca bir hayat sürdüğü için çok sayıda düşman kazandı. Beş çocuğu oldu. Neden-se, Mısır tanrısı Osiris'in soyundan geldiğine inanırdı.

Alberti, Peder Leon Battista (1404-1472). Hem rahip, hem de ressam, mimar, şair, antikacı, düşünür ve mucitti. Ayrıca şifre sanatında da ustaydı; tarihin ilk şifreleme aygıtını, gizli mesajları şifrelemeye ve şifresini çözmeye yarayan "şifre levhası"nı icat etti.

Arno, Birader Guglielmo. Santa Maria delle Grazie manastırının Katharosçu "illet"ine yakalanan mutfak sorumlusu.

Bacon, Birader Roger (1214-1294). Fransisken din adamı, mucit, ilahiyatçı ve düşünür. *Sanat ve Doğanın Gizli İşleyişlerine Dair (De secretis artis et naturae)* adlı, bir sanat eserine bir mesajı gizlemenin on iki farklı yolunu açıklayan kitabın yazarı. Avrupa'da şifre kullanımına ilişkin ilk kitap buydu. Birçokları Bacon'ı XIII. yüzyılın "Leonardo"su kabul eder.

Bandello, Matteo (1484-1561). Leonardo *Son Akşam Yemeği*'ni yaptığında henüz on iki yaşındaydı. Başkeşiş Bandello'nun yeğeniydi ve İtalyan Rönesansının en ünlü romancısı oldu. Yazılarında Leonardo'nun yanında geçen çocukluğunu anlattı.

Bandello, Peder Vincenzo (1435-1506). 1495-1501 yılları arasında Milano Santa Maria delle Grazie manastırının başkeşişiydi. Bu görevden ve Peder Gioacchino Torriani'nin ölümünden sonra, Dominiken tarikatı genel başkanlığına getirildi.

Benedetto, Birader. Santa Maria delle Grazie manastırında Dominiken keşiş. Başkeşiş Bandello'nun asistanı ve günah çıkarıcısı. On yedi yaşında, memleketi Castelnovo'da bir kavgada sol gözünü kaybetti. İlk manastırının yıkılmasından sonra Santa Marie delle Grazie manastırına transfer oldu.

Botticelli, Sandro (1444-1510). Verocchio'nun ve Fra Filippo Lippi'nin öğrencisi oldu. İtalyan Rönesansının en büyük dehaları arasında sayılır. Medici'ler sayesinde çoktanrılı dinler hakkında bilgi edinebildi ve bilgisini *İlkbahar* ve *Venüs'ün Doğuşu* gibi eserlerde uyguladı. Bir süre boyunca, resmi, hamilerinin hizmetinde sihirli bir aygıt gibi kullandı. Heretik Savonarola'nın etkisi altında kalarak resmi bıraktı.

Crivelli, Lucrezia (1452-1519). Leonardo'nun *La Belle Ferronière* (Louvre Müzesi, Paris) için kullandığı model. Ludovico Sforza'nın sevgililerinden biriydi ve ondan en az bir gayrimeşru kızı oldu.

Crivelli, Elena. XV. yüzyılda yaşamış ünlü İtalyan ressam Carlo Crivelli'yle Lucrezia Crivelli'nin kızı. *Gizli Akşam Yemeği*'nde Mecdelli Meryem'in sırlarına vâkıf kadınlar soyunun mirasçısı olarak resmedildi.

Da Benascio, Sör Veronica (1455-1497). Milano Santa Marta manastırı Augustinusçu rahibesi. Hayatı boyunca mistik hayaller gördü, kehanetleri yaşadığı dönemde sansasyon yarattı. Papa VI. Alexander'i ahaksızlığı nedeniyle azarladığı bile oldu. Kendi ölüm tarihi olan 13 Ocak 1497'yi de önceden bildi.

Da Vinci, Leonardo (1452-1519). İdeal Rönesans insanının canlı simgesiydi. Ressam, heykeltıraş, bilim adamı, mühendis, aşçı ve müzisyen olarak ardında 13.000 sayfayı aşkın not, birkaç resim ve *Son Akşam Yemeği* olarak bilinen tamamlanmış ve tartışmalı bir duvar resmi bıraktı. Döneminde kötü bir Hristiyan olarak tanınıyordu, papa kendisine Vatikan'da hiçbir resim ısmarlamadı. Bununla birlikte, *Gizli Akşam Yemeği*'nin yayımlanışına kadar, Leonardo'nun gerçekte neye inandığı tam olarak bilinmiyordu.

Della Mirandola, Pico (1463-1494). Rönesans döneminde Platon'un en sadık izleyicilerindendir. Hocası Marsilio Ficino'dan İbranice öğrene-

rek Kabala ilmiyle ilgilendi. Papa kitaplarının okunmasını yasakladıysa da 1493'te Mirandola'yı affetti.

D'Este, Beatrice (1475-1497). Milano Düşesi, Ferrara Dükü'nün kızı ve Milano Dükü Ludovico Sforza'nın eşi. Saplantısı, Milano'yu, insanlığı antik çağ filozoflarının sözünü ettiği "Altın Çağ"a geri götürecektir olan yeni bir Atina'ya dönüştürmektir. Ocak 1497'de doğum sırasında ölünceye kadar lüks ve modayla çevrili yaşadı. Rönesans prensesi idealinin canlı simgesiydi.

De Medici, Cosimo (1389-1464). Yaşlı Cosimo lakabıyla tanınır. Floransa'yı yöneten önemli bir tüccar olarak zamanının bilgin ve sanatçıları korudu. Doğu ve Batı'nın Hristiyanlarını birleştirmeyi amaçlayan 1431 Floransa Konsili'nin ardından Platon Akademisi'ni kurarak genç Marsilio Ficino'yu başına getirdi.

De Medici, Lorenzo (1449-1492). Muhteşem Lorenzo lakabıyla tanınır. Yaşlı Cosimo'nun torunu ve onun gibi sanatçıların koruyucusuydu. Marsilio Ficino'yu Akademi'nin başında tuttu, Michelangelo'nun meseni oldu. Tutkusu antik dönemden kalma elyazmaları, oyma taşlar ve nüsmatiktir.

D'Oggiono, Marco (1470-1549). Fresk boyamadaki becerisiyle Leonardo da Vinci'nin en sevdiği öğrencilerinden biriydi. Santa Maria delle Grazie'deki *Son Akşam Yemeği*'nin yapımında hazır bulundu ve resmin en çok sayıda kopyasını yapan ressamlardan biri oldu.

De Viterbo, Giovanni Annio (1432-1502). İlahiyat hocası, Doğu dilleri uzmanı Dominiken keşişi. VI. Alexander tarafından Vatikan'ın yöneticiliğine getirildi, muhtemelen zehirlenerek öldü. Çeşitli kitaplar yazdı; tarihin ilk "arkeolog"uydu ama ayrıca zamanının en büyük sahtecilerinden de biriydi. Kuramlarını kanıtlamak amacıyla eski Mısır eserlerine sahte yazılar ekledi. Günümüzde neredeyse unutulmuştur.

De Voragine, Peder Jacobus (1230-1298). Dominiken rahibi ve yazar. Lombardiya ili başrahipliği ve Cenova piskoposluğu yaptı. *Altın Okumalar* (*Legendi di Sancti Vulgari Storiado*) adlı kitabında azizlerle havarilerin hayatlarını anlattı. Metinleri her dönemin ressamlarını etki-

ledi, Hristiyanlığın en önemli kişilerinin resmedilmesinde onun ayrıntılı tasvirlerine başvuruldu.

Ficino, Marsilio (1433-1499). Yaşadığı dönemin önde gelen aydın, bilgin, müzisyen ve vaizlerinden. Platon'un eserleriyle *Corpus Hermeticum* (Hermetika Metinleri) olarak bilinen büyümlü Mısır metinlerini ilk kez Latince'ye çevirdi. Rönesans'ın doğduğu Floransa Akademisi'ni kurdu.

Forzetta Mario. Beatrice d'Este gibi Ferrara doğumlu ressam çırağı. On yedi yaşında Milano'ya giderek Leonardo'nun atölyesine girdi. Ancak kısa süre sonra Oliverio Jacaranda'nın hizmetinde antika elyazmaları ticareti yapmaya başladı. Katharosçuluk'la memleketi Ferrara'da tanıştı.

Giberto, Birader. Santa Maria delle Grazie manastırının zangocu. Germen İmparatorluğu sınırında doğdu. Sarı saçları cemaat içinde çeşitli şakalara konu oldu.

Jacaranda, Oliverio. Papa VI. Alexander gibi Valencia'lı (İspanya) antikacı. Hem papalık sarayına, hem de Sforza ailesine ilk antika eşyaları satan antikacılarından biri ve antik dönem metinleri konusunda uzmandı. María adında bir kızı vardır.

Leyre, Peder Agustín. Romalı Engizitör ve Papalık Devletleri Şifre Dairesi üyesi. Şifre uzmanı ve ilahiyatçıydı. *Gizli Akşam Yemeği*'nin anlatıcısıdır. Anlatısını yaşlandıktan sonra, 1497 kışında Leonardo da Vinci'yle ilgili casusluk görevi sırasında Milano'da ortaya çıkardığı bulguların ardından kaçtığı Mısır'da kaleme alır.

Luini, Bernardino (1470-1532). Leonardo da Vinci'nin önemli Avrupa müzelerinde eserleri bulunan seçkin öğrencilerinden. Hayatına ilişkin pek az bilgi vardır; Lombardiya bölgesinden dışarı hiç çıkmadığı sanılmaktadır.

Pinturicchio (1454-1513). Asıl adı Bernardino di Betto'dur. Marsilio Ficino'nun Akademisi'nde eğitim görmüştür. 1493'te Papa VI. Alexander'ın emriyle Borgia Daireleri'nin dekorasyonu için Roma'ya çağrıldı. Giovanni Annio de Viterbo'nun emriyle Mısır tanrıları Osiris,

İsis ve Apis'in efsanelerini canlandırdı, papalığın merkezinde ilk kez kutsal öküzlere, piramitler ve pagan tanrıları resmetti.

Platon (İ.Ö.428 İ.Ö.347). Batı felsefesinin en önemli ismi, XV. yüzyılda eserleri Marsilio Ficino tarafından çevrilip ilk kez 1483'te İtalya'da yayımlanıncaya kadar neredeyse unutulmuştu. Platonun bilgisini aktarmak amacıyla kurduğu Akademi'yi 19 yüzyıl sonra Ficino, Medici ailesinin desteğiyle canlandırmaya çalıştı.

Ponte, Guglielmo. Giovanni Annio de Viterbo'nun özel yardımcısı ve Dominiken Genel Başkanı Gioacchino Torriani'nin yeğeni.

Portekizli Amadeo (1430 1482). Asıl adı João Mendes da Silva. Septe (İspanya) doğumlu, Azize Beatriz da Silva'nın kardeşi, Fransisken rahip. Heretiklikle suçlanarak öldü. Yazdığı *Apocalipsis Nova {Yeni Vahiy}* adlı kitap, Leonardo'nun ünlü Kayalıklar Madonnası'na kaynaklık etti. Bu kitapta bir melek papanın gelişini de müjdeliyordu.

Savonarola, Girolamo (1452 1498). Ferrara doğumlu Dominiken keşiş, döneminin en tartışmalı simalarından biri. Papalığın serveti aleyhinde vaazlar verdi, hatta Botticelli gibi sanatçıları, çoktanrılı dinlerden esinlenmiş resimlerini yakmaya ikna etti. Düşmanları tarafından here tikliği nedeniyle asılıp yakıldı.

Sforza, Ludovico (1452 1508). Esmer teni nedeniyle Magripli Ludovico olarak da bilinir. Milano Dükü, Leonardo'nun koruyucusu ve Santa Maria delle Grazie manastırındaki *Son Akşam Yemeği* projesinin sorumlusu. Resmi, manastırı ailesinin anıt mezarına dönüştürme projesinin bir parçası olarak sipariş etmişti.

Sforza, Birader Mauro. Milano Dükü'nün kuzeni. 1494'te dayısı Gian Galeazzo Sforza'nın ölümünün ardından Santa Maria delle Grazie manastırına girdi. Mezar kazıcısı olarak görev yaptı.

Torriani, Genel Başkan Gioacchino (1417 1500). Aziz Domingo tarikatının en yetkili kişisi. Rönesans'ın ilk hümanistlerinden, son derece kültürlü din adamı. Beş dil bilirdi.

Toscanelli, Paolo (1398 1482). Kolomb'un Amerika yolculuğuna esin kaynağı olan İtalyan harita ve coğrafya uzmanı. Çalışmaları, dönemde astronomi bilgisinin gelişmesini sağladı; Floransa Katedralinde *Son Akşam Yemeği'ni* betimleyen bir güneş saati yaptı.

Trivulzio, Peder Alessandro. Santa Maria delle Grazie'nin Riccio'lu kütüphanecisi. Eski elyazmalanna düşkünlüğüyle, manastıra önemli bir koleksiyon kazandırdı.

Mirabilis

Venustus

Temperator

Nefandus

Exosus

Mysticus

α

Litator

Oboediens

Sapiens

Navus

Occultator

Confector

Son Akşam Yemeği'ni bambaşka bir gözle göreceksiniz

30 ÷lkede çevirisi yayımlanan ve hepsinde çok satan kitaplar listesini alt üst ederek rekorlar kıran *Gizli Akşam Yemeği*, da Vinci'nin en ÷nlü eserindeki gize son noktayı koyuyor.

Gizli Akşam Yemeği'nde **Javier Sierra**, Leonardo'nun Hristiyanlığın en ÷nlü kutsal eserini resmederken aslında hangi kaynaklardan yararlandığını ve neyi amaçladığını nefes nefese bir anlatı içinde açığa çıkarıyor.

şifre asıl şimdi çöz÷l÷yor...